

2522

~~Handwritten scribbles~~ No 208

No 248

1792

cc vs

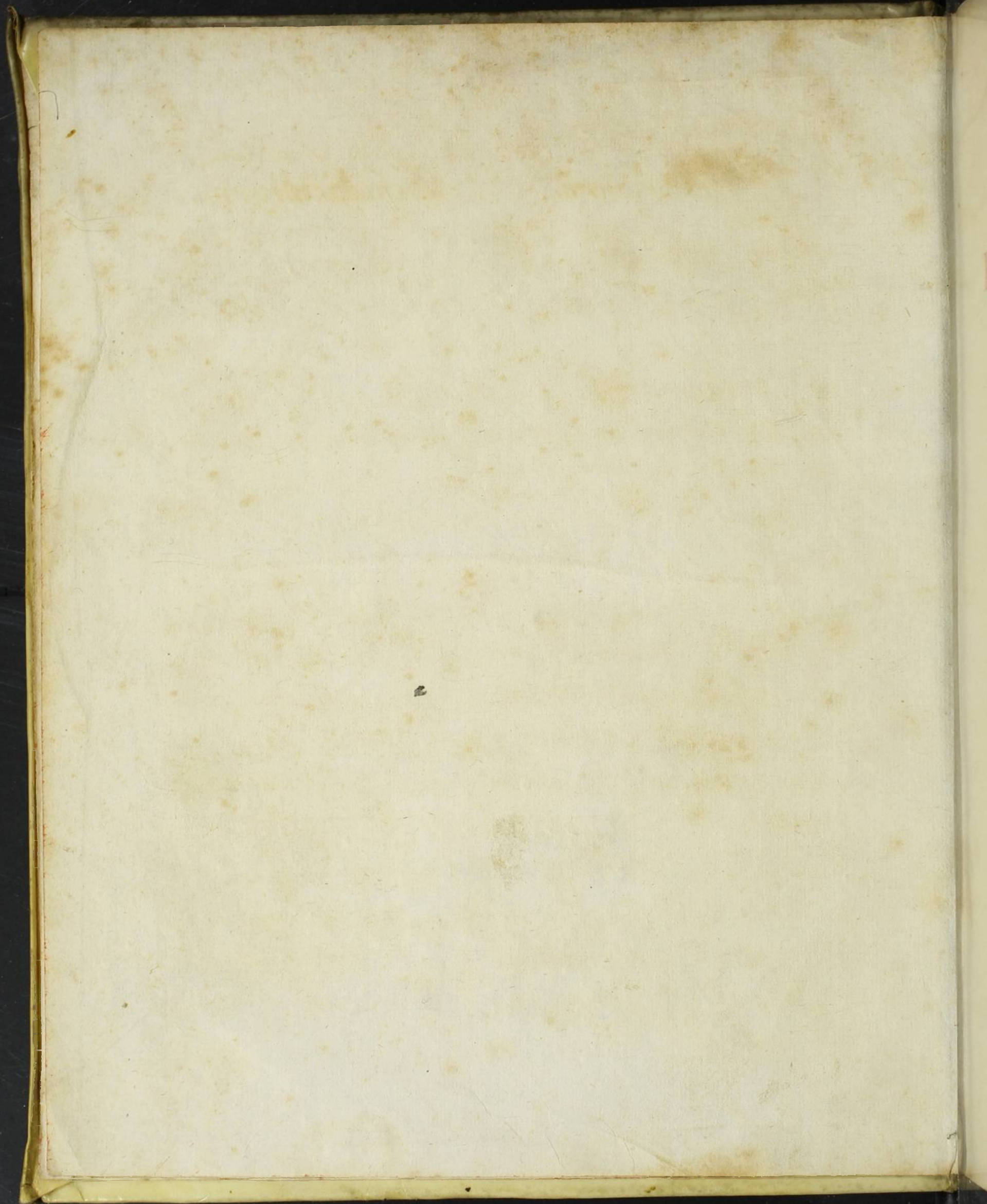
Opt. 5/5/51

1785

Thyrsius
LB 541.846

Sabin No. 95447

First edition

ANTONII THYSII JC.
HISTORIA NAVALIS,
Monrū sive Benedictbeyrn.
CELEBERRIMORUM
P R Æ L I O R U M.

Q V Æ

Mari ab antiquissimis temporibus usque ad Pacem Hi-
spanicam Batavi, Foederatiq; Belgæ, ut plurimum victores
gesserunt, luculenta descriptio.

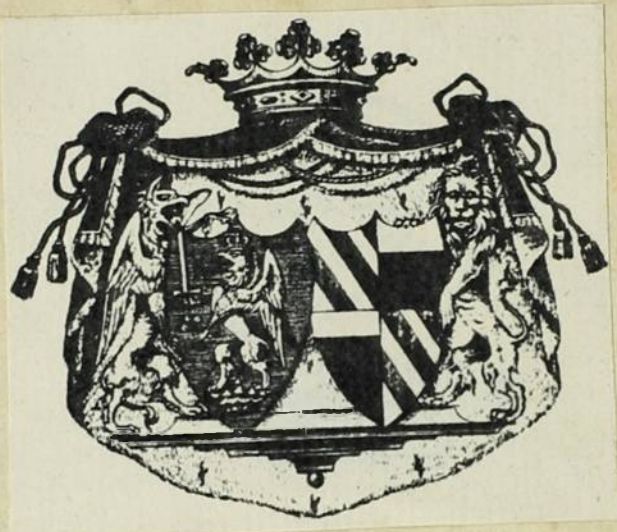

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex Officina **JOANNIS MAIRE**, clc lcc lviij.

1657

Amore et
Sinceritate

CHILIBERRIMORUM

Ex Officina Johannis Mariae Chelcerii
Luceani BATAVORUM

CELSISSIMIS FOEDERATI
BELGII PATRIBUS,

NEC NON

Præpotentibus & Illustrissimis

HOLLANDIÆ PROCERIBUS,
DOMINIS SUIS,

Submisse dicat, consecratque

ANTONIUS THYSIUS.

IR CUM FLUUM Oceanum, li-
bertatis Vestræ primum vindi-
cem, indomiti Martis cruento-
rumque præliorum vastum cu-
bile, divitiarum largitorem, commercio-
rum tutorem, Reip. Vestræ statorem vobis
exhibeo, PATRES AUGUSTI, imo ipse se to-
tum Vestræ Potentiæ offert, atq; triumphos
innumeros, continuosque & undique tin-
cta hostili sanguine sua æquora heic osten-
tat. Nimirum quam late patent maria, virtus

* 2

Vestra

DEDICATIO.

Vestra patuit, imò quàm immoto & pigro frigore non aquarum vortices, sed glaciales & horridæ rupes eriguntur, Fortitudo Vestra naturam deficientem fatigavit. Uti illa, quæ illustria antiquis contigere temporibus, silentio prætermittam, attonitus adhuc hæret orbis, in hoc angulo terre concussam potissimum mari Hispanicæ dominationis potentiam, Orientis atque Occidentis opes flagellatas, totam ferme Europam in belli partes tractam, quasi de imperio universi ageretur, neque minus Fœderatos domesticis victoriis nobiles, sui securos, in ipsam Hispaniam, in Asiam, Africam, & Americam belli tempestatem classibus suis effudisse. Exiguus limitibus Batavi sociique arctantur, majestas, virtus, gloria nullum terminum habet. Batavia hodie etiam extra Bataviam colitur, atque Orienti formidabilis est. Quinimo per totum terrarum orbem, quem non semel tanquam insulam
circum

DEDICATIO.

circumnavigarunt, Batavorum nomen latissime se diffudit, atque venerationem cunctis admodum populis intendit. Qua sol oritur, caditque, arces, castella, oppida, imo ipsa regna constituta sunt. Legationes remotissimarum gentium, Indorum, Persarum, Turcarum, liberaliter susceptæ, auditæ, foedera percussa, quasi in nostra fortuna omnium fortuna sita esset. Iactent Phœnices, Carthaginieneses, Græci, & rerum domini Romani maritimam potentiam, longe inferiora sunt Nostratium expeditionibus. Magnitudo rerum mari gestarum omnium admirationem excedit. Erunt aliquando illa tempora, cum posteris fidem non adhibebunt, neque nos crederemus, nisi nostris ea contigissent temporibus. Victor ubique nobis Oceanus non simpliciter indulget, victorias victoriis cumulavit, denique incremento amplius non reliquit locum. Illa nunc demum magna est felicitas, felici-

DEDICATIO.

tate sua posse continuò uti. Ingentium sæpe imperiorum nutarunt fastigia, quod Proceres iisdem artibus non conservarent imperia, atque peperissent. Mari vindicata primum libertas, mari in immensum crevit, mari conservanda, tutanda. Vos autem, PATRES AUGUSTI, in id semper incubuistis, & adhuc incumbitis, uti vasta æquora commerciis pateant; neque violentia hostium, vel infidiis prædonum intercipientur. Notis nimirum in Oceano nostras opes sitas, & mercaturam animam esse nostræ Reip. Fuit hæc hactenus (absit invidia dicto) hæc spithama terræ, quæ mari passim cingitur. exediturque, horreum publicum totius Europæ. Effundit etiam extremus Ganges in Rhenum suas divitias, imo quicquid uspiam locorum est, hic emitur venditurque, dum ad ultimas oras vela nostra dimittimus, colonias erigimus. Tantum est mare sibi obnoxium habuisse, ut qui illi leges ponere potuit,

DEDICATIO.

potuit, etiam universo possit. Accedit quod
maritimæ Respublicæ æternitatem quan-
dam sibi polliceri queant, terrestres ut plu-
rimum velut senio paulatim & languore
consumantur. Dum itaque bello animosi,
pace quieti, maria movetis, secure navigia
deducitis, media pace nos bellum inchoa-
mus literarium non cruentum, sed inno-
xium, à quo ne ipsæ quidem pacatæ Musæ
oculos avortant. Etsi autem verba factis ex-
æquari nequeant, diu tamen mecum luctan-
do honesta tandem me cepit ambitio, ne-
que me quietum esse sivit, donec in inquie-
to Oceano fluctuantem calamum ponerem.
Dirigimus heic aciem in mediis fluctibus,
in ipsis aquis excitatos igneis, incensisque
navibus ardentis veluti cæli trucem &
horrendam faciem securi aspiciamus, ho-
stem vincimus, triumphamus; denique
si iniquior fors obtigerit, mortem atque
vitam juxta æstimamus. Hæc mea prælia,
imo

DEDICATIO.

imo vestra , & quidem celeberrima , usque ad Pacem Hispanicam , Nomini Vestro submisisse inscribimus , PATRES AUGUSTI , qui bello , pace nobiles , ita Reip. vestræ potentiam auxistis , ut , sicuti pleraque mortalium habentur , invidia ex opulentia orta fit. Infitā est ea mortalibus , inprimis iis , qui ætatem in excelso agunt , natura , recentem aliorum potentiam ægris oculis aspicere , & quos vel pares vel inferiores viderunt , nolle ferre superiores. Sed justo imperio , æqua & tranquilla moderatione Vobis hæc contigit felicitas , ut felicitatem Vestram tueri velitis , possitisque. Quæ uti perpetua sit , Deum immortalem , rogo , & obtestor. Datæ Lugduni Batavorum , mense Ianuario , Anno c I c I c L V I I .

HISTO.

HISTORIA NAVALIS

BATAVORUM,

Sive

CELEBERRIMORUM

PRÆLIORUM

QVÆ

Mari ab antiquissimis temporibus usque ad Pacem

Hispanicam, Batavi ut plurimum victores gesserunt, luculenta descriptio.

PROOEMIUM.

UM totiens inter Batavos aliasque Nationes horrendum in ipsis aquis belli maritimi exarsit incendium, & sanguine humano tinctus Oceanus cadavera volvit, nobis etiam inhorruit calamus, & ad prælia se accinxit. Batavorum olim, & nunc sociarum gentium prælia celeberrima navalia usque ad Pacem Hispanicam describere in animum induximus nostrum. Lente properavimus, & mente bene composita diu cum nobis ipsis morati, quia & eruenda erant ex antiquis autoribus, quæ ad institutum nostrum conducunt, & publica quoque ex autoritate Procerum inspicienda fuere monumenta, quorum multitudo facile animum distrahere potest. Ubi veritas latet, diligenter nobis inquirenda fuit, quæ

A

cunctan-

cunctando demum elicitur. Illa omni odio vel favore debet esse antiquior. Nonnulli ita Historiam scribunt, ut ne sibi quidem ipsis credant, nos nullis affectibus, sed sola veritate vincemur, atque interius abdita & secreta rerum perscrutabimur. Adeste vos Batavi, quorum virtus semper inconcussa fuit: qui, ut olim socii & fratres Romanorum fuistis, ita nuper admodum mari terraque victores incredibili virtute Potentissimo Regi Hispaniarum, qui utrumque veluti solis limitem suo terminabat imperio, non tantum libertatis nostræ confessionem, sed & ipsam pacem extorsistis. Ecce, ecce, etiam adhuc vobis maria aperta sunt, nisi fœcordia vestra ea claudat. Vos virtutem iterum antiquam exerite, qui mare hæcenus pro domicilio vestro habuistis. Turpe est domus propriæ desertorem esse.

C A P U T I.

D E

*EXPEDITIONIBVS ANTIQVVS**TEMPORE ROMANORVM.*

BATAVORUM inclytam virtutem & terra & aqua celebrant veterum monumenta. Magis autem incurrerent in omnium oculos, si decora Nostris Scriptorum ingenia suppetiissent, quorum tum omnis vita procul ab otio literato in negotio militari versabatur: non quod illis ingenia deessent, sed quod Marti suo devoti rebus agendis, & bonæ tantum famæ incumberent, cætera verò negligerent. Vicere aliquo-

aliquotiens Romani, quia Batavi vincere potuerunt. Ipse Iulius Cæsar, qui cælo & sideribus famam terminavit, in plerisque expeditionibus fortissimum militem Germanum, præcipuumque virtute Batavum habuit, in quo magnum semper momentum victoriæ fuit. In Bello utique Alexandrino cum transgressum fluminis Nili Rex Ptolemæus impediret, Equites nostrates vada fluminis quærentes, demissioribus ripis primi transnatarunt, & conjunctâ cum legionario milite operâ magnam hominum multitudinem cecidère, qui repentino impetu perterriti frustra in fuga spem salutis collocaverant. Sub Augusto Prætoria cohors fortissimos, & fide primos Batavos habuit, quos Drusianæ expeditionis comites fuisse, cum secundo Rheno in Oceanum veheretur, populosque vicinos subigeret, vix dubitandum arbitror. Sub Tiberio Imperatore Germanicus, fabricata classe mille navium, in Insula Batavorum moratus, Oceano ad Amisiam flumen exercitum movit. Quis & Batavi aquis assueti, & natandi periti se immiscuère. Cum ad Amisiæ lævam partem ventum esset, plures dies transeundo in dexteram consumpti. Et equites quidem cum legionibus intrepidi prima æstuaria, nondum accrescente unda transiére: postremùm auxiliarium agmen, & inter eos virtute primi Batavi, æstuaria non morantes, temerario ausu aquis ipsis insultarunt, & dum artem natandi ostentant, præcipiti aqua turbati, nonnulli hausti abreptique sunt. Generosis nimirum spiritibus omnis mora adversatur. Et quandoquidem eos aqua ab hostibus dirimebat, primò cum aquis certarunt, ut validiore postea impetu in hostes irruerent. Sed flumen iterum Visurgis Romanos Cheruscisque

interfluebat. Ibi, qua celerrimus amnis, Cariovalda Dux Batavorum erupit in Cheruscos: atque per insidias hostibus cinctus, prævalido robore in medium agmen se proripuit, atque, uti virtus laceffita extrema tentat, tamdiu fortiter pugnavit, donec congestis telis & suffosso equo laberetur, atque ita corpore faucius, animo integer succumberet. Secuta terrestri prælio ingens de Arminio victoria. In qua expeditione Germani Batavique in fronte aciei constitère. Sed terrestria prælia prætermittere visum fuit, fluctuantem Oceanum, & flumina præliis sanguinolenta noster calamus sequitur. Sub Claudio Ganascum, qui natione Caninefas erat (Caninefates autè inter Batavos censentur) navigiis suis Gallorù oram maxime vastasse memoriæ traditum est. Eodè imperante, Britannicis expeditionibus incredibilis virtutis experimenta Batavi dedère. Bellum deinde sub Vitellio grave inter Romanos Batavosque exarsit. Namq; Civilis contumeliarum impatiens, maxima cura ultimum ire injurias festinabat, quas concoquere generosus ejus spiritus nequibat. Vindictæ laceffiti aculei quocunq; modo conceptum dolorem pensare cupiunt. Julium Paullum Regia Batavorum stirpe satum Fronteijs Capito falso rebellionis reum obtruncari jusserat. Injuncta Civili vincula, grandi libertatis opprobrio, animum sublimem, injuriarum impatientem, supra modum exasperaverant. Accusatus sub Nerone, & à Galba absolutus, sub Vitellio ad supplicium iterù ab exercitu postulatus fuerat. Erat Civili ad simulanda negotia altitudo ingenii inaccessa, prompta audacia, atque inter suos magna autoritas. Dum itaque suis consiliis velificatur, Vespasiani amicitiam studiumque partium nota

Prin-

Principum arte prætendit. Cæterum Batavi, quorum libertas aspero delectu non tantum minuebatur, verum, quod minime ingenuis ferendum erat, etiam adolescentes ad nefaria supra trahebantur, facile ad res novas incitabantur, & Duce Brinione junctis Caninefatibus, Frisiisque, proximo occupato Oceano, castra Romanorum ex improvise invadunt, obvios palanteisque promiscue cædunt, castellis exitium quoque minantur, nisi Præfecti Romanorum, incensis iisdem, quod defendi nequirent, calamitatem hostilem antevortissent. Interea Civilis, omnia alia simulare, aliud vultu ostentare, aliud pectore clausum premere, ultro Præfectos reprehendere, quod castella deseruissent, cum sua cohorte Caninefatium tumultum comprimere proclive fuisset. Detectis consiliis, quod multitudo militaris, quæ studio aut ira præceps agitur, sua occultare facinora impotens est, Civilis Caninefates, Frisios, Batavosque in aciem protrahit. Haud procul à flumine Rheno directæ acies Romanorum stetit. Simul naveis adversæ victoriæ animo volvebant. Post modici temporis certamen, Tungrorum cohors ad Batavos profugit, consternati milites à sociis hostibusque passim cæsi. Neque minor classis calamitas, cum Batavi nonnulli, qui classiariis Romanorum immixti, remigia torquebant, tanquam ex imperitia eorundem munia impedirent, mox contra nitendo Fortunam corrumpere, naveis hostili ripæ objicere, Præfectos centurionesque alia imperantes confodere, cæteros armis territare, donec universa quatuor & viginti navium classis, aut ultrò in adversas partes iret; vel summo opprobrio caperetur. Ita Batavi navium armorumque, quibus indigebant, potiti non tan-

tum necessitatibus suis, verum etiã glorioſæ famæ conſuluê-
re, cum per Germanias Galliasq; libertatis priſtinæ vindices
auctoresque celebrarentur. Sub Veſpaſiano eodem bello
Belgico, Caninefates clasſem hoſtilem Britannicam, quæ Ba-
tavis imminebat, qua Oceano ambiuntur, ultro aggreſſi,
majorem partē navium depreſſerunt, aut ſuperarunt. Addi-
derat quoq; poſtmodum Civilis obliquam in Rhenum mo-
lem, cujus objectu retortis violenter aquis, campis etiam ſu-
opte ante ingenio humentibus flumen ſuperfundeſatur. Ba-
tavi aquis aſſueti & natandi periti Romanos armis graveis,
& aquarū insolentes in proprio veluti fatigabant elemento.
A Romanorum ferociſſimo quoque cæptum certamen, ſed
impari conatu. Cæterum ſubito ingens illos abripuit con-
ſternatio, cum profundis paludibus arma equique hau-
rarentur. Ipi fluctuantes, vel paludibus immerſi certa per-
nicie, à Batavis, qui notis vadis inſultabant, tanquam na-
vali pugna inter aquas impetebantur. Alio iterum prælio
Romanorum clasſis, quæ circa Novesium Bonnamque
ſteterat, injectis vinclis una cum prætoria navi à Batavis
turbata, ingentique abrepta infamia. Et niſi Cerealis Ro-
manorum Dux alibi noctem egiſſet, vivus in poteſtatem
veniſſet Batavorum: qui prono amne vecti nocte caligi-
noſa, nullo prohibente, caſtra ſuperarunt. Plures ſomno
ſe reficientes, alto Noſtrorum ſilentio, tabernaculorum
funibus inciſis, ſuis cubilibus preſſi facilè trucidabantur.
Alii inſolito tumultu exciti ſubito arma quærere, ſtri-
ctis mucronibus, veſte nondum compoſita, per vias ruere,
ægre tamen ſe ſuosque defendere. Ipſe Imperator adhuc
ſemisomnis & propemodum nudus evaſit. Civilis Fortunâ
ferox,

ferox, vasto animo, uti in rebus secundis fieri solet, majora tentat. Biremes, reliquasque quæ simplici ordine agebantur, & ingentem lincium multitudinē colligit, captivas navibus vericoloribus sagis pro velis instructas in opprobriū & contumeliam hostium, simulque totam navalem aciem ostentat, qua Mosam Rheno auctus vastum alveum in mare Oceanum præcipitat. Cæterum Cerealis cum Civilem promptum audacia tumultum ex tumultu, bellum ex bello ferere videret, adeoque summa ope eniti, uti mari leges poneret, adventantesque comatus ex Galliâ interciperet, classem contra direxit, magnitudine navium & classiariorum peritia potiore, verum numero longe inferiorem. Neque animus utrique incepta patranda deesse videbatur. Civilis victoriâ immodicus animi, ulteriora tentandi cupidine flagrabat: Cerealis metuebat, ne in conspectu novam contumeliam acciperet. Batavi prospero vento, Romani secundo flumine promovebantur. Ubi utrinque in propinquo classis stetit, mutuo telorum jactu velitationes gliscebant: præliū justum confectū non est, forsan quod terror & formidolosa Batavorum manus mentē consiliumque hostibus eripisset. Mirabile porrò est, quod in Agricolaë vita memoriæ prodidit Tacitus, (Batavorum) auxiliarium ope Iulium Agricola, tentatam antea, sed infeliciter, Monam Britanniaë insulam in deditioem accepisse, quando non classe aut navibus insulam ingressi, sed depositis in litore sarcinis patrio nandi usu, quo se pariter, & equos atque arma regunt difficultatem omnem superavere, quum obstupefacti hostes, qui mentem oculosque in classem navesque intenderant, nihil invictū ita præliantibus crederent. Sub Adriano

Equi-

Equites Batavos armatos Istrum tranataſſe , magno ob id terrore conſternatis barbaris Dacis , qui ſe arbitrio victorum permiferunt, Dion Caſſius autor eſt. Ab his temporibus uſque ad Comitum tempora , fatalibus ſilentii tenebris cuncta ferme involuta latitant, niſi quod inter Francos , qui ad Rhenum juxta Oceanum ſedem poſuerant , vicinosque Batavos à Valeriani imperio , uſque ad Juliani Principatum acerrima exarſere bellorum incendia , donec mutuo attritis viribus Franci in corpus nomenque Batavorum coaleſcerent. Quorum incredibilis maritima virtus , atque audacia Europæque, Aſiæque, atque ipſi Africæ ingentem horrorem incuſſit. Quippe ſub Probo Imperatore , anno CCLXXX ſedecim millium armatorum hominum multitudo in Pontum Euxinum ſe effudit , cunctas naves, quæ mare conſtratum, repentino impetu invaſit, diripuit. Neque interea viri fortiffimi tempus trahere , verum inſtar fulminis cuncta proſternere, mare internum ſub jugum mittere , Aſiæ Græciæque oram populari , Lybiam, infeſtare , Siciliam nobileis que illas Syracuſas deprædari, denique aucti immenſis opibus per fretum Gaditanum circumnavigata Hiſpania in Bataviã reverti. Trajeciſſe aliquoties Batavos in Britanniam , ſub Valentiniano etiam Londinum cepiſſe , Britanniaq; rectorem Civilem datum Ammianus commemorat. Poſterioribus temporibus , antequam Comitum virtus Barbarorum violentiam fregit , Wilti, Slavi , & inprimis ferociſſimi Normanni, qui infeſtam ſui pelagi rabiem imitabantur, modo maria pyratice fatigabant, modo Bataviam, quæ tum Friſia dicebatur, fœdis populationibus vexabant : & quanquam ſummopere contra enitebantur

Batavi,

Batavi, nihil tamen profuit virtus, dum fatalis calamitas cuncta turbaret, atque horrida illa tempesta prædonum, instar rapidissimi fulminis obvia quæque concuteret. Sub imperio Caroli Magni anno DCCCX Danorum Rex Godefridus classe ducentarum navium Frisiam populatus, furiosos impetus non tantum mari strinxit, verum & adverso ignium furore, truculentisque cædibus cuncta implevit. Quis occurrendum ratus Imperator, Flandros ad expediendam classem incitaverat. Cæterum dum res nostræ in summo versabantur discrimine, Godefridum opportuno tempore violenta facti necessitas abripuit, quem alii à satellite, alii à proprio filio, cujus matrem superinductâ aliâ thalamo ejecerat, obtruncatum referunt. Hinc pro tempore secuta quies deposito armorum furore. verû sub Ludovico & Lothario non minor clades, ita ut hæc regio continua calamitate nobilis esset. Incensa aliquotiens oppida, pagi, arcesque; promiscue in omneis cædibus sævitum, ipsi sacerdotes pro victimis ante aras jugulati, vastities ubique incolarum, maria impedita, facies rerum ubique miserabilis, donec primus Comitum Didericus Normannorum truculentam ferociam contunderet, frangeretq;.

C A P U T II.

D E

PUGNA CIRCA DAMIATAM

ÆGYPTI VRBEM. ANNO MCCXVIII.

AD bellum sacrum jam ante Principes Christianos religiosa pietas concitaverat: cui Fredericus Barbarossa Im-

B

pera-

perator, Philippus Flandriæ, Florentius Hollandiæ, & Otho Geldriæ Comites nomina dederant. Verum ubi Cæsar aquis haustus mortalitatem implevit, Florentiusq; item fato cessit, in pejus labi res Christianorum cœpère. Anno demum millesimo ducentesimo decimo & septimo iterum præter alios plures Gulielmus Florentii filius sacræ se militiæ dedit. Vlardinga, antiquum & nobile Hollandorum olim oppidum, Mosæ flumini incumbit, aquarum violentia detrita, dum ad se cuncta trahit Neptunius annis. Trecentarum naviû classis ibi in anchoris stetit, quæ ubi ventis secundis vela intendit, Galliæ Hispaniæq; oras prætervecta, Olyssiponem Principē Lusitaniæ urbem appulsa est, ubi cum Comes Alchaciam castellû Saracenorum, qui totâ Hispaniam infestabant, vi domuisset, sequenti vere in Syriâ devectus, Damiatæ urbis, quæ Nili ostio Tanaitico incumbit, obsidionē, collatis cum aliis Christianis Principibus consiliis, decrevit. Oppidum illud Ægypti tum claustrum censebatur, & maritima potentia nobile. Tamiatin etiam prædicat Stephanus de Urbibus. Non esse Pelusium antiquorum juxta cum eruditis censeo, cum ad Tanaiticum ostium se expandat. Turris immensi operis, & multi militis capax, aditum urbis præcludebat, atque interius catenæ veluti fluctibus injectæ ingressum navium prohibebant. Neque obsidione urbem premere facile, nisi munitissimo illo propugnaculo superato. Diu ibi laboratum, vincendi tandem pertinacia novam artem invenit: sicuti ingenium mortalium tum valet, cum necessitas & gloria urget. Quinet dum dubius animus huc atque illuc fluctuat, in præcipiti malo incerta consilia non imperite adhibentur. Auctores erant Kenemarii, ut ferratis in prora navibus vento secundo catenas per-

perrumperent. Difficile hoc factu videbatur, cum crassitiem quinque pedum æquasse strictas catenas traditum sit. Verum multa experiundo eveniunt, quæ nemo mortalium contingere posse, sibi persuadere potuit. Quippe ferratæ naves, tumido & secundo vento delatæ, perruperunt crassos illos obices, tela & lapides desuper jactantibus Saracenis. Cruentum ibi nostris certamen fuit, quia tuti & securi hostes ex alto certos & lethales ictus in inferiores intentabant. Tollenonibus & sambucis demum in sublime attractis, quæ jam fastigio turris æquales erant, æquali certamine dimicatum est. Verum ubi emissum machina incredibili impetu faxum tabulata frangeret collideretque, infractus tamen & intrepidus nostris animus stetit. Quippe dilapsis propugnatoribus in inferiora, spiritus tamen in sublime se erexit. Ille solet esse Batavorum genius, ut assiduâ industriâ & celeritate omnes labores superent. Uti enim in otio luxui & desidiæ propiores sunt, ita in negotio assidui, temporis parci, continuis laboribus robustum, strictumque corpus sibi parant, quibus veluti nutriuntur. Nulla iis quies vel tranquillitas, nisi prava Fortunæ correxerint. Præcipue nautica pubes in contrario & frigido elemento ignibus suis plus satis incalescit. Tollenone itaque dilapso, novum opus incredibili celeritate fabricarunt, ut veluti munere divino transposita illic machina videretur. Junctis duobus navigiis quatuor mali, totidemque antennæ erectæ, fastigioque eorum instrata tigna, cum lorica coriis obducta, quorum ea natura, ut impetum lapidum telorumque sistant, comprimantque, non incerto in nostra quoque militia experimento. Ab imo scalæ suspensæ validissimis funibus, triginta pedes ultra proram subli-

mes prominebant. Inusitatum hoc Barbaris machinamentum (Sambucam tamen non dissimili modo describit Polybius) horrorem incussit, Saraceni tamen acriter resistere, audacia certare, rigido lapidum ictu impetere, horrido igne pice & vivaci sulfure incenso affligere, ita ut haustus ignis visceribus, nonnullis spiritum intercluderet. Verum Nostri animi igne superiores hac ferali flamma, tam densis telorum imbribus Barbaros obruunt, ut compulsis ad interiora turris hostibus tabulatum superius tenerent. Plures, dum per fenestras se in aquas præcipitant, vitando mortem, incertam incidere. Verum Saraceni interius pressi superiores nostros acri & mordaci fumo abegerunt. Hæc autem calamitas occasio fuit majoris virtutis, quæ laceßita omnem patientiam superavit. Ambitus turris modica terra cingebatur. In hanc insultans magno impetu noster miles, dolabrâ portas perripuit. Ita cessere certis conditionibus validissima claustra, sicut nihil fortitudini & labori invium est, Nostrorum sociorumq; violentiæ. Turri superata, novus & immensus labor urbem ad deditonem cogere, quæ tribus munitissimis muris cincta inexpugnabilis erat. Itaque lenta potius fame premere cives, quam irritò nixu armorum visum fuit. Interea Corradinus, qui Saladino mortuo apud Saracenos summum imperium obtinebat, enixe cuncta procurare, quæ ad tantæ urbis liberationem excogitari poterant. Quippe necessitas cum utilitate juncta eum urgebat, quæ magna sunt virtutis incitamenta. Aliquotiens castra nostra non sine clade adortus, aliter fortunam tentandam ratus, eliciendo Nostros, qui campestri huic prælio parum assueti erant, pene ad extremam eos calamitatem rede-

gisset,

gisset, nisi rex Hierosolymorum Ioannes Barbaros singulari fortitudine stitisset, atque ita Nostri se in castra recepissent. Neque verò miles noster frangi animo, sed spiritum ex adverso casu sumere, & quod sublimis mentis indicium, non cedere obsidionis oneri, sed obniti. Omnia perumpit constantia & assiduus labor. Et sapientis est cunctando vincere, ubi pugnando non licet. Potior est illa victoria, quæ certa etsi tardior, quam quæ per incerta casuum temerario acquiritur. Post annum itaque obsidionis (addunt alii septem menses) Nonis Novembribus Anno clocc xix. civitas adacta est potestati Christianorum se dedere, multis millibus fœda peste consumptis. Guilhelmus Comes re bene gesta sequenti anno domum reversus est.

C A P U T III.

*PRÆLIVM INTER HOLLANDOS**ET FLANDROS, ANNO cloccxcv.*

PLURES Flandrorum propter Zelandicas insulas bellorum motus contra Hollandiæ Comites exarsere. Vicibus suis modo quies, modo turbulentus belli furor aquis atque terris incubuit. Neque fœderum ulla sanctimonia, adeò præceps dominandi libido transversos abripuerat. Guido Flandriæ Comes hac tempestate in spem occupandæ Zelandiæ adductus, quod Nobilitas ejusdem minus æqua Comiti Florentio esset, classem in advorsa litora stringere meditabatur, jamq; adeo mortem, rapinas, postremo omnia, quæ hostilis animus lubet, minitari. Interea Florentius,

animi acer, gloriæ militaris avidus nihil intermittere, quod ad tanti belli molem necessarium duceret, antequam ipse adventaret, per Legatos populum ad fidem adhortari, denique coacta militari juventute ipse Vlissingam contendit. Heic non morandum ratus, arma hosti opponere, quàm eundem operiri potius duxit. Reneffius itaq; jussu Principis Flandriam armata manu invadere, Slusam ignibus fœdare, agros quaquavorsum populari, tribus denique millibus Flandrorum cæsis vel captis in Zelandiã revorti. Frisii quoque duce Brederodio animo feroces, ex vicinâ Flandriæ insulâ Catzandiã prædam agere, trahere, rapere, militem contra nitentem cædere, postremò, tanquam insulâ capta, lubricidini ac licentiæ victorum cuncta exponere. Flandri, quos non mediocris dolor incessabat, sibi speratam victoriam non tantum adimi, verum contra hostes insolentes dominationem in propria regione agitare, ne viderentur socordia, vel ignavia bonam occasionem corrumpere, Beerlandiam ignobilem Zelandiæ insulam invadunt, & populantur. Florentius, qui jam ante Zirizeam profectus fuerat, mature admodum Dodinum Everingũ, & Borsalium expedita classe & milite, eò contendere imperavit. Quibus hoc optimum factu visum fuit, uti alter subito concito tumultu hostem à tergo adoriretur, alter fugientem ad naves militem sisteret, & classe naveis illorum disturbaret. Et quidem consilium hoc probe cessit. Inopino enim tumultu excitis Flandris, facile oppressi, pauci virtutem armis ostentabant, reliqui, in morem pecudum fugati, sparsis armis ad naves se recipere nitebantur. Cæterum dum Nostri sua classe hostiles naves attentant, metu hostes consternati, undique circum-

cumventi, animo & corpore facile succubuere. Fœda illa & miserabilis strages fuit, namque aut ferro cedebantur, aut qui natando assueverant in profundum insipientes, diu cum fluctibus luctati, magis aut minus mature, postremo tamen aquis obruebantur. Plures quam mille tam ignobili letho periere. Ex tribus millibus hominum, quos in Zelandiam trajecisse constat, trecenti modo navibus incolumes sua tetigere litora. Una quoque navium, quæ fugientes vectabat, majori Nostrorum violentiæ cessit. Captivis imperator effusus clementia parcere voluit, eò quod inconsulta multitudo huc atque illuc fluctuans Duces Factionum ut plurimum sequitur, ipsa culpæ expers ex aliena libidine vitam agit, & prout illorum, qui dominantur, simulas vel arrogantia fert, ita bonum malumque publicum existimat. Nudos tamen in patriam remitti placuit, retentis iis, quos dignitas vel opes in excelso collocaverant. Contigit hæc victoria Anno MDCCXCV vicesimo & septimo Octobris die.

C A P U T IV.

*PRÆLIVM INTER HOLLANDOS
ET FRISIOS ORIENTALES*

ANNO MDCCXCVIII.

ANNUS agebatur millesimus ducentessimus & nonagesimus octavus, cum fœdis admodum conditionibus, Frisii Occidentales victoris Comitum arbitrio se suaque omnia permitterent. Wilhelmus Trajectinorum Antistes irâ concitus & æstuans, Orientales Frisios ad arma concitat, cui, cum Pontificis Romani jussus obtenderetur, morem non gerere

gerere magna illos religio incesserat. Cum non modica hominum confluxisset multitudo, Præsul, quem pacis artes magis decebant, desiderio belli quam maxime flagrabat, & confestim milite navibus imposito, vento secundo juxta Monachodamum militem terræ exponere satagebat, cæterum incolarum & rusticorum ferocia incepto patrando obstetit. Sicuti autem maxima quæque facinora impetu valent, mora evanescent, ita in celeritate præsidium rati vicini Kenemarii & Waterlandi, quorum animos horridos cælum & salum induraverat, expedita classe Australem sinum ingrediuntur, & primo insultu navem milite refertam à cæteris abstractam facile expugnant. Leve quidem hoc initium, sed futuræ victoriæ non incertum fuit præludium. Prout enim prima quæque cedunt, talem exitum Fortuna ut plurimum indulget; quæ ubi nutare cepit, præcipiti gradu à summo declinans ad infima prolabitur. Felicitate gliscit audacia, adversa rerum etiam fortissimum quemque dejiciunt. Diu acriter admodum certatum. Multitudini navium hostis, Nostri agilitati fidebant. Tandem, quanquam contra vim majorem pervicax hostis obniteretur, captis aut depressis pluribus navibus fœda fuga sibi consuluerunt; quibus fugientibus majus periculum, major clades, quàm certantibus. Multa hominum millia cecidere, plurimi capti. Antistes clade tanta perculsus, cum vix cymba evasisset, ad moderata postmodum pacis consilia flexit, quam tamen iterum perfidè rupit.

CAPUT

CAPUT V.

PRÆLIVM INTER HOLLANDOS
ET FLANDROS, ANNO MDCCCIV.

CUM Philippus Pulcher in Galliâ rerum potiretur, Regique exactores Flandros violentius premerent, attererentque, primò seditiones motæ, dein ad bellum ventum est. Tota Flandria excepto Gandavo, Gallorum nomen ejuravit. Tumultuum scintillas accenderat Petrus Coningus, artificio fullo, quem inconsulta plebes, quæ rerum novarum studio suis sæpe periculis lætatur, patronum elegerat. Accessit autoritas, dum se socium laborum periculorumq; exhibent, Guido Namurcæus, filius Comitis Guidonis, & Guilielmus Juliacensis ejusdem ex filiâ nepos. Huic bello se quoq; involverat Hannonii gener Atrebatensium Comes. Cui cum accessissent sub imperio Osterbandii Hannoniorum auxilia, prope Cortracum fortiter dimicatum est, à Flandris victoria stetit. Cumque iidem Hannoniam infestarent, sicut post victoriam Fortuna impetu valet, Ioannes Hannonius Hollandiæ Comes, opem Batavorum implorans facile impetravit. Verum ea militandi ratio melior Proceribus sedit, ut Hollandi Zelandiq; ipsam in Flandriam irrumperent, quò relicta Hannonia propria defendere Flandri cogerentur. Guido in Catsandiâ militem suum coëgit, unde facilis & opportunus in Zelandiam appulsus. Verum Guilielmus trajecto fræto acri certamine Flandros Catsandiâ ejecit, atque Arnemudam reversus, victor per ora cunctorum volitabat. Victus fuisset hostis, nisi proditio vicisset,

cisset, quæ lubricum adolescentiæ in transversa abripuit. Prima illa ætas facile proditorum artibus patet, dum sub specie amicitiaè tutò inimici imponunt. Labante Fortuna tota fere Flandro Walachria cessit, Guilielmus Medioburgo occupato Zirizeam se receperat, quæ arcta mox obsidione pressa. Adventu Comitum ex Hannonia induciæ compositæ, sed mox ejusdem senectus, cursu vitæ pene jam confecto, annis & morbo ingravescens, in præsentem contemptum incidit. Devicta tota fere Zelandia, in sola Zirizea momentum Fortunæ stabat. Tota quoque nutabat septentrionalis Hollandia, Harlemo excepto, sed illa virtute & odio in hostem concitata brevi jugum excussit. Hollandia ejectus Flander Zirizeam magno molimine obsedit, sed inaudita civium virtus omnes conatus contudit. Nullo modo se dedere, pertinax illorum fuit fortitudo. Magna autem pars est victoriæ vincere velle, & morti potius quam alienæ potestati succumbere. Qui potuit mortem contemnere, omnia contempsit. Tranquillitas animi, & absoluta libertas supra omne hostium imperium est. Armis, annonâ fatigati hoste tamen superiores fuere. Ultima jam fortissimis civibus incumbere necessitas, nisi trahendo obsidionem validâ manu suppetias ferret Osterbandius. Ita inter metum atque spem dubii adversa & secunda sibi pollicebantur. Regneri Grimaldi Præfecti maris, nomine Regis Galliarum suppetiæ expectabantur. Sicut autem non ignavia & socordia, sed industria & vigilantia imperia continentur; ita Guilielmus nihil minus quam segnis, aliquoties Regnerum officii & extremæ Zirizeanorum calamitatis monuerat. Ille longas moras circa Caletum nectendo, tandem anchoris solutis

solutis in laxum Moſæ oſtium feliciter appulit, atque undecim triremibus, aliisq; triginta & octo navibus, juncta Oſterbandii claſſe rectà Zirizeam petiit. Cuncta quidem mortaliū incerta, nihil incertius mari, quod elementum ventorum flabris agitatu ancipiti fluctu movetur. Ventis iniquis fluctibusque adverſis jaçtati decimo & tertio die Greveningam (quam maritimam ſedem hodie Gravelingam indigent) locum non longe à Zirizea diſſitum appulere. Incenſis ignibus patuit civibus pulcherrimus proſpectus veluti adventantis victoriæ, quam & animo ignei conceperant. Ipsi quoque excitatis ignibus beneficium agnovere, antequam peractum eſſet. Namque in conſpectu claſſis noſtræ certam ſibi liberationem ſpondebant. Nulla res magis animos dubios obſeſſorum, & ad deſperationem inclinantes erigit, quam propinquum in conſpectu auxilium. Sperant ad extremum uſque, & ſibi ſecundam Fortunam pollicentur, eſſi exigua evitandi pericula ſpes ſuppetat. Belli dux nihil magis timebat, quam ut illum fortiſſimi cives vel hoſtem timere, vel deſperare crederent. Itaque poſtero die prope Zunnemariam præterveçtus Scaldia inſulæ oram, in hoſtium, & oppidanorum conſpectu anchoras fixit. Nullum aliud avertendorum periculorum remedium erat, quàm extrema pericula adire. Neq; conſilia in incerto erant, quia nulla alia ratio ſuſſiſtere poterat, quam navali prælio cum hoſte conſtigendi. Hoſtem ſua veluti potentia (ducenta enim millia hominum habuiſſe in hac obſidione Stokius refert) & rerum ſucceſſus defendebat, noſtros vincendi ultima cupido urgebat. Ioannes Renèſſius, qui cum Flandro arma junxerat, crebris Trajecto literis Guidoni autor fuerat, ne fortu-

nam incerto maris committeret; Regnerum archithalassum militiæ illius veterem esse, terrestri prælio magis assuetum suum militem, si uspiam in mari Fortunam dominari, nonnunquam turgidum, aliquando tacitum & quietum mare noxium esse. Verum gloriæ cupido abripuit Guidonem, qui terrestri gloriæ maritimam jungere satagebat. Parte exercitus ad Zirizeam relicta, cum cæteris classi se commisit, & navigiis & numero militum superior. Guilhelmus annonæ causa nonnullas naves emiserat, quibus præsiæ longæ adjectæ erant. Hæ frumento onustæ in Zelandorum classem inciderunt, atque in manu victoris fuissent, nisi longæ impedissent. Acri prælio fusi hostes, prædæ tamen inhiabant, atque extremas navium tentabant. Pugnare & defendere res suas, longe difficillimum, præcipue vago & fluxo elemento. Una nostrarum, accedentibus mox aliis, ita quatuor hostium naves adorta, ut fluctuantes per adversa & extrema, ne maris & navium obsidione premerentur, relictis suis navigiis terrestri fuga sibi consuluerint. Initia belli præliorumque fama constant, victosque infortunium dejicit, raroque victis redit in præcordia virtus. Serio itaque decretoriis armis hostem aggredi Osterbandio visum. Dies illuxerat Augusti decimus, cum ingens navale inchoatum prælium. Quatuor in fronte navibus imperabat Ioannes Padrogus, militiæ maritimæ gnarus, sed vadorum in his locis imperitus in sicco arenarum hæsit. Expectare itaque tempus Guilhelmus debuit, donec fixa navigia æstu maris attollerentur. Occasionem hanc nactus Guido Namurcæus, incendendi illas spem concepit. Incendiariæ navi flamma suggerebatur, quæ sulfure atque bitumine fovebatur. Hanc secundo vento

pubes

pubes nautica in nostra immittebat navigia, & ubi propter ignem in scaphas defilierat, etiam contis sed frustra promoveri nitebatur. Padrogus in aquis incendium metuens, velis madidis, quantum in se erat, naves tegere, quo subita ignis vis obtunderetur. Verum dum subito ventus vortitur, suis pene ipsi flammis hostes perierunt, sociique, qui scaphæ se commiserant, ægre ad terram delati evaserunt. Sequenti nocte somno & quieti se Nostri dederant, nihil ausurum Guidonem rati: sed ille somno victos pressosque credens, subito in nostram classem invehitur, primoque assultu quatuor captis, cæteras magna vi adoritur. Vigiles militem excitare, tumultu omnia implere, miles contra excusso somno fortiter obniti, adversa suæ socordiæ imputare, turpe censere victum victori incumbere: Osterbandius verò consternatos confirmare, incitare, ad virtutem suo exemplo cogere. Neq; minus Guido suos urgere, ultimū hoc prælium laborū finem prædicare, immortalem gloriā, opima spolia, quibus militaris juvenus potissimum incitatur, ob oculos ponere. Audendum tantum, cætera in proclivi esse. Occupatis quatuor navigiis percussos hostium animos. Victoriā jam inchoatam, turpe fore si non persequantur. Ita utrinque expedita classe prælium adoriri, clamore nautico cælum implere, arma armis necere, telis tabulata navium tegere. Cruenta hæc maxime pugna, quia in angustiis certa tela figebantur. Utrinque vitæ prodigi mortem incurfabant, neq; inulti in armis moriebantur, dum furor ultimus mentē precipitem agebat. Guido Namurcæus numero navium & denso milite potior, pluribus suis singulas Hollandorum cingere, atque opprimere tentavit. Quod unus ex præfectis

nauticis conspicatus, singulari spiritu hostium vitæque contemptor, in mediam hostilem classem prorumpit, hortatus cæteros, ut auxilia & suppetias ferrent. Hoc exemplum cæteros traxit, ne amicum in præsentis periculo deserere viderentur, quibusdam etiam pudor ad virtutem incitamentum fuit. Tum primum atrox & cruentum consertum prælium, adverso corpore passim tela figebantur, in cadaveribus vindictæ adhuc cupido hærebat. Guido spe potiundæ victoriæ incensus edixerat, ut nulli parcerent, atque in exorabili lege omnes ad internecionem usque delerent. Altius hæc in pectus Nostrorum descendit crudelitas, itaque in animum induxerunt suum, si se subducere ex ruina nequirent, eadem hostem involvere. Extreme necessitati addita est extrema virtus, quæ ita in immensum creverat, ut mortem juxta atque vitam contemnerent. Horrendo clamore in hostem irruere, cædibus passim grassari, victoriæ spirare. Neque minus hostis nostros premebat simul junctis viribus. Una ex Flandricis navibus, corbe superius ad mali culmē milite stipatâ, atrociter nostris imminēbat, quia ex alto in depressa certa tela immittebantur. Victa demum est calamitas infracto pectore, dum Fortuna vicit. Pressa forte nimia gravitate corbis, ruptis vinculis militem subito, vel in mare præcipitem egit, vel collisis membris tabulatis impegit. Ibi Batavica pubes hostili calamitate accensa audaciter in transtra hostium transilivit, atq; sanguinem suum hostili sanguini miscuit. Neque Flandro animus subsidit, cui exestuante ex imis præcordiis spiritu concitum in vindictam corpus, & assueta sanguini truculenta manus. Verum quia hosti difficilis ad salutem recursus erat, plures

con-

confossi, pleręque naves in fugam actę, aut aquis merse obrutęque. Interea Padrogus, qui diu in vadis hæserat, pugnandique potestatem non habuerat, tandem æstu fluitantibus navigiis, majori confidentia fessos ubique, qua vela direxerat, pressit, devicitque. Ita ad meridiem pugnatum, ad septentrionem ægre hostis pellebatur. Neque tutum erat se subducere, ne fugientibus similes virtutem hostium accenderent. Artificio hoc usus Osterbandius, quia cominus certamen conferebatur, ut ignita in hostium naves ligna immitteret, quıs extinguendis dum occupatur miles & nautica juvenus, fumo denso in oculos converso, incertis ictibus dimicabant, dum amicos passim hostium loco trucidarent, à nostris autem pressi certo occumberent. Ita metu exterriti degeneri trepidatione fuga sibi consulunt. Dum hæc in dextera parte geruntur, dubius rumor ad aures Osterbandii venit, Nostros alterã fugę proximos esse. Properanti ad suppetias ferendas nunciatum, hostem quoque in ea parte debellatum. Nam consternati clade sociorum, juxta primã victoriam alterã veluti obtulerant. Tam bonis auspiciis Fortunam prensare, atq; hosti fugienti insistere visum fuit, ne tempus ad colligendas vires caperet. Sed Flander & terrore & necessitate victus, relictis turpiter navigiis, telluri se commisit. Naves occupare sufficiebat cordato Imperatori, ne hostes, à tergo pressi, dum extrema præ oculis, ad audaciã accingerentur, & ultima necessitas pugnandi legem imponeret, fatali sæpe in bello rerum mutatione, ut exiguis momentis fors belli invortatur. Interea fractus Fortunã non animo Guido, etsi dispersos passim & fugitivos suos videret, omnia experiri, & sicut magnum Imperatorem magnus animus decet,
extre-

extrema tentare, etiam aggredi Osterbandium, sed frustra ausus. Interea cives fortissimi Zirizeani inter spem metumque positi, Martis dubii eventum, negotiumque Fortunæ expectabant. Obscurum noctis prospicere non permittebat, & mendax rumor, autore Flandro, qui circa urbem vagabatur, animos perculerat, quo victum Osterbandium, classem fugatam, ferebatur. Dubia tamen fides, sive quod indices suspecti essent, sive quod firma & credula spes illud non admitteret. Verum ubi prima lux noctem abegit, hostibus victis vel pressis, gaudio tripudiare, Deo gratias agere, qui gravissimè afflictos liberasset, confusæ antea menti gaudia reddere, eo lætiores, quo majori ante dolore fracti turbatique fuerant. Juvenes, lenes, pueri stipati manus ad cœlum tollere, sibi invicem gratulari, & prout cuique publica lætitia verba dictabat, effundere. Guilhelmus victoriam prosequendam ratus pressos ulterius fatigare; ne hostis iterum vires colligeret, omnem occasionem præcidere, sicuti præliorum maritimorū incerta est & lubrica possessio. Guidonis Prætoriam navem quatuorq; alias cinxerat Regnerus Archithalassus, sed Guido incredibili animi magnitudine ita Gallis restitit, ut ad Nostros se recipere cogeretur. Osterbandium hoc egre ferentem pugnandi iterum præceptis cupiditas rapuit, ne ille elaberetur, in cuius captivitate potissimum momentum victoriæ erat. Post grave prælium Guido victus captusque Nostris cessit, qui tanto furore & odio correpti in eum fuere, ut, nisi propere Gulielmus violentis manibus eum subduxisset, atque Regnero in Galliam deducendum obtulisset, extremam vim passus fuisset. Nihil acrius accendit mortalium pectora, quam vindictæ cupido.

Alie-

Alienis calamitatibus humana sorte ut plurimum indolescimus, propriis ad ulciscendum urgemur. Guido multarum calamitatum autor fuerat, cuius sanguine tantum crimen vindictę cupido militi expiare visum fuit. Neque multum incusari militare vulgus poterat, nisi malum exemplum Principibus esse censuisset Comes, in Principum vitam favere. Subtractus itaque illorum ferocię Guido in Galliam ablegatus, ut honestā ibi includeretur custodiā. Hoc pręlio decem millia hostium cęsi, captivorum numerus subductus non fuit. Mille & centum naves (inter quas proculdubio etiam minores) captę cum omni militari apparatu. Quo pręlio gravi Flandrico bello finis impositus, undecimo die Augusti, cum à matutino tempore usque ad meridiem sequentis diei magnā utrinque fortitudine dimicatum esset. Tunc consummatum plenumque bonum habet Fortuna, cum calcato omni malo in tuto posita est. Itaque postquam Regnerus cum captivo Guidone in Gallias abiisset, Gulielmus Zirizeam contendit, partim fovendis curandisque vulneratis, partim ut hostilem militem, qui ante urbem à Guidone relictus, vi & armis subigeret. Plerique navibus conscensis vela intenderant, ut Flandrię litora pertingerent. Reliquis, quia omnes navigia capere non poterant, inter arenaceos colles Scouwanę insulę refugium fuit. Queis, nisi extrema mortis intentaret victor Gulielmus, jugum accipere consilium erat. Noverat Osterbandius de vita desperantibus non esse nimis acriter insistendum. Sicuti ictus scorpionum tum maxime letales, cum extrema imminet: ita etiam hostes tum sæpe maxime lædunt, cum in angustias redacti, unde pedem referre nequeunt, in fu-

D

rorem

rorem rapiuntur. Sex itaque millia deditiorum in potestatem Osterbandii venêre, parati iussa facere. Carceres ubiq; captivis pleni premebantur, qui veluti pecudes in sua tenebricosa antra abigebantur, nisi quod mille in tanta captivorum frequentia facile elapsi fuerint. Ita Scouwanâ insulâ liberatâ, cæterę civitates solo terrore victæ, Middelburgenses etiam victori gratulantes occurrerunt, more mortaliū, ut ii, qui maxime adversi fuere, primi plerunque officiis certent. Eversa à Flandris mœnia restitui iussit Osterbandius, ordinataque Rep. tristis nuntius venit, parentem, qui diu morbo gravi decubuerat, præ nimio gaudio tantæ victoriæ vitam cum morte commutavisse.

C A P U T VI.

*PRÆLIVM INTER MARGARITAM,
FILIVMQUE EIVS GVLIELMVM,
ANNO MDCCCLII.*

HAc tempestate, scissâ in partes Hollandiâ, in mutuam civium perniciem ambitiosus Procerum populique furor gladios strinxit. Cabeliavios Houxiosque se indigebant, & cinericeo vel rubro pileo insignes distinguebantur. Illi & quidem validiores Gulielmo, hi Margaritæ favebant, revera factionum Principes bonum publicum simulantes pro sua quisque potentia, vel utilitate, implacabili odio certabant, populus semel concitatus studio partium suis admodum lætabatur periculis, & ferocienti mari similis, neque humani neque divini quicquam reliquum fecit.

Paren-

Parentum liberorumque diversa sacramenta, cædes promiscuæ, vastities urbibus & pagis, templa violata, agri cognato sanguine imbuti, & tanquam sanguinem extincturi ignes passim crepitabant. Scelera sceleribus tegebantur, & propinquos consanguineosque occidisse virtus vocabatur. Utrique & victores & victi Patriæ sibi que graves. Dum ita nullo pudore flagitii inconsultus populus agitabatur, Cabeliavii, qui Margaritam imperio ejecerant, & contra nites hostes Reipublicæ pronunciaverant, ubi perfecto scelere magnitudinem ejus percepere, animo impuro & inquieto Deo hominibusque infesti, Gulielmo, ut contra matrem parricidalia arma stringeret, iteratâ legatione persuadere tentant, cujus licet primò obstinatum animum tandem expugnarunt. Consternati adventu Gulielmi Hoexiorum primi magnis itineribus in Hannoniam contendunt, efflictim rogant Comitē, ne laboranti & fatiscenti Reip. deesset, Cabeliavios perfido furore omnium cervicibus & fortunis imminere, eosdem impotenti dominatione matri eripuisse imperium, ut filio traderent. Sese, quia pro illius auctoritate pugnarent, crudeli illorum potentia obnoxios, Deum hominumque fidem implorare, atque suppetias contra vim publicam postulare. Abrepta iracundia impotens sui foemina, acerba quæque filio minabatur, nisi imperio recederet. Verum nullis ille territabatur minis, quibus bellum non geritur, sed robore. Margarita itaque Anglorum Regis Eduardi subsidiis militem colligit, & in Walachriam vela dirigit. Cujus audito adventu Gulielmus ad omnes imperii curas intentus, constituit certaminis copiam facere, comparataque ingenti classe extrema omnia experiri. Neque è re ju-

dicavit adventum matris opperiri, cum præsentia Principis venerationem intendat, mobilisque plebes auctoritate & veluti præsentis numine terreatur, quæ nunc illi Proceribusque obnoxia, vel novarum rerum studio præceps agebatur, vel si inceptum facinus non probaret, contra niti ex impotentia nequibat. Proceres quoque tot facinoribus cooperiti, si prospere res non cederent, omnia atrociora atque aspera sibi eventura non ignorabant. Itaque nisi victores, vitam atque mortem juxta æstimabant. Prælii utrinque copia facta inter Brilam & Gravesandam, qua vasto & præcipiti ostio in mare Oceanum Mosa aquas suas emittit. Gulielmus manu, voce, gestu, suos accendere, nullam salutis spem nisi in victoria proponere, heic aut virtutis immensa præmia, aut moriendi fœdam conditionem præstò esse. Satius esse pugnando occumbere, quam instar pecudum postmodum maectari. Facile fuisse novum aliquod facinus incipere, Principemque eligere, nunc eundem armis tutandum. Contra mater supra sexum animata ita suos allocuta: Virtute vestra & probitate fretæ obviam hosti an filio ire, certamen conferere, impotentem proditorum, qui immani avaritia, cruentis manibus, intolerabili superbia omnibus probis insultant, dominationem confringere, libertatem opesque vestras armis tegere, mihi consilium est. Sua nunc cuique dextra vindictam tot malorum pariet, atque iniquam omnium sortem excutiet. In manibus nunc vestris libertatem, opes, gloriam patriæ, salutem, portatis. Rogo & obtestor, ut quo animo fœdam vitæ conditionem tolerastis, eodem virtutem experiamini. Ego imperatrix, ego miles, periculorum consors, hic & animo & corpore præsentem
me sisto,

me sisto, & mox, ut spero, Comes, nunc perfidia Proce-
rum extorris, vobiscum agam. Ita accensi dissono clamo-
re, infestis utrinque navibus concurrunt tanto ardore
atque audacia, ut, nisi vincerent, mortem ipsam elegisse
viderentur. Inprimis Cabeliavii, quos fortes ipsa rei neces-
sitas fecerat, tam furioso impetu pugnabant, ut victoriam
tandem extorquerent. Namque propria salus eos supra
modum efferaverat, non ignaros extrema victis imminere.
Accessit & novi Principis autoritas, quem ne temere elegis-
se viderentur, tutari summa ope nitebantur. Cæsus Præfe-
ctus classis Anglicæ, plures alii, inter quos ex primâ nobili-
tate Costinus Renessius, ac Florentius Hamstedus mortem
oppetierunt. Theodericus Brederodius, expeditionis præ-
fectus manu & consilio promptus, fortiter pugnando, ma-
gnis difficultatibus circumventus, captivorum numerum
auxit. Margarita tanta calamitate oppressa, diffidens rebus
suis in Angliam profugit, cæteri periculo præsentis percussi,
mortis metu nitantes, cum nequicquam semel territi ani-
mi confirmarentur, cum totâ classe Principem suam insecu-
ti, victoriam & imperium Gulielmo reliquere. Quanta
fuerit prælii atrocitas inde liquet, quod nonnulli autores su-
pra fidem, integrum triduum Mosam sanguine decolorem
præcipites aquas egisse memoriæ tradiderint. Pax pro arbi-
trio victoris ita constituta, uti illa, quoad viveret, in Han-
nonia duntaxat rerum potiretur, cætera omnia Gulielmo
cederent.

CAPUT VII.

DE PRÆLIIS TEMPORE IACOBÆ.

ANNO MDCCCXXVI.

NULLA admodum quies in Batavia fuit, cum inquieti ingenii Princeps Iacoba Bavara rerum potiretur. Accedebat lubrico, & impotenti animo summa in matrimoniis contrahendis dissolvendisque levitas, ambitio, & crudelitas. Quæ vitia varia Fortuna pensabat. Aliquoties terra victrix, mari semper inferior. Repudiato marito Ioanne Brabanto ad Hunfridum Glocestriæ Ducem, fratrem Henrici V Angliæ regis, animum inclinaverat. Hinc rebus in Hannonia adversis ipsa captivitati mancipata, Hannoniæ regimen priori marito, Hollandiæ tutela Philippo Burgundo cessit, qui rebus turbulentis fortunam pensabat. Gandavo, ubi detinebatur Iacoba, assumpto virili habitu elapsa, præcipiti audacia in Hollandiam venit, atque supra promissa Fortune generosum animum erexit. Sicuti autem præsentia & auctoritas Principis facile labantes animos fulcit, Scoonhovia primum, mox & Gouda, & Veteres Aquæ Dominam agnovere. Rerum novarum cupidi Ultrajectini etiam fœdere se obstrinxerant. Hinc cruentis admodum præliis civilia arma insonuerunt. Maritimo certamine bis pugnatum est. Dux Glocestriæ ex Britannia Brouwershaviam versus, quod Scaldiæ oppidulum est, dominum Filuatterre cum ingentibus copiis miserat, ut suppetias uxori ferret, quæ infelicem animum magnâ rerum potiundarum cupi-

cupiditate distenderat. Neque minori apparatu resistebat Philippus Burgundus, eo acrius, quod pro imperio & summa potestate pugnari non ignoraret. Directæ utrinque acies in fluctibus, & milite armato tabulata navium fervebant, neque igneum fervorem Oceanus extinguere poterat. Summa cum prodigalitate sanguinis diu acriterque dimicatum, nutansque Fortuna tandem à Philippo stetit, cum Henricus Borsalius toparcha Veriensis, classis Præfectus, animo & corpore validus, incredibili virtute victoriam patrasset, & ob præclara facinora Equestrem obtinuisset dignitatem. Plures ex Britannis cæsi, nec pauci ex Nobilitate Zelandicâ, qui Iacobæ favebant. Illa tamen inconcusso animo stetit, & supra sexum, supra cladem invicta fuit. In Hollandia dubia sorte usa, classem circa Wiringam expedivit, cujus miles Enchusam ipso meridie ingressus, centum ex primoribus civium à geniali mensa detractos capite multavit. Invisa hæc populo crudelitas incitamentum vindictæ fuit. Crudelitas crudelitatem parit, atque exemplo suo docet: nihilque acrius fatigat & pungit mortalium pectora, quàm vindictæ cupido. Sequens annus, qui erat c l o c c c c x x v i i, ultimam calamitatem justumque talionis exemplum Iacobæ attulit. Ingenti illa classe ausa tentare maria, sub ductu Guilielmi Brederodii, cujus miles cuncta in ditionem Principis redacturum vane jactabat: verum contra obniti Harlemum, Amstelodamum, Horna, aliæque maritimæ civitates, quæ potentia navali pollebant. Magnâ sui confidentiâ obviam hosti itum. Iacet in ultimis fere Hollandiæ finibus Wiringa insula, quæ quondam continenti hærens, simul cum Tessalia ab Oceano divisa, cum Anno c l o c l x x horrenda

renda tempestate, & violenta maris sævitia insulæ à terra avulsæ, atq; infuso stagnantes æquore campi vasti sinus speciem exhibuerunt. Prope hanc insulam stationem classis posuerat Brederodius animi acer, militiæ intrepidus. Naves Civitatum, quia multo Brederodii navigiis majores erant, propius accedere nequibant, quod aquæ minus profundæ & cæcis vadis cinctæ eas non admitterent. Neque vero confœderati desidia & socordia ibi tempus contrivere, sed in conspectu adversariorum anchoris fixis, ita illorum naves pressere, ut nullus nisi pugnando exitus esset. Gulielmus jam ante cum Texelia insula conditionibus factis, novas quoque amicitia leges Wiringæ parabat, probe gnarus, quantum in his insulis, quæ claustra essent Oceani, momentum positum esset. Verum ubi temporis commoditas consilium destruxerat, armis sibi viam quærere in animum induxit suum. Iussit itaque militem cum nautica pube propere se classi committere, cibo corpus & spiritus reficere, dein minoribus navigiis hostem adoriri. Iuncta virtuti sagacitas, tum demum manus conserendi, ubi incrementum maris resederat, sperans majora Civitatû navigia vadis hæsuræ, neq; proclive fore, ut fluctibus attollerentur. Ingenium duci prudentia validum, consiliumq; hoc firmis rationibus nitebatur. Quippe pluribus junctim navigiis cum paucioribus, quæ se jungere nequibant, proclive erat præliû. Consilium hoc posterior miles evertit, qui animo defectus, neque morem gerens jussis, Fortunam primum priorum navigiorum expectabat. Ita quibus junctis victoria in manu fuisset, separati facile victi. Etsi enim qui in principio stabant fortissime dimicarent, & pericula summâ virtute propellerent,

rent, à suis tamen turpiter relictī, tandem victi vel ferro, vel aquis occubuerunt, vel inter captivos numerum implevêre. Prima acie victa, omnibus admodum navigiis occupatis, subsidiarius miles in fugam actus, ab adversa parte interceptus, ita ut nulli vel pauci admodum evaserint. Fœderati enim, ubi victoriam adepti sunt, nihil reliqui victis fecêre. Brederodius cum captivis Enchusam delatus in præsentī mortis periculo versabatur. Octuaginta captivorum sanguine crudelitati in cives Enchusanos superiori autumnō exercitæ litatum est. Pluribus suffragiis propter venerationem antiquæ nobilitatis exemptus est ferali supplicio Brederodius. Hoc prælio res Iacobæ ad incitas reductæ omnem spem dominationis exemêre, neque enim vires vel copiæ ullæ suppetebant, sine quīs extrema omnia experiri dementia videbatur. Ab illa itaque tempestate otium iterum & tranquillitas Reip. incubuit, atq; ita lites compositæ, Anno cccccxxviii, xiiii Maji, ut Philippus harum regionum tutor, & post mortem Iacobæ legitimus hæres esset.

C A P U T VIII.

*BELLUM MARITIMUM CVM**OSTERLINGIS, AN. cIdccccxxxix.*

BELLUM hinc maritimum inter Batavos Osterlingos-que, atque alios maris Balthici accolæ grave exarsit. Belli causa insolens navigiorum direptio. Cunctis admodum mortalibus injuriæ suæ graves videntur, nullæ graviores, quam quæ cum jactura bonorum conjunctæ. Repetitio

E

postu-

postulata, surdis ad id Septentrionalium auribus. Osterlingi, inter quos Lubeca, Hamburgum, Rostochium, Wismarium, cum Erico Rege Danię, Duce Holsatię, Pomeranis, & Borussis, denique cum Hispanis, Venetisque, qui iis quoque in locis tum commerciorum commoda querebant, clanculum contra Hollandos fœdus percussere. Ita rupto fœdere generis humani conglobatę gentes commercia Batavorum interpellabant, jam tum stimulante invidia, ne maritima illorum potentia nimium cresceret. Infesti hi pirateę turbare ubique maria, bona diripere, naves perforare, captivos fœdis carceribus addicere. Philippus Burgundus componendis litibus diem dixerat. Accersere urbium Vandalicarum legati, viri nobiles, Equestris ordinis duo, Henricus Rapesilverus, Dantiscanus, & Henricus Voratius, Lubecensis. Hollandi & suos miserant rerum gnaros, inter quos præcipuus ex Amstelodamensi Magistratu Everardus Iacobæus. Damnum tabulis annotatum censebatur quinquaginta millium aureorum. Restitutione à Vandalicis civitatibus denegata, apertum iis bellum indictum fuit. Interea fabriles operę fervebant, laboribus dies noctesq; continuatę, tantaque velocitate naves constructę, ut ipsę arbores in rates subito mutarę viderentur. Maximum bonum Hollandis in velocitate erat, nam tarde classem expedire, idem erat atque suas opportunitates corrumpere, hostem stabilire, atque vires suppeditare, quę postea frangi nequirent. Pluribus itaque bellicis navigiis in altum profecti horrorem Oceano intulerunt, & prima statim expeditione viginti hostium navigia cepere, litora Hispanię infestarunt, ita ut quicquid ex portibus solveret, prædę cederet.

deret. Tres Biscajenses occupatę, una item Veneta pretio-
fis mercibus opulenta, bonis direptis igni tradita. Edixe-
rat Burgundus, sicuti magna consilia sæpe impetu valent,
ut cunctis admodum navigiis, quę Septentrionem pete-
bant, manus hostiles injicerentur. Neque mora, nostris ra-
tibus ubique mare sulcabatur, eò denique magnitudinis
gloria virtutis Batavicę processit, ut potentia maritima non
amplius Fortuna egeret, sed supra omnem fœlicitatem po-
sita esset, atque hostibus horrorem incuteret. Nullis nisi
Hollandicis velis aquę pervię erant, & in signum purgati
Oceani supremis in malo corbibus scopę constitutę. Anno
clo cccc xl ingens Osterlingorum classis cum viginti tri-
bus Borufforum navigiis sine ullo fere prælio solo terrore
superata est. Borussi relictis sociis intentis velis fugę con-
suluerant, sed seorsim excepti primi in victorum manus ve-
nere. Secuta hinc totius classis deditio. Qua victoria flam-
ma virtutis pubi nauticę in immensum crevit, neque prius
sedari potuit, quam fortitudinem cum gloria æquaret, imo
famam superaret. Magni animi proprium est neque adver-
sã fortunã dejici, neque secundã insolescere, & in victoria
fœlicitati posse modum ponere. Raro victor se ipsum & af-
fectus vincit. Utrinque victor Batavus etiam hosti peper-
cit, nulli sanguinolentas manus intulit, nullum vinculis &
carcere clausit, sed omnes sine lytro libertati asseruit. His
difficultatibus circumventus hostis per aliquod tamen tem-
pus lacertos movit, sicuti morbo fere absumpti huc atque
illuc vortere corpus solent, nullamque requiem inveniunt.
Tandem Anno clo cccc xli, die S. Jacobi circa Norvegiam
tria immensę molis bellica navigia veluti castella maris

procul se ostentabant, quæis occurrebant sex, vel ut alii referunt, tres depressæ nostrorum naviculæ, quadringentis circiter & quinquaginta viris refertæ. Illi manu prompti, mari supra modum exercitati, gloriæ militaris appetentes, prædæ cupidi, quæ etiam mediocres virtute viros transversos agit, statuerunt se objectare periculis, & fortunam tentare. Ludibrio ea res Osterlingis habita, jactatumque per facetias militares naviculas Batavorum omnes simul uno suo navigio collocari posse. Dum tam altos & superbos spiritus gerunt hostes, contemnendo nostros facile superati, quibus neque consilium, neque virtus deërat, nullumque inceptum frustra erat. Incredibili enim fortitudine hostem adorti, & in tabulata navium proficientes, passim eundem ferire, occidere, ita ut cadaveribus omnia constrata, sanguine humano tingeretur Oceanus. Nonnulli ex hostibus frustra contra nitebantur, postremo vel telis concidebant, vel in mare præcipites se agebant, atque aquis absorbebantur. Qui reliqui erant capti, atque inter eos Præfectus Petrus Brantius, cujus captivitas in causa fuit, ut tam cruento bello mirabili modo finis imponeretur. Nam dum opima inter se dividebantur spolia, forte Brantius civi Hornano admodum honesto cessit. Qui non hostilem in modum eum excepit, sed ita flexit animum, ut beneficiis novo modo hostem vincere summa ope niteretur. Novis vestimentis indutum, viatico instructum, nullo redemptionis pretio solis promissis fides incolumem dimisit. Is ubi domum reversus, humanitatem Hollandorum in cælum extollere, captivos ibi non tanquam hostes, sed tanquam amicos & necessarios excipi, contra illorum tyrannidem acriter increpare, tenebricosis
& cæ-

& cæcis carcerum antris Batavos includi, quæis vel pædore vel fame, deformati ærumnis miseram vitam terminarent. Non mirum rebus advorsis usos. Deum tantorum scelerum vindicem esse & futurum. Et quandoquidem Batavi sola probitate tuti essent, illine sceleribus securitatem quærent? E re publica fore, ut quocunque modo paci novæque amicitie, incumberent. Finem belli non expectandum, quo victores victis leges imponerent. His similibusque verbis, uti inter suos magnâ pollebat auctoritate, primo popularium animos ad mitiora paulatim flexit, ita ut exiguo post tempore Hafniæ de pace agi cœptum fuerit. Inter Danos Borussosque & Hollandos perpetua & solida pax percussa. Cum Vandalicis civitatibus duodecennales induciæ constitutæ, quæ finitæ iterum atque iterum prolongatæ, donec nullo amplius molimine tacito suffragio sponte otium & quies mari terræque incubuit.

C A P U T IX.

*DE MARITIMO BELLO INTER**GALLOS ET HOLLANDOS, ANNO CIO-**CCCC LXXI. & seq. SVB CAROLO**BVRGVNDO, ET MARIA.*

ANNO admodum CIOCCCC LXXI iterum turbatum mare, & cum inquieto elemento inquietas publica. Causa motuum, quod Comes Warvicensis, Eduardo IV, Regi Angliæ, cujus sororem Carolus Burgundus in uxorem duxerat, suppetias ferente Ludovico undecimo Gallia

Rege, hostilia intentaret. Atque adeo rerum humanarum domina Fortuna sæviit, ut ipse postmodum Rex regno pulsus in Hollandiam aufugerit, atque uti inconstanter se res humanæ habent, & huc atque illuc feruntur, sequenti anno valida classe Angliam petens post atrox prælium pristinæ restitutus fuerit dignitati. Interea antequam Rex regno pelleretur, Comes Warvicensis conniventia Regis Galliæ naves Hollandicas passim diripiebat, triginta navigia sacro die Paschatis interceperat, & totum veluti mare jam animo invaserat. Sed ille cruento admodum prælio à Præfecto maris Anglico Comite Scalliæ exceptus, injuriam nostris illatam pensavit. Restituta cuncta navigia singulari Angli humanitate. Sed Warvicensis nihil minus tanquam tempestas publica mari & nostris litoribus imminebat, atque iterum circa festum Pentecostes viginti nostratium naves occupavit, non tam in dimicando, quam in prædando momentum victoriæ ponens. Verum Henrico Borsalio Veriæ domino, Præfecto maris Batavico, non erat animus ab ignavia & sordida corruptus, sed expedita triginta sex bellicarum navium classe xvii Kalendas Julias litora Normanniæ petiit. Atq; adeò prædones (neq; enim hostium nomen iis compete-
tebat) cruentis manibus & immani avaritia nobiles, quibus totum veluti mare quæstui erat, ad Sequanæ ostium ita excepti, ut decem nostrates naves jam ante captas ferrum restituerit, reliquas ignis consumpserit. Ex quo tempore tantus metus animos prædonis corripuit, ut sibi diffidens maria tentare ausus non fuerit. Ex his initiis anno sequenti grave bellum inter Galliæ Regem Batavosque erupit. Immensæ molis navigia mari Rex commiserat, inter
quæ

quæ cætera omnia supereminebat, cui Columnæ nomen inditum, revera columna & fulcrum Oceani, quæ piscationibus halecum valde infesta, pluribus piscatoriis cymbis captis, mare & piscationem turbabat. Naucleris lemborum captis singulis redemptionis pretium centum aurei constituti, quos pro navigiis mercibusque quæ dimittebantur, tamdiu vinclis mancipabant, donec constituta pecunia persoluta esset. Piscatores perculsi tanta clade animum despondere, ubique trepidare, periculo ancipiti fugge consulere, qui nondum mare ingressi domi mansitare, cum omnibus in locis infesta vis hostium esset, & ferro mare clausum teneret. Sed non diutina hæc fuit dominatio: rostratæ enim Batavorum naves vi atque armis claustra Oceani perriperunt, classemque Gallicam mari expulere: securæque induciæ usque ad exitum anni clo cccc lxxiv, quantis jam tum viribus mari polleret Batavus, indicarunt. Finito quietis tempore, atrocius bellum recruduit, & clade Batavorum nobile. Galli enim nihil pensi moderatique habebant, maria invadere, direptionibus polluere, vastare omnia, sibi quisque trahere, rapere, ut commercia nostra interciderent, navigationes frustrarentur. Quapropter Amstelodamenses, qui tum appetente vere navigationem in Hispanias moliebantur, edicto Caroli quatuor præsidarias naves contra insultus prædonum instruxerunt, onerarias etiam quinquaginta majoribus minoribusque bellicis machinis, milite denique conscripto muniverunt. Ita ex sententia rebus paratis compositisque, cum Enchufanis, Hornanisque, qui suas itidem naves acriter expediverant, classis circiter octuaginta navium vela ventis dedit, quæ con-

junctis

junctis copiis profundum secans hostium molimini non patuit, neque ulli insultui obnoxia fuit. Cæterum ubi fale onusta domum reverteretur, longe alia rerum facies fuit, imo fœda atque miserabilis. Contemptus hostium & sui securitas tantam calamitatem peperit. Incesserat & avaritię tabes animos mercatorum, qui forum præoccupare tentabant. Ita dispersis à se invicem nostris navigiis, dum nihil consilio atque imperio ageretur, hostis, qui prope Clasdunum occurrerat, prudenter magno impetu, in mediam classem erupit, ne vires suas Nostri conjungerent. Tum adversis navibus concurrere, implicare, perturbare undecunque Nostros, qui repentino metu perculsi se expedire nequebant. Et mox rapidos globos tormentis majoribus excutere, igneis in naves nostras jaculari, denique tantus horror nostræ classi immissus est, ut deditio singulæ naves sibi consulerent. Ita sine ullo fere certamine victoria hostibus parta, tota classis octuaginta admodum navium occupata. Plerosque itidem captos nonnulli referunt, nisi quos cymbis fugientes vicinum littus exceperat: alii, omnes fere ex navigiis, quæ versus Clasdunum aufugerant, in tellurē se recepisse, & summa cum ignominia domum reversos, commemorant. Neque tantum opum, sed gloriæ potissimum deminutio tetigit gloriosa Batavorum pectora, quibus industria militaris, victoriarum multitudo, maritimæ militiæ magna peritia, animus denique belli ingens semper abunde fuerant. Hæc clades præ cæteris Amstelodamenses & Hornanos (x x x horum naves captæ) graviter afflixit. Plurimi mercatores ad incitas redacti, & subito ex divitibus pauperes infra omnem sortem Fortunæ deprimebantur.

Non-

Nonnulli tã insolita mutatione commoti vel in amentiam impellebantur, vel igneis furoris conceperunt. Porrò Carolo dein circa Nanceium occupato, mari erant Alcyonia: sed eodem mox ibidem extincto, asperrimum iterum bellum sub Maria, quæ sola tum patri hæres relicta, Oceano incubuit. Namque Gallus, cupidine prædæ, atq; superbia agitatus, solus in aquis dominabatur, exclusisque Hollandis Zelandisque passim grassabatur. Interea Batavi, quibus supra fortunam sublimis animus, parabant omnia, quæ ad justam classẽ expediendam necessaria, prorsusque nihil intactum relinquebant. Triginta quinque munitissimas naves obviam hosti miserant, eaque tantum terroris incussere Gallo, ut terga dare cogeretur. Anno clc cccc LXXVII mense Augusto decem iterum Nostratum naves, quas oppidum jam tum potens Amstelodamum expediverat, ingentis molis corbitam (caraquam vocant) mercibus exoticis divitem compellant, imperantque, ut velum dimitteret. Illa parvitatẽ nostrarum navium ludibrio exponere, imperium detrectare, monere ne irritando majorem vim in exitiũ suum converterent. Serum diei erat, neque per noctis tenebras certamen conferere tutum videbatur, quia incerta maris & pericula caligine augentur. Per totam itaque noctem insecti, ubi dies appeteret, summo impetu navem adorti, solo terrore, explosis aliquotiens tormentis, superarunt, atque in Zelandiam vexere. Captis dein octodecim Gallorum navibus, hostis incertus variusque formidine exagitabatur. Nostra classis, quæ circa Diepam stationem fixerat, elicere hostem sed frustra nitebatur. Ubi hoc parũ Nostris processit, scaphis terrã nacti, vicinos pagos depopulati luculentam

prædam retulerunt. Ita inclinante autumnno domum reversi Gallos prædonesque alios, qui profunda avaritiâ maria turbabant, expulere, incredibili Batavorum gloria, & ex focordia hostium infamia.

C A P U T X.

*BELLVM INTER FLANDROS ET**HOLLANDOS, ANNO MDCCC-**LXXXIII. & seq.*

VBI Maria vivis excefferat relicto impubere filio Philippo, tutela Maximiliano relicta fuit. Invisus ille Flandris erat, vel quod gens inquieta novum imperium detrectaret, vel quod nimis exactionibus attereretur. Quippe Princeps inconsultus, etsi non male indolis, subditorum opes graviter flagellabat, pessimis quoque adulationum magistris animum & aures addixerat, quibus nihil præter avaritiam consulti erat, & quod reliquum erat, summa adipiscendi libidine ad se trahebant. Hinc discordia animos Flandrorum diviserat, qui semel rupto amicitiae fœdere in injurias proni auctoritatem Principis impetebant. Consortes imperii in Flandria quatuor constituere, gravi admodum diffidentiae an contemptus exemplo. Dein comitiis Gandavi indictis tutela tantum illi pro tempore decreta, juramentoque fulta fuit. Abdicata postmodum illi potestas, quod vocatus ad Comitiam Flandriae, praesentiam dedignatus videretur, & ad Ultrajectinam obsidionem animum accinxisset suum. Hoc superbiae vorterant Patres, cum inviso semel imperio cuncta in pejorem partem trahe-

traherentur. Philippum itaque filium vix dum quinquennem Comitem renunciant, quatuor tutores, dum ejus ætas infirma, imperio præponunt. Hinc grave inter Flandros Hollandosque & Brabantos bellum exarsit: vastatæ regiones, turbatum mare, navigationes impeditæ, crebræ admodum velitationes, nullibi quies. Media quidem æstate anni **CLCCCCXXXIV** compositæ turbæ, post aliquot annos captivitate Maximiliani, qui Brugas, contenderat, recruduerunt. Urbes inter se discordiis divisæ, vastæ regiones igne & rapina, inprimis Flandria & Brabantia, neque minus Hannonia. Nec immunis ab hoc igne in ipsis aquis Hollandia fuit. Slusani enim, quibus se junxerant exules ex Hoexiorum partibus, rerum novarum avidi, Duce Francisco Brederodio, expedita classe Mosæ flumen ingressi, Roterodamum oppidum Mosæ flumini incumbens interceperant. Hinc arce quoque Woerdana occupata, agri ignibus & rapinis fœdi, vel tributis obnoxii, municipia & prætoria in cinerem acta, mare quoque infestum prædonibus, commercia impedita, ubique metus & periculum incessabat. Quis recuperandis dum summam operam impendunt Amstelodamenses, Maximilianus illorum insignia corona imperiali ornavit. Præcipue non vanus timor Westfrisos agitabat, ne Texelia capta suis imminerent finibus, & tributa pendere cogere. Imperatum, ut cives, rustici in armis essent, signis ignium & campanarum sonitu uterentur, sin hostis in propinquo, vel litori se exponeret; ut mature prospicerent Patres, ne quid detrimenti Resp. caperet. In litore quoque vigiliæ, & sinus Australis bellicis navibus stratus gravis belli imaginem præ se ferebat. Populus bello,

commerciiis impeditis, exactionibus misere atterebatur. Nullum afflictis nisi in pace remedium, quorum Fortunas bellum non tantum concusserat, sed pene everterat. Anno demum **C I O C C C C L X X X I X** ingruente autumno, intercedente Rege Gallix, icta utrinque pacis fœdera. Quæ tanto gaudio excepta, ut etiam ipsi agri hæctenus inculti, mare classibus turbatum lætari viderentur. Dum enim præter spem nihil reliqui erat, insperatus hujus belli exitus omnium animos mirum in modum affecit. Sed post tam sævam tempestatem non diuturna mari quies & otium. Vbi fœdis procellis intumuit mare, non statim quiescit, sed fluctibus suis adhuc attollitur: ita post tempestatem belli maritimi, infesta tamen pelago incubuit prædonum rabies. Quippe anno **C I O C C C C X C I** Slufani, pacem detrectantes, prædæ assueti, justis bellicis navigiis fauces præcipue se stringentis Oceani premebant, ita ut nullis navigiis nequidem frumentariis aditus pateret. Eo denique abiêre sceleratę insolentię, ut duce Joanne Naeldviceno maritimum pagum Wycum nomine deprædati ignibus feralibus subjecerint, indignante veluti vicinum incendium Oceano. Marsdipam inde ingressi, nihil contra molientibus Batavis, per totam æstatem hinc mari Oceano, inde sinui Australi deprædationibus imminebant. Ita ignavia & socordia nostra mare à prædonibus clausum nervos potentię nostrę succidebat. Ipsa quoque Texelia & Wiringa vicinę insulę victum & annonam suppeditabant, incolæque malarum artium insolentes facile hostibus credulas aures dederant, qui obtentui habebant, se non tanquam hostes, sed amicos venisse, ut servili tributorum onere eos liberarent.

rarent. Vetus ac pridem insita gentibus nostris est libertatis cupido. Et sequuntur facilius, qui servile putant cogi: duci volunt, non trahi. Ubi legitimus imperandi modus adest, faciles in omnia obsequio, ubi extrema imperantur, nihil non audent. Ad incitas redacti bello & nimis exactionibus, sumptibus pares non erant. Texelia & Wiringa jam diu contumax nova omnia optabant. Itaque facile credidere hostibus, ita comparata mortalium natura, ut lubentes admittant, quæ tacite mente vovent. Ita prædones etiam opitulantis Nostris ostia maris suis occlusere navigiis, occupatis pluribus mercatoriis navibus, cymbisque, quæ ad halecum capturam se expediverant, cæteris metu inhibitis profundo se committere. Hinc caritas annonæ, & ultimum rerum humanarum supplicium fames graviter Hollandiam concussit, ita ut non naturalia & fœda alimenta in usum necessitas verteret. Et cū de tributis nihil remitteretur, primo obsequii impatientia, dein seditio in ancipiti Remp. posuit, cum pleriq; nihil spei nisi in simultatibus haberent. Idem circa Zelandiã prædonum furor, quos tamen oppressos, circa Slusam XL bellica navigia, minora XLIII à Ioanne Egmondano capta, Historici commemorant.

C A P U T X I.

*DE GELDRO-FRISICO BELLO.**PRÆLIISQVE MARITIMIS, ANNO**cIo Io iv & seq.*

BELLUM hinc Geldricum Frisicumque contra Batavos, non tantum terra, verum & mari exarsit. Inter Caro-

lum Geldrum & Philippum Burgundum contentiones eò eruperant, uti sanguinem uterque, quàm omnia mallet. Causa belli insita mortalibus habendi & dominandi cupido, Geldro avitum imperium vindicante, Burgundo sua jure emptionis retinente. Primis decem undecimve annis placidè tantum arma tentata, sed anno clo lō iv furor belli efferbuit, ita ut postquam semel itum esset in arma, ad internecina odia ventum sit. Ubique rapinę agrorum, fragores tormentorum, mare sanguine imbutum, vastationes & cadavera urbium cum horrore conspiciebantur. Maritimas velitationes & prælia recensere nostri propositi est. Igitur Geldri undique regionem nostram tentabant, atque homines terrę assueti, etiam in ipsis aquis proprio veluti nostro elemento, adoriri ausi sunt. Imperatum à Principe civitatibus maritimis, ut bellicis navibus sinum Australem insiderent, quo hostis prædę appetens, avaritia ardens passim vagabatur. Præfectus itaque Petrus Leovardus summa ope nitebatur, ut mare prædonibus vacuum redderet, comeatum armorumque vecturam impediret. Sed Geldrorum animus magis magisque indies ferox omnia magna volvebat. Quorum classis cum septingentis armatis militibus Hardervico solvens, ausa in Hollandiam transmittere, oppidum Monachodamum per insidias occupare tentavit. Sed Waterlandis rerum gnaris animus federat, virtutem suam experiri, hosti aquis obviam ire, patriam & libertatem armis tegere & defendere. Acriter tum dimicatum, advorsa in pectore vulnera, acervi trucidatorum corporum, denique ipsa cadavera adhuc vindictam spirare videbantur. Sed nostris Fortunam acriter prensantibus vi-

ctoria

etoria cessit, pluribus caesis, nonnullis captivis. Anno ejus saeculi sexto Princeps noster prosperam contra Geldros suscepit expeditionem, Arenaco enim occupato cunctae admodum Urbes ab uno latere Rheni victori patebant: sed in medio successu ulterius progredi focius intempestiva mors non permisit, namque in Hispaniam profecturus pacem cum Geldro iniit, sed non diuturnam. Fortuna enim saevire, miscere, ac turbare omnia coepit, sicut res humanae se habent, ut prospera adversa sequantur, & nihil stabile firmumque inveniatur. Postquam enim Philippus regnum Castiliae adeptus esset, paucis post diebus non incerta veneni suspicione, Burgi in Granatensi ditione vitam cum morte commutavit. Hinc omnia in pejus labi, & dum tenera Caroli, qui postea quintus appellatus, aetas contemptui esset, fluctuaretque sine Principe Resp. Geldri occasionem nacti, qui ex commodo suo pacem bellumque aestimabant, arma sumere, & recuperatis cunctis admodum oppidis, quae superiori aestate amiserant, insuper Wesopo & Muda captis, maria & terras infamibus rapinis vexabant, nullibi victoriae temperabant. Sicut autem rebus secundis insolere animus mortalium solet, atque magna Fortuna licentiam sibi & audaciam usurpat, anno sequenti ingenti molimine Amstelodamum superare tentarunt, ut ita ubique opes patriae lacerarent. In Tya flumine propugnaculum, quod rubrum vocabatur, palis compositum erat. Jamque eo occupato urbi imminebant. Verum Amstelodamensium ea virtus fuit, ut extremi periculi unicum remedium crederent omnia pericula superare, & ardenti animo in foedam fugam hostem pellerent, propugnaculoque dejicerent. De-

pressit

pressit eos hæc calamitas, atque per aliquod tempus quietem peperit. Verum anno ejus sæculi duodecimo animus inquietus & sui impotens sedari nequibat, sed ad maturandam novam expeditionem contra Amstelodamenses eos incendit. Sed & hic Fortuna civium prævaluit, quam hostes, qui ultra mille ac centeni eò confluxerant, ingens illis damnum inflixerint, cunctis navigiis, quæ extra palorum septa anchoris consistebant, incendio consumptis. Passim cum navigiis ferali igne commercia crepabant, atque ipsis veluti aquis flamma incubuit. Quod infortunium non solum Batavos, sed & Anglos, Gallosque & Vandalos, quorum ibi naves frequentes in anchoris fixæ erant, concussit. Non minor tempestas in sinu australi surrexit, qui rapinis fatigabatur, & pro lubricine victorum vicini agri foedabantur, municipia in cinerem redigebantur. Gratum tale Geldris bellum erat, quod facile tolerabatur, dum domi rebus accisis, in externâ regione ex prædâ divitias & opes cumularent. Biennio post pactæ induciæ, sed instabiles, in gravius bellum anno decimo sexto ejusdem sæculi eruperunt. Cum enim Princeps Carolus, cujus vernans ætas vix decimum & sextum annum attigerat in Hollandiam cum imperio accessisset, otii impatientes Geldri cum Alberto Saxone in Frisiâ bellum cepere. Magnis promissis imperium pollicentes nonnulli ex Frisiis, qui Saxonis pertæsi novas res quærebant, Geldrum incitaverant. Ita Frisia discordiis civilibus fessa suis armis peregrinum dominum accersivit. Iamque adeo Geldrus plerisque urbibus occupatis ad incitas Saxonem adegerat, qui, cum extrema omnia experiri animus non esset, omne suum jus certis conditionibus

nibus Carolo Principi cessit. Hinc ortum Geldro-Frisicum bellum, quod sola calamitate nobile. Primum & quidem prosperum cum Frisiis prælium, qui suis navigiis, quæ tamquam propugnacula eminebant, mare clauserant, adeò ut nec Flevi Huenta nec Tessalia summo nostrorù detrimento paterent. Florentius Iselsteinius, primus Burę Comes, bellicis navibus auctus, & armato milite circiter trium millium stipatus, magna virtute hostilem classem prope Worcum Frisiæ oppidum adoritur, vincit, plurimos occidit, cæteros captivos Enchusam mittit, qui diutino carceris pædore & illuvie pressi, dein ut prædones Prætori traditi passim infelici ligno suspensi sunt. Sequens annus, qui erat decimus septimus ejus sæculi, Hollandiæ clade memorabilis est. Cum enim Carolus Geldriæ Dux copias ingentes militum conscripsisset (ad septem vel octo millia fuisse varie traditum) & prope Cunderam ferocissimus prædonum dux Petrus Longus suum junxisset militem, (cccc Chronicon Frisiæ nondum luci datum fuisse testatur) viii calendas Quintileis classis CL navigiorum vento secundo prima luce cum toto exercitu aquis se dedit, & in litora Borealis Hollandiæ multo adhuc die vecta terrorem ingentem vicinis urbibus injecit: ubique cives trepidare, afflictare se, sibi suisque viribus diffidere, nihil pensi neque consulti habere, magnitudine classis sua pericula metiri. Atque adeò ea Enchusam prætervecta subito impetu in Medenblicum oppidum conversa, nequicquam urbana cohorte repugnante, totum incendio delevit, ut ne domus quidem reliqua esset. Ferro plerique cives perempti, cujus neque sexus neque ætas imbellis immunis fuit. Sola arx adversus hostium furorem.

G

ignium-

igniumque violentiam invicta stetit, sub præfecto Iusto Burio, qui eam magno animo tuebatur. Ita Petrus Longus divite præda onustus cum prædonibus in Frisiam revortitur. Reliqui ex Geldris cuncta ignibus & rapinis vastant. Alcmaria in prædam versa, & post septem dierum populationem igni tradita. Idem fatum Beverovicum & Sparodamum habuere, Aspera tota sanguine imbuta. Sed Henrici Nassovii virtus, qui copias nomine Regis Caroli ductabat, ita eos in arctum egit, ut dispersi passim trucidarentur, vel atrocibus & infamibus suppliciis more latronum puniretur. In agros quoque Geldriæ arcesque nobilium igne & rapinis sævitum. Denique Carolus Geldriæ dux Arenaco conclusus extrema Fortunæ expectabat, nisi rex Galliarum intercessisset. Interea Petrus Longus homo multis facinoribus coöpertus, ipse inquietus & turbidus maria turbabat, & in exitium nostrum captis mercatoriis navibus commercia impediebat. Erat huic homini inveteratum in Hollandos odium atque iracundiæ æstus, profunda atque insatiabilis avaritia, quæ in immensum rerum copia augebatur, ferox & vastus animus, inconsulta audacia, quæ illi pro virtute erat, excussoque semel metu omnia dira minitabatur. Nimia quoque fœlicitas illum transversum tulerat, more mortaliū, qui ea qua sorte contingere, suæ attribuunt peritiæ. Accessit & nostris ingens terror, nam terra marique graviter opes cunctorum quassabantur, & damnum unum alterum sequebatur. Ubi terra quies, mari erat belli tempestas. Neque tantum profundum, sed modo hac modo illac litora pulsabantur. Itaque pro periculi varietate timor insolitus inceserat, concurrere passim, festinare, etiam fictis rumoribus

bus credere, quasi ubique hostis adesset. Interea Florentius Helseinius nusquam diligentiae & vigilantiae parcere, animos illorum, praecipue Hornanorum, qui maxime periculis expositi, erigere, suppetias promittere, piratas belli insolitos, vinci faciles, asserere. Paucis post diebus xviii Julii indicta Delphis comitia, Patrięque Proceres prospicientes, nequid Resp. detrimenti caperet, decrevere, imposito tributo cuncta bellica praesidia contra Petrum Longum, cogere, in tempore, quod omnium rerum primum, classem dispersam aucto stipendio convocandam, facile dispersos ab hoste circumveniri, conjunctas copias etiam adversae parti formidabiles fore, cum non animus sed fortuna Batavis deesset; cavendum imprimis, ne nostris bellicis navigiis direptis, eisdem in nostrum exitium hostes uterentur, denique ad tutanda commercia conductorias naves expediendas. Ita inclinante mense Julio, Antonius Houtenus Fleterę Dominus, qui propter adversam valetudinem Domini Sevenbergę in sinu Australi classi jam conjunctae imperabat, cum accessissent & alia navigia urbium nomine missa, hostem laceffere ausus, atque omnia bona in proxima spe habebat. Edicto primum regio unicuique privato libertas depraedandi concessa. Caedes, incendia, aliaque belli facinora in hostem patrare jus & fas censebatur. Ita alii praede cupiditate, alii vindictae studio, sicuti in populo varia sunt ingenia, hostem terrae marique vexabant. Plerosque lucri cupido acrius praecipites egit. Unusquisque rapere, trahere, per vim extorquere, vel per insidias hostem circumvenire, bona inter se dividere, nisi quod de bonis direptis Praefecto cum Concilio cognoscendi facultas reliqua esset.

Verum archithalassus expedita classe animo intrepido mare tentare, hostibus vim inferre, Fortunam sibi facere, cuncta horrore implere. Incense plurima naves, quæ prope Bunsotam in statione federant, aliæ fugatæ in Frisiorum portus se receperunt. Ita illi, quorum prompta fuerat nemine resistente audacia, atque opes civium nostrorum flagellaverant, per summum dedecus atq; fœcordiam imperium maris vix conspecto hoste amiserunt. Nostri autem quibus bona erepta, maris libertas imminuta fuerat, continuis incubuerunt victoriis, portus hostiles cinxere, atque extrema iisdem intentarunt. Cum autem diuturna hæc esset expeditio, & militiæ robur argentum deesset, primo nautica plebes, quibus ætas animusque ferox erat, Præfectos exagitare, pecuniam poscere, turbas movere. Jamque præsens metuebatur seditio, nisi Franciscus Cobelius Hollandiæ senator, autoritate & prudentia pollens, ideoque Præfecto maris adjunctus, literas ad Hornanos misisset, rogatum uti unica vice nummos mitterent, quos tribus intervallis pollicitati fuerant. Incipientem & nondum adultam seditionem non verbis non melioribus consiliis mitigari posse, nisi pecunia: militem, quanto ad sustentandos labores acrior esset, tanto deficiente præmio ad seditiones promptiorem fore: turpe esse victoriam sibi ipsi adimere, & cum hostem superaveris, in te ipsum militem concitare. Pecunia missa, an ab Hornanis, pro comperto dicere nequeo. Ita sopita discordia Nostri opportunitates maximas non desidia vel nihil agendo corrupere, sed hostem mari pepulere, ita ut nullibi securus tutusque esset. Cum ita in arctum res illorum redactæ essent, ut consilii nulla amplius superesset copia, semestres inducias

inducias procuravit Rex Galliarum, cui paci promovendæ arbitrii honos concessus. Conventum ea conditione, ut Geldrus Frisiæ jure cederet, Carolus Rex centum coronatorum millia penderet, statimque arma dimitterentur. Verum ubi soluta Arenaci obsidio, de qua ante diximus, confirmato iterum animo, conditiones à Geldro spretæ. Sequenti tamen anno, qui erat decimus & octavus, inducię prolatatę. Neque minus piraticam iterum crudelem, immoderatam, & nimis quam calamitosam Petrus Longus exercere, quibuscunque modis posset vires nostras atterere, captivorum corpora in mare projicere, nullibi misericordię vel gratię consulere, luctu & cruore omnia complere. Nostri, quamvis apud Præfectum Hollandiæ prolixæ repeterentur querelæ, jussi nihil hostile intentare, sed sua tantum tueri. Ita in immensum hostibus crevit audacia & ferocia, dum plures pauciores facile superarent, Nostri autem, si plures, aggredi hostem prohiberentur. Invisum plebi erat bellum pacis nomine involutum: fortunas, opes, gloriam, quæ prima mortales censent, hosti tradere summum probrum jure censebatur. Interea languore nostro ejus ferocia augebatur. Ut cætera relatu minorâ subtriceam, xiv Augusti imperterritus prædo aliquot Hollandorum navigia vi adortus, juxta Hornam sortem quidem primo adversam tulit: quippe primaria navi occupata, Præfecto sociisque aqua interemptis, cedere cõactus. verum idem cedendo animo non cessit, atq; iterum experi-ri fortunam in animum induxit suum. Cum itaque pubem nauticam denuo accendisset, monuissetq;, uti forti paratoq; animo essent, ingenti virtute Nostros in fugam egit, undecim navigia cepit, quingentos circiter vel ferro cæcidit, vel

aquis submersit. Miserabilis ea facies fuit & cum hoste & cum aquis colluctari, mortemque fugiendo in certam incidere. Secundæ hostium res continuo secundis tegebantur. Nam non multo post S. Lamberti die totam orientalem classem, quæ ex mari Balthico in Hollandiam vela dirigebat, interceptit, Hollandis, quorum tria erant navigia, Oceanum pro sepulchro dedit. Idem vigesimo octavo Septembris viginti quinque navigiis cum quingentis, vel, ut aliqui referunt, mille & ducentis militibus nobilem expeditionem suscepit. Inuisa maxime Horna erat, oppidum validum & jam tum mari pollens. Neque diu hic dubitatum, cum continuis successibus spes aleretur, victoriamque certam promitteret. Præfectus, militiæ maritimæ impiger, consiliis tectis Hardervicum contendere se simulabat, ubi tum Carolus Geldriæ Dux agebat, nota Præfectorum arte in vulgus falsa spargere, abdita consiliorum clausa in pectore tenere. Nocte itaque intempesta primo militem, vigilum negligentia, in aggerem impellit, dein per vicum, qui postmodum Geldricus nuncupatus, urbem invadere molitur. Sed quia frequentes cives ibi vigiliam agebant, facile detectus, tota subito civitas in armis stetit. Acriter diu dimicatum, urgente prædæ avido Frisio, sua defendente Hollando. Nunquam fide minus dubia probatum, maximum ad Fortitudinem momentum, sua cuique esse, & vitæ prodigos eos, qui si vincantur, morti jam destinati sint. Extrema enim civibus, cædem, rapinam, incendia crudelitas Petri promittebat. Unde vacillat quoque annalium fides captam fuisse urbem, quia nihil reliqui iis prædæ fecisset: expulsam ex monumentis Hornæ publicis constat. Neque enim cætera curiosi
 si ejus

si ejus anni Consules, tantum facinus silentio præteriissent. Ita Petrus Longus ipsis admodum induciis quaqua vorsum rapinis Hollandos vexabat, & lucri contactu ac successu ulterius depreçdandi avara spes gliscebat. Et jam non arcana murmura civium audiebantur, quorum opes nullo resistente lacerabantur, & vindictę cupida plebes indignatione æstuabat. Finitis tamen induciis iterum novę pactę ad biennium, sublesta rursus Geldrorum fide. Anno hujus sæculi vigesimo secundo Geldro-Frisii viginti navigiis, Gallico bello implicito nostro milite, oppressis Tessaliâ Wiringaque insulis, ingens tributum extorsere. Tessalię decem Philippeorum millia, Wiringæ tria millia & quingentos, sexaginta edibus igne consumptis, indixere. Et quia tanto æri solvendo impares, obsides dati qui opibus maxime præstarent. Profligatis quoque à Carolo Geldro ante Gelmudam castris, calamitas calamitatem premebat. Sed bellum in Frisios à Nostris vorsum totam fere regionem sub jugum misit. Annus sequens latrociniis Geldrorum infamis, qui pluribus Hollandię vicis igne fedatis, Haga spoliata, instar fulminis cuncta subito prostraverant. Sed nihil memoratu dignum mari invenio, nisi quod jam tot per annos concitatis in mutuam perniciem animis, extingui belli furor nequiverit. Tandem anno vigesimo octavo, cum præfectus Frisię Georgius Scencius Tautenburgicus & Florentius Egmondanus militię summus magister, conjunctis copiis, multo labore atque acri impigraque militia pluribus urbibus captis hostem ad extrema redeçgisset, inclinante autumno Goriche-mi læta pax utrinque summa latitiâ constituta.

PRÆLIA GALLICA, PRÆCIPVE

ANNO CLOLOLIV.

SUB Carolo V bello Gallico maritima virtus Nostratum iterum enituit. Quippe Batavi quique acrius salo soloque animantur Zelandi, quibus nullus labos insolitus, nullum periculum formidolosum erat, anno CLOLO XLIII mense Majo, cum prædonibus Gallicis mare turbaretur, decem armatis onerariis navibus plenis velis in portum Burdegalensem delati, commotis facinoris & periculi novitate oppidanis, septendecim naveis mercibus stipatas occuparunt, reliquisque incensis, ex vicina tellure ingentem prædam diripuerunt. Cæterum Galli anno CLOLO LI tempore pacis, levitate genti insita, ex improvise classem nostram, quæ in Hispaniam tendebat, interceperant, merces in prædam vorterant. Inexpectatum hoc damnum graviter omnium animos concusserat, atque exasperaverat. Quippe immensæ divitiæ ultra duos milliones æstimabantur, sive quod ita se revera habuerit, sive quod damna sua in majus augere mortalium conditio est. Restitutione negatâ, cruentum bellum sanguine maria & terras imbuît. Itaque appetente vere, anno sequenti, quia mare Gallicis prædonibus infestum erat, interdicta publice orientem & occidentem versus navigatio. Prospiciebant enim Patres spe lucri maxima pericula sustentare mercatores, imo alex Fortunæ bona sua subjicere; in privatorum autem opibus publicas opes consistere. Accessit postmodum edictum, ne ulla

ne ulla navigia mari se committerent, nisi quæ milite armato, tormentis, annona militari probe instructa essent, & juncta classe hosti resistere possent. Singulæ enim naves, quæ extra numeros diffundebantur, facilius quoque hostium injuriis patebant. Interea sequentibus annis ferocia belli aucta, obsidiones frequentes, devictis vastationes & cadavera urbium horrorem incussere. Et terra & mari crebra prælia, victoria per vices acta. Cæterum longe acerrimum nobilissimumq; prælium anno c^lo l^o LIV, mense Augusto mare veluti lassavit. Hollandi viginti duabus mercatoriiis navibus iter ad suos moliebantur. Quo comperto Gallus maximas confestim copias armat, pubem nauticam cogit, denique instructam classem novendecim navigiis bellicis, cum sex celocibus in mare ducit, prædæ potiundæ avidus. Prope Douveram acerrime concursus est. Gallis erat animus ingens, potentia validus, Nostros necessitas ad fortitudinem impulit. Illos prædæ cupido incendebat, hos metus ingentis damni. Hostis fretus multitudine militum, parabat injectis manicis cominus armis contendere, Nostri quia pauciores metuere, ne numero obruerentur, in tormentis bellicis, hinc atque illinc latera navium quassando, omnem spem habere, & cum artis tormentariæ peritia præ Gallis pollerent, declinare, ne ullo modo rates fixæ sibi invicem jungerentur. Postquam multum diuque ultro citroque tormentis se lacerassent, vecti in angustias freti, cum mari tranquillitas suda incumberet, Galli summo impetu harpagonibus manicisque ferreis injectis, quindecim navibus cum nostris totidem numero congregiuntur. Tum cruentum & horribile confertum prælium, quale illud sæ-

H

culum

culum non viderat. Dum enim cominus res agebatur, pro se quisque virtutem edere, ferro ferire, cadavera super cadavera volvi, fori sanguinem in mare eructare, clamor virum, vulneratorum suspiria exaudiri, denique vitam ac mortem juxta aestimare. Agilior Gallis erat classis, Nostris altior compactiorque. Illi multitudine, Nostris virtute & constantia agebant. Pubes quoque nostra nautica melius officia militaria expediebat, & ex navigiis, quæ cominus non dimicabant, certis tormentorum ictibus navigia hostium lacerabant. Ita pari fere sorte à nonâ matutina usque ad tertiam atrociter dimicatum est. Galli pugnando fessi, animo fracti, spe potiunde classis frustrati quietem ab armis pro tempore postulabant: præ fragore tormentorum, & in tanto certaminis fervore non exauditi, ad extrema consilia animum appulerunt. Ignibus enim velis injectis, (Pontus tamen Heuterus Belgas de rei summa desperantes ignem pulveri tormentario iniecisse refert) ita sperabant terrore vicini incendii confestim Nostros sua navigia subducturos. Ceterum præceptum hoc consilium gravem calamitatem & hostibus & Nostris inflixit. Cum enim utrinque nimis tenaciter naves connexæ essent, subitus ignis magno fragore furens pleraque navigia incendit. Ita coacti utrinque desistere à pugna, hostes & amici confestim ignem extinguendo luctabantur. Novus hic hostis difficiliorque domitu, cui spatium modumque statuere non est in manu. Quamquam autem unusquisque pro se maxima opereretur, fatigaretque industriam extinguendo incendio, frustra hoc in multis navigiis tentabatur. Itaque plurimi furorem ignis declinantes in mare se præcipites agebant, & pro-

& propinquis navibus adnatabant, & sive hostes sive amici essent, passim nullo recipiebantur intuitu. Tum Fortuna militaris rerum humanarum mirum spectaculum præbuit. Nostri qui pugnando attriti non fuerant, commiseratione victi fuerunt. Hostes recepti, qui frequentiores numero erant, subito tumultu quasdam ex nostris navibus obruerunt. Ita nihil inter hostes tutum, securitasque nullis vinculis constringitur. Igitur post sex horarum prælium ignis sex Gallicas naves combussit, una tormentis nostris ita dedolata, ut fundum peteret: sex quoque nostra navigia flammis correpta, quinque à Gallis non virtute, sed sorte & dolo superata. Numerus occisorum, vel qui aquis submersi, major à Gallica parte, quam nostra. Mille enim ex Gallis, trecenti ex Nostris violento fato occubuisse feruntur.

C A P U T XIII.

*DE EXPEDITIONE GEVSIORVM,
VT VOCANT, AQUATILIVM, EIVSQVE
SVCCESV. ANNO MDLXIX.*

& seqq.

CUM crudelitas, avaritia Albani nobiles Belgii Provincias conculcarent, proscriptorum capita vel maria volverent, vel dissitæ reciperent regiones; aquatilium Gevsiorum nomen primū mari terrorem incussit, præfagio certo futuræ maritimæ potentiæ. Inter eos erant plures homines nobiles, extorres, quibus relicto patrimonio bonum, & æquum divitiis carius fuerat, obstinatoque in Albanum odio

maria turbabant. Primus Anno L X I X piraticæ classis præfectus fuit Adrianus Bergefius, Ohaini dominus, accessere Lancelottus Brederodius, Albertus Egmondanus, Embisius, Entesius, Ruiychaverius, aliique navium Duces, qui totam oram Hollandiæ Frisiæque, usque ad Amasin fluvium pluribus direptis navigiis infestabant. Etiam ipsa maris sæva tempestas, quæ per triduum classem fatigaverat, juvante Fortuna illorum conatus promovit. Cum enim se in Flevisationem recepissent, biduo post septentrionalis classis sexaginta constans navigiis, vela eodem intendit, ex improvise in ipso fere portu direpta prædæ cessit. Postquam spatium quatuor vel quinque dierum processit, iterum Oceano veluti suppetias & opes offerente, classis quadraginta navium opportuna rapinæ fuit. Quæis & nostris animus, hostibus terror augebatur. Nam non tantum mari, sed & vicinâ tellure populationes metuebantur, quibus arcendis nonnulli Hispani missi fuere milites. Successit post Bergefium præfecturæ classis Geleinius Fiennesius Lombresii dominus, & post eum Gulielmus Comes Marcanus, qui augendæ invidiæ in odiosæ exactiois memoriam decem nummos vexillis suis inscribi jusserat. Cæterum Bossuvius, qui nomine Regis Gubernator Hollandiæ erat, ubi intelligit omnes Fortunas suas in evertenda piratica classe sitas esse, hostem infestum civium opibus sustentari, & trahendo bellum ferociorem fore, prorsus omnibus intentus militem conscribere, hortando ad virtutem erigere, expeditam denique classem duodecim bellicarum navium, anno LXX mense Februario in mare ducere, cui præerat Franciscus Boshusius militiæ maritimæ impiger. Qui ubi mare ingressus comperif-

perisset Geufios in Amasin Fluvium se recepisse, propere
 insecutus magna confidentia & libidine classis exscinden-
 dæ agitabatur. Igitur ex improvise adortus duo navi-
 gia superavit, reliqua in fugam egit. Insignis hic fuit Si-
 monis Rollii Consulis Hornani, qui uni ex bellicis præerat,
 virtus & industria, quem ideo charum acceptumque, Pro-
 præfecturæ dignitate Albanus ornaverat. Ubi victoriam
 hanc primo Fama divulgavit, contusis viribus Geufiorum,
 ut putabat, Albanus ingenti lætitia diffundebatur. Bella
 enim primo impetu valent, & læta initia victoribus ani-
 mum addunt, victis modum ponunt. Sed inerat Albano
 contemptor hostium animus, & confectum bellum cense-
 bat, antequam fere inchoatum esset: nescius desperatis
 audaciam pro munimento esse, &, uti cuncta mortalium
 incerta, ita maxime in lubrico consistere incertam belli
 aleam, exiguisque viribus sæpe magnos successus vel fa-
 tum vel audaciam tribuere. Quippe ex ipsa clade Nostri
 animos traxere, & supra Fortunam positi pressis manibus
 virtutem & vires exeruere. Namque non minori classe
 non multo post committere se mari ausi plerunque ostia
 portuum claudebant, nonnunquam in interiora Flevi pro-
 gressi, vel oram Frisię infestabant. Quibus augescebat a-
 nimus, quod mare ubique illis secundum esset, pluribus-
 que direptis navigiis uno tempore viginti quatuor pisca-
 torias cymbas, bina vero Hispanica navigia pretiosis mer-
 cibus onusta in prædam vortissent. Ita ingens Geufici no-
 minis terror, navigatione præpeditâ, mare ubique obno-
 xium fecerat. Neque multo post Lancellottus Brederodius
 cum aliis Præfectis ultra viginti navigia vel diripuit, vel

ingenti vi pecunię redimi permisit. Dum ita Regię opes mari passim flagellantur, Albani industriã majori nisu clas- sis expeditur, in quam rem in maritimis civitatibus opera- rii suas operas ingenti fervore properabant. Sed Frustra Albanus nitebatur, cum difficile esset mari assuetos hospi- tio suo pellere, quin & invisa Ducis dominatione plura na- vigia ad Nostros transfugerant. Sequentibus annis, cum spe prædę plurimi allicerentur, multum quoque potentia Geusiorum increvit. Anno LXXI ineunte Martio tria ma- jora bellica navigia cum viginti tribus celocibus integram classem triginta & unius navium superarunt. Idem horror terra Monachodamo direpto, cæteris pagis clanculum tri- butum pendentibus. Ceterum sequens annus, quam in in- certo fluctuent Principum consilia, ostendit. Dum enim unius Albani arbitrio bello togaque Resp. agitaretur, cru- delitas cum avaritia certaret, terrore & metu, quę infirma sunt auctoritatis vincula, subditi stringerentur, ab Elisabe- thâ reginâ idem impetravit, uti Geusii portibus Angliæ, quo hæctenus perfugium habuerant, arcerentur. Ita suis con- siliis, incredibile memoratu, seipsum præcipitavit. Quip- pe libertatis primæ vindices, sub Præfecto Lumæo Comi- te Marciano, insulâ prohibiti, quibus accesserant Embda profugi, qui iisdem artibus Hispanicis per mare vagaban- tur, vel in Tessalia liburnicas Albani profligare, vel En- chusam invadere animo volvebant. Utique desperatio & ultimum necessitatis telum ad extrema adigebat. Nihil non audent illi, quibus persuasum est aut vincere, aut mori. Igi- tur adverso vento in Mosam flumen acti, cum ante duas Hispanicas naves superassent, exitu nullo patente, inter-
spem

spem metumque dubii hærebant. (Alii diripiendæ hostili classi, quæ ad Mosæ ostia stationem obtinebat, flumen ingressos, quæ cum se recepisset expeditionem irritam fuisse, atque ita adverso vento constrictos fuisse referunt.) Auctor primus Treslongus Brilam invadendi, quod oppidum vasto ostio Mosæ, qua in Oceanum se præcipitat, incumbit. Accensis omnibus tam calido consilio conjuratis placuit deditioem urbis nomine Principis Auriaci, regii per Provinciam præsidis, exoptulare. Dum cunctatur magistratus, Lumæo probe gnaro magna facinora impetu valere, Treslongus ad australem portam tendit, Robollius Borealem effringit, exurit, atque urbem metu percussam ingreditur. Ducenti admodum & quinquaginta urbem ceperant, cæteri classem servabant. Miles in sacerdotes potissimum & sacra nihil pensi neque sancti habuit, unusquisque opes ex templis trahere, rapere, in naves auferre. Lumæus enim oppidum deserere constituerat, nisi Treslongus, Entesius, aliique auctores fuissent, ne tam bonam occasionem ignavia & socordia corrumperent. Ubi fama increbuit, Albanus contemnere inanes assultus, temeritatem hilari vultu externâ specie excipere, interius revera sollicitus pectore dolorem premebat. Namq; prudentibus visum ipsam Hollandiæ clavem direptam, & per hanc jugulum Hispaniæ peti. Revera hic primum libertatis vexillum erectum, nutante mox totâ fere Hollandia. Missus ab Albano Bossuvius cum decem cohortibus Hispanorum, navibusque in Bernissa relictis, in insulam Vornam, ubi Brila sita, nullo resistente exscenderat. Cum ad urbem ventum acriter manus confertæ, suburbio à Geusiis jam ante exusto. Ceterum
cum

cum Rochus urbis architectus se in profluentem misisset, & perripisset emissarium, subito infuso æquore campi stagnabant, Hispano se in aggerem recipiente. Interea Treslongus, & Robollius clanculum urbe egressi naves Bernissæ relictas ignibus subjiciunt, vel perforatas mergunt, vel in flumen propellunt. Tum facies totius negotii apud Hispanos incerta, atque fœda exitit. Unusquisque trepidare, neque signa neque ordines servare, dum hinc hostis illinc aqua in immensum crescens extrema minaretur. Itaque dispersi à se invicem alii in flumen profilire, fluctuantes reliquas naves adnatate, nihil consilio omnia metu agere, plures gurges lutumve hausere.

CAPUT XIV.

*PRÆLIVM CVM CLASSE DVCIS
MEDINACELI, ET CVM CLASSE
LVSITANICA. ANNO MDLXXII.*

DUM invisa Belgis Albani dominatio extremam ruinam minaretur, Rex Philippus, sive quod ejus acta non probaret, sive quod Principum notæ artes sint calamitatum causas ministris tribuere, successorem statuit Ioannem Cerdam Ducem Medinæceli, qui clementiæ fama clarus animos Belgarum ad se traheret. Is classe quinquaginta quatuor navium Laredo vela ventis dedit, & in Belgium adventabat. Ex navibus viginti sex majores erant, reliquæ minores, quas Assabres Cantabri appellant. Præter pretiosas merces Julianum Romerum Præfectum militiæ

litia veterem cum bis mille (alii clo lo) Hispanorum copiis classis vectabat. Interea Blancenbergam, portum Flandriae maritimum, Cerda appulerat, ignarus Vlissinganae defectionis, & Geusiorum vires mari in immensum crevisse. Quippe hominum genus mari innutritum proprio veluti elemento, multis direptis hostium navigiis, victorias victoriis cumulaverat. Vlissingani praecipue Albani odio & insita ferocia virtutem acriter intendere, nullis periculis moveri, ubique hostem excipere, adversis navigiis concurrere, non desistere nisi victores, denique fluctuante gressu mare veluti calcare, & sibi obnoxium habere. Hi cum caeteris Geusis conjuncti semper victores nunquam victi, quia victis extrema fati necessitas reliqua erat. Quippe ab utraque parte captivorum pedes vel mari abluabantur, vel infamibus destinabantur suppliciis. Sebastianus quidem Langius necessitati non virtuti succubuerat, qui unius navigii Praefectus commeatum regium, ne miles & annona militaris Medioburgum veheretur, impedire tentaverat. Illum quatuor regiae naves circumvenire, harpagonibus injectis manus conserere, foros transilire, pro se quisque ferro ferire, Nostri propulsare, resistere, hostem loco movere: denique ubi Nostri se multitudine hostium oppressos vident, pulveri pyrio inaudita virtute ignem injicere, atque ita suo exitio hostem quoque involvere. Hoc primum illud est horrendum spectaculum, quo usi Belgae in hostem, cum nulla spes reliqua esset, sed in morte ultimum esset effugium, atque ita infamem mortem antevortebant, & extrema quoque hostibus intentabant. Ubi igitur cuncta prospere mari Geusis succederent, clas-

sem quoq; Hispanicam Ducis Medinæceli duodecim minoribus bellicis navibus invadere constituerunt; & primo quidem ostium Slufani portus insidere, cymbis advecti signa maritima, quibus brevia & syrtes monstrantur, succidere, quo mare importuosum & vadis cæcum securam navigationem in Slufanum portum præpediret. Ita majora navigia prope Blancenbergam unco anchoræ fixæ mari sustinebantur: minora, quibus eâ aquarum profunditate opus non erat, cum Duce ejusque familia Slusam appulerunt, nisi quod quatuor vadis hæsitaverint, quibus una Balduini Ewaldi Vlissingensis junctæ. Tum passim publi Vlissinganæ clamor mixtus hortatione, strepitus & fragores tormentorum tonare, & sua fulmina cum globis ingentis ponderis excutere, undique terrorem circumferre: deniq; eò res processit, ut plures exHispanis cymbis vicinam terram peterent. Tum Nostri modicis navibus, majores enim vada attingere nequibant, hostes undiq; fatigare, premere, certos globorum ictus torquere, præpropera victoriæ cupidine abripi, summo ardore eniti, festinare, denique hostem in deditioem accipere. Primæ deditioem auctor Balduinus Ewaldus, qui nautica pube incitata Hispanos in suo navigio in ordinem coëgerat, quibus superatis æstu navem allevante plenis velis Vlissingam tendit. Interea nautica juvenus, uti solet, prædæ avida inconsulte reliquas devictas naveis deprædatur, atque ira & vindictæ cupidine pessimis consultoribus abrepta ignem immittit, cum iis opulentæ lanæ merces stiparentur. Medinaceli convocatis Slusæ nauarchis, quibus & sicca arenas, & profunditas maris nota erant, artium harum insolitus eos consulit, qua ratione majora illa navigia, quæ
prope

prope Blancenbergam in anchoris stabant, in portum deferri possint. Illis affirmantibus nimis profunde classem aquas premere, non esse sibi copiam consilii, quo tuta in portum devehatur; Dux stomachatus, atque judicans partium studio inclinatos ita sermones serere, severe imperat, ut quocunque modo id tentarent, qui hoc edicto territi Urbe aufugerunt. Interea pecunia & aromatibus dives classis Lusitanica procul vela ostentabat, & secura periculi, pelago ante jactata, portui vicina omnia prospera animo conceperat. Et Cantabricæ naves, quæ prope Blancenbergam hætenus moratæ, rerum commotarum in Walachria certiores eos non fecerant, turgido & favente vento anchoris solutis Vlissingam prætervectæ, quæ tormentis frustra intonabat, Rammekenum munimentum attigerant, & hinc militem cum mercibus Medioburgi exposuerant. Lusitani cum præter Vlissingam vectarentur, specie amicitia à Vlissinganis tormento signo dato, uti ante urbem anchoras mitterent, amicos esse rati facile obtemperarunt. Ita classis magna & opulenta prædæ fuit, neque insultu sed dolo victa. Tres ex iis per Hontam, vastum Scaldis brachium, Antverpiam contendere, una ex iis à minori bellica nave intercepta. Ita rebus accisis subita fælicitate Fortuna in melius versa, cum sine nervo opum nulla militia diu consistere possit. Auri argentique signati sexcenta millia, aromatum, unionum, pretiosorum lapidum dimidio plus repertum. Cæterum merces illæ difficulter emptorem invenire, sive quod eadem publicè rebus dubiis distrahi nequirent, sive quod mercatores cum animo suo reputarent, & periculum & damnum ingens in emptione consistere,

præsertim quia rigidus exactor Albanus edicto prohibuerat. Ingenti tamen hæc prædâ in immensum Geusiis animus crevit, & , uti fieri solet, rebus secundis promptissimi quique, spe prædæ ducti ex vicina Britannia & Gallia eodem confluebant, plureisque cupido opum quam bellum traherat.

C A P U T X V.

*P R Æ L I V M I N T E R S A N C I V M
A V I L A M E T Z E L A N D O S,
A N N O C L O I D L X X I I I .*

VRBEM Medioburgum non tantum Walachriæ sed Zelandiæ principem obtinebat adhuc pro Rege tribunus Mondragonius, Zelandi obsidione premebant. Qui Fortunæ fiducia freti perruptis catenis ex ipsa Antverpiensi statione plerasque naves avexerant. Virtus virtute augebatur, & nobilis civitas com meatu defecta extrema expectabat. Sancio itaq; Avilæ Præfecto arcis Antverpianæ Albanus imperat, ut expedita classe obsidionem solvere, vel annonam procurare, summa ope niteretur. Propere quinquaginta majores holcades milite armatæ, minores com meatu stipatæ vela ventis dederant. Occurrerunt sibi invicem naves juxta Terneusam, & primo certamine Prætoria nostra, cui præerat vir militiæ maritimæ vetus & impiger Evaldus Petri Worstius, à pluribus hostium valde quassata. Nondum iusta pugna, verum ubi ad Borsaliam insulam ventum, utrinque inter proprætorias naves acre certamen

con-

confertum est. Sed vento prælium dirimente nostra Borsaliam, hostium classis Terneusam se receperat. Sequenti luce flante Favonio Nostri virtutem cum velis intenderant, hostemque adoriri decreverant, sed illi omne præsidium in fuga posuerant, & perculsi Antverpiam contenderant, fugiendo tamen in primis prope Barlandiam graviter excepti. Interea Antverpiam vorsum inter Lilloam & Ordammum pluribus navibus cum ruderibus disjecti monasterii in Scaldi submersis, majoribus hostium navigiis commodam navigationem præpedire Nostri tentabant. Neque id frustra fuit, cum majores naves in vado hæsitantes per aliquod tempus miserum in modum colliderentur, neque flectere proras immobiles possent, leviores quæ in celeritate præsidium posuerant, vel evaderent, vel in manus nostras devenirent. Paucis post diebus, ubi impetuusus annis rudera illa in altum ejecerat, Avila instructa classe Fortunam iterum tentans inter Borsaliam terreumque Walachrię munimentum ex adverso nostrę classi stetit. Tum primum immenso clamore aër perstrepere, tormenta tonare, fumo & igne mare tegi, cadavera volvi, cadentibus alii succedere. Maximam primo hostilium navium, cui nomen Elephantis erat, adorti cum alia præsidiana navi intrepidi duces Groenevenius & Everkitius. Ceterum hostium animus virtute accensus sub imperio strenui præfecti & primarię inter Walones nobilitatis Domini de Blicquy. Nostri tamen fortiter pugnando foros transilire, implicare se hosti, punctim cædere, avidius alteri alteros sauciare, quam semet defendere. Plures ex nostris cum ducibus trucidati. Tandem devicta navi spectaculum horribile se exeruit.

Cuncti occisi, vel submersi, nihil denique crudelitatis reliquum fuit. Alterum hostium navigium, cui terre promissæ nomen erat, cum juxta munimentum terreum Regio milite infessum se recepisset, à Iusto tamen Morio acri insultu superatum est, atque adeo ipse miles, certior factus Vlissinganum terrâ adventare, suum munimentum reliquit. Calamitas calamitatem urgebat, & quocunque hostis intenderat, res advorsæ erant. Quippe ex hostilibus navibus quatuor vadis impactæ non pugnando devictæ sunt. Namque cum militaris & nautica juvenus se præcipites in cymbas dedissent, antequam litus tangerent velivolis nostris navibus oppressi, plerique mari vitam dederunt. Intotum sex majora navigia tormentis & commeatu probe instructa Vlissingam devecta, reliqua juxta Rammekenum munimentum salutis suæ consuluerunt, nisi quod unum vadis allisum ipsi Hispani igne corruerint, & quas victi ab hostibus pœnas metuebant, ipsi antevorterint. Octingentos admodum ex hostibus vel aqua, vel ferro periisse constans fama est. Sancius tamen per ferrum & igneis commeatu urbem providit, sed magna suorum calamitate. Ubi prima secundi venti & æstus copia, Antverpiam iterum tendit, quo rebus afflictis consuleret. Verum in faucibus freti ita exceptus, ut duæ naves superatæ, una ægre liberata, cæteræ fugiendo Antverpiam reversæ fuerint.

CAPUT

C A P U T XVI.

*VELITATIONES NAVALES INTER
BOSSUVIUM ET HOLLANDOS IN
LACU HARLEMENSI,*

ANNO MDLXXIII.

CUM Harlemum à Frederico Toletano arctâ obsidio-
ne premeretur, lacu Harlemensi instructis navibus
infractam civium virtutem contundere, annonam interci-
pere, & cum ferro res non procederet, fame, quod ultimum
rerum humanarum supplicium est, vincere tentabat Bossu-
vius. Cæterum res ardua imprimis propter obices & claustra
æquor illud tentare, atque adeò paucis licet navigiis obsessi
aditus præcludebant, qui omnes labores, res dubias asperas-
que, omnia pericula metu imminentis periculi facile tolera-
vêre. Perfodere primum aggerem, qua Yæ torrens lacui
vicinus cataracta coërcetur, adversè parti consilium fuit.
Pulsis fugatisque, cum dies aliquot intercessissent, multo
atrocius redintegratum fuit prælium. Harlemenses tamen
unâ admodum triremi, pontonibusque aliquot ingenti in-
sultu hostibus ita incubuere, uti turpiter fugam corriperent,
quorum unum navigium flammis involutum fœdum spe-
ctaculum præbuit. Miles ferme omnis ignibus fumique
tenebris cinctus vel aquis, quo se præcipitem dederat, vel
ferro misere interiit, reliquis gulâ fractâ spiritus interceptus
fuit. Cum non prospere hoc negotium cessisset, animus
Bossuvii consilio fluctuans, neque vigiliis, neque quietibus
sedari

sedari potuit, donec novi facinoris maturandi occasionem arriperet. Opportuna illi res cecidit, ut perrupto obice, qua sacra via Amstelodamo imminet, in lacum nonnullas naveis dimitteret. Pubes nautica Harlemensis incitata desiderio pugnandi, nimioque æstu flagrans, incomposito ordine hostilem classem adoritur. Cæterum inconsultus ardor pene extremam Nostris calamitatem intulit. Una triremium, longa octuaginta & quatuor pedes, longius à cæteris femota, quatuor aut quinque navibus cincta, expedire se nequibat, atque cum nihil opis aut spei reliquum haberet, victoris tandem arbitrio cessit. Gerardus Iunius Præfectus graviter sauciatus scapha ægre se recepit. Eminerat in Iacobo Antonio, qui cæteras naves ductabat, excelsa fortitudo, qui omnia advorsa parvi ducebat, neque fractus Fortuna, sed eadem superior, omnia sibi in sese posita judicabat. Incerti sunt præliorum exitus, atque aliquotiens jam victoria exultantes oppressi inconstantis sortis ludibrio se exposuêrunt. Antonius itaque cum cæteris navium Præfectis plus quam virili insultu hostem iterum fatigat, triremem devictam post duarum horarum atrox prælium superat. Victa & altera eadem virtute: cæsi ferme omnes tanquam piaculares victime sanguine vicinas aquas imbuerunt. Sparsa passim fluitabant ingloria cadavera, enses cruore imbuti, neque satiati, adeò impotens sui vindicta mentem æstuantem conciverat. Ita penuriâ civium sublevatâ Nostris victores incredibili virtute suas veluti aquas turbabantur. Inauditum facinus prædonis Hoenii omnem admirationem excedit, qui duabus cymbis, quæ remigio agitantur, octodecim viris armatis Yam flumen insederat.

Forte

Forte lancearii equites ad centum & quinquaginta Amste-
 lodamo Harlemum versus iter instituerant. Pluvio cœlo
 (hyemis enim rigor se nonnihil remiserat) viarum glacia-
 les crustæ, equorum unguis perruptæ, inferius lubricas im-
 plicitasque secum aquas trahebant. Cum itaque ad aggerem
 ventum esset, quâ ad latera nullum effugium patebat, Hoe-
 nius, divisis tam exiguis copiis, ante principia certis telorum
 ictibus vibratisque hastis, quæ illorum lanceis longiores
 erant, ita hostem fatigavit, uti retro cedere cogeretur;
 ubi iterum tam furioso impetu eques impellebatur, uti ne-
 que à fronte neque à tergo ullum effugiendi, vel cominus
 arma conferendi, copia esset. Namque equi huc atque il-
 luc cursitando cœno ventre tenus impliciti se expedire ne-
 quibant, certoque cum infessoribus suis exitio confodie-
 bantur. Atque adeo tam prosperè hæ insidiæ cessere, ut
 aspera fœdaque strage ad unum omnes occumberent. Por-
 ro, ut ad institutum revortar, Bossuvius nuper lacu fuga-
 tus, tantæ contumeliæ impatiens, quo honori suo consule-
 ret, Fortunamq; restitueret, iterum navale prælium medita-
 batur, atque in eam rem strenuissimos quosque milites, quo-
 rum promptam cognoverat audaciam, naveis instructas,
 quæ ad septuaginta excreverant, & cuncta quæ prælio usui
 forent, quam celerrimè comparavit. Diversa nostræ classis
 species, quæ navibus exiguis, non probe instructis, milite,
 annona longe inferior, omnibus ferme ad expeditionem ne-
 cessariis laborabat. Nihilominus, quod urbs nobilis non
 tantum milite feroci, qui jugulis illorum imminebat, ve-
 rum etiam lenta fame pressa, nullam moram admitteret,
 Batenburgius militiæ, Marinus Brantius classis Præfectus ex-

tremâ quæque experiri, quam ancipitem occasionem cor-
 rumpere, potius judicabant. Temerarius hic impetus, ne-
 que enim periculum sine extremo periculo vinci poterat.
 Gratum id Bossuvio, qui non modicis suis viribus fretus,
 divisâ copiis à fronte & latere Nostros invadere tentabat.
 Atque adeo inter hostes victoriæ veluti certos clamor vi-
 rûm, tubarum clangor, tympanorum sonitus terribilis ita
 increpuit, ut utrumque Præfectum suarum virium gnaros
 ingens concusserit consternatio. Ubi animus timore ob-
 stupuit, consilia omnia in ancipiti fluctuant. Imperatum
 quidem sociis navibus, uti in adventantem hostem recta
 vela intenderent. Cæterum dum ipsi Imperatores cursum
 quam celerrime ab hoste deflecterent, nonnullæ naves si-
 mili sorte clavum vortunt, superstites, cum solè hosti resiste-
 re nequirent, in fœdam fugam actæ, viginti & duæ à Boshu-
 sio captæ: reliquis Caga pagus, qui lacui incumbit, rece-
 ptui fuit. Plerique ex militari & nautica pube, qui se præ-
 cipites profundo dederant, tamdiu lassas manus in aquis
 jactarunt, donec ripam attingerent. Ex quo firmatæ res
 hostium deditioem urbis Harlemensis maturavere, quam-
 quam in longum tracta obsidio, neque virtute vel ar-
 mis, sed fame ignobili genere vincendi fortissimi cives ad
 deditioem compulsi. In cives militesque quæsitissimis
 suppliciis sævitum, lassæ conficiendis cadaveribus carnifi-
 cum manus, & donec Hispanus armis, cadaveribus, luctuq;
 omnia complevisset, vix tam ferali spectaculo se satiavit.
 Quâ crudelitate id peractum est, ut cæteræ civitates extrema
 potius pati, quam Hispanis se permittere, decreverint.

C A P U T X V I I .

P R Æ L I V M I N T E R C O M I T E M B O S -
S U V I U M E T W E S T - F R I S I O S I N S I N U
A V S T R A L I , A N N O C I D I D L X X I I I .

V I D E R A T Albanus non terrâ sed mari West-Frisios superandos esse, neque proclivem esse victoriam adversus eos, qui ex vicinis aquis ferociam & confidentiam contraxerant. Ingentem itaque classem propere construi jubet, uti sinus Australis imperio potiretur. Instructa hæc triginta navigiis, commeatu, milite, armis stipata. Præ cæteris eminebat Prætoria navis, cui invisum Inquisitionis nomen datum fuerat, triginta & duorum tormentorum capax, duplici tabulato impervia. Præter centum & quinquaginta socios navales, duo signa militum navem impleverant, inter quos ducenti Hispani, sub Præfectis Alfonso de Corquera, & Ferdinando Lopezio. Præfectus classi erat Maximilianus Henninius Bossuvii Comes, militiæ impiger, & Albano gratus. Primo die, quo classem solverat, vada Yæ fluminis transitum denegabant. Quippe vetustis navigiis, ingentibus lapidibus & ruderibus refertis, claudere flumentaverant West-Frisii. Proviso jam ante malo, & ferociente vento, periculo classem exponere inconsultum visum fuit Comiti. Verum postridie aquarum, quæ admodum excreverat, superficies, vento minus aspero, ostia classi aperuit. Extra Nostrorum quoque suspicionem impetuoso flumine disjecta aliò navigia fuerant. Dum classis hostilis

adventat, jussu Archithalassi Cornelii Theodori accersiti in Prætoriam reliquarum navium duces, uti decerneretur, an tutum esset ad Yam flumen hostem opperiri, an potius se profundo committerent. Concilio militari visum æquora petere, atque ibi hostem fatigare. Maxima quidem eos cum hoste manus conserendi cupido invaserat, sed cedendo vincere, & laxo æquore prælium tentare consultius visum fuit. Secessum solutis anchoris à nostra classe ad eum locum, qui Pampus appellatur. Erecti hac secessione hostium animi, & Schellincwoudanum munimentum terra marique valido impetu impugnant. Præfectus Broechusius cum suis singulari virtute munimentum tutabatur, verum impar tantis copiis (neque enim ullæ suppetiæ in propinquo, & classis nostra cursum inde divorterat) Edamum & Monachodamum se recepit. Cæteræ quoque hinc arces vicinæ eodem die fidei Comitum se dederunt. Ingens hic rusticis calamitas incubuit, quibus, inconsulto mandato Broechusii, ne quidem sua in urbem deferre vetitum fuerat, forsan quod illorum robur usui sibi fore crederet, quandoquidem pro privatis facultatibus multo acrius quam pro publico bono pugnatur, atque adeo damno proprio mortalium animi magis accenduntur. Verum res longe aliter cecidit, cum enim terra marique ab hoste cinctus Broechusius necessitati parere cogeretur, ubique ruri res trepidæ, metus ingens, malum improvisum, damnum grave rusticos affligebat. Relictis navibus spoliis incumberebat nautica pubes, & passim per agros diffundebatur. Pulcherrimum facinoris nata Nostris erat occasio, classis nimirum diripiente, si virtus & audacia in promptu fuisset. Edamenses opportuno

portuno tempore ejus rei classarios certiores fecerant, sed metus & diffidentia, infirma virtutis vincula, pectora pulsabant. Qui autem metuit, victo similis, qui victoriam magno animo sibi spondet, ut plurimum victor evadit. Verum integra adhuc nostrâ classe Hornani vicinique trepidi improvise metu, attamen antiquæ virtutis memores, iterum novam spem concipere, incredibili celeritate cum Enchusanis nova navigia ædificare, classi jungere, omnia expedire. Classis nostra viginti quatuor navigia numerabat, sed militaris pubes deerat. Decretum, uti dimidia pars Hornanorum civium, sive jaculatorum, se aquis mandaret. Jamque adeo sortitio facta, cum defendendæ urbi eos reservare consultius visum fuit. Præsidarius itaque miles ex dimidia parte duce Ruichavero huic expeditioni destinatus. Interea rebus secundis insolescere hostis, probra jacere, convitia torquere, Nostris tanquam victis insultare, quod frequentissimum initium calamitatis esse solet. Cunctando quoque Bossuvius Fortunam non prensabat, sed inspiciendis munimentis tempus trahebat, in quam rem Franciscum Verdugo ad Ducem Albæ miserat. Horrida dein tempestas per aliquot dies mare exasperaverat, & Hispani aquarum insolentes navigationes instituere nequibant. Bossuvius ipse postmodum Amstelodamum profectus moras nectendo occasionem negligebat. Namque bella consternatis hostibus fama & impetu valent, intermissa integram spem spiritumque eisdem restituant. Tertio demum Octobris Amstelodamo profectus anchoras solverat, sed quinto demum die ferocientè vento superavit vada loci, qui Pampus appellatur. Nostri intrepidi ad Marcam insulam

hostem opperiebantur. Tum primum ab hora tertia usque ad extremum diei tormentorum fragores audiri, strepitu & clamore nautico omnia misceri, Nostri frustra eniti, ut se navibus hostilibus innecterent, quia celeritate mobiles facile elabebantur. Neque Bossuvio consilium erat manibus confertis dimicare, sed naves tormentis fatigare, velocitate illarum impetum eludere, & sine periculo vincere. Quæ cum Nostris deessent, virtutem in manibus ponere, modo sequi, modo cedere, omnem occasionem cominus præliandi captare. Hisce velitationibus præcedens sequensque dies tractus, donec, duobus hostiû navigiis interceptis, cominus præliandi incubuit necessitas. Uni præerat Sculenburgius, affinis Boshusii. Quem aggressus Iacobus Tillus centurio navalis tertio insultu superavit, Præfectum cum sex vel octo captivis Hornam misit, cæteri circa quinquaginta vel ferro confossi, vel aquis perierunt: tantum duo ex Nostris occubere, cæterum Præfectus cum viginti aliis saucius. Itaque hosti placuit iterum Fortunam maris experiri, atque adeo successit belli alea, extortâ iterum navi, verum jam antea tormentis bellicis ademptis. Præfectus Tamesius Frederici Monachodamensis aliud aggressus fuerat navigium, sed frustra. Prætoria enim hostium navis cum duobus vel tribus aliis expeditis navigiis confestim illum insultare, atque tormentis simul omnibus explosis ita excipere, ut quadraginta viri una vice occumberent. Non minor tamen hostium strages, constrata passim navigia cadaveribus, & infecta sanguine. Neque Præfectus homo imperterritus navem hostilem, nisi cum morte reliquisset, verum hoc furore bellico, solutis ab hoste harpagonibus, ab eâdem dis-

junctus

junctus fuit. Hoc die plurimi utrinque violento fato occu-
buere, ipse Archithalassus Cornelius Theodori dextra sau-
cius. Certam sibi sponderat victoriam hostis, ignarus
rerum humanarum, quæ præter opinionem sæpe mobiles
in adversa mutantur. Jussum fuerat, uti eodem die, quo
hoc prælium confertum fuit, illi, qui Alcmariam obsidione
urgebant, & vicina Waterlandiæ insederant, pagos igni-
bus subjicerent, (quod & patrarunt) ut vicino incendio clas-
sariis, inter quos & rustici, extrema metus & desperationis
incuterent. Verum nullum emolumentum hosti cessit, nisi
quod ventum antevorterit. Nostra quippe navigia ad in-
feriora versus Hornam delata prope Neccam sederant, ho-
stis nostram stationem occupaverat. Bossuvius jam ante
fusus expeditæ classi, & militaribus copiis, Nostris animum
conferendi manus defuturum crediderat. Verum cum eâ
de re Ioannes Simonis Rollius cum Comite sermones se-
reret; sibi notam esse illorum virtutem, robore infractos
esse, plerosque mari innutritos, prudentia opus esse, ho-
stem contemnere proclive, vincere magni operis fore, Co-
mes risu illa excepit, & in opprobrium hostium vortit. Ve-
rum post prælium invicta illorum virtus patuit, neque eos
vitæ suæ pepercisse, sed mortis contemptores etiam hosti-
bus graves fuisse. Quinque sequentibus diebus nihil ab
hoste etiam propitio vento tentatum. A nostra parte, ubi
nata occasio, non velitationibus, sed confestim legitimo
prælio hostem adoriri ex usu esse videbatur. Deerat enim
pulveris pyrii copia, neque comparandi ulla erat facultas.
Monitus quoque à Proceribus West-Frisiæ Præfectus clas-
sis fuerat, ne pulverem frustra consumeret, verum valido
impe-

impetu quam primum hostem adoriretur, non esse eandem hostium promptitudinem, vehementes motus post ultimum prælium subsedisse, timoremque incussum, omnia virtuti nostræ prona, non tam pro gloria, quam pro omnium salute pugnari. verum, uti Procerum voluntates subito inclinant, atque ipsæ sæpe sibi adversæ sunt, undecimo Octobris, à Præfecto Sonoio Archithalassus literas accepit, quibus cunctandum ad tempus, neque manus cum hoste conferendas scribebatur. Verum ille pugnandi desiderio flagrabat, & literas, quarum tenor clam habebatur, in ignem misit, ipse motu corporis atque animi igneus. Euronoto spirante, qui secundus erat, sublevatis anchoris recta in hostem fertur. Nulla illi utilis videbatur cunctatio, neque ex crastino pendere, consultum erat, cum confestim tutius hosti manus intentarentur. Interea hostis, cui inopinatus hic obtigerat casus, ad prælium quoque se parat. Jamq; ad eum medium diei processerat, & (sicut postmodum comperit) prandio jam constractæ mensæ erant, cum Bossuvius alio ferali & sanguinolento exceptus est convivio. Naucleus quidem Prætorie navis consternatus hosti propinquus clavum deflexerat, verum per vim illo excusso Iohannes Florentius, dignum virtute Batavicâ se virum præstitit, & intrepido pectore recta in hostem tendit. Sicuti autem non rarò timidissimus quisq; primus occumbit, ita prior vix clavum vorterat, cum fatali telo confoditur, is autem, qui vices ejus obierat, nullo vulnere saucius evasit. Utrunque hinc tormenta tonare, igne & fumo cælum & mare obduci, classarii horribile spectaculum edere, Nostri per medios ignes in hostem ruere, vitam ac mortem juxta æstimare. Bossuvius

vius ex Prætoriâ navi anchoram jacere satagebat, ne versus inferiora fluitaret, sed veloci impetu Nostrorum, qui harpagonibus se innectebant, intercepta anchora in medio hælit, neque dimitti in profundum maris potuit. Quod & illi præfenti exitio fuit. Nostris autem, etsi tormentis bellicis & militari pube longe inferiores essent, forti tamen paratoque animo patriæ salutem atque libertatem in dextris suis portare, summo nisu aditum in hostilem navem urgere, neque minus illi qui adversæ partis occurrere, audaciam pro muro habere, plureis vulneribus acceptis concidere, neque tamen quietem pati. Verum Nostris melior erat pugnandi conditio, quod ex altiori navigio certius ignitos globos & missilia jacularentur, quod proclivior in hostilem navem descensus, quod cuncta, quæ hostes gererent, omnium oculis paterent. Quis accesserat memorabili arte lorica ex vetustis retibus in unum compacta, quæ & minoribus tormentis impervia esset. Dum hoc modo tela eluderentur, securi à metu ingentem hosti terrorem intentabant. Namq; ex corbis fastigio promptissimi quique cum ignivomis machinis calcem vivam in hostes jacere, quâ aspersis oculis officia militaria turbabantur. Adorti mox eandem navem à latere Petrus Backius, à prora Iacobus Tryntgesius, à puppi Boërius, centuriones infractæ virtutis, quorum ultimus machinis igneis admodum impetitus, navem avortere ab hoste cōactus fuit, ne extrema incendii expectaret. Interea treis Nostratium cum Prætoriâ hostium navi luctantes, atque eidem innexæ versus inferiora fluitarunt, atque ex adverso Neccæ juxta Wynessam vadis hæserunt. Emicuit inter præliandum Ioannis Harin-

gii virtus an inconsulta temeritas, qui in hostilem navem transiliens, per funes nauticos mira celeritate transcurrens aplustre ademit, & jam erepto victoriæ signo ad suos reverti cupiens, pectore confossus fortissime occubuit. Neque minus fortiter à cæteris Præfectis contra hostem dimicatum est. Regia navis, cui præerat Gulielmus Vestius, summo impetu capta, quæ antea tormentorum violentis ictibus quassata, captivis ægrè, juxta cum quatuor æreis, & quinque fusilibus ferreis machinis, subductis, aquarum plena fundum petiit. Quinque aliæ minoris ponderis vadis collisæ, non difficulter expugnatæ, cum illud anxie metuerent, ne vicino Martis fulmine vel conflagrarent, vel pessum irent. Reliquæ naves infami socordia trans locum, qui Pampus dicitur, aufugère, nonnullæ, ne cæcis vadis hæsitarent, etiam machinas bellicas mari dederunt. Tanta subito torpedo animos illorum oppressit, ut obliti honoris sui, quod primum esse viris bellicosis solet, obliti sacramenti militaris, Fœderatorum prædæ Bossuvium reliquerint. Decretum quidem concilio fuerat, prima luce iterum se Nostris sistere, fortunam maris tentare, aut mortem oppetere, aut Prætoriam navem exitio eripere. Sed creperâ luce Simon Rollius Propræfectus cogente Hispano milite Amstelodamum recta tendit, cæteris vexillum navale sequendi necessitas incubuit. Sin primâ fugâ, hoste formidine attonito, uti nonnullis visum, insecuti Nostris fuissent, tota admodum classis fusa, profligata, sicco arenarum allisa, exitioque destinata fuisset. Hortante acriter consule Theodoro Edamensi, cui bonum publicum in primis cordi erat, plurimum tamen suffragia contra prævaluerunt, tum quod nox tenebri-
cosa

cosa navigantibus infesta esset, tum quod vulneratorum multitudo naveis premeret. Interea Bossuvius militię impiger à tribus Fœderatorum navigiis cinctus, neq; probi militis, neque Imperatoris officium prætermittere, lorica ferrea munitus, clypeo gladioque horridus invicto animo non tantum contra hostes, verum etiam contra Fortunam subsilire, omni nisu conari necessitates effugere, quas tamen vincere nequivit. Flagrabant & micabant oculi, sanguine ex imis præcordiis exæstuante vultus ardebat, corpus nimio spiritu tumidum, & concitum, crebro & vehementi motu agitabatur. Ipse omneis voce, gestu instigare, non tantum aliis, verum etiam sibi virtutem imperare. Nostri continuis ictibus tormentorum undique hostem fatigare, ex corbita calcem vivam, lapides jacere, ita ut ad extremum nulli tabulatis insistere auderent: hostes tamen ex inferiori navis parte plurimos nostrum confodere, queis virtus in temeritatem fere vorfa fuerat. Nostrum alii in foros transilire, & vel fato occumbere, vel vulnerari, labi, iterum eniti, omnia impetu & violentia agere, nihil præter victoriam pensi habere. Cadentibus aliis vel vulneratis, novo milite continuo suppetias ferebant Hornani, sauciosq; avehebant. Tantusque pro patria tuenda ardor fuit, ut multi cives, immixtique agricolę se ferventissimo prælio sponte immiscerent, sanguinemque suum libertati consecrarent. Tandem vero Bossuvius non animo, sed necessitate victus, postquam per viginti & octo horas etiã nocturno tempore acerrime pugnatum esset, ex trecentis omnes præter quatuordecim vel quindecim milites cruenta morte cecidissent, vel vulnerati essent, duodecimo Octobris die conditionibus qui-

busdam Præfecto classis Cornelio Theodori, centurioni Ruychavero, & Ioachimo Nievindio quæsitore navali se dedit. Omnibus vitam incolumem, sibi honestum & Comite dignum carcerē stipulatus est. Conventum quoque est, uti milites, vel cum aliis captivis commutarentur, vel menstruo stipendio, more antiquo militari, redimerentur. Hispani tamen, inter quos Corcuera & Lopesius Præfecti navales, quod se plebi invisos scirent, conditiones recusabant, antequam à Sonojo, Proceribusque West-Frisiæ firmarentur. Præter plures ex nobilitate trecentos captivos fuisse à plerisque memorię relatum fuit, verum literis West-Frisiæ Procerum ad Principem Auriacum ducenti tantum memorantur. Bossuvius ubi Hornam advectus, fremere plebes, probra jacere, cædem Roterodamensem illi objectare, cum idem advorsum se animus fuerit, nunc in promptu scelerum præmia esse. A magistratu tamen officiose exceptus est; sicuti Procerum moderatiores animi, quam inconsultæ plebis, atque utramque Fortunam pensare soliti. Aplustri Archithalassi in templo Hornano suspenso, omnium ordinum homines, lætitia immodici, concurrere, gratulari sibi Patriæque, apertis templis Deo immortalis grates agere, lachrymis gaudio exilientibus ad cælum manus tendere, precari uti hæc fœlicitas perpetua foret. Contra hostes luctu immenso perfundi, fugitivi culpam Bossuvio imputare, uti suam apud Ducem Albæ diluerent. Verum ille imperterritus corpore & animo fortissime dimicaverat, per triennium tamen carceri mancipatus pace demum Gandavensi ad suos reversus est.

CAPUT XVIII.

*PRÆLIVM NAVALE IVXTA RO-
MERSWALIAM INTER HISPANOS ET
FOEDERATOS, ANNO MDLXXIV.*

LUDOVICUS Requesenius in Belgium à Rege missus erat, uti rigorem atque invisam crudelitatem Albani clementiæ & modestiæ fama temperaret. Erat illi ingenium mite, accessus facilis, ad simulanda negotia solertia mentis profunda: quibus non tam virtutibus quam artibus trahere Belgarum populum nitebatur. Prima illi navalis fuit expeditio liberandæ principi urbium Walachriæ Medio-burgo, quam prope biennium ad extrema necessitatū redactus defendebat pro Rege Mondragonius. Ipse Antverpiam profectus, quo præsentia sua expediundæ classi vim & robur adderet, animosque civium accenderet. Neque minor Principi Auriaco cura, qui Delphis Vlissingam profectus, Hollandiæ Zelandiæque bellica navigia coëgerat, quo incitante immane quantum animi omnium inprimis pubis nauticæ exarserant. Requesenius ubi vidit etiam immensam classem modicis viribus in angustiis amnium sisti posse, duabus classibus duplici quoque cursu tentare Fortunam statuit, qua Scaldis in duos se scindit alveos, uti Fœderatorum vires divideret, & hac vel illac, extrema necessitate Arnemudâ tenuis, quæ Regi adhuc erat obnoxia, obsessos liberaret. Triginta majoribus navigiis præposuerat Sancium Avilam, septuaginta minoribus defuncto Beauvosio Gli-

mesium Belgam, inani specie imperii, quo indigenarum animos non ignotis artibus ad se traheret. Namque summum imperium, & militiæ cura Iuliano Romero tradita fuit: vel quod Glimesio etsi rerum militarium gnaro, momentum tanti operis non crederetur, vel quod insita Hispanis superbia nullum alium, quam suæ nationis Præfectum admitteret. Quindecim enim vexilla Hispani militis classibus imposita. Extremo Ianuarii Avila Antverpia, neq; multo post Glimesius & Romero Bergâ ad Zomam vèla ventis dederant. Futuri adversi certaminis præfagium veluti dedit primum discessu Bergensium naviû infortunium. Dum enim honori summi militiæ Belgicæ Imperatoris tormenta passim exploduntur, incuria igne in pulverem pyrium jacto navis collisa, plerique, qui in tabulatis forte consistebant, præcipites in aquam missi, mortique erepti, plures tamen, assensibus navium icti, misere multato corpore evasere, inter quos Præfectus Franciscus de Bovadilla vulnere saucius navigio se dare nequibat. Romero præceps & velox erat navigatio, tardior Glimesio, quem impatiens prior prope Romersvaliam expectabat, sive quod Glimesii naves navigationi non adeò commodè essent, sive quod ejusdem cunctatio consulta esset, & propior constantiæ, alterius autem velocitas temeritati. Ludovicus Boisottus Zelandiæ archithalassus, qui summa cura hostium molimina explorabat, certior factus, octo minora navigia velitationi cum hoste conferendè quàm mature præmittit. Ingens ipse virium atque animi concilium militare vocat. E re judicatum, vento secundo, cauro nimirum flante, contra æstum adversum obniti, uti postmodum secundo fluxu certamen inirent.

inirent. Quatuor interea bellicę naves jussę à Gulielmo Principe copiis suis navalibus adesse, quıs Sancio Avilę occurreretur. Verum ex parte Boysotti in concilio de modo hostem adoriendi contentio non levis orta inter Scottum & Nicolaum Nicolai Præfectos militareis. Ea tutissima Nicolao pugnandi ratio visa, se infra tabulata recipere, ubi simul tormenta hostium lethales globos ejacularentur. Stipatus enim miles certo mortis periculo objiciebatur. Scottus impotens & nimius animi, primo insultu in hostium foros transiliundum censebat. Omnia magna facinora primo impetu valere, cum qui quocunque modo cedit, etiam Fortunę cedere. Placuit hæc ultima sententia, uti objectu corporum prælium conficerent, & per mortes victoriam raperent. Quippe victis nihil spei reliquum, quam mare. Anchoris itaque solutis in turmas tres se dividunt, ex quibus prima sedecim majoribus, decem modicis navigiis, secunda, uti & tertia, decem majoribus, quatuordecim modicis constabat. Ita vite juxta ac mortis contemptores plenis velis in hostem feruntur. Ingenteis hinc contentiones inter summos hostiles Præfectos coörtæ. Glimesius in maritimis præliis vento & æstu adverso se hostibus objectare insolens esse dictabat: neque enim tantum cum adversariis, sed cum aquis præcipiti fortunâ luctandum esse. Quem Romerus immodicus animi rogavit, an ignavia & timor illius pectus percelleret, respondente altero, certaminis eventus hoc indicabit. Duabus itaque divisis navium catervis Zelandis obviam itum. Juxta Lodicense ostium tormentis jam invicem peti quibant. Glimesius, ubi in tabulatis prætorię navis confertum militem cum
nauti-

nautica pube conspicit, flexo confestim clavo, ex latere tormentis duobus æneis, quæ præter globos scruto constipata erant, excussis, centum admodum fistulis & bombardis sua spargentibus jacula, plures è conglobatâ multitudine è medio sustulit. Volvi passim cadavera, morientum gemitus audiri, vulneratorum ingens clamor cœlum rumpere. Boysotto aculeo ligni oculus effossus, quod ille dehonestamentû corporis virtuti suæ imputabat. Nicolaus pede usque ad crus ablato, Scottus adempto brachio, majoribus venis sanguinem fundentibus, glorioso fato quanquam miserabili occubuerunt. Rebus supra votum primo impetu Hispano fluentibus, imminebat Prætorie atque adeò jam insultabat hostilis pubes, sed suppetias ferendo hostem quoque adortus Adrianus Cornelii centurio: atque adeo virtuti jam cuncta patebant, nihil socordia claudebat. Namque eodem tempore novem regiis navigiis injectæ pedicæ, atque in plures idem tentatum fuisset, nisi angustia fluminis impedivisset. Nullus amplius erat tormentorum usus, gladiis cominus res agebatur, alterum alterum confodere, vulnerare, incertâ fortitudine cadere, atque iterum eniti, vago motu & disjecto inter se luctari. Acerrimo prælii Caspar Leinsenius Zoetelandus, unus ex promptissimis inter globorum nimbos aplustre Glimesio ademit, quo involutus ad suos incolumis revorsus est. Virtuti præmium vestis nautica constituta. Romerus, signo classis dempto, metuens ne reliquæ naves sine duce vagæ fluctuarent, mali culmine novum erexit, quod sequerentur: atque adeo virtutem militis auxit, ut jam sexaginta, callide non renitente Boysotto, in nostram Prætoriam navem transilierint, quos
illâc

illâc accensus pulvis pyrius in altum certa morte adegit. Cujus horrendi spectaculi pars magna fuisset Romerus, qui in tabulata quoque se demittere tentabat, nisi paulo ante ignis feralis suas vires exeruisset. Utique peritia militiæ nauticæ, machinarum artificiosis ignibus, quibus continuo hostis quassabatur, navium magnitudine & robore, hostilis classis longe inferior erat. Romerus itaque metuens, ne à pluribus nostratium navigiis, quæ recta in illum ferebantur, cingeretur, inprimis quod plerique suorum jam ad fugam se expedirent, cuncta vela etiam ad proram intendit, uti manibus nostris elaberetur. Verum uti nihil tam fortuitarum capax quam prælium navale, & si uspiam pleraque hic ex lubricitate Fortuna agitat, antennâ excussâ nullum patuit effugium; itaq; ut necessitati consulere, præcipitem contra Tolensem ripam navem Præfectus egit, & cum sociis, qui vel cymbæ se commiserant, vel enatarunt, ad proximum litus incolumis evasit. Interea Requesenius cum prima nobilitate spectator pugnae in Scakerlöensi aggere, largo imbrevoluntate perfusus eventum expectabat, cui adventans Romerus non deprecatur culpam, vel temeritatem, sed mari horridus voce aspera Imperatorem alloquitur, se non navali sed terrestri militiæ assuetum, idoneum cunctis admodum classibus perdundis. Navis, quæ ante sicco arenarum hæserat, æstu levata nullo adjutante in profundum se iterum egit, ubi sorte adversa quinque naves nostræ occurrentes per dimidium horæ illi implicita, aliis hostilibus navigiis fugiendi occasionem dedere. Namque sole cadente, vento, æstuque secundo, ingenio loci diffisi, plenis velis Bergam ad Zomam contendere. Ozorius de Angulo subsidio classi

futurus postrema tenebat, atque ad verso æstu ulterius progredi nequibat, neque etiam consilium fuit periculo arenarum se exponere, quæ jam cæteræ naves hæsitabant. Cruento itaque se huic certamini propius non immiscuit, sed tormentis & fistulis nostros fatigabat. Pugnando interim vadis quoque allisa Prætoria navis Glimesii, qui tamen infractus animo, contemptu summo vitæ, extrema expectabat. Ille ducis simul & militis munia obire, cuncta pericula post decus & gloriam ponere, omnibus locis adesse, festinare, per medios ignes hostiumque jacula, per strictos enses ruere, donec tandem duobus globis ictus occubuit. Navis incensa, incertum an nostra, an hostili manu. Ex aliis navibus octo occupatæ tanta ferocia, ut nulli parceretur, femianimes nonnulli in mare volverentur, neque torques aurei neque militaria ornamenta cupidam alioqui prædæ juventutem morarentur. In tormentis itaque bellicis præcipua præda, nulli admodum captivi. Plures quoque naves, quæ commeatum vehebant, vel vadis ruptæ, vel continuis tormentorum ictibus hiscentes fundum petierunt. Mille ex hostibus hoc prælio sanguinolentâ morte succubuerunt, uti à nostris Historicis relatum est, ipsi septingentos fuisse memorant, & quidem duplo majorem cæsum à nostra parte numerum. Non insolens tamen Hispanis suas calamitates premere, alienas in majus augere; imo aliquotiens victi, arcano Regio apud suos famâ victores fuere. Interea tamen ab alia parte Sancius Avila, classe sua, syrtibus jam antea effractis duobus navigiis, inter Terneusam Vlissingamq; horrorem Principi Guilielmo intulit. Neque enim naves resistere validæ, neque militares copias, quas

quas Boysottus secum duxerat, in promptu. Et hostis jam victor, si tempore, quod omnium rerum primum est, uti scivisset. Æstu secundo Medioburgum tendere in proclivi fuisset, sin anchoris fixis juxta Breskenum non cunctatus occasionem neglexisset. Et mox nuntiata Glimesii clade, in celeritate fugę turpem fortunam posuit, & modo metuendus, nunc consternatus confestim inde Antverpiam se corripuit, veritus ne infesta belli navalis tempestate obrueretur; victoribusque novam largiretur victoriam. Ita utraque classe vel victa vel fugata, Medioburgum opulenta Walachrię civitas pressa fame Principi Auriaco se deditit.

C A P U T X I X.

PRÆLIVM NAVALE INTER ZELANDOS, ET CLASSEM ANTVERPIANAM, ANNO MDCLXXIV.

CUM Antverpię Hispanorum militari seditione propter stipendia non persoluta cuncta flagrarent, atque ferociens miles, qui nihil consulti, neque pensi habebat, neque ulla auctoritate mitigari poterat, electo duce, turbulentis consiliis, nocturnis diurnisque tumultibus, plurimum terroris atque periculi urbi opulentissime minaretur, classem triginta majorum minorumque navium, quę juxta urbem sedem posuerat, longius remove Proceribus ex usu publico videbatur. Ingens enim metus incesserat, ne miles exuto omni Magistratus imperio rebus suis tutandis etiam propinquam classem invaderet, atque ita

conjuratiōnis suum quisque negotiū exequeretur. Verum stipendiis partim ære, partim pretiosis mercibus, postmodum persolutis, sedatis animis, simul ob Mochensem victoriam festivus & triumphalis processerat dies. Triumphalibus vestibibus luxuriabat miles, lætitia tota diffuebat Civitas, post dissonos tumultus summa erat tranquillitas. Cæterum mens humana futuræ sortis nescia, dum adversa & secunda caliginosa nocte premit Deus immortalis. Ad tuendam fœlicitatem alia fœlicitate opus est. Hâc enim occasione Zelandi natura feroces, vehementes, manu prompti audaciam acuebant, & lubidine exscindendę hostilis classis supra modum instigabantur. Ludovicus Boysottus archithalassus modico navium apparatu Scaldis fluentia ingressus, quò facilius tantum negotium procederet, velocissimas præmittit, quę de omnibus illum certiores redderent. Duę hostiles bellicę naves, quę longius à cæteris semotæ excubias agebant, haud difficulter occupatæ. Ex captivis cognitum, classem juxta Ordamum, Calloam, Lilloamque inter stationem posuisse. Boysottus, qui maximum bonum in celeritate putabat, ocyus eò contendit, quo imparatum hostem deprehenderet. Classis sparsim diffusa imminētis periculi secura anchorarum uncis tenebatur. Cumque adeò jam ad tertiam partem milliaris non procul hostilis classis fœderatorum oculos stringeret, subsidente subito vento consilia nutabant, nunquid non irrita expeditione cursus iterare relictos expediret. Dum animus dubius huc atque illuc impellitur, derepente motantes iterum auræ vela impleverunt, & ad conficiendum pulcherrimum facinus navalem turbam aquis indomitam incitarunt. Ho-

stis

stis subito periculo commotus, neque diu cunctandum ratus, vela intendit, atque omne in fuga præsidium quærens, Antverpiam proficisci maturabat. Zelandorum navis conficiundo itineri expeditiores, imprimis quod Oceani illuvie & sordibus nuper purgatæ essent, Regias, quæ Calloam prætervectæ jam erant, assecutæ, ita tormentorum continuis ictibus quassarunt, uti duæ bellicæ naves, præter minorem Britannicam, extrema necessitate ingruente ad deditionem compellerentur. Treis aliæ ad Brabanticum latus, una ad Flandricum vadis hæsitantes, ignibus consumptæ. Cæteræ; cum nautica hostium turba cymbis sinistro fluminis lateri appulisset, immenso labore funibus attractæ ægre se receperunt. Atque hæc causa fuit, ne totam classem extrema corrumperent, quanquam etiam Historicis, qui hostium partes secuti, sedecim, ab aliis viginti naves vel concrematas, vel occupatas fuisse, memoratum invenio. Interea subito tumultu & periculi magnitudine commota Civitas, atque, uti rebus trepidis solet, festinando, agitando omnia, sibi suisque diffidebat. Iussus Hispanicus miles, uti ad latus Brabanticum infra aggerem opportuna loca obsideret, violentiam hostium virtute pulsaret, atque, sicut res & tempus monebat, patriam armis suis teget, defenderetque. Neque detrectavit miles in audaciam exercitatus, quò antea seditione contumacior, eò nunc obsequio promptior. Neque aqua, neque cœnum, quibus stationem habere cogebantur, tardavere impetum. Atque adeo continuis fistularum explosionibus Zelandos supra modum fatigarunt, etsi & illi ancipiti malo se suaque fortissime tutarentur, hostilibusque globorum ictibus respon-

dere parati, intentique essent. Boysottus interea Justo Morio, & Martino Drogio centurionibus imperavit, uti, quantum pericula gliscebant, in tantum virtutem atque robur intenderent, quò præter hostium munimenta duas jam ante occupatas naveis, quarum una Propræfectus classis Hamstedius attinebatur, Vlissingam deducerent. Cæterum ea res in primis ardua, cum Ordammum sclopetariis infesum, majoribusque machinis probe instructum terrorem ingentem incuteret. Dum enim adversante vento contra fluctus eniti, & obliquare cursus necesse erat, certis undique machinarum ictibus admodum naves quassabantur. Unius, cui præerat Justus Morius, vela juxta corbem lacera-
rata præcipiti se involverunt ruina, malus antennæque gemebant, æreum tormentum, quod superiori parte positum fuerat, incredibili violentia concussum, mutilatumque. Cæterum nullibi plus potest audacia, quam cum ad defendendum minora sunt subsidia. Ipse per igneis, densosque globorum procellas evasit, erupit. Altera tamen navis ita dedolata, uti rimis fatiscens jam aquas exciperet, ventoque secundo ad Boysotti classem se recipere cogeretur. Deliberatum, an perforare navem, vel igni subjicere satius tutiusque esset, cum nulla evadendi spes reliqua videretur. Non diu consulto sed festinato opus erat, antequam vicino aggeri tormenta imponerentur, quæis eo in loco contundere nostram classem, usque ad extremam perniciem proclive erat. Consilii hæc sententia sedit, ut junctis bellicis navibus, continuis machinarum verberibus munimentum quaterent, navis devicta pone sequeretur, atque ita occasionem evadendi raperet. Consilium hoc prospere cessit, &
quan-

quoniam etiam ipsi fortunæ violentiam tolerarent, tamen id tandem peractum, ut horribili & continuo tormentorum fragore cuncta dissilirent, ruptisque imis compagibus cælum & terra misceri viderentur, lorica mænium præceps rueret. Tantæ veluti furie atque intemperie classiarios nostros agitabant, ut hostis lorica nudatus ex vallo ad interiora abigeretur. Ita devicta jam ante navis bellica cum minore Britannica, postquam cuncta sibi prona videret, sub præsidio classis nostræ iter suum expedivit. Requesenius cladem hanc non tam Zelandorum egregie virtuti, quam militarium quorundam à sua parte ducum perfidie, conspirationiq; imputabat. Neque suspicio deerat iis, qui vinci crimen censebant, Hamstedium ipsum tanti criminis reum esse: Jamque adeo, ut in reis læsæ majestatis fieri consuevit, facultates ejus annotatæ: cæterum integrum fidei scelerisque purum fuisse compertum, socordie tamen & negligentie probro vacare visus non fuit. Ipse post diuturnam captivitatem, Zirizea demum occupata certis conditionibus libertati restitutus est.

C A P U T XX.

EXPEDITIO NAVALIS LIBERANDÆ

OBSIDIONI VRBIS LVGDVNI BATAVORVM, CVM AB HISPANIS VNDIQVE

PREMERETVR, ANNO

CDLXXIV.

LUGDUNUM Batavorum duobus & sexaginta castellis erectis arcta obsidione Hispanus premebat. Exercitus erat

erat

erat instar undecim millium, Præfectus militiæ Valdesius. Summa quidem ope nitebatur Auriacus obsessis suppetias ferre, sed incertus consilii nulla spe reliqua huc atque illuc fluctuabat. Tandem Oceanum ipsum in partes vocare Patribus visum, magis uti obsessis animum adderent, & ne nihil agendo tempus socordia atterere viderentur, quam ut spes ulla liberandæ urbis reliqua esset. Mosæ atque Iselæ perforatis aggeribus, apertisque cataractis, turgidum maris elementum in campos admissum, quò submersi agri planis navigiis insolitam viam præberent. Omne privatum damnum libertate potius censebatur, atq; Fortunæ leges ponere invicti animi indicium erat. Jactura autem septingentis florenorum millibus censebatur. Classis centum & sexaginta navium in expedito erat, quibus præerat Ludovicus Boyfottus ingens animo, militiæ impiger, disciplina & auctoritate inter suos rigidus, quæ ubi paullum vacillavit, cuncta apud militarem & nauticam pubem nutant. Majora navigia densa asserum compage constructa, retibus compactis, hostium jacula comprimere quibant, inter quæ ex duabus junctis navibus moles lignea fabricata, quæ neque velo, neque remis movebatur, sed rotis interius à duodecim nautis circumactis per aquas vectabatur. Plures triremium instar carinis planis remis decem, duodecim, & pluribus agitabantur. Navales focii ex Zelandia ad octingentos erant, animo præferoces, vultu truces, multi vulneribus & cicatricibus nobiles, nonnulli brachio vel crure mutili, conjurati vel vincere, vel pulchræ occumbere morti. Quidam ex argento laminas pileis insertas gestabant, quibus inscriptum, POTIUS TURCAE QUAM PONTIFICI. Illi aquis in-

nutriti

nutriti ferociam quoque ex mari contraxerant, atq; Hispanici nominis infesti hostes bellis intestinis inter cædes, & rapinas juventutem suam exercuerant. Animus vastus, vindictâ ardens, audax, corpus, supra quam credibile erat, laborum patiens, velox, cedere nescium. His promptissimi quique milites immixti, sclopetis cincti, ad mille ducentos. Naves maximæ tormentum majus unum aut alterum admittebant in prora, sex minora (bassas vocant) in lateribus. Aereq; ferreæq; machinæ in universum centum erant, præter multiplices bombardas, ex quæis nonnullæ plurimos simul globos ejectabant, certa hostium pernicie, nec minori metu. Iuxta erant conti, harpagones, dimidiatæ hastæ, cæteraque instrumenta, quibus cominus pugnatur. Ad undecimum Septembris Rota amne ad aggerem limitaneum vectis, eodem perfosso ad pagum Zoetermeram, ubi stationem tenebat Martinus Aiala, non leves cum Hispano incidere velitationes. Batavi, quique acrius cælo suo animantur, Mattiaci, festinare, periculo occurrere, alius alium hortari, salutem in armis ponere, nulli parcere, ipsi advorsis vulneribus mortem contemnere, si occumberent, etiam vindictam adhuc in vultu ostentare. Tanto autem odio flagrabant Hispanici nominis, ut cor intimis evulsum penetrantibus dentibus primo morsum, dein ut amarum canibus projectum fuerit. Quod tamen exceptum, Delphosq; delatum, compluribus, vel abominatione tantæ crudelitatis, vel in ludibrium & opprobrium Hispanorum, ostentui fuit; manifesto indicio, quo non se præcipitem agat mortaliū animus, ubi odium & vindictæ dira cupido eos introrsum rapuit. Neque postmodum minus acriter ad

pontem Soetermeræ pugnatum, & quanquam Nostri summo opere hostem fatigarent, tamen neque illi animo frangebantur, sed virtutis gloriæque maximum utrimque certamen erat. Triginta signa Hispanorum sub Ludovico Pimentello sedem ibi fixerant, neque ullo etsi valido & feroci insultu inde turbari poterant. Cum hic Fortuna ex voto non cederet, atque una ex majoribus navibus violenta tormentorum explosione disrupta esset, alia via eniti visum fuit. Neque ventus commodus aquas ciebat, quæ & ipsæ arte hostili à latere in avia derivabantur, adeo ut intumescere vasta illa agrorum planicies aquis procul distantibus nequiret. Segwarrensi itaque via, ad duodecimum sequentesque dies Septembris cauro aquas promovente, fœliciter transitus tentatus. Soetermerâ atque Benthusâ fugato milite, ad modicum lacum, qui Norta dicitur, ventum. Post acres illic velitationes à meridie usque ad serum diei, miles hostilis opportuno loco cessit, ubi nostras copias sistere in proclivi erat, Fœderatis autem superare arduum asperumque fuisset. Interea miserabilis fames in Urbe gliscebatur, ita ut absumptis naturalibus alimentis ad fœda & inaudita se vorteret necessitas. In pampinis vitium, arborumque, præcipue pyrorum foliis, amylo & sale condiendis, ingeniosa erat penuria. Canes, feles, glires in deliciis erant: ossa è fimetis protracta, jam ante à canibus rosa iterum rodebantur: coagulatus sanguis ex fœtidis canalibus hauriebatur: gravidis in utero fœtus liquebat, puerperis infantes ad exucca ubera moriebantur. Corpus itaque multorum macie confectum, nutantibus genibus ægre admodum sustentabatur, pallor in ore, cava lumina, dissutæ genæ.

Neque

Neque fames, quam pestilentia tristior, quæ sex millia hominum subito in Libitinæ numerum recepit. Adeò quidem, ut dimidia fere pars civium (quatuordecim enim millia numerabantur) ferali fato occubuerint. Discordia quoque intus, extra hostium promissa minis conjuncta, miserum in modum civitatem vexabant. Quibusdam deditioem acrius poscentibus, quod fame & peste tot millia hominum occubuissent, cordate respondit Petrus Adrianus Weruius Consul, se sacramento Deo Patriæque obstrictum; si ita visum, corpus in partes secarent, distribuerent: mortem omnibus à naturæ lege semel indictam, nullum discrimen fore an hostes, an cives illam sibi intentarent. Quâ constantia rubore cuncti suffusi recessêre. Nimirum exemplum sapientis magistratus arcano motu trahit, rapit ad obsequium subditorum animos, inprimis ubi eadem mala & bona simul ipsis esse intellexêre. Quæis accensi cives, objectantibus hostibus nihil præ fame eos reliqui habere præter miseram animam, gloriose responderunt, consumptis omnibus alimentis sinistram manum in cibum, dextram in usum Patriæ fore. Quod si extrema moriendi incumbat necessitas, incensâ Urbe, dimicando pro libertate, pro religione, Deo immortali vitam lubentes oblaturus esse. Interea tamen aquæ deerant, quæ vix novem pollices altæ, imo flante aquilone retrò fluere, & res sublapsa referri. Fluctuantibus consiliis consultum visum, templarem viam perfodere, & ni æstuante Oceano aquæ crescerent, triginta vel quadraginta navibus transmissis, obsessis suppetias ferre. Cæterum violento cauro asperum mare & pleno lunæ orbe exæstuans, undas magno impetu campis infudit aper-

tis, & ingenti miraculo aquilone iterum concitata æquora Lugdunum versus rapiebat. Jamque adeo ad viginti octo pollices increverant aquæ, cum secundo Octobris Boyfottus intempestâ nocte templarem viam adoritur, & quamvis hostis ad tempus resisteret, atque excussis globis ferilibus ignibus nox illucesceret, stetit tamen hostium flammarumque contemptor, donec vinceret. Nihil est quod non expugnet pertinax fortitudo, & virtus imperterrita. Victor itaque munito loco murices passim sparfit, ut illorum aculeis pedes hostium premerentur, si invadere iterum tentarent. Tribus admodum locis perforatis, centum frumentarię naves immissæ, atque ubi vada cursum fistebant, etiam humeris ab exilientibus nautis vectæ. Interea qui circa pagum Souterwoudam præsidia tenebant, partim igne vicino incensarum ædium, quammaxime autem subito aquarum incremento territi receptui se dederunt, atque inter eos Valdesius militię Imperator, quem Alphonsus Lopezius sequebatur. Inter postremos fugientes (serius enim fuga animadversa fuit) plures aquis incilibusque hausti, alii vel ferro, vel contis interfecti ingloriam mortem obibant. Facies totius negotii fœda, miserabilis, dispersi à suis nullos ordines observare, aquæ, tela, harpagones, hostes undique premebant, & si qui evaderent, insolentia loci, aquarumque retinebantur, ita ut varia & dubia mors illis incumberet. Memorabile hic eluxit Petri Ciacconii Borgiæ subcenturionis facinus, qui unco à nostratibus attractus, sauciusq; pro mortuo in cymbam coniectus, dū ceteri expiscandis aliis se inclinant, à tergo securi arrepta tres confecit, reliqui perculsi in aquas desiliunt, ille victor cū spoliis & cymba
ad suos

ad suos revortitur. Interea & cives calamitatibus misere afflicti, & foederati in superando castello munitissimo, quod Lammum appellabatur, summopere angebantur, & more mortalis ingenii, ubi metus spe potior est, adversa ex adversis pensabant. Verum hostis omnis intempesta nocte cesserat. Et (mirum dictu) mœnium urbis subita ruina prope vaccariam portam, eruptionisque imago hostem quoque terruit, decepitque. Tardius, indicante primum puero, hoc creditum ab iis, quibus mala abunde omnia erant, sed neq; res neque spes bona ulla. Ita Urbs liberata, quæ cum extrema inopia, mortalitate, dissidiis intus luctata, extra tamen fortissime hosti restitit. Et summo miraculo, aquas, quæ se in campos late effuderant, quasi perfecto opere iterum in mare Oceanum advorsa tempestas agitavit. Dum ita nobilis extorta fuit victoria, eadem tempestate in Hollandia boreali Hispanis aquarum insolentibus ab indigenis magna incubuit calamitas, quippe locorum gnari cymbis ubiq; iis insultabant, ita ut Præfectus Chevreauxius ad duo millia militum, vel ferro vel aquis perdiderit, ducenti & quinquaginta capti, Hornamque delati in carcerem compacti fuerint.

C A P U T X X I.

*DE CLASSE HISPANICA PROFLI-
GATA, VEL TEMPESTATE PERDITA,
ANNO MDCLXXXVIII.*

CUM immensa Hispanorum classis, quæ centum & quadraginta quinque non navibus, sed maris veluti

castellis constabat, quarum alię octingentos, alię milenos, tormenta autem quadraginta vel quinquaginta vectabant, cum ipso horrore Oceani Britannia regno immineret, Batavi quoque gloriose partes suas tutati sunt. Vicere quidem aliquotiens Angli, vicit quoque fœda tempestas, sed non minor victoria Parmensem classem, quę jungere suas vires Hispanicę tentabat, propriis clausisse portibus. Cæterum, ut hanc expeditionem longius repetam, existimabat Hispanus Britanniam occupatu haud difficilem, cum & potentiores ex nobilitate Romanę religioni faverent, & res novas quærerent, quę Bernardinus Mendosa, qui nomine Regis non tam legatum quam speculatorem per aliquot annos illic egerat, in majus augebat. Anglia occupata, Scotiam Daniamque, imo Galliam dissidiis fluctuantem, Belgii servitutum, dein totius Europe imperium ambitiosus Regis animus meditabatur. Et Pontifex Romanus (erat is Sixtus nomine,) quod quondam, cum Romanis cæremoniis imbuta esset, Anglia fuisset illi Sacerdotio tributaria, tanquam vacuum occupanti exposuerat, indigenis sacramenti religionem, qua Reginę tenebantur, remisera, etiam in necem Elisabethę homines nefarios & facinoribus coöperatos præmio illexerat. Magnis itaque impensis nobilem classem, quã tanquam alter Xerxes maria tegeret, per quadriennium construi Rex curaverat. Per omnes Hispanię Regis ditiones coactus miles ad viginti millia hominum, nautica pubes ad duodecim millia ex variis gentibus cõempta, commeatus semestris, pecunię stipatę ingens vis, & tormenta vicies quinquies centena vectabantur. Classi præerat Alphonsus Peresius Gusmannus, Medinæsidonię Dux, dignitate

gnitate familiæ illustris, opibus potens, cæterum artium
maritimarum rudis, atque adeò inconsultus. Sequebantur
quoque proprio ære militiam complures homines nobi-
les, tanta victoriæ fiducia elati, uti honores, fundos, regias
opes inter se divisissent, antequam victores essent. Acces-
ferant & laquei, uti ex devictis navibus postmodum com-
pertum, aliaque necis crudelia instrumenta, queis vel gu-
lam adversantibus, inprimis aliter de religione sentienti-
bus frangerent, vel alio modo mortem approperearent.
Nonnulli impatientes victoriam, uti rebantur, tardari, ad
Tamesin statim exponendum militem, regiam Urbem
Londinum occupandum censebant, alii Batavicum portum
(Marchionis Sancticrucii & Parmensis salubre illud consi-
lium, verum improbatum fuerat) præripiendum judicabant.
Immanis illa classis, terror Oceani, quæ malis tanquam edi-
tis turribus, levatisque tabulatis instar propugnaculorum
eminebat, cum vere adulto Olyssipone solvisset, in Gal-
laciæ portum abrepta, partim fœda tempestate concita,
partim remigum, qui libertatem affectabant, perfidia, treis
naves ad Galliæ litora allisit. Parmensi ingentes erant mi-
litum copiæ in procinctu, (namque ad triginta millia nu-
merabantur) fossasque idem duxerat, queis præsidiarius
miles in maritima oppida commodè transferri posset. Ad-
erant eidem viginti & octo præsidiariæ naves, quadringentæ
planis carinis, ne incertis vadis litorum alliderentur. Regi-
na, quæ fallaci pacis nomine circumveniebatur, angustias
freti, Britanniamque peti non credula, tandem tumultuariis
militum cohortibus obsideri litora, quâ exscensus Hispa-
norum opportunus videbatur, imperavit. Minoribus navi-
giis

giis, quæ ipso in freto vel propter Tamesis ostium usui esse possent, Seimorum præfecit, centum alias in statione Pleimuthæ hostium insultus opperiri iussit, quæ præfectus Carolus Howardus, secunda Francisco Draco potestas, qui totum terrarum orbem maritimis navigationibus lustraverat, obtigerat. Cæterum Reginæ iterum jussu ingenti socordia præcipuis navium exarmatis, quod subdolis nuntiis decepta nondum venturam classem crederet, illa subito adventante, magna cunctos incessit consternatio, consilia in incerto fluctuabant, vix coactus miles, qui licentius vagabatur. Nata tum erat occasio debellandi Britanniam, nisi Præfectus obtendisset, se mandato Regio stringi, non prius expeditionem moliri, antequam Parmensis suas junxisset copias. At illum Dunqueræ inclusum Batavus premebat, omneisque exitus obsidebat, neq; Hispanica classis mole suâ laborans Flandricum littus, syrtibus & cæco arenarum horridum, attingere quibat. Non procul à Pleimutha Franciscus Dracus modicis viribus experiri pelagi Fortunam ausus, mobilitate suarum navium immensas hostium moles, quæ pigro incessu mare secabant, supra modum fatigabat. Junctim quoque lunatam in speciem classis procedebat, ideoque certiora vulnera, vel pericula, ne sibi invicem colliderentur. Quod & proprætoriæ contigit, quæ impacta aliis arbore mutila rapinæ opportuna fuit. Provecta itaque classis (ut hæc breviter perstringam, quæ virtuti Anglorum debentur) post variam Fortunam proprætoria nave à Francisco Draco expugnata, Cantabrica incensa à proprio jaculatore, & deinceps calendis Augusti inter Britannos & Hispanos acri admodum conflictu prælio, quo continuis octo horis mare ignibus &

bus & fumo obductum erat, globis tormentorum instar grandinis volitantibus, unâ Hispanicarum rimis fatifcente & Caleti litoribus allisâ) dein, quantum altitudo navium permittebat, circa Caletum in anchoris stetit. Omnis jam labor in eo vortebatur, ut dux Medinæsidonię, qui summum in classem, etsi maritimæ militiæ rudis, imperium tenebat, cum Parmensi vires jungeret. Patres non vano metu perculsi sub præfecturâ Justinî Nassovii ingentibus impensis classem in procinctu per totum annum habuerunt, semper illis locis imminentem, quâs hostiles naves constiterant, ne qua parte in Oceanum erumperent. Medina nuncios ad Parmensem mittere, se gravi necessitate circumventum, expeditionem frustra fore, nisi properaret copias jungere; contra Parmensis, neque suppetias satis expeditas, atque adeo Duinkerçæ portum Hollandica classe constringi. Interea ille, sicut consilii inopes solent, templa circumcursare, cælites passim precibus fatigare, nihil pensi habere. Neque vero Britanni occasionem intermittere, verum ad hostilem vim pulsandam omnia tentare. Nocte itaque intempesta, vento & æstu secundo, octo incendiariis navibus immixtis, tormentis, pulvere, ferro & lapidibus refertis, tanta hostem incessit consternatio, ut subito consilii expertes anchorarios funes præciderent. Hinc ad decem horas ita pugnatum acriter, ut plures hostiles naves laceratę, submersęque fuerint, una maximarum (galeonem vocant) quę octingentos homines vectabat, alteraque Cantabrica, rimis fatifcentes, & fluctibus Wilingam versus actę; quarum una à Vlissinganis, cum præfectus Fredericus Toletanus reliquique primores scapha se recepissent, non

difficulter superata, altera, cui præerat Pimentellus, cum diu contra extrema Fortunæ se defendisset, tandem Petri Doufæ masculæ virtuti cessit, qui & vexillum inusitatae magnitudinis in templo Lugduni Batavorum suspendit. Navis, exemptis iis quæ ului esse possent, urgentibus aquis Oceanus depressit. Plurimi interfecti, vulnerati gratis Antverpiam missi. Nonnulli quoque illustris dignationis in Hollandiam abducti: inter quos primi Didacus Pimentellus, Marchionis Taverani frater, Didacus Velascius, Alphonsus Vargas, Marchio Ulyssiponensis, pluresque alii præcipuæ inter populares nobilitatis. Superata hostium navis, vino cæteroq; commeatu onusta, cum sociis admodum navalibus xxv, qui vino graves sentinam ingenti socordia haurire obliti fuerant, aquis obruta. Alia quoque actuaria vastæ molis (galeassam appellant) cui præerat Hugo Moncada, sub idem tempus (nonnulli tamen antevortunt) alterius navigii rudentibus implicita, gubernaculo excusso, vento æstuque violento vado Gallici litoris impulsa, Duce pluribusque aliis, qui fortissime navem tutabantur, cæsis, tandem Britannis cessit. Quinquagies mille ducatorum præda, remiges trecenti in libertatem asserti, classiarios quadringentos infestum pelagus absorbuit: pauci admodum fessa jactantes salo brachia evaserunt, primi in Hispania tantæ calamitatis nuncii. Anglis ad tormenti ictum insequentibus, fœda strages Hispanis incubuisset, nisi pulveris pyrii penuria consilia impedivisset. Tanta eâ tempestate formido Medinæ cæterorumque Præfectorum animos concusserat, ut, fœdum dictu, de tradenda classe & vita paciscenda agitaverint. Sed avorsis necessitate Britannis

spes

spes nova gliscebatur classem cum Parmense jungendi. Neque vero Parmensis ullam operam intermittere, militem suum, ut in Hollandorum classem irrueret, & loco moveret, compellere, postremo ferocius agitare, quam solitus erat. Quippe nonnullos centurionum propriâ manu confossos fuisse, qui mare aperiri non posse affirmaverant, rumor sparserat. Tandem tum præmiis, tum minis lectissimi mille jaculatores conditionem accepere, quorum animus pulsandę classis hostilis victorięque cupidine æstuabat, facinusque egregium super virilem audaciam commiserunt, dum ferro viam aperire tentabant. Et quidem ingenti impetu Nostros adorti non levia damna inflixerant, ad extremum tamen misere omnes fere trucidati sunt. Hinc Medinæ Dux animo dejectus spem omnem jungendarum virium deponere, consiliis fluctuare, timide & ignave omnia administrare, denique neque famę parcere, neque quicquam consulti habere. Re itaq; desperata (cum retro angustię freti obsessę essent) Hiberniam & Orcades circum, quâ indomitus & procellis infamis debacchatur Oceanus, neque sine periculo navigatur, in Hispaniam revorti in animum induxit suum. Placidus primum ventus naveis mole sua laborantes & laceras ægre promovebat. Tertio demum Septembris die fœda admodum tempestas mare exasperavit, atque ita classem disjecit, uti intra eundem mensem triginta duę naves vel mari haustę, vel ab Hibernis superatę fuerint. Ad decem millia hominum perierunt. Alię in Norvegiam actę, quędam quò pertigerint, ne fama quidem vulgavit. Unam tantum bellicam cum xxx onerariis incolumes in Hispanię portum Medina deduxit. Lætus hic & festivus

dies Britannis Batavisq;, eò lætior, quod nulla alicujus pretii navis eorum desiderata, centum viri tantum cecidissent; concurrere omnis ordinis homines, Proceres omnia lætitię signa edere, quæ plebs captari solet, imprimis autem Deo immortalis supplicationes decernere. Contra apud Hispanos ingens consternatio, alii fortunam Regis, alii patrem, vel fratrem, vel maritum, vel necessarium & propinquum deplorare, adeò ut luctus tempora Rex contraxerit, uti magnitudo damni, quæ omneis ferme nobiles domos funestaverat, oculis subtraheretur. Complures domum reversos, vel ex maris jactatione languor, vel formido, ne more dominantium fortuna culpę imputaretur, confecit. In Parmensem torta tantę cladis invidia, uti suam ignominiam, notis in aula artibus, criminationibus apud Regem magnates Hispanię diluerent.

CAPUT XXII.

*DE EXPEDITIONE BRITANNICA
HISPANIAM VERSUS, QUIBUS FUN-
CTÆ XXIV FOEDERATORVM
NAVES, ANNO MDLXCVI.*

CUM de novo apparatu classis Hispanicę rumores iterum sererentur, quanquam nuntio vanescente, constituit tamen Regina classe Hispanias ipsas invadere, atque in propriis hostium visceribus bellum & fortunam experiri. Autor tanti facinoris erat Robertus Essexiæ Comes, magni excelsique animi, immodica & vasta cupiens, potens

tens opibus, plurimę apud Reginam auctoritatis. Ipse nullis impensis parcere, complures nobiles ad eosdem sumptus impellere, hortari, festinare, nullis laboribus fatigari. Carolus interim Houwartus maris apud Britannos præfectus, qui consiliis illius multum advorsabatur, cum Caletto victo in propinquo hostis esset, necessaria classis tarde suppeditare, moram neçtere, trahendoque negotio nihil omittere. Atque adeò Regina mox aliena à periculosa expeditione, cum jam classis Pleimuthi in procinctu esset, serio per literas Essexium monuit, ut eam intermitteret, se sumptus restitutam. Ille, si Regina juberet, obtemperaturum, sin secus, expeditioni non defuturum respondit. Classis constabat ex centum & L navigiis, quorum quatuor & viginti Fœderati miserant, octodecim nimirum bellica, sex quæ commeatum vectabant, sub præfectura Ioannis Duvenvordii, Warmondæ domini. Pleraque Essexius suo & propinquorum ære armaverat. Quæ quidem expeditio ut propria Britannorum fuit, ita neque minor Batavorum eluxit gloria. Pridie calendas Julias ante portum Gaditanum in anchoris classis stetit. Bellicę Regis naves una & viginti eadem in statione morabantur, onerarię totidem machinis vicinis: galeones quatuor vastissimę magnitudinis à sanctis nomen acceperant, hæ tormenta ærea quatuor & quinquaginta, homines septingentos singulę vectabant. Duę Epidaurię naves, tres Fregattę ad instruendam classem Olyssiponensem tormentis onustę. Namque Olyssipone aliisque in portibus & alię expediebantur: & tertia duntaxat pars maritimarum in Hispania virium hæc censebatur. Destinata quoque Americano itineri regia classis

ventum opperiebatur. Præter onerarias privatorum quin-
 quaginta leviter instructas, sub manibus urbis viginti quo-
 que & duæ longæ naves defensandis civibus, prohiben-
 doque hosti constiterant, quæ primo vespere cum Britan-
 nis pugnam occeperant, verum præ formidine in statio-
 nem se recepêre. Summopere flagrabat Essexius, (idem-
 que urgebant Batavi) noctem, quæ instabat, antecapere,
 consternatos opprimere, ne quid compositis iterum ani-
 mis & consiliis & viribus novaretur. At Houwardus vel
 studio partium (namque inter æmulos rara concordia) vel
 quod Regina vetuerat, regias naves, mari ventis turgido,
 angustiis pelagi, quæis aquæ ferocius compressæ contra in-
 fida navigantibus vada maxime subsultant, exponere ve-
 rebatur. Kal. Quintilibus classis Hispanica prima luce Por-
 tum Regalem petit, relictis interioribus in sinu Gaditano qua-
 tuor versus Punctale galeonibus, qui locus non procul ab
 urbe, ubi mercatoriæ naves saburram exponere solitæ, e-
 minebat. Longis navibus quæ ad urbem relictæ, levioribus
 ingenti impetu horrorem incusserat Verius equitum Ma-
 gister. Namque per integram horam fortiter dimicando
 compages illarum ita perruperat, ut quinque laceratis vel
 corruptis, reliquæ ægre se pone galeones reciperent. Quis
 dum hebescere virtus ceperat, Essexius nihil reliqui pene
 victis facere in animum induxerat suum, & vincla minacia
 transtris galeonum injicere tentaverat, sed adverso maris
 recessu impediabatur. Jactis tamen anchoris, per quatuor
 continuas horas utrinque tormentorum fragore cœlum &
 maria misceri, donec æstus crescens in ministerium altiores
 aquas suppeditaret: una ex Hollandicis navibus, cui Del-
 phinis

phinis insigne erat, cum Præfecto Gulielmo Henrici, & plerisque nauticæ pæbis, proprio igne correpta, in sublime abripiébatur: passim capita, trunci artus horrendo in altum ferebantur spectaculo. Immensum hinc gaudium oppidanorum mentem excitam agitabat, spiritumq; erigebat. Verum dubiam & irritam spem, qua afflictorum animi sustentabantur, subito violentia fregit. Ubi enim mare æstu intumuerat, anchoræq; sublatae forent, tantus repente horror hostium pectora concussit, ut non expectando pugnam galeones in vada impingerent, in cymbas frequentes se conjicerent, nonnulli natando vel evaderent, vel mari absorberentur. Essexius confestim minores aliquot naves & pinassas immiserat, prohibitoras, ne suis navibus ultro ignem hostis injiceret, qui calamitatem suam, modo inimici præda non potirentur, in lucro reputabat. Verum incenso pulvere pyrio galeo, cui S. Philippi nomen, horrendo admodum ictu dissiluit, adeò quidem ut malus cum corbe instar rapidissimi teli in suprema aëris raperetur. Tam acri impetu cunctæ circa naves subsultare, & compages dissilire videbantur: verum una tantum ex Britannica classe pinassa igne periit, homines evasere. Hostilem S. Thomæ navim flammarum quoque violentia postmodum absumpsit. Ita turbatis rebus & tumultu fluctuantibus, Hollandi Zelandique ingenti virtute Punctale munimentum occupant, vexillumque archithalassi Warmondii figunt. Ne oppidani Nostros affligerent, imperatum, uti confestim pons, qui urbem modico æstuario à litore divulsam Hispaniæ jungit, abrumperetur. Magna omnium consternatione, dum sexcenti equites ex nobilitate Xeritana, totidemq; pedites,

pedites, ad defendendam urbem concurrunt, à Ludovico Nassovio & juxta quadringentis hastatis haud difficulter pulsi, vel intra portas urbis fugiendo se receperunt, vel in vicinum enixi propugnaculum, quod jussu Regis inchoatum, & nondum consummatum erat, viam ingrediundi oppidum monstrarunt. Urbs non difficulter capta paucis resistentibus, nisi quod ex planis ædium cives Gaditani, pondera saxorum, lapides, volverent. Reliqui in arcem aufugerant, sed spe auxiliorum sublatâ, deditionem maturarunt, & centum & viginti millibus ducatorum incolumitatem pepigerunt. Obsides in Britanniam aucti, vel quod Regina gravius irritata redemptionem detrectaret, vel quod Rex Hispaniæ à propinquis & necessariis quenquam redimi prohibuisset, in custodia perierunt. Direpta urbe & arce, in qua armamentarium Regis erat, & omnis generis navalis apparatus, opulentissimam Indicam classem, quæ centies centenis ducatorum millibus æstimabatur, invadere constituerat Essexius: atq; adeo nobile & illustre facinus patratum fuisset, nisi temporis mora consilium diremisset. Adnitebatur Petrus Herrera censor militaris, pluresque mercatores, fortunas suas duobus ducatorum millionibus redimere. Atque adeo Comes secum animo reputabat, providi ducis esse certa pro incertis arripere, nihil tam capax fortuitarum quam mare, fluctuare potissimum cum aquis incertam præliorum fortunam, avidum prædæ militem & victorem nulla autoritate ab opulentis spoliis arceri posse, quibus illorum animi potissimum accenduntur. Pactio ita instituta, uti Regiæ naves conditionibus eximerentur. Dum ita cunctando tempus trahitur, jussu Medinæ ducis opulentissima classis

classis triginta quinque navium incenditur. Vastum illud incendium igneis latissime fudit, flammarumque vorticem fumo immixtum nubibus inseruit, gemebant mali & antennæ, atq; nutante lapsu præcipites jactabantur, transtra & carinæ cum opibus immensis crepitabant, stridebant aquæ, & cum ignibus colluctabantur. Invisum hoc fuit mercatoribus facinus, sed Medinæ dux jussu regio divitias tantas, tertiamque partem maritimarum Regis virium subjicere ignibus maluit, quam hosti tradere. Galeones per pontem excisis columnis evaserunt. Consultatum dein, an urbem, ex qua visceribus admodum Hispaniæ ultima intentari poterat perniciēs, retineri, an deserere re esset. Inclinabat eò Comes Essexius cum Magistro equitum Verio, & voluntaria nobilitate, quatuor militum millibus illic sedem figere. Hollandiæ quoque archithalassus militiæ impiger talem stationem non deserendam censebat, quæ opportunissima esset hosti in propria regione debellando, spem magnam dominationis in manu esse, non debere per ignaviam aut fœcordiam bonam fortunam atteri, Regem foras potentem, domi imbellem esse, gentes illas armis non assuetas, animos molles, & fluxos, & jam fama fere bellum confectum esse. Quamquam autem summo opere maximum pulcherrimumq; facinus incipere autor esset Essexius, & jam commeatum urbi inferre tentaret, Houwardus tamen, Præfectus classis, qui semper illius consiliis adversus fuerat, multum refragabatur, neque jussisse Reginam, atque ob dubia tempestatum annonæ militaris difficultatem obtendens. Cæterum neque Warmondus audiebatur, qui menstrua alimenta pollicitabatur, posse interea ex Italia, vel

Britannia, prout ventus incidisset, commeatum peti, neque
 Mauros, queis continua cum Hispanis bella, denegaturos.
 Gadibus itaq; dilapsa classis, Pharo urbe ab Hollandis incen-
 sâ, cum Olyssiponem, Bajonam, Coronam, aliosque Hispa-
 niæ portus impetere, navesque diripere vel corrumpere pro-
 clive esset, urgeretque Essexius, (quo & vota Belgarum abi-
 bant) quamdiu alimenta suppeterent, Hispanicam classem,
 quæ ex Indiâ septuagies centena ducatorum millia advecta-
 bat, juxta Azores, sive Flandricas insulas, expectandam esse,
 & prævorsis celeritate famæ nuntiis auxiliisque, facile in-
 tercipi posse: verum iterum contra tendebat Houwardus, at-
 que invisa æmulatione omnia præclara Essexii consilia sup-
 primebat. Propere itaque relicto Essexio, qui per horas xx
 & iv solus in mari Oceano agitabatur, domum contendit.
 Sed Warmondus vago per maria cursu tandem illum in-
 venit, & Pleimuthum usque comitatus ingentes à Regina
 accepit gratias. Namque eadem officiosis admodum literis
 Warmondæ Domino Hollandiæ archithalasso retulit, se
 ex classis Præfectis intellexisse, augustissimam victoriam
 magna ex parte virtuti, solertiæ & industriæ illius, Belga-
 rumque tribuendam, se multis magnisque tempestatibus
 fideles socios expertam, jamque antea Procerum in auxiliis
 suppeditandis alacritatem & liberalitatem sensisse, qui con-
 ficiundæ tali expeditioni immensos sumptus toleraverant,
 nunc vero subditorum tam prolixam fuisse voluntatem,
 uti pro Regina nullis laboribus, atque adeo ne quidem ipsi
 vitæ pepercerint. Ingentes quoque gratias agere Præfecto
 classis Bataviæ, quod prætoriâ navi solum reliquisque de-
 stitutum Essexium per maria fluctuantem, cum cursum
 flecten-

Alectendo illum tandem repperisset, incolumem portui restituisset. Tantorum beneficiorum opportuno tempore non immemorem fore. Sub finem anni nonagesimi sexti Hispanus, qui concoquere Gaditanam injuriam nequibat, indignationis impotens, navibus centum octo & viginti, militum quatuordecim millibus, classiariorum ingenti copia, inter quos complures Belgæ ad sacramentum militare coacti, instructam classem sub Martino Padilla mari iterum immittit. Mensis erat November, fœdis ut plurimum tempestatibus hyemans, quo tempore turbidum & vorticosum mare non impune tentatur. Verum tantus fervor erat novi patranda facinoris, uti æstatem opperiri nimis quam longum videretur. Fama erat Cornubiam Angliæ provinciam peti, quo Hibernis, qui sacra Romana sequebantur, suppetias ferrent, & simul junctis viribus in Britannia rerum potirentur. Alios metus incessebat, ne naveis, quæ modica mole profundum non fatigabant, portibus Belgicis imminerent. Cæterum Angliam peti non dubia fama fuit. Tanta erat victoriæ fiducia, uti Regnum illud in filia dotem destinavisse Hispanus referatur. Cæterum quam facile collabascant improba mortalium consilia, maximeque vires, quæ divinâ ope non sustentantur, subito lapsu graviore corruant, summus rerum arbiter ostendit. Sæva enim tempesta, quæ supra modum turgidum mare conciverat, unâ nocte quadraginta naves in brevia, infamesque scopulos ita compegit, ut fractæ super urgentibus aquis cederent. Ignobili morte ad quinque hominum millia perierunt. Vicies quinque centena ducatorum millia hausta memorantur. Diffidentia Hispanorum hanc calamitatem properavit, cum

imminentia pericula Belgæ vadorum circa hæc loca gnari mature prævidissent, & incassum monuissent, quod in avia & syrtes vectarentur. Sero creditum illis, cum clades superasset. Tota admodum periisset classis, nisi nauta Bata-vus complures præsentem exemisset periculo, quod idem anno octuagesimo octavo solerter factitaverat. Ita nobili classe non ab hostibus, sed à calamitate victa, frustra eam Duinkerquani, ut suas conjungerent copias, expectabant. Nostri autem, ne opportunitatem temporis corrumpent, fortunam experiri ausi, duas naves, quæ ad Neoportum oppidum struebantur, igni subjecere. Anno quoque sequenti non prospere cessit Britannis, Batavisque nova expeditio, qua circa Azores opulentas insulas, maria rapinis fatigare, inprimis classem Americanam opperiri consilium erat. Naveis Regiæ Anglicanæ erant sedecim, viginti Batavice sub præfectura Warmondii: sexaginta minores militi & com meatui vectando. Militum sex erant millia sustentandæ terrestri militiæ. Toti classi supremo imperio Essexius præerat, comperto parem potestatem magnis patrandis facinoribus inutilem esse. Cæterum fœda admodum atque horribilis tempestas consilia fregit. Prætoriana navis arboribus mutilis, furore fluctuum compagibus solutis, exitio propinqua erat, tota classis ita lacera, ut vix summa ope aquis exhaustis super fluctus attolleretur, salva tamen post decimum diem in Angliam reversa est. Milite languore morbisque afflicto dimissoque, majoribus navigiis fortunam tamen tentare placuit. Verum iterum tempestate adversisque ventis agitata classis, invadere opulentissimam classem Hispanicam, quæ in Azorum unam se

rece-

receperat, non potuit. Treis tantum, quæ devix oberrabant interceptæ, quarum una à Batavis occupatâ, dum alteram prædæ avidi persequuntur, superatam sibi retinebat Raleighus Anglicanæ classis parti præpositus. Hinc jurgia & contentiones in nervum eruperunt. Caracca ex India veniens propriis ignibus absumpta, ne prædæ cederet. Oppidis exiguis, queis nulla prætexebantur munimenta, incensis, in cæterum improspera hæc fuit expeditio, & virtuti advorsabatur fortuna. Gravior fuit Padillæ calamitas, qui fœdam cladem corrigere cupiens in graviolem incidit. Horridus septentrio totam classem, quæ centum & octo navibus, præter classiarios militum octo constabat millibus, disjecit, dissipavit, galeones tres & sex alias naves, virumque & auri immensam vim profundo merfit. Reverfus domum præfectura movetur, atque in ejus locum suffectus Didacus Brocurus. Incerta casuum non tantum infortunio, verum & culpæ imprudentiæque, imputata fuere.

C A P U T XXIII.

DE PRIMA VERSVS INDIAM NAVIGATIONE, PRÆLIISQUE NAVALIBUS CVM LVSITANIS ET BARBARIS, ANNO CIO IO XCV. & duobus seqq.

CUM per rigidam arcton anno CIO IO XCIV & duobus sequentibus, tertium infeliciter successisset Sinas, Moluccas insulas, Indiamque versus Batavorum me-

memorabilis expeditio, ubi non tam cum hominibus, qui nulli reperiebantur, sed cum immanibus belluis urisque, atque mari congelato, quod glaciali compage veluti edita montium attollebat, pugnatum fuit, eadem tempestate nimirum anno c l o l o x c v mercatores nonnulli quatuor naveis instruxerant, ut austrum versus navigando fortunam ancipitem, & longe difficillimam in Indiis experirentur. Maxima illarum erat trecentarum vehitum, tormenta in univsum centum. Quadringentis florenorum millibus classis æstimabatur. Nimirum fata viam invenerunt, & iis quos Rex Hispanica negotiatione interdixerat, penetralia Indiæ divitiasque aperuit. Jam ante quavorsum maria navigationibus, commerciisque Batavorum, Zelandorumque fervere ceperant, & quos Principum iniquitas vel metus oppresserat, ne potentiam suam pelago inprimis utraque India experirentur, nunc lucri inprimis & libertatis avidi, totum terrarum orbem, incognitaque litora lustrabant. Neque frigus, neque incendium æstuantis solis eos territabat. Et, quis credat, hominum septuaginta perpetuo millia in mari habitabant, cumq; illis regionis suæ obtigisset angustia, animum terrarum mariumque omnium finibus vix terminabant. Præter Europæas regiones etiam in Mauritaniam itum, qua mari Oceano & interiori alluitur. Guineam auri eborisque feracem eadem cupido invasit. Neque America vota interrupit. Nunc in Indico Oceano biennii spatio lustratę insule, aromatum feraces. Mira autem illorum, qui in Indiam primi navigarunt, abstinentia, & fidei cura. Quandoquidem mandata exceperant, ne primi hostibus vim intentarent, verum sua tantum tuerentur.,
aperto

aperto mari, quod Africam & Americam interluit, Hispanicam navem opulentam mercibus, à reliquis distractam, quæ extrema expectabat, intactam dimisere. Quoniam autem Lusitanorum insidiis plures asperæ nobis difficultates obtigere, velitationes & prælia maritima hic ex ordine proponemus. Prolixis itineribus à Nostris ad Javam ventum, quæ à Sumatra, quæ veterum Taprobane fuisse creditur, viginti circiter milliaria maritimo itinere distat. Urbium Princeps Banta, commerciiis Orientis nobilis. Ubi cum frequentes Lusitani commerciorum causâ ætatem agerent, tum Cæsarem Javanum, tum proregem quotidie precibus fatigare, donis, quibus barbari maxime capiuntur, tentare, invidia & odio pessimis consultoribus perniciem nostris machinari, criminari Nostros, esse illos totius generis humani hostes, omnia maria & terras lucri cupidine infestare, quicquid obvium, haud secus atque avitum, inter se partiri, rapere aliena jus belli vocare. Si nunc ipso initio non cohibeantur, fieri mox posse, ut illo incendio omnia Orientis regna conflagent. His similibusque verbis Cæsarem Javanum, Proregem Bantensem, & Sabandarium, qui à primis consiliis erat, ad nefanda facinora incitabant. Cæsarem promissis eò impulerant, ut sub amicitiaæ velo Præfectos classis, cum iis qui aliquo munere insignes essent, ad geniales epulas invitaret, &, dum vinum securitatem suaderet, ipsi classem ducibus vacuam armato milite invaderent, præda & merces cunctæ Cæsari cederent, pro navibus tria ducatorum millia persolverent. Cæterum cum insidiæ, quas occulte tentaverat, non procederent, Prorex icto fœdere commerciorum specie iterum allexit. Verum
cum

cum dolis hic omnia componerentur, Præfectusque Houtmannus aliique nonnulli detinerentur, post varias exostulationes frustraneas, placuit tandem extrema omnia experiri. Captato itaque à meridie maritimo vento, qui statò indies illic attollere se solet tempore, plenis velis, explicatis vexillis, litori, quam proxime potuit, propinquantes, tormentis urbem concutere, tecta lacerare, tumultu & metu omnia miscere, rapinis litus infestare, myoparones treis aromatibus refertas abducere: altera à Lusitanis incensa flagrantibus ad urbem ignibus delata fuerat. Prorex ex eo tempore ira & metu anxius insidias tendere, atque ea modo in animo habere, quibus classi extrema intentaret. Houtmanno reliquisque captivis implicitis laqueis gulam frangere minabatur, nisi explosione machinarum nostri desisterent, ab urbe ad stationem suam recederent, prædam restituerent. Perlectis Houtmanni literis cordatè senatus nauticus Proregi rescripsit. Fide, industria, aliisque bonis artibus se nullis unquam mortalium cessisse, cæterum qui nunquam injuriis laceßere alios consueverant, nihil gravius atque injurias ferre. Circumventos se dolis, retentos populareis contra jura gentium. Ubi omnis fidei religio excessit animis, naturæ ratio dictat, ut vim vi repellamus. Credidimus vos popularium sanguine cruentasse manus vestras, quod ad literas nostras nihil responsum foret. Tacentibus vobis sanguinem expiaturi venimus. Modò intelleximus implicitis collo laqueis extrema captivis vos minari, nisi tormenta cohibeamus, & confestim in stationem veterem recedamus. Sin captivi & merceis restituantur, sanctè omnia amicitiaë officia pollicemur, sin secus, periculum

virium

virium experiemur. Neque verò hæc tam vobis, quam calumniis Lusitanorum tribuimus. Haud facile animus verum providet, ubi alterius partis gratia dominatur. Eligas nunc, an pacem, an arma velis; salubre consilium, ne certa incertis mutes; impone felicitati tuæ frenos, facilius illam reges. Cum ad illas literas iterum Prorex non respondisset, maritimo vento prope ipsam urbem accesserunt, ita ut fundo propemodum ac vado carinæ hæserint. Utique liburnica quodammodo arenarum syrtribus involvi ceperat. Interea continuus tormentorum furor mœnia & tecta urbis undiq; quassabat. Quibus rebus permota civitas trepidare, festinare, militem cogere, insolito tumultu cuncta miscere, majoribus pilis territi non amplius loco cuiquam satis fidere. Tandem oppidani cum Lusitanis ad arma convolant, celocibusque viginti quatuor, armatoque milite, liburnicam, quam arenæ impactam credebant, invadere tentant. Acie instructa sex à tergo, octodecim à fronte immittunt, certam sibi spondentes victoriam, quod paucio milite infideri navem non ignorarent. Cum iis, qui subsidio venerant, viginti quatuor viri liburnicam contra confertam undiq; multitudinē defensabant. Summo nisu ex arenâ navem eduxerant, quæ fluitans in propinquos & confertim irruentes certos ictus jaculabatur. Depressis aliquot celocibus, hinc ab aquis, illinc ab ignibus, miserabilis mortis imago apparebat. Reliquæ metu territæ confestim in fugam conversæ, ultra centenos partim occisi, partim saucii, nullo nostratium incommodo. Dum ita liburnica, virtute & Diis volentibus, viginti quatuor celoces in conspectu urbis summo hostium opprobrio in fugam agit, plureis cæsos tanquã purgamenta

Q

maris

maris fluctus ad vicina litora volverent, accessit & alia oppidanis calamitas, quòd ex classe nostra, quæ propter vada suppetias ferre liburnicæ nequibat, tanto horrore densissimi globi ex majoribus tormentis in urbem jacerentur, ut undique immenso fragore collisa tecta nequidem refugium fugientibus relinquerent: in primis suburbium, in quo frequentes Lusitani cum Chinenlibus victitabant, totum pene dirutum disjectumque cum gravi infortunio luctabatur. Neque nocte quies, sed ingeminatus terror. Ponderosissimas machinas centies & ultra explosas constat. Quo negotio vehementer Prorex permotus, multa cum animo suoolvebat. Terrebat eum natura Batavorum, quæ fatigata injuriis, præceps ad implendam vindictæ cupidinem ruit, & vitam atque mortem juxta æstimat. Cæterum instigantibus Lusitanis, ut ex Houtmanni literis intellectum, Javani in eo erant toti, ut artificiosis ignibus, machinisque flammæ evomentibus, quibus conficiendis ingenio pollent, classem flammis fœdarent, opprimerentque. Quo comperto, & simul quam grave periculum popularibus immineret, constituit Senatus nauticus iterum Proregem monere, ne nimium Lusitanis, qui calumniandi libidine transvorsis agebantur, fidem adhiberet; esse hominum genus leve, perfidum, multisque vitiis coöpertum, jamdiu tentasse omnia maria, omneis portus cæteris gentibus præcludere, quinet insatiabili habendi cupiditate flagrare, adeò ut eorum aviditatem ne quidem totus orbis capiat. Altera manu Orientem, altera Occidentem premere. Magnas illi opportunitates in gente Batavorum sitas, quæ fide inclyta regno ejus magno posset esse usui. Proinde si sibi regnoque suo consulere velit, ne

res suas fortunasque perditis Lusitanorum rebus immisce-
ret. Ad extremum iterum petere, uti captivi restituan-
tur, neque calumniis Lusitanorum fidem adhibeat. Pa-
cem ante omnia se cupere, quam ut ipse quoque amplecte-
retur, neque incerta pro certis mutet, ipsius quam maxi-
me interesse. Prorex, etsi longe alia voveret, ubi se videt
difficultatibus circumventum, neque per vim neque per in-
sidias classem opprimi posse, tandem certis conditionibus
foedus percussit, captivos liberavit. Interea Malaccâ Lega-
tus venit, qui decem realiorum millia Proregi obtulit, ut
exploratores (ita Hollandos appellabat) vivos in potesta-
tem suam redigeret, aut commerciis, regnique sui finibus
in totum prohiberet. Ita rursus Proregi divitię bono ho-
nestoque potiores erant, quanquam consilium illud in-
ceptumque frustra fuerit. Nostri ubi cuncta admodum foe-
dera ludibrio exponi vident, extensis velis Iacatram petunt,
cum jam ante aliquot parones vi armata sui juris fecissent.
Ab uno tamen hostili lembo in aperto mari, antequam de-
deretur, cum Barbari toxico infectas sagittas imbrium in-
morem ejacularentur, nonnulli ita vulnerati, uti nisi carne
& cute excisa curari nequirent. Cum itaque relicta statio-
ne Bantæ, anchorisque levatis Iacatram, aliud Iavanorum
emporium petiissent, Iavæque postmodum litora pede-
tentim legerent, tandem sub tertium Decembris diem ad
Cydaïam anchoras jaciunt. Ibi rursus Barbarorum perfidi-
a in nervum erumpit. Cum enim Sabandarius (princeps
consiliariorum ita appellatur) nomine regis officiose pe-
tiisset, uti classem oculis usurpare fas esset, cujus lustrandæ
desiderio summopere flagrare Regem simulandi promptus

finxerat, cum revera longe aliter animo agitaret, Nostri pro tempore benigne omnia officia humanitatis obrulerunt. Cum itaque sedulo cuncta nostri paravissent, ut Regem accurate & liberaliter exciperent, postridie multi lembi paronesque vectorum pleni partim navem Amstelodamum, partim liburnicam petunt. Præfectus Hellius, & navarchus Scellingerus, qui Amstelodamo præerant, circa foros adventantem, uti arbitrabantur, Regem expectabant, quo solitis officiis humanitatis & blandimentis regem prensarent. Vix nobilium præcipui, cum satellitio navem intrarent, quin ferrum continuo stringunt, & primo impetu duodecim conficiunt. Hellius, cujus partes erant Regi adventanti gratulari, à Sabandario dolone confoditur, Scellingerus quoque letali accepto vulnere exanimis concidit. Naclero, qui clavum tenebat, intestina ex vulnere aqualiculi in pedes propendebant, quod vulnus quoque Sabandarius intentaverat, cujus animus ferox in cædem promiscuam grassabatur, qui ab uno ex primipilaribus itidem faucio medius transverberatus. Interea qui in navis interiori parte erant, tam nefando facinore exciti, ipsi quoque strepitu & tumultu omnia miscere, contis hastisque occursantes per tabulata confodere, in superiora eniti, dein gladiis sclopetisque cominus agere, hominesque omnium, quos terra sustinebat sceleratissimos, ad certam mortem adigere: alii transfixi, alii in mare præcipites agebantur. Quorum fortuna territi cæteri, qui liburnicæ insidias tendebant, summa cum trepidatione ægre se receperunt. Iavani plures, qui in litore victoriam sibi certam pollicebantur, navem Hollandiam, quæ vorsus terram ferebatur, fugerati,

rati, læti magno impetu lembis suis insultant, marique se committunt, scelere atque superbia se efferentes, proximam navem primam sui sceleris prædam facere tentabant: cæterum ubi propinquant nostris, longe alia immutata rerum facies, tormentis enim impetiti plures lembi depressi, ex insularis alium alia clades oppressit, ferrum, ignis, mare multos consumpsit. Neque enim pugnandi audacia, neque fugiendi copia erat. Ita perfidiæ pœnas Barbari, quos à Bantensibus & Lusitanis incitados postmodum comperitum fuit, justissime reddiderunt. Domum reversa classis anno 1610 post multas difficultates, damni tamen exors, lucri cupidos mercatores, Hollandos Zelandosque plures, & ex Brabantia extorres facile impulit, uti majori classe certa spe incerta casuum in India tentarent.

C A P U T XXIV.

EXPEDITIO NAVALIS, QVA AB ANNO 1610 USQUE AD 1612 OLIVERIUS de NOORT, TOTVM TERRARVM ORBEM TRIENNII SPATIO CIRCUMNAVIGAVIT, EIVSQUE CONFLICTVS CVM DVABVS HISPANORVM CORBITIS IVXTA MANILLAS.

INTER Argonautas, qui totum terrarum orbem navigando lustrarunt, aliud cælum, alia suspexerunt sidera, gloriosum quoq; nomen obtinet Oliverius de Noort, Ultrajectinus, cujus vastus spiritus nullis limitibus coarctabatur,

sed vagus æquoris hospes, terrarum mariumque ambitu
vota sua satiabat, quanquam aliquotiens adversus hostium
vires, vel adversus fœdas tempestates eluctandum fuerit.
Anno CLO Iō XCVIII Mosæ ostio tribus navigiis, unaque
liburnicâ egressus, dubio secans æquora cursu, superato
freto Magellanico triennio exacto domum reversus est.
Principes hujus expeditionis erant Viri amplissimi, Petrus
de Beveren, Hugo Busius, & Ioannes Benningus. Ante-
quam vero Oceanum australem longis admodum itineribus
attigissent, multa Nostris aspera atque adversa evenêre, &
mox fœda tempestate infestoque mari duabus amissis na-
vibus, virtus tamen omnibus calamitatibus major iisdem
accendebatur. Sicut arbores, quæ continuis ventorum fla-
bris agitantur, duriores evadunt, ita neque ventorum ne-
que fortunæ tempestatibus frangitur inconcussus animus,
sed robur accipit. Cæterum neque fortuna semper nobis
iniqua fuit, verum, uti omnium rerum fatalis quidem or-
bis est, non simpliciter postmodum nobis indulgit. Præter
plureis interceptos lembos, prope insulam S. Mariæ na-
vem Hispanicam diu insectati, facile superavimus, quod
Franciscus Buarra non in armis sed in fugâ omne præsidium
quæreret, cumque nulla evadendi spes reliqua esset, arbi-
trio victoris se permetteret. Cæterum post discessum Præfe-
cti hostilis, quem cum plerisque aliis incolumem dimiserat
Imperator noster, ex captivis compertum, auri decem mil-
lia & ducenta pondo, quæ tribus cymbis in navem Hispa-
nicam invec̄ta fuerant, in profundum jacta fuisse, idque
factum nocturnis regentibus tenebris, ne ingens vis auri
nostro usui cederet. Mox Japoniam versus, atque Manil-
las

las profectis duæ ingentes Hispanorum corbitæ occurre-
runt, quas Franciscus Telus, qui nomine regis insulas illas
summo cum imperio obtinebat, opprimendis nostris navi-
bus miserat. Cum iis horribilis & longe acerrimus confi-
ctus fuit. Postquam Nostri in Prætoriam hostilem simul cun-
ctâ ejaculati essent tormenta, conferta hostium multitudo
numero freta summo cum impetu in principem navem se
effudit, tantoque furore manus conseruit, uti infra tabu-
lata se noster miles reciperet. Ibi primo commoti aspera
forte, mox vindictæ lubidine incensi, divorsi agitaban-
tur, verum postquam vitam Fortunamque suam in extre-
mo sitam vident, ex periculo ad extrema experiunda adacti
fuere. Hastis sclopetisque ex inferiori parte passim oc-
cursantes confodiunt, quorum sparsa cadavera aliis terro-
rem injiciebant. Dum Prætoria hostilis per integrum diem
annexa nostræ divelli nequibat, post cruentum prælium
fessi fatigatique spiritus utrinque cadebant. Et nostri ad-
vorsis vulneribus fracti animum jam desponderant, verum
Oliverius igneo spiritu extra se raptus, comminatus se pul-
verem bellicum incensurum, nisi ad restaurandam pugnam
properarent: Nondum victores, qui foros transfultave-
runt, virtute & audacia pelli posse: temeritatem hostium,
ubi primum impetum effudit, sibi imparem fore: con-
cumulata cadavera ostendere etiam vinci posse. Et jam
fugæ propiores monent vos, quam breves & mutabiles re-
rum vices sint, modo vos virtutis pristinæ memores conser-
ta roborâ vestra opponatis. Arma viri, ferte arma. Et si-
mul incaluerunt in immensum Martio sanguine sociorum
præcordia, secutique Imperatorem suum, qui in agmine,
in præ-

in prælio consultor, & socius omnium periculorum in confertissimam hostium turbam se dederat, tanto insultu dimicarunt, ut viri viris, arma armis innexa forent, neque prius cederent, quam victores, vel adversis vulneribus pro-cumberent. Omnia perrumpit virtus cedere nescia. Fusi, fugati hostes magna strage, & Prætoria hostilis admodum laborabat, quæ arctius fixa divelli nequibat. Tandem densissimus machinarum verberibus quassata ægrè admodum se dimovit, & non multo post derepente aquis hausta pessum ivit, subitoque ab imo usque ad mali culmina gurgite pressa obrutaque fundum petiit. Vectores & classarii cum Duce suo propemodum quingenti præcipiti factò perierunt. Oliverius sex aut septem tantum occisos, vulneratos viginti quatuor habuit. Neque nostra navis ab ignibus immunis, nisi industria navalium extinctum illud fuisset incendium. Cæterum, liburnica nostra, quæ ad duomilliaria longius processerat, à vicaria hostili facile oppressa, cum viginti tantum quatuor viros puerosque contineret, illa autem tantæ esset magnitudinis, ut quingentis ferme armatis hominibus stipata, decemque tormentis instructissima esset.

CAPUT

C A P U T XXV.

*PRÆLIA ET VELITATIONES IN-
TER NONNULLAS NAVES CLASSIS HIS-
PANICÆ, HOLLANDICÆ QVE,
ANNO CIO IO XCVIII.*

DUM Duinkerka prædonum domicilium, & cruen-
tum maris nostri flagellum complures naves, etiam
inermes piscatorias raperet, prolixæ exaudiebantur passim
querelæ, imprimis piscatorum, qui exiguo quæstu vitam
tolerantes, non tantum contra incerta casuum, verum ipsam
mortem navigabant. Constructis itaque novis navigiis,
modica tamen classe Petro Douzæ viro nobili cura com-
missa, uti partim egressus prædonum observaret, partim
obliquando vagos per mare cursus, in freto Britannico fero-
ciam contunderet, rapinas arceret. Cæterum comperito
classem Hispanicam milite refertam, triginta octo navium,
cujus imperium Pretendona obtinebat, adventare, ma-
gna opprimendæ ejus cupidine Douza æstuabat. Verum
vento acri & secundo turgidis velis ferme integra portum
Caletensem tetigit: Nostros enim adversa venti violentia
retinuit, quo minus virtutem experirentur. Cursibus ta-
men obliquis obnisi, paucas hostiles naves, antequam in-
portum se receperant, litori impegere. Una superata: in-
solitaque id temporis clementia vitæ classiariorum parci-
tum fuit. Non multo post ex eodem portu furtim duæ
elapsæ naves mercibus opulentis refertæ, multoque milite
R stipatæ,

stipatę, qui militię & laborum fessus missionem flagitaverat, in Hispaniam iter moliebantur. Post acrem Batavorum insultum superatę, ingenti prædę cessere.

CAPUT XXVI.

DE NOBILI, SED NON FOELICI EXPEDITIONE NAVALI LXX NAVIUM, SVB PETRO DOVZA PRÆFACTO MARIS, A^o. cl^o l^o xcix. & seq.

INterdixerat fœderatis Belgis Hispanicam negotiationem jam ante Philippus artium politicarum vetus, verum libertas commerciorum in totum non tollebatur, cum sub nomine aliarum gentiũ Fœderati tutò fallerent. Et Rex ipse velle decipi, prudentiam censebat. Cæterum, ubi ille mortalitatem explevit, à successore filio severissima in Hispania Belgioque edicta promulgata. Retentę naves, bona in fiscum acta, nautarum complures cruciatibus vel extremis suppliciis enecti, vel in carceribus loca humi depressa, inculta tenebris, illuvie atque odore fœda habitabant, alii ad remos damnati miseram vitam trahebant. Albertus quoque severissime edixerat, frustra renitentibus Brabantis, Flandrisque, ne ullarum mercium travectiones fierent, & piscatoribus, hominum generi innoxio, quique ex mari vitam sustentabant, adempta quoque securitas. Patres etsi non modice hęc re commoti, generose tamen consilia in asperiora vorterunt, contrariumque edictum promulgaverunt, quo vetitum, non tantum Belgis, sed & aliis populis,

lis, ne ulla commercia in Hispaniam, vel Hispano obnoxias ditiones transvectarent: si qui secus faxint, hostium loco futuros. Missum ad Reges, Principes, & Civitates, quæ commerciis florebant, edicti exemplum, ne ignorantiam obtenderent. Interdictum quoque piscatoribus, ne redimerent ab hoste piscandi necessitatem, sibi præsidariis navibus curæ fore, ne quid magna piscatio detrimenti caperet. Decretum quoq; classe ingenti ipsam Hispaniam oppugnare, uti primus Rex in suis regionibus damnum sentiret, atq; in propriis visceribus attereretur. Verum ingens pecuniæ vis in eam rem requirebatur, nam pleræque gentes Europeæ commerciis illis quæstum factitabant, quibus resisti non nisi vi majori poterat. Accisæ erant ærarii vires, & patrando pulcherrimo facinori facultates deerant. Præter onera navibus imposita inventa ratio pecuniæ conflandæ. Exco- gitata fuit ducentesima, quod tributum tam prompte collatum fuit, ut plurimi ultro, plus quam indictum erat, persolverint. Pro tutanda patria, pro commerciis, quibus pessum euntibus etiam fatiscebat Resp. veluti certatim effundebatur argentum. Instructa itaque à Patribus classis LXX navium, quibus additi sena sociorum navalium, & duo militum millia. Summum classis imperium Petro Douzæ militiæ maritimæ impigro, Præfectura militum Stormio data fuit. Cujus rei fama simulatque in Hispaniam pervenit, belli timor insolitus inceserat, plurimi maritimis locis diffidere, & in mediterranea se recipere, suo quisque metu pericula metiri. Rex Hispaniæ cunctas, quæ illac appulerant, naves detinuit, quibus major vis arceri posset, sed mali, rudentes, cæteraque rei navalis adminicula deerant, & pro-

hibentibus Belgis, arcessi nequibant. Mense Majo egregie expedita nostra classis mari se dedit. Mandatum à Patribus, uti Hispaniam, insulasque omnes ejusdem ditionis infestarent, regias in Coronensi portu naves adorirentur, atq; in eisdem disjiciendis corrupendisque fortunam tentarent, classem Americanam investigarent, in omnibus dominationem contunderent Hispanicam. Non ex voto successit tanta expeditio, quanquam ingens damnum Regi inflictum fuerit. In portu Coronensi jactis anchoris, eminus tantum tormentis certatum. Classis enim Hispanica sub tutelam arcis confugerat, quò machinis undique detonantibus difficillimus erat accessus, & quanquam incendiariis navibus regias naves corrumpere in promptu esse videretur, Hispanicis tamen portibus insultasse ea tempestate sufficere Præfeto videbatur, ne occasio occurrendi Hispalitanæ classi, quæ Americam petebat, elaberetur. Verum & ea quatrduo ante solverat. Rectè itaq; in Atlantico Oceano Canarias, quas antiqui Fortunatas insulas vocant, contendit, & primum maximam insularum adortus, ubi post acrem detonantium machinarum procellam una Hispanica navis merfa, duæ virtuti Nostrorum cessere. Exscensum quidem in terrâ minoribus machinis telisq; prohibere Barbari nitebantur: verum tormentis simul excussis, in scaphas expeditus miles cū Imperatore se receperat, atq; ubi ad impervia navigantibus vada ventum, ipse Dux imperterritus primus omnium aquis insultat, neque frigido elemento ignibus virtutis extinctis, tribus vulneribus saucius, in vicinam tellurem se corripit, & hic abrupta militari facundia, aut vincam, inquit, aut moriar, & vos commilitones sequimini, periculum nunc declinare summum

summum periculū est. In manibus nunc omne præsidium, infuga certa clades. Paucis opus erat verbis, cum & propria militum virtus vel etiam pudor idem suaderent. Tria castella insularis multum reluctantis expugnata, urbs Allagona dedita, prædâ receptâ igni tradita est. Idem fatum Gomera insula & oppidum habuit. Parte hinc classis cum præda in Hollandiam remissa, ulteriora Præfectus petiit, & Guinæ litora legendo in itinere quatuor naves mercibus Hispanicis stipatas velitando interceptit. Exin S. Thomæ insulam sub ferventi linea sitam, quæ præter ardorem propinqui solis cum noxiis admodum colluctatur vaporibus, spe prædæ adiit, castellisque & urbe Pavoazâ potitus, incensa illa, quod non ultra decem ducatorum millia redimendę illi cives pollicerentur, immensam prædam nactus est. Cæterum pestilens & malignus aër illi regioni incumbit, vultus quoque indigenarum luridi & veluti veneno infecti. Hæc pernicies insuetos imminentis solis multos rapuit. Intra xiv dies, qui ibi consumpti, milleni in classe periere, qui intolerabili capitis dolore simul cum febrili incendio usque ad insaniam agitabantur, quibusdam præ calore in ipso abdomine liquefactus adeps: tertio plerique aut quarto die mortalitatem implebant. Præter vehementem æstum nostratibus insuetum, etiam venenatus aër erat, antequam radiis solis excuteretur, quando domi manendum erat, quod uti neglectum Belgis, ita & intemperantia potus saccharo mixti, cum Æthiopicis mulieribus consuetudo, cubile humi captando frigori nocturno, mortalitatem auxere. Imperatorem classis, cujus virtuti torridum cœlum invadebat, abripuit quoque eadem fatalis necessitas. Adipe lique-

facto (erat enim supra modum obesi corporis) periisse creditur. Cadaveri alte humi defosso, ne postmodum reperi-
tum ludibrio exponeretur, superjectis urbis ruinis parentatum est. Commota hinc pubes nautica & militaris execrari pestilentem insulam: una omnium vox, ut abitur mature molirentur, antequam omnes è medio tollerentur. Neque hic navigantibus malum imminutum, sed contagio foedusque odor in arcto navium morbos mortesque sparsit. Namque ubi ultra quadragesimum & sextum gradum frigidius se aperiret cœlum, uti subita mutatio perniciofa mortalium corporibus, derepente languentia plerorumque corpora violentus morbus vel attrivit, vel oppressit. Numerati uno tempore ægri mille octingenti, ita ut præ infrequentia una navis deprimenda fuerit. Una densissimis nebulis in Slusanum portum delata, ingenti cum præda in hostium potestatem venit. Eadem fors obtigisset aliis quatuor navibus, sed bellicæ nostræ præpediverunt, una tamen depressa, alterâ hostis potitus est. Ex omni centurionum numero duo tantum fuere superstites, quibusdam navibus vix sex integræ valetudinis viri numerabantur. Infelix quidem hæc fuit expeditio, sed præda tamen sumptus fere æquavit. Atque Hispanus, qui classe iterum Anglos Belgasque tentare in animum induxerat suum, votis excidit. Audito enim Canariam insulam à Nostris occupatam, atque ulterius in Americam Belgas contendere, Rex Adelantadum, penes quem classis imperium erat, Terceram proficisci e vestigio jubet, uti Americanæ classi, quæ immensas vectabat opes, obviam iret. Cæterum illi, prope Terceram foedis jactati tempestatibus, dispersiq; : plures navium merse, aliæ quassæ
diver-

diversis temporibus Hispaniarum portus appulere. Atq; ea tempestate admodum regię potentię fama deminuta est, qui cum ab ortu ad occasum late regna possideret, divitię, quę prima mortales censent, affluerent, vix tutari domi sua poterat, atque prohibita in Hispaniis Belgarum negotiatione Remp. obstinato animo perditũ iverat, atq; Orientis & Occidentis invadendi cogitationes Fœderatis ultro indiderat.

C A P U T XXVII.

*LEGIERII PRÆLIVM CVM SEX
SPINOLÆ LONGIS NAVIBVS, ITEM
ALIÆ VELITATIONES, AN-
NO EODEM.*

ADDUXERAT Fredericus Spinola ex Hispania in Slu-
sanum portum sex longas naves, quæ homines ad-
modum mille & sexcentos, tum milites, tum servos remis
impellendis, aliisque ministeriis fuetos vectabant: quæ
primo adventu non modicum terrorem mercatoribus, &
Zelandico litori, damni non multum intulerunt. Verum
ubi fama, quæ adventare classem Hispanicam operosæ mo-
lis disperferat, evanuit, paucis milite contusa fuit Hispano-
rum confidentia. Posterius vix credent Legierium centurio-
nem hominem infractæ virtutis, & promptę audacię, solum
sex hostilibus navibus circumventum ita dimicasse, ut per-
ruperit totam aciem, hostibus insignem calamitatem infli-
xerit. Captato cœlo, tranquillo & strato æquore cunctæ
admodum longę naves, præter ordinarium militem è præ-
sidiis

fidiis mille & ducentis assumptis, Legierii navim, qui classi
 Zelandorum vicaria potestate præerat, tanto impetu adorte,
 ut in omnem partem retinaculis annexæ viderentur, ferali-
 bus ignibus tormenta undique quaterentur. Hostiles naves
 ultra bis mille & octingentos homines vehebant, Legierius
 septuaginta tantum homines numerabat. Propinquæ no-
 strorum bellicæ naves placido mari nullisque ventis agi-
 tato, & advorsu æstu suppetias ferre nequibant. Legierius
 itaque solus imperterritus fortissime rem gessit, atque fistu-
 lis propinquantem hostem ita excepit, ut eundem post dua-
 rum horarum certamen cælis ccl viris in fugam infami
 dedecore egerit. Ipse vulneratos, aut interfectos xxv tan-
 tum habuit. Neque minus hostium naves quassatæ à tribus
 postmodum bellicis nostrorum navibus, quas simulantes
 se mercatorias esse, spe prædæ aggressæ fuerant. sex admo-
 dum horis in conspectu Vlissingæ nunquam vehementius
 dimicatum est. Victæ eodem anno debellatæque vel astu
 vel virtute naves aliquot, quod obiter memorare pretium
 esse operæ duxi. Mense Junio, duæ Hollandorum naves,
 quæ à Rege attinebantur, profugère, & cum tertiam par-
 tem, Hollandorum captivi facerent, singulari virtute subito
 in nautas & ministeria Hispanica insilientes pluribus con-
 fossis, reliquos in fluctus præcipites egere. Eadem tempe-
 state quinæ quoque bellicæ Hispanorum debellatæ, captivi
 omnes in patibulum acti. Unam haud procul Norvegia
 depressæ molis bellica navis, mercatoriam simulans supera-
 vit. Alteram Cloierus expugnavit admirabili fortuna, cum
 enim vixdum connexis navibus homo præcipitis audaciæ
 primus in foros hostileis transiliisset, interea navim non-
 dum

dum harpagonibus alligatam, ventus in diversa rapuit, & centurionem in hostium potestate reliquit. Sed omnino cuncta pubes hostilis, rata cum centurione cæteros quoque socios navales eodem impetu transfultasse, infra tabulata se commiserat. Interea, antequam rescirent, Nostri conversis velis suppetias tulerunt. Memorabilis quoque virtus fuit mercatoriæ Enchusanæ navis, quæ à quinis Duinkercanorum acriter impetita, & harpagonibus retenta, hostem, qui in superiora jam se receperat tabulata, incredibili fortitudine depulit: namque singulari prudentia majorem medii mali antennam, ne præcideretur, catenæ suspensam alligaverant, & cancellos acutis clavis confixerant, ne quis temere ulterius transcenderet.

C A P U T XXVIII.

CONFLICTVS HISPANICÆ CLASSIS

CVM NOSTRIS SOCIETATIS ORIENTA-

LIS NAVIBVS, ANNO MDLXI.

SICUTI difficillima cunctarum ferme rerum initia sunt, Ita Nostri in Indiâ multis circumventi difficultatibus, inprimis Lusitanorum artibus, qui maxima ope nitebantur, ambiebant, fatigabant passim Reges, ne commerciis illic Nostratium nova sedes aperiretur. Verum agendo, vigilando omnes ærumnas eluctati, tandem adversa Fortunæ superavimus. Uti cæteras expeditiones prætermittam, rebus feliciter & ex voto cedentibus, anno millesimo sexcentesimo primo tredecim instructæ naves ad Indos misse

S

erant

erant ex tribus conflatae societatibus, quatuor Jacobus Heemskerckius, totidem Johannes Grenirius, quinque Volphardus Harminius imperabat. Invisa hæc Regi Hispaniarum, qui avidus dominationis, potentiæ, divitiarumque, Orientem hæctenus & Occidentem velut utraque manu complexus, Regibus Principibusque terrarum formidabilis erat. Cæterum ubi res mortalium ad summum fastigium venere, dominandi impotens lubido, foeda avaritia, superbiamque comes crudelitas imperium tenent, exiguis momentis, etiam ab invalidis, summa imis confunduntur. Videbat Rex, nisi Batavorum navigationes præciderentur, vacillare fortunas suas, interiora viscera discerpi, sine quibus vitalia Reip. non consisterent. Classis itaque tredecim navium, quæ mole, milite, comœtu instructissima erat, mari magno nostris navigiis, quæ octo tantum juncta numerabantur, (cætera namque inquieto pelago jactata longius aberant) occurrit, quibus virtus & audacia abunde supererat, cæterum navium mole, milite & comœtu ab hoste superabantur. Verum nostræ naveis agiles, expeditæ, huc atque illuc facile vorti circumaque poterant, hostiles mole sua laborabant, & velut reluctantis aquis pigre agitabantur. Itaque cum Nostri viribus nequirent, velocitate freti certis ictibus tormentorum hostem verberabant, summaque iterum celeritate hostilem impetum eludebant. Pile hostium grandiores vel supra minores naveis, vel præter volitabant. Ubi vires modicæ, consilio & sagacitate juvandæ, quibus plura sæpe perfici, quam armis, periculo & negotiis compertum est. Summa itaque celeritate sequi, atque iterum se subducere, non comminus sed eminus dimicare consilium firmum stetit, ne
magni-

magnitudine hostilium navium, & multitudine armatorum hominum obruerentur. Magna utrinque virtute & alacritate dimicatum fuit. Diffonis militaris & nauticæ juventutis clamoribus, continuis machinarum verberibus tremefactum inhorruit mare, strepitus permixtus hortatione, gemitus ad cælum ferri, telis, cadaveribus naveis utrinque constratæ, atque inter ea horribili spectaculo sanguine fluitantia tabulata. Tandem hostium vicaria, & liburnica nostra ita dedolatæ, ut aquam immodicam haurirent, fatigatæque pugnando deficerent, ita receptui signo dato pari ferme sorte recedunt. Paucitas tamen Nostrorum, virtus, confidentia, quæ confertissimam hostium multitudinem aspernabatur, in immensum illorum gloriam auxit.

C A P U T XXIX.

PRÆLIVM VOLPHARDI HARMINII,

*QUI ANNO MDLXI CUM SUMMO CLASSIS
IMPERIO IN INDIAM MISSVS FVE-
RAT, CVM CLASSE LVSI-
TANORVM.*

VOLPHARDUS Harminius anno sexcentesimo & primo cum imperio navibusque aliquot in Indiam missus fuerat, uti difficultates Indicorum commerciorum perrumperet, quas inter dubia hætenus discrimina immensarum divitiarum spes pensabat. Cæterum cum ad Sundæ fretum pervenisset, ex Chinensi parone comperit, Bantamum à Lusitanorum classe, cui imperabat Andreas

Fortado Mendoza, arcte obsideri. Constabat hæc classis hostium Lusitanis militibus octingentis, Indis supra mille quingentis præter navalem pubem, octo majoribus navibus, triremibus viginti, quæ in eam rem expedita erat, ut Batavi, quorum industria in commerciis obeundis facile omnium artes superat, urbe pellerentur, cives & incolæ vel prolixis pollicitationibus, vel si id minus succederet, per vim & arma ab eorundem societate avorterentur. Interea Harminius, quanquam quinque tantum naves suppeterent, quæ ferebant homines circiter trecentos, ita ut prætoria hostilis sola plures numeraret, communicatâ cum concilio militari causâ, nihil agendo domum reverti turpe & inglorium judicabat. Ipse militiæ exactus, virtute & ingenio pollens, prorsus intentus omni modo pubem militarem accendebat. Regulus & cives Bantensium, qui ante annos aliquos Lusitanos expulerant, validâ classe triremes invaserant, omnesque interneccioni dederant, se patriamque suam ad extremum armis tegere in animum induxerant suum, atque ideò ingenti diffundebantur gaudio, quod junctis nobiscum viribus obviam nunc ire tantæ potentiæ non diffiderent. Quippe insolens superbia, immanis avaritia, crudelitasque Lusitanorum invisa indigenis, qui apud illos fidem, pietatem, postremo honesta atque inhonesta omnia, quæstui esse non ignorabant. Uti autem Batavorum virtus in his oris semper Lusitanis formidolosa fuit, ita nunc iidem extremam fortunam experti. Primo aggressu continuis & certis tormentorum explosionibus, mobilitate navium fisus, classem Lusitanicam fatigare Volphardus studuit, mox etiam propius adortus duas triremes, & naveis
insu-

insuper tres , tam incredibili impetu insultavit, ut victoris lubidini cederent. Plures aliæ machinis convulsæ depref-
sæque , aliis ipsi Lusitani violentos ignes injecerunt , ne in
nostrorum vel Bantensium potestatem redigerentur. Reli-
quæ , quæ sædâ fugâ se receperant, Amboynam vorsus vela
sinuarunt , ubi plures insulanos , quod cum Nostris com-
merciorum iis intercessisset necessitudo , crudeliter ob-
truncarunt, succisisque caryophyllorum arboribus spem
fructuum in posterum barbaro ritu ademerunt. Volphardo
victori occursare passim cives Bantensium, immensis in cæ-
lum laudibus tollere , alii fulmen belli, alii liberatorem
suum indigetare : undique lætitia permixtusque gratulan-
tium strepitus. Ipse Rex immensas illi gratias egit, immodi-
cisque honoribus auxit. Ille autem mortalitatis memor,
animi modestus, Deo Imperatori, qui nutu suo omnia tem-
perat, gratiam tribuendam publice decrevit.

C A P. X X X.

*VARIAE VELITATIONES SPILBER-
GII CUM LUSITANORUM NAVIBUS.*

ANNO 1610 1611. & seq.

GEORGIVS Spilbergius, virtute militari multisque
bonis artibus pollens, omnem industriam intende-
rat, ut in India commercia Nostratium promoveret, malas
artes Lusitanorum corrumperet, vires contunderet, pro-
fligaret. Pericula longi itineris, quas oras appulerit, cum

rege Candesiæ, qui illum summopere suspexit, nova fœdera, multa insuper alia, quæ referre nostrum negotium non est, editis diariis continentur. Velitationes nonnullas, & diversos in Lusitanos insultus memorare, id otii atque negotii mei esse duco. In habitu quidem (anno autem sexcentesimo primo se mari dederat) cum ubique fortunam urgeret, & oblata casu consilio rationique subjiceret, primus illi circa Promontorium viride cum tribus Lusitanorum navibus, quas caravelas indigetant, conflictus fuit. In portu Dalensi stationem illæ ceperant, atque adventantibus Nostros excussis machinis ingenti turbine globorum ferme obruerant. Etsi autem militibus cupido pugnandi flagraret, Imperator tamen noster providendo, consultando, cunctando portum omnibus communem violare nefas duxit. Cæterum iterum atque iterum irritatus, ingens animus, injuriarum impatiens, memorabile incepit facinus. Namq; sine ullo militari tumultu, vel tormentorum explosione, liburnica sua unam hostilium ex improvise aggreditur, innexisque navibus prompta militum manu hostem fatigat, urget, atque extrema molitur. Cominus res gladiis telisque promiscuis agitur, pro se quisque ferit, vulnera edit, perturbatos atque alios alibi resistentes interficit. Hinc inde clamor virum, dum nostri acriter instant, hostis contra nititur, & iniquam sortem superare contendit, ad extremum victo propior ingenti terrore agitabatur. Ubi duæ reliquæ hostiles naves vident sociorum rem in extremo sitam, suppetias ferendo majori vi atque potentia bonam occasionem Nostris corrupere, quo minus victoriâ uterentur. Eodem itinere cum ad Ceilon insulam perventum esset,

esset, amicitia regis Fimalæ, qui Lusitanos regno suo ejectos propulsare animo ardebat, Nostris admodum opportuna fuit. Imperator noster, quò certo experimento Regi probaret, se quoque Lusitanorum infestum hostem esse, in gratiam ejus treis illorum naveis, quæ in propinquo morabantur, facile superavit, & Regi incensis navibus captivos tradidit. Eadem expeditione cum prope Sumatram insulam Britannorum classi, cui præerat summo cum imperio Lancestrius, Nostris se junxissent, ingenti studio adnitebantur, uti potentiam Lusitanorum contunderent: comperto autem corbitam ex S. Thomæ insulâ mercibus onustam in propinquo esse, cursu duplici maria iterabant, ne opima illa præda elaberetur. Conspecta procul vela omnium spem atque animos intenderant. Itaque ex sententia Lancestrij omnibus rebus paratis compositisque, Spilbergius Præfectus cum centurione Britanno cursum velocissime eo properant: in primis quia multum diei processerat, ne obscuram noctem pro præsidio hostes captarent. Reliquæ naves, ne hostibus fugiendi copia esset, diverso itinere fortunam maris experiebantur. Cumque nocte illuni densæ tenebræ cuncta tegerent, à nostro Generali cymba armato milite referta investigando præmissa, signo ignibus dato ingentem corbitam esse nunciavit, interrogatosque classarios quinam essent, silentio transegisse. Imperatum Nostris fuerat, si adversa pars percunctaretur, fingerent se classem esse Andreæ de Fortado, qui circa Malaccam, Sundam, & Moluccas exterarum nationum negotiationes armata manu prohibere summopere nitebatur. Ad extremum ubi hostis extremam vim parari animadvertit, coactus

ctus rerum necessitudine, ad prælium asperrimum se accinxit. Quanquam autem per treis horas tormentorum incerta jactarentur verbera, & obscurum noctis, horrorem ingeminaret, hostis tamen duabus navibus circumventus se suaque ingenti discrimine tutabatur. Adventantibus etiam cæteris navibus per totam noctem intonuere machinæ, multi ex hostibus confossi, vel faucii cum ultimo spiritu luctabantur, ipsa corbita admodum lacerata, amplius adversus vires nostras contendere invalida, cū sua conflictabatur calamitate, ubi dies primum appetebat, versus Malaccam vecta, circa Darienses insulas fessa & nimis quam quassata animum despondit, velaque submittendo, arbitrio victoris se permisit. Sexcentis illa hominibus, inter quos pueri mulieresque, referta, mille & quadringentorum vasorum capax, merceis copiosas stipabat. Quam luculenta præda fuerit copia mercium ostendit, queis transferendis per octiduum classiariorum impensæ fuere operæ.

CAPUT XXXI.

*DE OCTO LONGIS HOSTIVM NAVIBVS DEPRESSIS VEL CORRVP-
TIS, ANNO MDCCII.*

ADVEHERE in Flandriam octo longas naves infestantis Zelandorum oris tentaverat Fredericus Spinola, Ambrosii frater. Nongentos milites virtute validos qua Hispanos qua Lusitanos, mille & quingenta servitia classis numerabat. Verum ea fere tota præceps ierat, fœdis pressa
cala-

calamitatibus. Duæ naves à Britannis in Lusitania propè munimentum Setubalis incensæ fuerant, reliquæ in faucibus freti Britannici gravissime exceptæ. Regina enim Elisabetha tres illic naves, uti hostiles opperirentur, locaverat: quibus accesserant quatuor Batavorum, præter eas, quæ Flandriæ oram tenebant. Manselius Eques, qui præerat Britannicæ navi, cui Spei insigne erat, & pinassam comitem habebat, maxima spe medium fretum inter Doveram & Caletum secabat, ne improvisus hostis elaberetur. Neque procul aberant duæ Hollandicæ, quæ fiducia plenè Reipubl. juxta ac sibi consulebant, neque alio animo quam cum victoria prælii eventum expectabant. Cæteræ in Dunensi statione anchoram fixerant. Tertio admodum Octobris die circa meridiem Manselio visæ hostiles naves, quæ Britannicam oram legendo silente cælo evadere tentabant, quod densior nebula ulteriorem conspectum inhiberet. Neque tamen, uti ex captivis postmodum relatum est, configere cum Nostris hosti animus deerat, sed Reginae sublimior navis, quæ veluti castellum mari imminebat, horrorem incusserat: retrorsum itaque remos agitando, obscuro noctis hac vel illac Neoportum vel Duinkerkam se recipere posse sperabant. Verum Manselius evestigio Nostros ad Flandricam oram adventum triremium monuerat, & binæ Hollandicæ usque ad extremum diei breves cursus obliquando, ne elaberetur hostis, providebant. Reliquæ, quæ in Dunensi statione sedem fixerant, explosis tormentis monitæ, uti vento se committerent. Hinc nocte cadente, vela iterum hostes intenderant, quos æquo cursu nostri sectabantur. Manselius ad Gallicam

T

oram

oram cursum flexerat, ut Flandriam petentes interciperet, exin audito fragore tormentorum, versus vada, quæ Goeingę appellantur, navigavit, ut hosti occurreret. Exceptæ primum hostiles naves à Dunensibus crebris tormentorum ictibus, sed ulteriorem conflictum positis ventis tranquillum mare diremit. Interea effugio hostes remis maria torquebant, & concitatiore cursu agebantur, sed surgente iterum vento nostræ velivolę naves quantum poterant insectabantur. Juxta Goeingas Manselius unam longarum navium triginta simul explosis tormentis ita quassavit, ut rupta antenna multi è medio sublati, plurimi faucii horribilem ediderint clamorem: jamque adeo victa, nisi propinquæ quinque triremes suppetias tulissent, cum quibus omnibus simul certamen inire non consultum videbatur, quod ingenti militum copia stipatę essent. Interea quatuor Hollandicę naves sequendo hosti incumbebant, & prope Grevelingam hora decima nocturna plenis velis nave quadringentorum vasorum in unam triremium Gerbrandus Salius fertur. Illam fractâ puppi, lacero clavo, vasto hiatu mare absorbuit: trunca tabulata, avulsa puppis, Oceano fluitabant: juncta calamitati alia calamitas, duobus enim ante tormentis, quæ globos ferreos ad viginti quatuor pondos ejaculabantur, ita excepta, ut morientium & fauciorum gemitus & ejulatus horribilis exaudiretur, & quasi una mortis species non sufficeret, hinc ignis, illinc aqua extrema intentaret. Centurio noster, implicitus sua navi alteri hostili, metuens ne multitudo militaris propriam navim obrueret, velis ruptis ab eo cursum deflexit. Verum eadem triremis (quæ Lucera appellabatur) ab Hartmanno & postmodum

modum iterum à Salio nocturnis tenebris dure excepta, tandem dehiscens media nocte cum pleraque juventute fundum petiit, ingens clamor & planctus ad astra tollitur, unusquisque lethi fugam quærit, neque invenit, ubique mortis dira imago ante oculos versatur. Præter navarchum Johannem Enoutum, qui primo conflictu lacera puppi in Hollandicam navem transilierat, & publi nauticæ se immiscuerat, quadraginta Hartmannus centurio incolumes recepit. Nocturno hoc impetu magna hostes cepit consternatio, festinando, agitando omnia, hac atque illac severtendo, & timorem & periculum auxerant. Idem enim fatum longæ navis, cui Padilla nomen erat, cui Johannes Cantius, qui vicarium in classe imperium habebat, extrema intulit. Præter ducentos cæteri aquis merfi: quod plures non reciperentur, periculum vetabat, ne multitudine hostili obruerentur. Reliquæ virtute nostrorum centurionum ita fuere quassatæ, ut duæ in litus Flandricum actæ restaurari nequiverint; una ad Caletum naufragium fecit profugo milite, Spinolæ autem navis etsi ægre fluctuaret, bonis in mare jactis, servis libertate promissa, Duinkerkam appulit. In his autem devictis navibus longis plurimi Belgæ intolerabili servitute remigia egerant. Præcipue Cailliadus centurio, qui præerat triremi Luceræ, quæ prima à Salii naui impetita præceps fundum petierat, gubernatorem navis, quâ Salius ferebatur, captivum antea dure admodum habuerat, qui pedibus machina ablatis mortalitatem misere implevit, dum paulatim dehiscentem cum militari pube navem suam conspiceret. Ita crudelitatis summus minister à Deo immortalis punitus, uti à servo

quondam suo, nunc vero gubernatore, extrema illi incumbere calamitas. Fata nimirum viam inveniunt, dum caeleste illud numen tacito impetu omnia ad se trahit, & veluti connivendo pro tempore criminibus, postremo graviore pœna moram pensat.

CAPUT XXXII.

DE PRETIOSISSIMA LUSITANORUM NAVI, QUAM CARACQUAM INDIGENTANT, A BATAVIS SUPERATA.

ANNO MDCLII.

DIFFICILLIMA quæque virtuti jugique industriæ cedere Indica à Fœderatis suscepta navigatio abundè ostendit. Nimirum animus ingens supra sortem positus, ubi virtutis via ad gloriam potentiamque grassatur, etsi reluctantibus mortalibus, sibi ipsi imperium constituit. Multotiens Lusitani Barbarique Batavis perfidiæ incautis specie amicitia, qui proclivis est decipiendi modus, imposuerant, nefariis cædibus tumultibusque omnia miscuerant. Verum perniciose lubidine paulisper usi, suis victi fuere artibus. Nostri rebus florentibus cum Regibus Principibusque Indiæ societates novas inierunt, atque adeò Rex Achemi (est hæc Sumatræ urbium facile Princeps) quo præfente Houtmannus primus Indicarum navigationum autor anno MDCLIX à scriba transfossus fuerat, multumque sanguinis fufum, Legatos ad Fœderatos Proceres Principemque Mauritium stabiliendæ amicitia misit. In itinere
juxta

juxta Helenę insulam occurrit ingens Caracua Lusitanica, quæ margaritas & pretiosa mercium ex Goa vectabat, quadringentis hominibus stipata, septendecim æreis machinis instructa. Nostre binę naves, quibus præerat Laurentius Bicquerus, vix centum & viginti viros numerabant. Una navium nihil hostile molita, hostilibus machinis excepta, nonnullis cæsis vulneratisque, quamquam virium impar concoquere talem ignominiam nequibat, & integram horam suis contra nitebatur machinis, donec altera, cui Zelandia nomen, adventans suppetras ferret. Quibus prædę & vindictę cupidis, queis animi mortalium supra modum incalescunt, ingens audacia increverat. Junctis itaque viribus tanta fiducia vincendi hostilem corbitam adoriuntur, uti illa, cum effugiendi copia non esset, presse versus insule litora se reciperet, ne ab illo latere circumveniretur. Cæterum Zelandi, quibus nihil mari intentatum, solita solertia littus corbitamque inter se medios dedere, perfossamque & anchorariis funibus incisis fugientem insecuti, vela, rudentes, atque armamenta pertundentes, tandem ad deditioem coëgere, cum ipsa corbita ad tredecim pedes aqua hausta exitio propinqua esset. Victi ita vitæ conditionem accepere, ut nihil margaritarum, pretiosarumque mercium occultarent, atque uti per triduum continuo sentinam moverent, cui negotio & Nostri, ne pretiosa navis fundum peteret, nonnullis quoque mercibus in profundum jactis, summa ope incubuerunt. Corbita ipsa ad quindecim millia florenorum æstimata fuit. Quicquid hominum erat, ad insulam, quæ Ferdinandi le Rona nomen acceperat, expositum. Ex ta-

bulatis lacere corbitę constructâ naviculâ, Præfectus in Brasilię continentem, quæ octuaginta hinc distita milliariibus, iter expedivit, quo cætera juvenus navibus eodem abduceretur. Ingens hæc hostium calamitas: neq; tamen hic subtrahenda Præfecti hostilis virtus, an ex indignatione animi ferocia, qui, ubi cognovit paucitatem victorum, ultro mortem affectavit, rogans uti Nostri in cæteris fidem servarent, ipsum fistularum globis è medio tollerent. Quippe judicabat cuncta mortalium fluxa brevi dilabi, egregia autem facinora & virtutem etiam post mortem immortalia esse. Cæterum virtuti ille honos datus, ne jura gentium violarentur: & ferox nautica pubes, quę extra condiciones nemini parcebat, devicto quamvis ultrò petenti extrema intentare, grave dedecus flagitiumque judicabat. Nostri cum pretiosissima corbita incolumes in Zelandiam appulere, Legati Regis Sumatræ liberaliter admodum excepti, adducti in castra Mauriti, qui Graviam urbem obsidione premebat, attoniti moles operum insuetas illis gentibus spectabant. Principi Legatorum, Abdulzamat nomine, qui mortalitatem paulo ante impleverat, honestissimis exequiis publicum monumentum Medioburgi erectum fuit. Cujus honori Epitaphium ipsum hic subscribere visum fuit.

HIC. SITUS. EST.

ABDUL. ZAMAT. PRINCEPS. LEGATIONIS.

A. REGE. TAPROBANAЕ. SEU. SUMATRAE.

SOLTAN. ALCIDEN. RAIETRA. LILLO. LAHE. FELALAM.

M I S S A E.

AD.

AD. ILLUSTRISS. PRINCIPEM. MAURITIUM.
 CUM. DUABUS. NAVIB. ZELAND. QUAE. IN. DEDIT.
 ACCEPERE. LIBURNICAM. LUSITANICAM.
 VIXIT. LXXI. OBIIT. ANNO. MDCCII.
 PRAEFECTI. SOCIETATIS. INDICAE.
 H. M. P. C.

C A P U T. XXXIII.

*FREDERICI SPINOLÆ CVM ZE-
 LANDIS NAVALE PRÆLIUM,
 ANNO MDCCIII.*

FREDERICUS Spinola quietis ingloriæ impatiens, qui-
 que ex virtute famam inclytam captabat, ingentemque
 animum incultu atque socordia torpescere non permitte-
 bat, octo longas naves, minores quatuor, populandę Ze-
 landicę orę ex portu Slusano in mare eduxerat. Obsede-
 rant portum tres bellicę, quıs vicaria potestate imperabat
 Justus Morus, duęque longę naves; qui ubicunque aliquid
 infesti oriebatur, illic adversus vim armatam parata habe-
 bant præsidia. Quarum quatuor (quinta vento iniquo lon-
 gius aberat, tormentorumque usui tantum inserviebat) ul-
 tro obvias dissono nautico clamore, quo initia præliorum
 accendi solent, bipartitò Spinola adoritur. Favebat patran-
 do facinori cælum tranquillum, constratumque ferme
 æquor leniter spirantibus auris, remigiis idoneum: ad-
 erat præter nauticam turbam, hominum armatorum mul-
 titudo

titudo (mille & quingentos jaculatores nonnulli numerant) qui tubis globorum procellam confertim jaculabantur. In Batavorum classe præter classiarios triginta tantum sex milites è Vlissingano præsidio, mentis igneæ, tuborumque flammâs ostentabant. Spinola igitur & navium & virorum multitudine circumvenire nostras nitebatur, & crebro insultu modò hac modò illac circumcursabat. Zelandi, qui ferocia ex mari contractâ obdurato animo contra omnia pericula obnitebantur, jam ante metum mortis, quam hostem vicerant. Illi modò propius, modò longius machinis contra niti, armis hastisque cominus vulnera intentare, furioso insultu cunctos territare. Nubes atra ex fumo cælum mariaque obduxerat. Claro die tanquam intempesta & tenebricosa nocte, incerto prælii eventus, per duas horas dimicatum. Ipse demum Fredericus, victoriæ supra modum avidus, & præceps ad explendam animi cupidinem hostili puppi insultat, plurimis vulneribus, etiam mutilo brachio, animam cum sanguine expiravit: cæsorum numerus incertus, alii enim octingentos, alii trecentos tantum numerant. Pauci admodum ex Nostris desiderati, quod densior illorum navigiis compages jactus machinarum eluderet. Cæsâ tantâ hominum multitudine, laceris triremibus, fractis remis, ingens incesserat hostem consternatio, ne adventantibus ex Zelandia navibus, queis summo cum imperio præerat Haultainius virtute & genere nobilis, circumveniretur, atque extrema pateretur. Itaque rectâ per aquas eluctati portum Slusanum petunt. Hac victoriâ terror longarum navium, que nostro mari insuetè remigiis agitabantur, evanuit, comperto etiam silen-

silentibus ventis, quo tempore nulla velificandi est oppor-
tunitas, vinci debellarique posse.

CAPUT XXXIV.

*IACOBI HEEMSKERKII CVM LV-
SITANORVM PRETIOSISSIMA COR-
BITA PRÆLIUM, ANNO
CLO IƆ CIII.*

MEMORABILE quoq; illud prælium Jacobi Heemf-
kerckii cum corbita Lusitanorum pretiosissimâ si-
lento transmittere nefas duco. Acceperat hæc onus Ma-
caux, (quod oppidum apud Cantonem amnem in imperio
Sinensi Lusitani precario tenent) & pretiosissimis mercibus
stipata carinam fatigabat. Merces omnes ultra quatuor mil-
liones fuere æstimatę. Ipsa navis centum & quadraginta
vehium octingentos viros, inter quos centum fœmine, ve-
ctabat. Cæterum quicquid magnis impensis Divum largita
fuerat indulgentia, id una dies dissipavit & potentioribus tri-
buit. Namq; ipsa Malaccam rectâ petens, freto inter eandem
& Sumatram medio, duabus forsan modicis Heemskerckii
navigiis, quæ ducentos tantum continebant milites, oc-
currit, atque ex suo veluti castello Nostros despectans, se-
cura prælii extemplo classicum canere, sanguineumq; à pup-
pe vexillum expandere instituit. Contemptus hostium fre-
quens initium calamitatis, & superbia ut plurimum pri-
mo impetu flaccescit. In tanta rerum humanarum volu-
tatione, pugnaeque maritime cum mari suo fluctuantis in-

certitudine, exiguis momentis summa imis vortuntur. Nostris sola fortitudo munimentum inexpugnabile erat, quam qui pectori suo circumdedit, securus in hac vitæ obsidione perdurat, & per aspera eluctatur. Atque hoc tum in aliis, tum in hoc prælio periculo rei compertum fuit, quantum valeat lacessita virtus. Quò enim minores vires, eò acrius furioso quodam impetu ipso initio incubuit nautica & militaris pubes. Et vicit quoque fortuna nostra, quæ nitenti, laboranti, ut plurimum succurrit. Continuis enim machinarum verberibus lassata hostilis corbita, tandem uno alteroque loco ingenti ruptura ita perforata, ut jam gurgitem aquarum immodicum hauriret, atque extenso candido vexillo supplex se suaque omnia potestati victoris permitteret. Ex Lusitanis septuaginta cæsi, reliqui, uti conventum fuerat, terræ expositi.

CAP. XXXV.

*STEPHANI VERHAGII PRÆFECTI
IN INDIA CVM LVSITANIS PRÆLIA.*

ANNO MD C IV. & seqq.

PRÆFECTUS Stephanus Verhagius, qui summo imperio classem ductabat, anno admodum millesimo sexcentesimo tertio mense Decembri in Indias ablegatus fuerat, uti crebris novisque expeditionibus hostem fatigaret, conficeretque. Quippe juxta Proceres, penes quos suprema Reip. cura, Mauritius Princeps, ingens consiliis, invictus bello, qui vincendo vitæ spatium æquaverat, qua
qua

quavorum mare commerciis & armis penetraverat, & cum oriente Sole famam quoque terminaverat, auctoritate sua summopere res Indicas promovebat. Ex diversis corporibus Fœderati Patres societatem fecerant, cui soli publico nomine commercia tractandi potestas data. Collata à civibus ad sexagies centena millia. Ex quo tempore ita lassatus Oriens navigationibus, uti nervi potentiae Hispanicæ succisi, opes Regis exhaustæ fuerint, commerciisque Indicis usque ad invidiam Batavi flourerent. Continuo Patres successus successibus urgendos, quò à Belgis hostilia avorterentur, dissitis terrarum lacerandam regis potentiam censebant. Hinc classes classibus junctæ, maria pene ultra solis ambitum ac metas navibus constrata, continuo hostem lassabant. Inter cæteros Verhagius initio itineris sui varia & ancipiti fortuna usus. Ad insulam statim Mosambiquam Lusitanis occurrens, navem ebore onustam expugnavit, vacuumque ignium furori reliquit, & mox quinque alia minora navigia instar subiti fulminis repente prostravit, cum vix hosti contra feriundi aut conserendi manuum copia esset. Goam prætervectus non minimam civibus iniecit consternationem; præsidarii omnes in armis, classis triremium in procinctu, cæterum se periculis objectare non ausa. Unam tamen navem mercibus probe onustam offendit, verum ubi Arabicam esse Meccâ profectam animadvertit, liberam dimisit. Hinc Cananoris oram legens, & postmodum cum Malabarum Rege ad Calecutum percusso fœdere, Sumatram, atque inde Bantam contendit. Ibi commodum Lusitanica navis, quæ magnam vim pulveris pyrii cum annona militari vectabat,

bat, Ambonamque petebat, intercepta. Et mox Ambonæ propugnaculum, quod Lusitanus infederat, Gubernator, dum tumultu improvise, atque incertâ formidine cuncta turbarentur, nullum insultum operiens æquis conditionibus dedit. Neque verò hic trahendum tempus esse ratus Imperator, quod fama in rebus prosperis validissima esse solet, Tidoram petiit. Cumque ex adverso arcis Tidorensis naves appulissent, per tubicinem deditioem confestim postulavit. Cæterum præsidarii, quorum spectata virtus, fidei & obsequii in regem suum gloriosa erat constantia, ingens illud flagitium ducebant, si non usque ad extremum spiritum defensionem incumberent. Propter litus juxta castellum duæ naves Lusitanicæ magnæ stationem ceperant, quas inprimis debellandas censebat Imperator. Ablegatus eò cum duabus navibus Joannes Mollius vincendi animo, qui primus ad victoriam gradus est, ingenti impetu hostes aggreditur, neque asperitas loci aut insolentia intrepidum militem territabat. Neque hosti animus deerat sua defendendi, machinisque majoribus & minoribus acriter nostros fatigabat. Horrendo strepitu tormentorum mare vicinumque litus circumtonabat, plures armati cadebant, idem tamen fervor, eadem ferocia gliscibat. Igitur eò intentior Præfectus ad victoriam niti, omnibus modis hosti imminere, opportunitates omnes captare. Ad insultandum scaphas undique armaverat, quibus undique naves cingebat: Lusitani tandem oppressi, cum nullum in fugâ præsidium esset, incompositi, quæ pedes ferebant, divorsi in mare insipientes, naves diripiendas nostris reliquerunt. Per aliquod tempus fluctuasse animo

vide-

videbantur, an ignes navibus subjicerent: inventi enim plures igniti funiculi, stupæque incendiariæ jam paratæ, uti pulveri pyrio injicerentur. Nostri tormentis inde majoribus duodecim & nitrato pulvere suas in naveis translatis, igne easdem accensas ventorum simul & aquarum ferociæ commiserunt. Neq; tamen hisce consternatus præsidarius miles, qui propugnaculum obtinebat, verum eò magis contra adversa virtutem firmabat. Rex Taranatensium quatuordecim navigiis, quæ singula centum & quadraginta armatos viros continebant, in subsidium venerat, qui, ubi se terræ dederat, impediturus erat, ne Tidorensis Lusitanis suppetias ferret. Interea Johannes Mollius simulatque cum centum & quinquaginta armatis vestigia terræ pressisset, duos vicos incendere, quo late formidinem incuteret, munitione factâ tormentis arcem ferire, ipse cum duobus militibus per insidias nocturna tempestate castellum explorare. Comperto continuis machinarum ictibus quassatis mænibus aditum patefactum, incitare postridie militem, uti acri in arcem insultu virtutem solitam exerent, arce patefacta Lusitanis præceps exitium imminere. Jamque adeo ipse Mollius imperterritus cum sex septemve militibus arcem superaverat. Cæterum jam intra mænia erecto Auriaci vexillo, Lusitani ex editâ turre infensi ardentibus pilis nostros territare, fortunam præclari facinoris urgere, omni modo eniti, uti Nostri iterum arce expellerentur. Mollius, cum in turba cadens dextrum crus fregisset, vexillo quoque ignibus fœdato, ad munitionem reverti coactus. Interea idem crure licet fracto, animo tamen validus & impiger, accendere iterum militum ani-

mos, hortari, urgerè singulos, ut nunc forti paratoque animo essent, ferro iter aperiendum. Non virtutem, sed paucitatem obstitisse, quo minus consummarent victoriam. Nunc centum & quinquaginta armatos homines propulsare hosti fatigato grave atque iniquum certamen fore. Ita Nostri incitati, postquam majore vi hostes urgent, undique clamor ingens oritur. Cæterum præsidarios asperimum prælium non territabat, sed infensi intentique eminus tela jaculari, occurrenteis vulnerare, denique Nostros expellere. Cum non opportuna hæc res cecidisset, naveis ad machinas excutiendas reversæ, turrim potissimum, unde ardenteis pilas Lusitani torquebant, continuis ictibus verberabant. Erat in illa turri ingens vis tormentarii pulveris, qui partim incuria hostium, partim continuo machinarum impetu subito ignem concepit, horribilique spectaculo simul cum viris turrim in sublime jactavit, tanto fragore, uti dissilire terrarum compages videretur, mare & tellus late contremiscerent, & veluti per attonitas nubes lapides, arma, tela, viri, trunca capita, artusque latè dispergerentur. Ita Castellani repentino metu percussi sibi suisque deditione consuluerunt, cum Batavi novum insultum tentarent. Ipsa arx diruta & solo æquata, Tidoræ rege, qui nova cum Batavis fœdera simulabat, postulante, quam tamen servari, præsidioque augeri satius fuerat. Lusitani, quorum quingenti adhuc cum uxoribus & liberis numerabantur, naviculis tum ad alia loca, tum maxime ad Philippinas delati.

C A P. XXXVI.

*PRÆLIVM NAVALE INTER PETRVM
CUBIARRAM PRÆFECTVM CLASSIS HI-
SPANICÆ, ET HAULTAINIVM ZELAN-
DIÆ ARCHITHALASSVM,
ANNO CIO IO CV.*

PEREGRINUM militem, qui duodecim constabat centuriis, rebus firmandis tutandisq; in Belgium transferre Regi consultum videbatur. Conductæ Olyssipone decem naveis, vectandis mercibus suetæ, celocesque aliquot, quò milite refertæ tutius imponderent. Classi præerat Petrus Cubiarra, militiæ Sarmientus ejusdem prænominis, militiæ impiger & vetus tribunus. Vere adulto sub finem mensis Maii simul cum aliis compluribus onerariis naveibus mare ingressus, duodecimo die Junii propter Britanniam velis impellebatur. Quo comperto Zelandiæ archithalassus Haultainius, in parteis consilii convocato Joanne Gerbrandi, qui secundam in classem potestatem obtinebat, constituit, quadripartito classem distribuere, binæ alæ Doveram & loca inter, quæ Cingula vulgo indigetant, Swartenessam & Caletanam rupem, præpedirent, ne Flandrica litora Hispanus attingeret, cætereque juxta Britannia oram, si illac appelleret, hostem opperirentur. Binæ naveis hostium, quæ onerarias se dissimulabant, binis nostratium circa Cingula occursant, jussuque, uti hostileis vela submitterent, hosteis primo surdis ad postulationes auri-

auribus, silentio cuncta transigebant, dein, ubi nullum effugium vident, ex fistulis militaribus densam glandium procellam in nostras naveis immittunt, quibus & damnum modicum inflixere. Nostri machinis omnibus admotis ita intonuere, uti navium una globis perforata, rimis fatiscens, ne aquis absorberetur, precipitem se in vicinum litus egerit. Plureis cæsi, cæteri nando, aut scaphis Anglorum excipientibus, evasere. Aliam navem juxta portum Doverensem cum duæ Zelandicæ premerent, sicco arenarum simul hæserunt. Cæterum hæ leviores ultro fluitantes, haud difficulter vadis emergunt, atque acerrimo insultu hostilem oppugnant, capiuntque. Cuncti, uti jussum fuerat, in profundum precipites aguntur. Prolixe milites, & quidem veterani, cum ingloriam inter aquarum vortices mortem imminentem spectarent, de Fortuna sua conquesti, dictitantes, se, quod difficillimum inter mortales, mortem aspernari, verum hoc dolere, se veteranos milites, totiens adversa & secunda ancipitis belli expertos, non ferro non acie occumbere, qua liceat etiam ante extrema vindictam sui agere, & mutuis vulneribus cadere, verum aquis gloriam militarem simul cum vitâ obrui. Cæterum nullis verbis flecti misericordia potuit, adeo uti & illi qui occultati fuerant eidem violento fato cesserint. Supra ducentos miserabili sorte aquis hausti periere. Postridie & aliæ naves eadem ferocia superatæ, una incensa inter aquas & igneis luctabatur. Ex captivis bini quique à tergo sibi invicem alligati in mare jactabantur. Quod cum unus indignatione æstuans oculis ardentibus conspiceret, memorabili facinore, non opus esse inquiens vinculis hostilibus,

Atlibus, præcipiti gradu in mare sponte defiliit, & gloriæ avidus mortem sibi liberam properavit. Reliquæ naveis etsi supra modum quassatæ, plurimis cæsis sauciisque, (quippe continuò tormenta nostra fulminabant) vento ferente ægre portum Doverensem tetigere. Ex arce Britanni acriter majores globos in Nostros jaculabantur, quod juxta litus portumq; suum prælium conferere illicitum dictarent. Accusantibus postmodum Anglis jura portuum violata, responsum à Batavis, impetum præliorum, quando mens concita & extra se posita hosti incumbit, cohibere non esse in manu pugnantis, hostem, se non verò vicina telluris respexisse. Hæc clades dimidiam partem virum naviumque consumpsit. Qui superstites terram tetigerant, litore tenus in tuguriis degentes, omnium inopes, miserabilem vitam tolerabant, complures vulneribus vel morbis confecti, inter quos & ipse Cubiarra, extremum diem clauserunt.

C A P U T XXXVII.

*LAMBERTI PVLCHRI CVM PRÆTORIA
DUINKERCANORVM MEMORABILIS CONFLICTVS,*

ANNO MDCCV.

LAMBERTI quoque centurionis, cui Pulchri nomen adhæsit, pulcherrimum & memorabile facinus hic subticendum non videtur. Treis naves hostiles, infestando mari & prædæ insectandæ, mense Decembri Duinkerca solverant, inter quas Prætoriæ Adrianus Theodori militiæ ma-

ritimeque vetus infractaque virtutis, summo imperio præerat. Joannes Gerbrandi, qui inter Nostros vicariam mari dignitatem obtinebat, juxta cum Lamberto vestigia premeus, insectandis navibus frustra ex parte operam intenderat. Duabus elapsis, Prætoriam Lambertus sero diei natus (erat is Decembris undecimus) primo tormentis utrinque tonantibus, dein retinaculis injectis mascula virtute cominus prælium occepit: bombardis, ensibus, lanceisque, quæque alia instrumenta furor militaris ministrat, acerrime dimicatum, ita ut sanguine fluitantia tabulata tingerentur, cadavera in mare volverentur. Neque tamen hostis animum despondit, adversis vulneribus plerique cadebant, cæterum ubi & Ioannes Gerbrandi adventaret, insertaque antenna anterioris veli posticæ arbori, eandem frangeret, Imperator hostilis ventre tenus lancea transfossus terrorem auxisset, deditio properata fuit. Ex captivis octuaginta novem (centum & viginti sex armatis viris navis stipata fuerat, cæteri occubuerant) sexaginta in foelici ligno suspensi, cæteri vel veniam meruerant, vel ad supplicia ducti, renitente nemine, evaserant. Ex Nostris treis tantum cæsi, duodecim circiter vulnerati fuere.

C A P. XXXVIII.

MALACCÆ OBSIDIO, ET PRÆLIVM NAVALE INTER MATELIVVM ET LVSITANOS, ANNO MDLXVI.

REx Hispaniarum, cum quaquavorsum non tantum publicis Nostratum, verum etiam privatorum opibus

bus fortunę ejus, qua sol oriturque caditque, lacerarentur, viscera ac nervos imperii, quibus universum ferme orbem territabat, præcidi summopere indignabatur. Neque enim amplius nomen regium ac splendor se sustentabant, cum Batavi, Mattiaciq; mari innutriti assiduo contactu lucri ac successu utrumque solem fatigarent, neque ultima terrarum, ipsiusque naturæ occultantis ac fugientis abdita à rapinis prohiberent. Anno itaque millesimo sexcentesimo & quinto severissimum edictum promulgat, quo Hollandis Zelandisque sub pœna capitis, atque amissione bonorum, utriusque Indiæ navigationem interdixit. Cæterum frustra prohibet, qui inhibere nequit, neque bella minis sed viribus geruntur, sustentanturque. Atque adeò, uti omnia fortitudo periculorum secunda perrumpit, eò acrius invictus animus atque lucri ingens cupido, quæ omnium mortalium imprimis mercatorum animos in transvorsum rapit, ad fortunam ulterius experiendam summopere stimulabant. Eodem itaque anno Curatores societatis rebus suis intenti novam classem expedire, neque sumptibus neque laboribus parcere, atque ut animo cupienti nihil satis festinatur, omni ope niti, ne cunctando bonam occasionem corrumpere. Instructissima itaque classis navium duodecim mari committitur. Præfectus illi erat Cornelius Matelivius, militię impiger, quem societatis quoque consortem non tantum publica sed & privata commoda summopere incendebant. Et vix ea solverat classis, cum anno proximo sub imperio Pauli à Caerden octo naves iterum commeatu, & milite probe instructæ in Indiam missæ, ut in præsidiis ibi vitam agerent. Magna quippe consilia,

ubi mature perpenſa, impetu valida ſint, cunctatione
 languescunt. Cæterum de Matelivio ejuſque molimine, &
 cum Luſitanis acri prælio, nonnulla hic in medium aduce-
 re, res ipſa & locus poſtulat. Cum itaq; anno clō lō c vi ſub
 finem Aprilis ad auream Cherſoneſum, in cujus extremi-
 tate ad maris ſinum Malacca obtenditur, claſſem appuliſ-
 ſet, contra hanc Luſitanosque periculum facere audax il-
 lius conſilium fuit. Cum autem proxime ad urbis mænia
 accedere nequiret, fruſtra machinarum verberibus impe-
 tebat. Rex Ihortanus, qui Noſtris fœdere junctus erat, cum
 aliquot triremibus bis mille Æthiopes ſubſidio miſerat.
 Octingenti, qui in tellurem ſe dederant, ſuburbio incenſo
 incolas in ipſam urbem ſe recepiffe compererunt. Noſtri
 nihilominus cum auxiliariſ Indis oppidanis imminere,
 verum ubi propius acceſſiſſent, ibi verò præſidiarii Luſitani
 virtutem oſtentare, urgentes pellere, maxumâ vi cædere,
 ita ut plureis Noſtrûm ſauciati, vel letaliter icti occubue-
 rint. Pulſis tamen in urbem Luſitanis, quatuor ſuggeſtibus
 in ipſo ſuburbio erectis, machinarum noſtrarum ſtrepitus
 ad cœlum ferri, horrendoque mugitu pilas ingentes in ur-
 bem eiectione, promptis paratiſque ad arma præſidiariis,
 qui mænia deſenſabant, & undique ſua tela jacentes vi-
 brabant. Ubi neque ita res procedit, & claſſis Luſitanica
 Goâ quotidie expectaretur, machinæ bellicæ cum ſauciis,
 & agris ad naves reductæ. Cæterum trecenti in litore reli-
 cti ſtrato per fluvium ponte proximum cœnobium inva-
 dunt. Hinc ulterius meridiem vorſus, infeſto per paludes
 itinere, centum & quinquaginta noſtrates cum quadringen-
 tis Æthiopibus, derepente opportuno loco caſtra metati
 ſunt,

sunt, quâ urbs minus valida invia paludum prospectabat. Oppidani, qui se locorum asperitate satis munitos credebant, insolita re perculsi nihil ex virtute militari intermittere, Nostri contra niti, namque ibi propugnaculo subito excitato tormentisque dispositis, frustra tamen dedicationem postularunt. Hinc per occultos tramites nocturnis tenebris tecti loco, qui vix sexaginta passus ab urbe distabat, vallum dimidiatę Lunę formâ tanta celeritate excitant, uti ope divûm aggestus illuc cespes videretur. Dum ita hostibus imminent, magnitudo tanti incepti adventu Lusitanę classis suppressa, quę robore militum & magnitudine navium ferox perniciem Nostris moliebatur. Quamquam autem militaris pubes, quę immensâ cupidine incepta patrandi exagitabatur, divelli se inde ægre pateretur, tamen & commune periculum & pugnandi iniqua necessitudo eos ad naveis reduxit. Ubi Fœderatos se recipere Lusitani animadvertunt, Civitas ingenti gaudio permota virtutem intendere, nostris tanquam victis insultare, castris direptis deprehensos cædere: verum ubi Nostri advorsa iterum corpora ostentant, turpi fuga quinquaginta plus minus cæsis in urbem acti. Ita insectandi cupidine festinatum prælium pari celeritate & formidine deseruerunt. Dehinc Nostri naves ingressi, levatis die decimo & septimo Augusti anchoris, hostili classi obviam eunt, quę quatuordecim immensę horrendæque molis navigiis, totidemque minoribus, nec non triremibus quatuor, pigro motu ipsi Oceano gravis aquas pulsabat. Summum in illam imperium Prærex Goæ obtinebat. Ille, uti secura est credulitas, viribus fretus victoriam animo volutabat, ipse imperterritus, atque

imperandi in iis locis vetus. Naveis, quæ è vasto mari tanquam castella eminebant, multis tormentis graveis, continuis machinarum ictibus nostris erant terribiles. Centum & quinquaginta ictus eadem vesperâ intremiscente Oceano numerati. Postridie, cum una ex Nostratium navibus, cui Nassoviæ nomen, à cæteris foret sejunctior, cui propter malaciam maris difficulter succurri poterat, hosteis opportunum circumveniendi illam tempus rati, facibus infestisq; ignibus propemodum obruerunt, ita ut classarii, cum res suas afflictas viderent, scaphis ægre periculum effugerint. Ipsa quoque Matelivii Prætoria navis, cum aliâ, cui Medioburgum nomen, à tribus majoribus Lusitanorum navigiis circumventa, ferme cum exitio luctabatur, nisi adventantes socii ignita tela in unam Lusitanarum tam confertim ejaculati fuissent, ut exorto incendio, horribili spectaculo, ignis magna vi agitatus obvia quæque corripere. Ita imperator, qui & fortiter rem gesserat, præcis anchoralibus funibus, furori ignium se subduxit. Cæterum Medioburgum navis ita arcte duabus hostium innexa erat, ut dissolvi nequiret, & simul cum hostibus violentis ignibus deflagavit. Classarii nostri pleriq; imminenti se subduere periculo, Lusitani igneis vitando, & in profundum proficientes contrario elemento perierunt. Prælio hoc usque ad medium diem prolato, reliquum tempus reparandis navibus, quæ utrinque supra modum labefactatæ erant, datum fuit. Die deinde vigesimo Augusti, Imperator hosti, qui anchoris fixam classem tenebat, occurfare atque ad prælium laceffere in animum induxit suum; eò magis, quod militaris pubes eò sponte ferebatur, qui omnes labores & peri-

pericula consueta habebat, tum quod illi, qui inferunt periculum, fortiores videantur. At Lusitani, vel quod formidine agitantur, vel quod non satis reparatis navibus magis opportunum tempus opperirentur, Malaccam vorsus tendêrunt. Nostri interea apud vicinos Reges divortere, cuncta officia humanitatis intendere, providere ne quid hostis rerum novarum moliretur, reparandis navibus & commeatui operam summa vigilantia præstare, saucios & ægros reficere, denique nihil militaris exercitii intermittere. Lusitani deinceps relictis ad Malaccam septem navibus, cæteris probe expeditis mari se committere, Fortunam iterum experiri, atque extrema Nostris intentare. Nunquam enim magis impigre ad certamen itur, quam ubi pro imperio, salute, divitiis, quæ prima mortales ducunt, dimicatur. Batavi intellecto hostem in propinquo esse, expeditâ classe occursantes, ingens horridumque prælium iterant. Imperator cum duabus aliis navibus, Lusitanorum navem, quæ paululum separata à sociis iniquis fluctibus agitabatur, summo impetu adoritur, superat, in profundum protrahit, occisisque pene omnibus, sociis, qui in altera navi erant, comburendam relinquit. Ab altera parte, Præfectus qui vicarium in classe nostrâ imperium obtinebat, à duabus Lusitanicis corbitis apprehensus, non prius utramque reliquit, quam una igne corrumperetur, altera continuis machinarum ingentiumque pilarum verberibus perforata, atque armamentorum usu destituta temere per incerta fluctuum oberrans, & mox iterum comprehensa eandem sortem nacta fuerit. Et Fortuna hostibus advorsa non simpliciter nobis indulgit. Namque

que & altera Dîs faventibus summa vi & virtute militari Nostratum expugnata, in potestatem nostram venit. Ita rebus afflictis, metus ingens & consternatio hosteis concussit. Interea Imperator animo fluctuans, cum ad portum Malaccensem cursum flexisset, an reliquas hostiles naves, quæ ibi sedem fixerant, adoriretur, Lusitani, qui omnia extrema metuebant, navibus suis igneis immisere, pulcherrimo Fœderatis spectaculo, qui quæ vix sperare ausi, hosteis faces propriis navibus injectantes oculis usurpabant. Ita terribilis classis, quæ viribus suis tumida & ferox extrema minabatur, funditis deleta, ingens gaudium Batavis cumulatò auxit. Primores ex captivis sex millibus coronatorum redempti, gregarii, cum Nostris, qui Malaccæ in vinculis erant, permutati.

CAP. XXXIX.

**GEMINA EXPEDITIO GVLIELMI
HAUTAINII, ET PROPRAELECTI REINERI
NICOLAI MEMORABILE PRÆ-
LIVM, ANNO 1656.**

INITIO hujus anni nobilem classem viginti quatuor navium Batavi expediverant, uti sub imperio Hautainii vel Americanam classem interciperent, vel Lusitanicis, quæ in Indiam iter moliebantur, exitum præcluderent. Hautainio ventis advorsantibus, & iniquo mari tardum iter, ex direptione mercatoriarum navium, & populationibus vicinorum litorum, præda haud modica suppetebat. Lusitanicæ

naves

naves mare ingredi non ausæ: de Americanis nuntii allati, unam argento stipatam funesto prælio Batavicæ implicitam simul conceptis ignibus conflagrasse, treis fœdis tempestatibus depressas, quatuor Havanae portu opum inanes (hoc enim subdole addebatur) navigandi opportuna tempora opperiri. Ita alimentis quoque deficientibus, quia vectoriae nostræ naves obluctantibus ventis adferre nequibant, maturatus in Patriam abitus. Æstate inclinante novata iterum sub ejusdem Hautainii imperio navalis expeditio, uti viginti quatuor navigiis, quorum sex tempestas in diversa abripuit, adventanteis ex India & America naves exciperet. Cæterum ex improvise Ludovicus Fiasciardus octo galeonibus, quarum moles ferme invicta terrorem incusserat, occurrit: aderant præterea plureis longæ naves, sed quæ propter asperitatem venti inutiles juxta litus stationem elegerant. Hic erat ille Fiasciardus, qui inermibus septem navibus, quæ sali quærendo destinate fuerant, juxta Americæ insulas superatis, crudelitate nobilis quæsitissimis ultimis suppliciis in nautas sævierat. Vnam galeonum ferocia horridus ille Præfectus in Zelandicam vicariam, cui Regnerus Nicolai præerat, impingit, tanto vicinarum navium horrore, uti propius accedere non ausæ pugnam ex longinquo aspectarent, & mox oborta nocte ingenti dedecore retrò cederent. Regnerus tanto periculo à sociis relictus, quanquam extrema imminere non ignoraret, fretus tamen sua militumque virtute, quantum poterat armis contendebat. Atque adeo solus per duos integros dies, arbore disjecta, nave supra modum truncata, plerisque sociorum cæsis, impiger animi, consilioque potens hostilem

impetum sustinuit. Denique, dum cæteri suppetias ferre cunctantur, metuendumque esset, ne navis lacera fluctibus ingruentibus deprimeretur, ne ab hoste gravius in captivos consuleretur, Imperator, classiarique extremum ausi facinus, ultro horribile genus mortis, incenso nitrato pulvere, elegerunt. Primo itaque supplices Deum immortalem precati, quod mortem, ne ludibrio & crudelitati hostium se sisterent, prævortent, tandem veluti à supremo numine impetrata venia, se suaque omnia, funiculo ignito pulveri immisso, ignibus feralibus subjiciunt. Dissilueret immenso fragore compages & tabulata navis, mali antennæque in sublime raptæ, miserandaque fortuna truncata corpora, sparsim disjecta, ex alto iterum mari injecta fluitabant. Sexaginta homines violentia fati oppressit. Duorum semiustulata corpora in hostilem navem dimissa, horrentibus tale spectaculum ipsis hostibus, veterem in vultu ferociam, moriendique contumaciam retinuerunt. Ita neque victi ab hostibus, de ipsa morte, à qua ipsa natura cuncti admodum homines abhorrent, triumphum egere.

CAPUT XL.

*DE NOBILISSIMA VICTORIA IACOBI HEEMSKERCKII IN FRETO TARTESIACO CIRCA GIBRALTARAM,
ANNO MDLXVII.*

CONVENERANT Patriæ Proceres ad petitionem Archiducis, uti de pace, induciisve colloquia conferrerentur

rentur, verum jam ante classis triginta majorum minorumque navium mari commissa, uti ipsos Hispaniæ nervos peteret. Princeps classis erat Iacobus Heemskerckius, navigatione ad Polum arcticum nobilis, quique ante tres annos in India ingentem corbitam Lusitanorum, quæ ultra milliones aliquot æstimabatur, incredibili virtute duabus minoribus navibus expugnaverat. Cæteri omnes præfecti classiarii que, tanquam Argonautæ, mari & procellis innutriti, ab horrido elemento marinam fortitudinem conceperant, & periculorum consuetudine omnia pericula contemnebant. Inerat Imperatori contemptor mortis animus, præliorum maritimorum sagax, victoriæ avidus, sine temeritate audax: atque adeo vultu ad civilem vitam comsito intimis pectoris penetralibus militarem virtutem occultabat. Ipse victoriam certam sibi spondens, non tam pecuniæ, quam ingenti animo aspernabatur, sed heroicæ gloriæ avidus, nullum affectaverat stipendium, nisi partem demum octavam ejus prædæ, quæ quinquaginta florenorum millia excederet. Vigesimo & quinto die Martii Tessalia classem solverat, decimo Aprilis Tagum flumen, quod ultra Ulyssiponem in mare Oceanum excurrit, penetraverat, eo animo, ut naves Lusitanorum expugneret, deprimeret, fœdaretve. Sed comperto corbitas ple-rasque se mari dedisse, & quæ secuturæ essent, nondum paratas, sedecim Galeones Indiam Occidentalem, decem cum pluribus aliis bellicis Fretum Tartessiacum petiisse, ut navibus mercatoriis Belgarum, quæ ex mari interno Oceano se committerent, insidias tenderent, huc continuo vela direxit, prout venti ferrent, modo Mauritaniæ, modo Hi-

spaniæ oram propius accedens. In faucibus Gaditanis, concilio militari inito, visum ne utiquam dies prolatando, oportunitates corrumpi oportere, primum consulto, dein mature facto opus esse. Decretum itaque, uti Præfectus Heemskerckius, & centurio Lambertus, cui Pulchri nomen adhæserat, vir natura imperterritus, vehemens, & manu promptus, simul in Prætoriam navem impetum facerent, Propræfectus Alterassius cum centurione Brassio vicariæ Hispanicæ classis se innecterent, atque ita juxta ordinem singulas bini adorirentur, præterea uti duæ celoces cum actuario navigio post principia starent, & huc atque illuc se vorterent, quo hostileis naves, si elaberentur, oppugnarent, annonariæ naves extra certaminis periculum consisterent. Addidit Præfectus homo militariter facundus masculam orationem, qua singulorum centurionum, sociorumq; virtutem incendebat, uti fortitudinis pristinæ memores generosum, & nunquam antea tentatum in ipsis Hispaniæ finibus secū facinus aggredierentur: præstare emori per virtutem, quam socordia atque ignavia tam bonam occasionem corrumpere: victoriam in manu esse, si modo vincendi animus adsit. Difficile esse Batavis mari non vincere, quibus ubiq; virtus Fortuna non simpliciter indulisset. Hoc demum prælium cruento bello finem impositurum. Naviū magnitudinē ne extimescerent, quæ pigro motu exitio propiores essent, easdemq; certis tormentorum ictibus fatigari posse. Adesse hosti milites maritimis præliis insuetos, heic nautas marisq; indigenas pugnaturos. Nunc hoc agendum, ut serio Hispani, pacem, quam affectare videntur, cupiant, honestasque conditiones offerant. Non tam Imperatorem
se, quam

se, quam militem; uti Principem classis, ita principem in-
 adoriendo futurum, se modo sequerentur; timidis cuncta
 adversa, in præliis audaciam pro munimento esse, plura non
 addere, ne de virtute dubitare videretur. Assensere cuncti
 centuriones, sociiq; & sacramento se obstrinxerunt, nunquã
 se mandatis Imperatoris defuturos, pro victoria vitam &
 mortem juxta æstimantes, vel hostium vel mortis victores
 fore. Quibus peractis tormentorum præfecto impera-
 tum, ne, antequam archithalassi Hispanici lateri proxime
 adhæreret, ulla tela nisi ex contiguo in hostem jacularetur,
 neque proreta prius anchors jaceret, ut gubernator ipse
 clavum dirigeret, denique promissi Philippei centum illi,
 qui primus a plustre Imperatori classis Hispanicæ sustulisset.
 Hinc implorata cælesti ope, cum pro more in signum fide-
 litatis & constantiæ singuli vini haustum sumpissent, plenis in
 classem Hispanicam velis vigesimo quinto die Aprilis delati
 sunt. Consistebat illa juxta urbem Gibraltaram in Freto
 Tartessiano, (veteres Carteiam appellabant montis Calpes
 radicibus adsitam, ubi ille se theatri in speciem cavans tu-
 tum maris recessum navibus exhibet) navium numero &
 robore, denique militum frequentia formidabilis. Na-
 ves majores viginti & tres, inter quas novem galeones, præ-
 ter negotiatorum aliquas, quæ antea prædæ cesserant. Classi
 præerat Ioannes Alvarezius Avila, militiæ maritimæ ve-
 tus, & quondam Ioannis Austriaci in Naupacteo prælio co-
 mes, cujus prætoria ingentis molis octingentorum vaso-
 rum erat, & præter classiarios quingentis stipata erat mi-
 litibus, instructa viginti & uno tormentis æneis, horror &
 propugnaculum Oceani: tota classis ultra quatuor millia

hominum numerabat. A propugnaculi quoque grandioribus machinis, ubi juxta stationem fixerat, multum solatii expectabat. Ubi Alvaresius nostros adventare vidit, illorum conatus Hispanico supercilio ridebat, sicuti regię potentię ministri regios quoque sibi arrogant spiritus, ante victoriam tumidi, præferoces, atque adeò vinci posse contumelię ducunt. Iudicabat ille totam Batavorum classem ne quidem cum sua Prætoria comparandam: percunctatus nautam Batavum, quem forte captivum habebat, ecquid tantum facinus ausuri Nostri viderentur, responsoque, se vel populares suos non nosse, aut præliandi animo mox præsto futuros, indignans animoque æstuans, tam præceptum & temerarium consilium, ut illi videbatur, ludibrium habuit. Verum arrogantia mox in metum cessit, cum enim extensis velis recta in Alvaresium ferretur Prætoria Nostrorum navis, dissectis anchorariis funibus in interiora se recepit. Prætervectus Heemskerckius proprætoria hostilem, quę cum tribus galeonibus principia jam tenebat, maximo insultu Principem classis aggreditur. Hinc circumfuso vasto clamore nautica pubes utrinque fremere, hostis primo in Nostros globos jaculari, sed nullo fere detrimento, contra Præfectus noster tormentis, quę ad proram posita, graviter hostilem navem quassare, denique jactis anchoris se eidem innectere. Tum horribile spectaculum unusquisque edere, plures utrinque vulneribus acceptis non tantum cum hoste, verum etiam cum morte colluctari, niti modo ac statim concidere, amputata virorum membra passim jactari, & quia recentibus & calidis vulneribus non sentiebatur dolor, mutili quoque arma non omittebant, donec

nec languentes effuso sanguine corpus inclinarent, atque procumberent. Nunquam majori virtute pugnatum. Dum utrinque tela volant, secunda hostili explosione majoris tormenti globus, juvenem, qui ejaculari sclopo suo ferrum tentabat, medium secuit, Præfecto totum fere sinistrum pedem à superiori parte laceravit, ita ut subito laberetur, eodemque ictu dextra manus alteri ablata, qui tormentum fune ignito accendebat. Ita invictus animo Imperator, virtute nulli secundus, lorica indutus, gladium dextra vibrans, certus victoriæ, ne quidem à morte victus, ingenti spiritu fatali necessitati cessit, neque virtus ante, quam vita illum destituit, atque adeo, antequam mortalitatis leges imple- ret, imperandi sortem in persequenda victoria alteri reli- quit. Ne autem pubis nauticæ animi fatiscerent, atque, uti fieri solet, pugnantium fervor languesceret, ultima hora gloriosissimi Herois à centurione Verhoevio clam habita fuit. Sicuti enim militaris juvenus etiam conclamatis rebus Imperatore incolumi fortitudinem crebro humanam excedit, ita ubi excessisse apud eos divulgatum est, subito confusis imperiis animi liquefcunt. Interea tormenta omnia Prætorix nostræ navis à dextro latere in Hispanicam intonuerunt, contra Hispani sclopos confertim ejaculari, quæis densa telorum nube nostri respondebant. Clamor per- mixtus hortatione, lætitia & dolore, prout Nostris vel ho- stibus strages incubuerat. Centurio Lambertus, sicut im- peratum antea fuerat, Prætoriam quoque hostilem ador- tus, puppim ex prora sua ita tormentis quassavit, ut ferreæ pilæ per ipsa adigerentur penetralia, dein lateri connexus tam animose cum hoste, qui acerrime resistebat, confligit,
ut Ba-

ut Batavi, & qui solo & cælo acrius animantur Mattiaci, instar leonum, qui excandescentes obviam quæque lacerant, manus conseruerint. Plerosque vindictæ quoque privata cupido accenderat, qui captivi durius in vinculis habiti fuerant. Interea Propræfectus Alterassius, ita uti constitutum fuerat, ad verso vento Proprætoria hostilem nancisci nequibat, sed duas galeones euestigio corrupit, reliquis ingens damnum incussit. Centuriones Adrianus Roestius, & Marinus Chollartus, alique, conspecto Alterassium non posse velis proprætoria attingere, incredibili impetu, atque præcipiti insultu in illam feruntur. Tum tormentis undique majoribus & minoribus cuncta resonabant, densa globorum tempestas navibus incumbibat, feralibus ignibus fumo mixtis conspectus adimebatur, adeo ut medio die nocturni certaminis species videretur, a plustrique ab uno ex sociis ablato, post conflictum dimidiæ horæ proprætoria conflagravit. Verum igne concepto, fustum quoque fuit in vicinas nostras incendium. Jamq; vela quarundam exarserant, quanquam omni ope subducere naves Nostri niterentur: industria tamen & agilitate nauticæ pubis ignis suppressus est. Verum hostilis navis, dum nullo renitente ignis eundo robur acquireret, tota usque ad ima tabulata exusta fuit. Nonnulli ex militari & nautica turba ignibus, alii aquis perierunt, vel natantes globis trajecti sunt. Ardente Proprætoria, Henricus Longus cum aliis quibusdam navium Præfectis galeonem adortus, tormentis undique adactis etiam extrema intentabat: verum ille humeris transfossus occubuit. Ceterum & ipsa galeo, vexillo, quod nomine vicariæ assumpserat, adempto, ita continuis tormentorum ictibus

ictibus contusa est, ut & ignem conciperet, eodemque penitus absumeretur. Altera non minori violentia quassata, ruptâ compage aquas hauriens depressa fuit. Interea vicaria navi Alterassius adventabat, qui, uti & alii centuriones, immissa globorum tempestate horrendum in modum in-tonuere, sed, secus atque ab Archithalasso constitutum fuerat, cominus non conflixere. Peccatumque in eo fuit, ut incerta ictuum non tantum hostiles naves, verum & nostras læderent: sicut & hostilibus tormentis ex urbe & castello peractum fuit. Dum hæc ita aguntur, & Prætoria utrinque navis acerrimum iniret certamen, hostiles reliquæ acriter missilia & tela in nostros vibrabant, non tamen propinquantes se navibus implicare satagebant, quod neque Nostris contra mandatum Heemskerckii cordi erat, sed denso globorum nimbo se invicem impetebant, donec una, incertum an nostro an hostili igne, pulvere pyrio accenso cum vicinâ, quæ flammæ proxima erat, horrendo sonitu, tanquam si cælum & maria miscerentur, in sublime rapta fuit. Idem fatum & aliæ nonnullæ habuere, quæ vel tormentorum ignibus, vel furore pulveris nitrati, quem lacere navis reliquæ incenderant, horrendo spectaculo collisæ dissiluerunt. Reliquæ metu consternatæ in brevia & vada impegere, uti extremo se subducerent periculo. Tandem Prætoria navis, cui loco defuncti Imperatoris præerat centurio Petrus Gulielmi Verhoevius, Principem classis hostilis ita pressit, ut vexillum candidum, quod pacis & deditiois indicium esse solet, explicaret, sed nihilominus violentia tormentorum superavit, & militaris insultus sedari nequibat. Accessit & intrepidus miles centurionis

Cleinsorgii, qui, cum continuis tormentorum ignibus propinqua hostilis galeo conflagraret, in scapham se coniciens, contra Prætoriam insurgens, a plustri primum detractō, incredibili illam virtute superavit. Tum demū horribile spectaculum visum fuit, omnia constrata telis, armis, cadaveribus, alii morti occumbere, vulneribus affligi, eniti atque iterum prolabi, alii fugiendo mortem in mari se præcipites dederunt, sed cum enatare luctarentur, plerique à classiariis, qui scaphis se exposuerant, confossi vel submersi sunt, adeò ut cadavera cum sanguine fretum passim summo cum horrore volveret. Fuerant immixtæ classi Hispanorum treis Gallicæ privatorum naves, quæ in prælii consortium assumptæ, noctæ occasionem, ad victores tutò se receperunt. Servati & captivi, quos cum crudeli mandato centurionis Hispanici miles transfodere pararet, globo interemptus, mox & alius, qui idem tentabat, simili morte occubuit. Quin &, mirum dictu, majori telo vincula captivorum dirupta commemorantur. Vespera cadente relicta à Nostratibus Prætoriam navis, admodum perforata, à paucis, qui se occultaverant, sectis anchorariis funibus, versus urbem pulsa est. Insequenti (xxvi. Aprilis) die iterum à nostris scaphis impetita, verum oppidani malo dissecto ignem iniecerunt. Hic exitus celeberrimi illius prælii fuit, cujus fama totum terrarum orbem pervasit, atque ipsam timore concussit Hispaniam, docuitque in propriis penetralibus ambitiosam gentem debellari posse. Damnum ingens, fœdam & cruentam cladem Hispanorum luctus publicus & privatus ostendit. Compertum fuit Hispanis referentibus quatuor armatorum millia & amplius in ea classe fuisse, quorum maxima

pars

pars cum summo classis Imperatore, qui eodem quo Heemskerckius fato secundo tormentorum ictu ceciderat, cum præcipuis Præfectis, plurimis nobilibus, qui fidei in Regem virtutique ostentandę crebri confluerant, & milite veterano, qui expeditioni Joannis Austriaci interfuerat, in numerum Libitinę venit, bellicis rostratisque navibus incensis, subversis, aut funditus deletis propemodum omnibus. A parte nostratium, sicuti in præliis ut plurimum iis minimum est periculum, qui minimum timent, & audaciam pro munimento habent, præter vulneratos centum plus minus perierunt. Heemskerckii, qui strenui militis & maximi Imperatoris officium executus fuerat, cadaver unguentis medicatum Amstelodamum delatum fuit. Ibi publicis exequiis illum, qui pro Rep. novissimum spiritum effuderat, admodum magnificę terrę mandarunt Patrię Patres. Duo signa militum inverfis armis funus præcedebant, tympana atro velamine induta pulsata lugubre quid sonabant, vexilla syrmate suo solo trahebantur, dein galea, lorica, denique antiquę Equestris nobilitatis insignia portabantur, à quatuordecim Præfectis funus gestabatur, post consanguineos & necessarios rerum maritimarum Curatores, Consules & senatores urbis, cum urbana nobilitate civium præfecti, & ex omni ordine spectatissimi quique atrati incedebant, circumfusa plebes inprimis nautica & verbis & vultu luctum ostentabat, alii Neptuni domitorem, fulmen belli, terrorem Hispanię, prout unicuique dolor verba laxaverat, appellabant. Honori & æternitati nominis ejus illustre à Patrię Patribus constitutum fuit monumentũ, sic ut excelsa ejus virtus merebatur. Defunctus est in flore vi-

rilis ætatis, cum annum trigesimum ætatis & nonum ægeret.

CAPUT XLI.

*EXPEDITIO INFOELIX SVB PRÆ-
FECTURA PETRI GULIELMI VERHOE-
VII VERSVS INDIAM, ANNO
c l o l o c v i i . & seqq.*

EXPEDIVERAT anno c l o l o c v i i Indica Societas classem tredecim navium, cujus summum imperium obtinebat Petrus Verhoevius, qui comes nuper Heemskerckio, illoque interempto partes Præfecti gloriose tutatus, victoriam nobilem in Calpetano sinu Hispano extorserat. Ipsa fortuna tempestatibus, sanguine, ferro atque adeo cæde Præfecti fœda ut plurimum, & calamitosa. Complures tamen naves à Nostris interceptę prædam auxerant. Circa Mosambiquam mense Julio anno c l o l o c v i i i corbita pretiosis mercibus opulenta, quanquam ex arce simul & navi, majoribus tormentis vehementer obniterentur hostes, haud difficulter superata. Eadem ærumna duas alias oppressit. Binas alias, ne eodem malo succumberent, prope arcem ejusdem Gubernator Stephanus de Attaida vadis impingi curaverat, ne injuriis opportunæ essent. Insequenti mense galeonem quoque, quę procellarum turbine circa Canarias insulas à reliqua classe Ulyssiponensi (constabat illa octo ingentibus corbitis, & sex galeonibus, atque Proregem Goæ vectabat) avulsa per in-
certa

certa fluctuum mari sævo turgidoque jaçtabatur, post modicam velitationem occuparunt. Mense Novembri, juxta Malaccam incensâ à Nostris corbitâ, furor ignium eandem usque ad ima tabulata corruptit. Plures & alię captę, vel ab hostibus ultro incensæ. Hæc adhuc secunda & prospera nobis, cæterum anno sequenti fors adversa turbare res nostras cepit, & velut ex condicito opprimere. Bandenses, sub specie iciendi fœderis, Præfectum cum consiliariis ex insidiis circumventum plurimis vulneribus confodere. Neque enim ob paucitatem Nostrî obniti quibant, quod jam ante Barbari impetrassent, uti remoti à præsidio jaculatorum sylvam vorsus fœderis negotia agitarent. Milites nostri, qui vicina litoris infederant, tumultu subito perculsi, etsi omnibus locis vis magna hostium, periculum anceps esset, festinato itinere in arma prorumpere, obvios quosque tuborum glandibus cædere, fugientium ad sylvarum invia terga premere, nihil reliqui victis facere. Quæsitis nostratum cadaveribus repertum Præfecti cadaver viginti & novem vulneribus confectum, caput amputatum, ludibrio habitum, triginta alii primates eadem sorte occubuerant. Postridie quatuor centuriis militum aucti per campos cædemadentes suorum quæritabant cadavera. Inventi & juxta oppidum obsides Nicolaus Molrius & Joannes Vischerus fœde trucidati à Barbaris, qui ne quidem jura gentium noverant, sed cuncta cruenta lubidine violaverant. Neque socios abducere præ telorum ingruente tempestate Nostrî poterant, sed recipere se cogebantur. Præfecto, ceterisque primoribus in arce, quam invitis jam antea insulaniconstruxerant, parentatum, ultimo honori quinquies ex na-

vibus tormenta explosa, ter jaculatores globos excussere. Plureis postmodum aliæ Barbarorum naviculæ captæ, incensæ, quarum unâ (juncum ipsi appellant) cuncti ferme Æthiopes, qui deditioem detrectaverant, & infra tabulata se receperant, aut ignibus, aut ferro perierunt. Nimirum in tanta rerum humanarum volutatione, nunquã ferme scelera impunita manent. Et indigenæ mox omnia jam alia optabant, supplicesq; pacem bello præferebant. Cæterum ne extra institutum longius procedamus, (namq; & Paulus Cardenus præfectus alterius classis bis carceri mancipatus, Tidor, & Terenate ulterioris calamitatis testes erant) prælium horridum circa Manillas & Nostris exitiale commemorare, nunc jam ipsa res postulat. In hoc vitæ fluctuantis & turbida statione ita natura comparatum est, ut advorsa secunda sequantur, neque cuiquam mortalium ita Fortuna indulset, uti omnia ex voto fluant. Effugere advorsa casuum nemo potest, contemnere & conculcare generoso spiritu quis potest. Quatuor naveis sub finem anni 1610 cum celoce sub Præfectura Francisci Witterdi opperiebantur gauleonem pretiosis Chinesibus mercibus opulentam, quæ ex Maccao Manillas petebat, cæterum illa ex infortunio vadis hæsitans, fluctibusque pulsata, dissoluta compage una cum centum & viginti viris, fundum petierat. Irrito hoc molimine cunctando circa hanc oram Chineses & Japanenses naves, quæ expectabantur, excipere firmum consilium stetit. Verû ubi ex quatuor captivis, qui se telluri forte dederant, copias Nostratum consiliumque hostis intellexit, Ioannes de Sylva Moluccarum insularum gubernator, confestim duodecim naveis, inter quas & longæ, expediri & mille

mille armatis hominibus, inter quos octingenti Hispani, insideri jussit. Duæ Nostrarum, quod sparsim à se invicem remotę anchoras fixerant, post acrem conflictum superatę, tertiã, dubium an hostilibus ignibus an ex infortunio, incensã, Nostri projecta navis cura in mare præcipites passim agebantur, & vel ignibus, vel aquis, vel ferro plerique ceciderunt. Ex superatis navibus duabus Præfecto supremo Witterdo caput tormento ablatum, centum & viginti captivi: hostium quinquaginta tres cæsi, septuaginta sauci. Duæ alię naves, quę exploratum ierant, an alię Chineses adventarent, intellecta clade fuga sibi consuluerunt. Ita heic inducię ferrum occultaverant, sub æstivo sidere nimium quam incalescentibus animis arma crepabant, heic pro tempore amici, illic hostes furioso impetu in mutuam perniciem grassabantur.

C A P U T XLII.

*CONFLICTVS CLASSIS BATAVICÆ
CUM HISPANICA, ANNO
CLO LCC XII.*

QU AN QU AM per inducias belli furor paullum se remisisse videretur, idem tamen horror sub calente sole Oceano incumbibat, sive quod sub infestis ardoribus plus satis incalescant mortalium animi, sive quod prædę cupidine, vel commerciis tutandis Hispani Batavos infestare, atque in ordinem cogere niterentur. Batavi tamen, qui fide nihil potius habebant, non primi hostilia tentabant,

bant, sed quieti se suaque tantum defensare, injurias manu vindicare satagebant. Cum enim anno c l o l o c x i i ex Hollandia Zelandiaque duodecim naveis probe viris, commeatu & necessariis instructę pelago se dedissent, Indiamque peterent, juxta Salarias insulas Hispanicę classi septendecim velorum occurrunt. Batavi recto itinere per aquas tendunt, ne metus vel diffidentia eos incessere videretur, neque tamen Hispanicam classem vorsus cursum flectebant, ne hostem lacefferent, atque ad prælium irritarent. Non minus tamen flagrans cupido Hispano minuebatur, quippe qui pugnandi desiderio ardens totam jam classem nostram animo invaserat. Itaque tumidis velis vento secundo in naveis nostras invehitur, machinisque explosis acri insultu prælium occepit. Fœderati, ubi intelligunt eo processum, uti armis se suaque vindicare necesse foret, necessario virtutem suam intendunt, atque, uti se dignum erat, prælium grave conferunt: quippe ingens animus, eo magis quod plura mari strenue patrassent, hostilem injuriam minus tolerabat. Et prospere res ex voto cessit, ingenti hostilis classis detrimento. Prætoria namque navis post cruentam pugnam subito incendio conflagravit, cui dum galeo suppetias ferre nititur, iisdem ignibus ardens pessum ivit. Pleręq; alię (quatuor enim tantum evaserant) consumptę, deletę, seroque Hispani tumidi ante, & præferoces fortunas suas in extremo sitas perceperunt. Nostri ingenti præda classariis partita Indico itineri rursus se accinxerunt.

C A P. XLIII.

*ACERRIMUM PRÆLIVM GEORGII
SPILBERGII CLASSIS INDICÆ PRÆ-
FECTI, CVM CLASSE RODERICI
MENDOZÆ, ANNO MDLXV.*

GEORGIVS Spilbergius, qui septem probe instru-
ctis navibus superiori anno ex Tessaliæ statione mari
se dederat, superato freto Magellanico, australi Oceano
anno MDLXV horribile cum Hispanica classe prælium
victor maris, victor hostium gessit. Decimo & sexto Julii
superata modica navi, cui cum imperio nautico præerat
Joannes Baptista Gonzales, octo naves ingentis magnitu-
dinis procul turgida vela mari ostentabant. Compertum
ex captivis Hispanis, classem hanc excindendæ nostræ à
Rege Hispaniarum expeditam, & dubio procul fortunæ
mari experiundę periculum nobiscum facturam esse. Fue-
rat quidem (ut postmodum retulere Hispani) ingens in
magno concilio Peruviano inter Proceres contentio, qui
fluctuantes consiliis huc atque illuc impellebantur. Pleri-
que enim eò abierant, in Caliovensi statione opperien-
dos Batavos esse, erigendos undique vicino telluris tor-
mentorum suggestus, sub quorum præsidio, ubi pugnan-
di copia facta esset, se suaque sine periculo defensare, cer-
tisque machinarum verberibus extrema Nostris intentare
possent. Contra Rodericus Mendoza, qui Marchionem
Monteclarium Proregem sanguine attingebat, juvenili ma-

gis ardore, quam militari virtute vel prudentia, obnitebatur, & cupidine cæcus ad pugnandum fatis ita volentibus rapi- batur. Meticulosi esse hostem opperiri, ubi primo impetu vincere possis. Duabus tantum suis navibus Angliam oc- cupari posse, quid humilem depressam classem, quæ præ magnitudine Hispanicæ imbellium gallinarum vel pullo- rum instar referrent? Hostem totiens victorem mari non- tam virtute, quam temeritate, quæ ubi primum impetum effudit, obtorpescit. Suis vires integras esse, illis præ longo itinere defectas collabascere, vel morbis afflicti: omnia mari vel tellure ab Hispanis cincta, ne quidem pulsæ fugæ locum fore. Denique pavore consternatos nihil molituros, verum ultrò se dedituros. Atque hæc tanto molimine ani- mi impotens urgebat, ut certam sibi spondere victoriam videretur. Ita tumidâ ambitione cæcis pejus consilium in senatu vicit. Atque adeo Prorex fastu distentus, nihil aliud, inquit, impero, quam ut perditissimos mortaleis, manibus pedibusq; ligatos, pulcherrimo spectaculo huc adducas. Eo- que incitatus Mendoza juramento morti se devoverat, nisi victor hostium navibus aliquot superatis domum revorte- retur, atque in eum finem consecratum panem assumpsit. Nimirum arrogantia calamitatem ut plurimum præcedit: atque id apprime in vitâ utile, ne homo supra humanæ superbiæ mensuram intumescat, alioquin sprete Dii im- mortales excandescunt, atque humana consilia ex alto de- spiciunt, castigantque. Decimo & septimo ejusdem men- sis utrinque classis oculos præstringebat. Hispanica ultra mille quingentos milites & classiarios vectabat, omni ap- paratu bellico instructissima. Extremum diei processerat, atque

atque adeo nox tenebricosa mari incumbibat, cum Pro-
præfectus Petrus Alvaresius Pigarrius, maritime militiæ ve-
tus, & consilio validus, cymbam ad Mendozam misit, mo-
nens ne incerta casuum maritimo nocturno prælio com-
mitteret, periculum anceps tenebris augeri. Sin aliter illi
visum, nolle ut suæ culpæ imputaretur. Cæterum ille rigido
hæc supercilio contemnens, circa horam decimã juxta præ-
toriam nostram progreditur, & postquam utrinq; Imperato-
res sermones conseruerunt, primo fistulis militaribus, dein
majoribus machinis cælum & maria intonuere: incredibili-
lem machinarum sonitum silentium noctis supra modum
auxerat. Spilbergius continuis fistularum machinarumque
ictibus, ita Prætoriam Hispanicam impetierat, uti divor-
tere cuperet, sed sudo tranquilloque mari nequiret. Hinc
& illinc machinarum ingens fragor exaudiri, tubarum
tympanorum sonitu cælo saloque quieto undique perstre-
pere, vulneratorum horribilis clamor & ejulatus late ter-
rorem incutere. Vix evaserat Prætoria, cum alia navis ve-
lificando expeditior levi noxa præternavigavit. Tertia,
quæ à Divo Francisco nomen acceperat, cui præerat Ludo-
vicus Albedinius, cum malacia maris vorsus Prætoriam
nostram fluitaret, ita tormentis quassata, ut propinqua
exitio videretur. Verum illa, quanquam vehementer lace-
ra, elapsa, celoci nostræ, quæ opportuna injuriæ videbatur,
se innectit: quanto autem densior hostis constiterat, tanto
magis pubes nautica in prælium exarsit, ita ut pulsa, rimis-
que perforata navis tandem subsideret, atque ingruenti-
bus fluctibus obrueretur. Hispani vel ferro cæsi, vel inglo-
rie submersi pelago jactabantur. Serius Prætoria Hispa-

nica suppetias ferebat, cæterum ubi lateri celocis & ipsa se applicuit, iniquum omnino à nostra parte certamen gliscebatur: quanquam neq; illa desponderet animum, virtute, non viribus nisa. Præfectus noster iniquam illorum sortem conspicatus, cymbam armatis viris refertam subsidio miserat, imperans Propræfecto, ut idem factitaret. Cæterum cum propius cymba adventaret, Nostri, qui celocem defendebant, hostilem rati, quanquam alta voce Auriaci nomen usurpasset pubes nautica, neque præ fragore tormentorum audiretur, majori machina everterunt. Præter unum omnes recepti vitam servarunt. Interea altera cymba propinquabat, quæ tuborum ingruentibus missilibus celocem calamitati præsentis subduxit. Dum obtenta nocte tenebræ densantur, navigia duo Nostratum, queis Æoli & Luciferi nomina erant, latitabant, neque tranquillo mari nostris se jungere copiis potuerant. Quæ à vicariâ Hispaniensi, cæterisque promiscue navibus impetita, non vanus metus incessabat. Ubi dies primum illuxerat, Prætoria, etsi à Nostris admodum fatigata, cui nondum animus neque consilia conciderant, ingenti insultu cum iis manus conferendi periculum fecit, sed perripuit violentiam virtus & audacia Batavorum. Vento postmodum increbescente, quinque hostium navigia cymbis ad Mendozam missis (uti postmodum ex captivis compertum) indicaverant, ita præcedenti nocte laceratas compages, uti animo viribusque fracti iterum præliandi copiam detrectarent. Spilbergius cum vicario, dum flaccescere Hispanorum animos vident, virtute confisi, territis insistere, atque omne fugæ præsidium præcludere, consultum judicabant, & simul magno impetu in

Præto-

Prætoriam vicariamque Hispanicam ferebantur. Illę pavore attonitę, atque, uti in subitis fieri solet, consiliis fluctuan-tes in fugâ salutem quærebant. Cæterum Proprætoriam, quod pigro motu per æquor incederet, ne in manus nostras veniret, modicis velis Mendoza opperiebatur. Acre hinc oritur inter Prætorias Vicariasque utrinque prælium. Quis cum tertia nostra, Æolus nomine, accessit, tumido ore ingentes globos jaculando, ferventem supra modum mari movit bellicam tempestatem. Fumi nebulę ingentes ipsum diem obduxerant, intermicantibus veluti fulminibus tonantium machinarum sonitu latè cuncta personabant. Accessit & fortuna, quippe utraque Hispanica sibi invicem impacta, cingendi illas, & undique certis machinarum ictibus quassandi facultatem dedit. Hinc magna hostes incessit consternatio, neque pugnandi iis erat animus, neque pugnam detrectare poterant, adeo ut Hispani ex vicaria, quę exitio propinqua erat, & rimis fatiscens plurimum aquarum hauriebat, in Prætoriam insilierint, cui ex trecentis & quod excurrit hominibus vix quinquaginta supererant, quique, ut postmodum intellectum, confertum agmen in prora densaverant, ne paucitas illorum perciperetur. Jamque adeò ponere arma, & innoxiam deditioem facere, unum erat afflictis remedium. Vexillo itaque candido erecto pacem postulare videbantur, verum homines nobiles, equestris dignitatis, qui crebri huic expeditioni se dederant, iterum eodem ablato prælium mortemq; gloriosam præoptabant. Itaque qui ex vicaria in Prætoriam præcipites se miserant, iterum in suam insilientes navem funestum prælium iterant. Fit via vi, telis, cadaveiribusque

cuncta cooperiebantur, reliqua prælii casu non consilio regebantur. Vicaria nostra fluctibus jactata inter medios hostes agitabatur, & undique machinis impetita extrema expectabat. Et prætorianus hostium miles tabulata illius jam transilierat, & victor per ora virum volitabat, quem modicis machinis, telis, hastisque ita excepit nostra juvenus, ut plerique asperrimo loco cæsi procumberent. Interea horrendus fragor tormentorum undique intonuerat, adeò uti duæ principes hostium naves retro cedere cogerentur, ita compagibus solute, ut vix fluctibus atrollerentur. Spilbergius Mendozam usque ad serum diei infectatus, qui, ubi nox infausta tenebris cuncta tegeret, oculis ereptus, nunquam amplius apparuit. Ruptis tabulatis quas immodicas haurientem, onere pressam subsedis, postmodum nuntiatum fuit. Eadem fors navigio, Mariæ nomine, obtigit, ut paulatim fatiscens fundum peteret. Præfectus cum Æolo navi vicariam Hispanicam fugientem insecutus, ita machinis continuo pressit, ut confestim pelago obducenda quoq; videretur. Alvaresius Pigarrus, qui secundam in classem obtinebat potestatem, vexillo candido erecto, se suaque omnia dediturum promisit, modo vitæ parceretur. Cymbis nostris armato milite refertis postulatum, ut ipse Præfectus se arbitrio victoris permitteret, atque navi nostra in deditionem acciperetur. Quam conditionem ægerrime tandem hætenus accepit, uti aliquis centurionum, qui præsto erant, obses linqueretur. Quod cum jure negaretur, diu cunctatus, multa secum animo volvens divorsus agitabatur, ad postremum ita sermonem instituit, se non discessurum, nisi ipse Præfectus præsens illum

lum abduceret. Alioquin se mortem honestam servili captivitati præferre, quam nemo generosus æquo animo toleravit. Non ita sibi ab ignavia & fœcordia corruptum animum, ut non & mortem contemnere possit. Omneis homines mortalitatis conditionem à summo Imperatore accepisse, serius ocyus quis ex hac vita decedat, parum referre. Hoc esse cordati hominis, super humana omnia se extollere, & ex quacunque conditione supra fortunam surgere, terroresque mortalium sub jugum mittere. His similibusque verbis ambitiose insistebat, quanquam monitus à Nostriis singulis horis compagibus solutis navem extrema minari, & pluribus in locis laxatam jam mari cedere. Dum hæc ita transiguntur, unus sociorum a plustri adempto citato gressu, mobilibus & fluitantibus artibus, hosti victoriæ confessionem extorsit. Ita Nostri cum cymba reversi, præter duodecim viros, qui spe potiundæ prædæ in dehiscentem jam navem insilierant, vitæque prodigi communi se exposuerant periculo. Interea cuncti admodum summa ope sentinam trahere, succurrere, quantum poterant, ingentibus foraminibus fatiscenti navigio, cæterum ubi nulla salutis spes affulsit, luminibus facibusque accensis horribilem clamorem edere, denique subsidente navi aquisque obruta submersi pessum ire, alii catervatim in fluctus desillire, & frustra mari magno natando aquas pulsare, & obnitendo lassatis manibus aquis succumbere: septuaginta circiter tabulatis laceris, malisq; hærentes fluitabant, ex quibus postridie pauci à Nostriis recepti (inter quos nauarchus cum centurione) reliqui injuriæ maris relictæ, frustra opem implorantibus Hispanis. Ipse Imperator Alvaresius acri ingenio,

genio, consiliis senilibus pollens, prudentia juxta atque armis clarus, patiens laborum, firmissimus contra pericula, fortis magis quam temerarius, quique inconsulto ardori juvenili Mendozæ multum adversatus fuerat, denique mortis contemptor, ne ab hostibus vinceretur, aquis obrutus victusque fuit. Hac victoria insulani, in primis cum ad oppidum Limam naves nostræ propius accederent, insolito metu trepidare, armati per littus discurrere, prorsus intenti nihil Nostris noxium omittere, machinas undique in primis ex vicina tellure, quarum una triginta pondo ferro jaculabatur, excutere, ingens ubique periculum facessere, ita uti Præfecto nostro visum fuerit ad milliare unum vel alterum mare eligere, ne ulterior expeditio irrita foret.

CAPUT XLIV.

*MELCHIORIS KERCHOVII PRÆFECTI CLASSIS BATAVICÆ CVM HISPANIS
PRÆLIUM NAVALE, ANNO*

CIO IO C XVIII.

DUM inter Neapolitanos suppetiis Hispanicis & Venetos mari Adriatico simultatum gliscunt incendia, consultum videbatur Patribus sub Præfecto classis Melchioris Kerchovio Fœderatis exercitatum militem subsidio mittere, ne libera Respublica, quæ ab Attilæ turbulentis motibus, ipsis maris æstuariis erecto imperio, invicta stetit, aliquid detrimenti caperet. Inter Tarifam & Gibraltaram vigesimo & quarto Junii octo Hispanicę naves cum ingenti galeo-

galeone occurrant, queis impedire suppetias, classem fundere, præsidium militum pulsare, consilium steterat. Ita necessitas pugnandi, quæ prima sæpe virtutis esse occasio solet, nauticæ & militari juventuti incubuit, quæ præliis pluribus virtute & robore edurata, ipsis admodum lætabatur periculis; sicuti enim arbores, quas frequens tempestas incurfavit, duriores evadunt, ita ipsa virtus assiduitate periculorum constringitur, radicesque in ipsis cordis penetralibus altius figit. Ubi ad pugnam ventum, audax iis & minax vultus, animus contumeliarum impatiens, concitum corpus, manus inquietæ & vulneribus intentandis certæ, denique post multum sanguinis effusum victoriæ compotes evadunt. Fusi fugatique Hispani, quadringenti cæsi, ex Nostris quinquaginta circiter ceciderunt. Pauci vulnerati, qui audacter cruore inimicorum imbuti suum quoque sanguinem spectabant, & mutuis mortibus vulneribusque satiabantur.

C A P U T XLV.

*PRAELIVM CLASSIS BATAVICÆ
CVM HISPANICA IVNCTÆ CONTRA TVRCAS
PRÆDONES, SVB PRÆFECTVRA HAVTAL-
NII, ET LAMBERTI PVLCHRI VI-
CARI, ANNO MD C XVIII.*

PRAEDONES Turcici ubiq; mare, in primis internum, infestabant, & quanquam omnibus modis prædam traherent, præ nimia avaritia cupidinem insatiabilem vincere nequibant. Itaque mari pollentes sine modo mode-

stiaque naveis omnes invadere, vastare omnia, nihil pensi sanctique habere. Hinc prolixę mercatorum, quorum opibus sustentatur Respublica, querele, cum non in bona tantum, verum in ipsa corpora, libertate adempta, immanis sæviret prædonum crudelitas, nisi religionem ejurarent. Inveni tamen homines, quos cælum ambit, sceleratissimi, contemptores supremi numinis, quibus fides, probitas, & religio ludibrio habebatur, qui crudeliores in Christianos hostes erant, quam ipsi Turcæ, & sanguine popularium suorum non satiabantur, ac frontibus adversis (parentum enim liberorumque sæpe contraria erant sacramenta) cum propinquis dimicabant. Quos ego mortales, qui Deo ipsi patriæque infestas manus inferebant, ex finibus humanę naturę exterminandos jure existimo. Proceres itaque, qui maritimo Fœderatorum collegio præerant, expeditâ classe sub Præfectura Hautainii, Lambertique Pulchri, qui vicariam potestatem obtinebat, sicut & ante factum, (in primis anno hujus sæculi xiv, incensis quatuor navibus, Mamorram superaverant) ita nunc de integro maria purgare decreverunt. Qui junctis cum Hispano copiis mari mediterraneo ingenti prælio classem Africanam triginta sex navium, probe instructam, virisque armatis refertam, consumpserunt, fugarunt, Christianos servituti exemerunt. Qua clade commoti prædones, qui Tuneti, & Algeræ stationes infederant, diu latebris suis se occultare cogebantur, qui magis socordia, atq; ignavia nostra, quam virtute suâ victorias cumulaverant. Quę fœlicitas, cui nulla ratio suberat, non potuit esse diuturna, cæterum ad ultimum temeritati non suffecit.

C A P. XLVI.

*PRÆLIVM HERMANNI CLEUTERI**CUM DVABVS HOSTILIBVS NAVIBVS**ANNO MDCCXXII MENSE AVGVSTO: EIVS-**DEM CVM IOANNE MICHAELIS ACER-**RIMVM CERTAMEN, EODEM AN-**NO, MENSE OCTOBRI.*

FINITIS induciis, quæ motibus civilibus exarserant, bellum externum firmam iterum concordiam peperit, atque summo horrore terræ marique contra hostem incubuit. Prima maris tempestas contra duas naveis hostiles, quæ concubia nocte Ostendâ solverant, mari inhorruit. Signo dato à centurione Jacobo Vinckio, qui juxta Geulam excubias agebat, Præfectus Hermannus Cleuterus anchorariis funibus sectis, Ostendam & Blancenbergam inter hostibus exeundi copiam præpediebat. Quibus, cum neque manus conferendi, neque perfringendi facultas, animusque esset, cursus iterare relictos consilium stetit. Cæterum cum & illic lunata acie classis nostræ obsiderentur, gravis illos pugnandi necessitas pressit, fatigavit. Nonnullæ quidem naveis (Fregattas vocant) milite stipatæ ex urbe suppetias ferre laborantibus extremo periculo nitebantur, cæterum compluribus cæsis faucibusq; recipere se cogebantur. Et mox vitandæ calamitati binæ bellicæ, de quibus modo memoravi, præcipites in vicina litora agebantur. A mediâ nocte hora secunda usque ad meridianam tertiam duro certamine mare inhorruit, fulmineisque machinarum ignibus unde

exarserant. Hostis ultra centum & sexaginta quatuor cæ-
 sos, octuaginta vulneratos numerabat, quatuor tantum
 à nostra parte ceciderant, paucis sauciatis. Et hæc quidem
 minora commemorasse sufficiat, ingens enim Cleuteri ani-
 mus majora volvebat, & inquietis gloriæ stimulis supra
 modum agitabatur. Gravior mense Octobri maritima pro-
 cella hostilem classem, cui summo imperio præerat Ioan-
 nes Michaëlis, exagitavit, qui noctis præsidio fretus O-
 stendâ tribus navigiis bellicis mari se commiserat. Sin-
 gula ducentis armatis viris stipata, quibus Nostra virtus
 formidolosa erat, non pugnandi desiderio, sed elabendi
 studio ex opportunitate nocturnas tenebras elegerant. Si-
 gno dato à Ioanne Volcardo, qui juxta excubias agebat,
 hostem adventare; Propræfectus Hermannus Kleuterus
 militiæ impiger, etsi nocturna maritima prælia in incerto
 sint, virtutem intendere, aleam prælii tentare, & magno
 insultu Prætorie Duinkerkanæ se innectere, contra hostis
 acerrime niti, prorsus ab utrisque nihil reliquum fieri.
 Illa continuis tormentorum ictibus fatigata, expedire se
 amplius nequibat. Cæterum Cleuteri navis latere præ-
 ingenti foramine perforato, cum imperiosum æquor nul-
 lo molimine excludi posset, rebus afflictis extrema expe-
 ctabat. Plerique ex sociis navalibus, uti præsentis periculo
 se subducerent, in cymbam insultabant. Præfectus cum iis,
 quibus imperandi inferior fors obtigerat, paucisque nava-
 libus, etsi fluctibus navis deprimeretur, ignibus suis su-
 per aquas attollebatur, & tam diu cum hostibus dimica-
 vit, donec imminente naufragio, ita, ut fors tulerat, fra-
 ctis tabulis irato mari unusquisque se committeret. Cleu-

terus cum paucis aliis per integram horam profundo jactatus, tenui ligno fluitans, præfenti ubique mortis imagine, ope divina incolumis à suis receptus est. Ex sociis navalibus cum Optione ultra quadraginta morte gloriosa aquis obruti sunt. Præfectus hostilis tanto periculo exemptus in graviolem Fortunam incidit. Namque ita à Præfecto Lamberto Pulchro, reliquisque nostris navibus exceptus est, ut, cum amplius sibi consulere nequiret, pulvere pyrio incenso navem in sublime egerit, ita ut horrendo mugitu cuncta contremiscerent, miseroque fato omnes occumberent. Cæteræ naves hostiles Angliam Galliamque vorfus actæ, à Nostris obsessæ, fugiente intellurem pube nautica, pessum ierunt. Captivi, tanquam prædones Oceani, gula fracta Roterodami & Enchusæ patibulo affixi. Cleuterus à Proceribus, quibus cura maris incumbit, aurea torque decoratus, classariis, qui tanti periculi virtutisque confortes fuerant, præmia partita.

C A P. XLVII.

*PRÆLIVM ACRE PROPE GADES,
INTER HISPANICAM CLASSEM ET NOSTRAM,
CUI PRÆERAT SVMMO CVM IMPERIO
IOACHIMVS HENRICI SWARTE-
HONTIVS, ANNO MDCCXXII.*

REX Hispaniarum, cum non ignoraret, quantum negotii contra Batavos sustineret, qui commerciorum flagranti cupidine concitati maria constraverant, acer-

rime adnitebatur, uti suis, id est maritimis artibus potestatem illorum frangeret, itaque turbandis commerciis in Freto Gaditano classem, quæ viginti quatuor navibus constabat, expediverat. Cæterum iis vim majorem intentare, quibus suo veluti elemento vincere consuetudo erat, quique naturam horridi & efferati maris, cui innutriti, obnoxiam habebant, longe opinione asperius erat. Namque Fœderati Proceres ex bellicis & mercatoriis navibus impediendo huic molimini classem coëgerant, qua impetum hostilem antevortere in proprio solo consilium erat. Namque prior insultus animis suorum fiduciam parit, & victoriam promittere videtur, contra hostibus terrorem incutit. Classi nostræ cum summo imperio præerat Ioachimus Henrici Swartehontius, qui omnem ætatem terra marique in militaribus artibus egerat, multis maritimis præliis, quibus interfuerat, laboribus & periculis suis gloriam ingentem quæsierat, vitam atque mortem juxta æstimaverat. Deductis mari interno onerariis navibus, confestim, (namque periculum in morâ erat) expansis velis quinque bellicis & compluribus mercatoriis navigiis columnas Herculis petit, uti Herculeum aliquod & memorabile facinus tentaret. Inprimis, ubi ad Gades perventum, Heemkerckiana victoria gloriæ flammam incitabat, quietisque impatientem in transvorsa rapiebat, sicuti Themistoclem tropheam Miltiadis excitabant. Iuxta promontorium, quod Molle vocant, sibi invicem utræque classes occursant. Cæterum hostes non tam sanguinis, quam opum cupidine flagrantes, mercatoriis magis navibus imminere videbantur. Cum enim majoribus tormentis ulterius Nostris globos

bos jacularentur, confertasque naveis certis ictibus quassarent, ipsi extra principia nullo suorum incommodo Fœderatos despectabant. Verum Præfectus noster, ipse & imperator & socius periculi, lanceam manu vibrans, corpore inquires, oculisque ardens, paucis suos hortatus, postquam omnium animos arrectos videt, plenis velis ingenti impetu hostem adoriri tentabat, cæterum advorso vento obniti, propiusque accedere nequibat. Tormentorum utrinque missilibus armamenta pertusis velis admodum quassabantur. Lacerato Prætorie Neapolitanæ sanguineo vexillo, siparioque rupto, Nostri superioribus velis, minorique ad proram dimissis, hostem opperiebantur. Neapolitana, quod velis mutilis commode pro lubidine vento uti nequiret, paulatim invita vorsus nostram Prætoriam fluitabat. Quam occasionem nactus Imperator Noster, Præfecto tormentorum edixit, ne prius machinas vibraret, antequam propinqua certis impeti posset verberibus. Interea hostis ducentis & quinquaginta tubis militaribus in Nostros missilium procellam effudit. Verum ubi propius accessum, Batavi ad omnem audaciam furoremque militarem prorumpere, graviores machinas certis ictibus excutere, adeò ut Neapolitana navis miserum in modum perforaretur, morientium vulneratorumque clamor horribilis exaudiretur, hostis fugę proximus cum sex septemve navigiis septentrionem vorsus deflecteret. Dehinc Noctiluca Hispanica propius fluitans, ab Imperatore cæterisque centurionibus, inprimis Alterassio, qui inter fistularum glandes ferali globo percussus, animam Patrię Deoque immortalis imperterritus devovit, ita excepta, ut infecta sanguine, polluta cadaveri-

daveribus, & fatiscens in latus inclinaret, atque imperioso æquori cedere videretur, denique inter hosteis precariam veluti animam traheret. Neapolitana interea, cum aliis navibus cursu iterum versus austrum flexo, inferere se iterum nostræ classi tentabat, innexaque uni mercatoriæ, cui præerat Iacobus Salius, ab eadem duodecim à latere tormentis tam graviter pressa, ut vela vorteret, & hinc undique iterum à Nostris impetita, uti responsare machinis nequireret. Pleræque quoque aliæ naveis laceræ, quassæ, expedire se amplius, ordinemque suum obtinere non poterant. Inter centurionem Liefhebberum, qui superiori vento utebatur, & duas Hispanicas certamen quoque ortum, sed illæ tenebrarum præsidio evasere, & nisi iniqua fortunæ nostræ nox adventasset, omnes ad internecionem deletæ fuissent. Ita postridie, cum tenebris tectæ quam occultissimè evasissent, exemptæ conspectui nostro foedâ fuga vix portum receperunt. Ex Nostris quatuordecim tantum occubuerunt, neque ultra quindecim sauciati, præ cæteris navibus in primis Prætoria cunctis velis laceratis, triginta juxta aquas foraminibus hiscens ægre ferventibus operis fabrilibus restituta fuit.

C A P U T XLVIII.

CENTVRIONIS IACOBI STENBACHII PRÆLIVM CVM HISPANICA CLASSE, ANNO MDCCXXIII.

IMPERIO Præfecti Swartehontii, Iacobus Stenbachius Imperterritus centurio complures onerarias naves Genuam,

nuam, Liburnumque deduxerat, atque iterum cum quatuor mercatoriis in altum profectus circa Gibraltaram cum hostili classe acre certamen conseruit. Proprefectus Ioannes Fachardus, virtute nobilis, in quinque naveis summum imperium obtinebat: quarum princeps quadraginta octo æneis machinis, quingentis militibus stipata, horrorem mari incusserat, treis galeones triginta sex æneis tormentis, una Gallica viginti duobus, militum complures centurias vectabant. Quibus unâ bellicâ, & quatuor onerariis navibus, resistere difficillimum factu videbatur. Cæterum ubi ad prælium ventum, generoso pectore in immensum fortitudo crevit. Martius undique tumultus, & machinarum sonitus mentes conciverat, ingenti spiritu pectus concutiebat, & præ ulciscendi cupidine totum corpus fluctuabat, horridus clamor & furiosa vocis eruptio colla distenderat, manus & pedes inquieti, atque ad perniciem intentandam hostibus celeres. Inter Prætoriam dein hostilem, & nostram bellicam acerrime, si unquam, dimicatum fuit. Cum enim hostis propius adventasset, verberibusque machinarum nonnullos ex fociis è medio sustulisset, Nostri undique supra & infra tormentis explosis ita Prætoriam dedolarunt, ut ingenti foramine ad proram compages laxarentur. Ita invicem lateribus junctis ferociter per integram horam pugnatum fuit, donec vento mutato (ante enim caurus, tunc euronotus surgens vela impleverat) prætoria hostilis fluitans puppim prore nostræ infereret. Tum demum juvenus nautica non votis tantum, vel suppliciis muliebribus auxilia cælitum implorare, sed laborando, enitendo, effervescente circa cor sanguine, omnem

operam intendere. Ipse labos & periculum generosos animos nutriebat. Sex æneis machinis hostilis porticus una coöperta (duæ enim erant) dissiluit, ruptisque obicibus late stragem edidit. Miles huc atque illuc circumcursare, neque volitantibus asseribus ulli loco satis fidere, pavore attoniti nihil pensi consulti que habere. Non emicabant tantum densis undique machinis horrenda Martis fulmina, terribilique squalore horridæ fumi tempestates diem occultaverant, cæterum & nauarchi cubile ignibus ardens horrorem auxerat. Interea Fachardus, minorisque sortis Præfecti, quibus indignatione concitum pectus æstuabat, milites strictis gladiis ad puppim cogere, & nisi pugnare cuperent, mortem minari. Cæterum nullæ res bene procedunt, ubi degeneri trepidatione artus intremuere, turbata omnia & confusa, metu contunditur animus, & festinando, agendo, nihil agit. Atque adeo Stenbachius ita rursus tormenta contra hostem torsit, uti cadavera, sanguinemque horribili spectaculo diu mare volveret, ingentique clamore, mixtoque ejulatu cuncta personarent. Fugientem per medium horæ insecuto nostro Præfecto, tenebræ noctis ingruentes texerunt, certoque eripuerunt exitio. Eadem fors cæterarum navium, quæ valde quassatæ ægre se receperunt. Stenbachius, cum Fretum Gaditanum septendecim aliis navibus insideretur, Africam versus vela intendit, atque Algeræ (Fœdus enim cum Bassa ictum erat) naveis reparari curavit.

CAP. XLIX.

DE ILLUSTRİ EXPEDITIONE SVB

PRÆFECTO JACOBO WILLEKENO,

ET VICARIO PETRO HEINIO,

ANNO MD CXXIII ET XXIV.

SOCIETATE Indiæ occidentalis edicto Procerum, stabilita, intima perrumpere novi orbis penetralia Directoribus visum fuit. Magnis facinoribus prima initia constant, & prima fama in mentibus mortalium validissima esse solet. Jacobo Willekeno Præfecto militiæ maritimæ veteri illa Provincia mandatur, uti instructissima classe viginti sex navium fortunam experiretur. Militaribus copiis præerat Tribunus Ioannes Dorthius militiæ expertus, consiliorumque sagax. Classis illa partim anno millesimo sexcentesimo vigesimo tertio mense Decembri, partim sequenti Januario vela ventis dederat. Secunda navigatione Promontorium viride, insulasque, quæ veterum Gorgones sive Hesperides esse creduntur, quæque à Ludovico Cadamusto anno MDCCCXL, decem numero inventæ sunt, Imperator obtinuerat, ibique juxta insulam S. Vincentii opperiundis cæteris commorabatur. Sola navis, cui Hollandiæ insigne erat, qua Tribunus Dorthius vectabatur, ventorum fluctuumque impetu usque ad Serram Lionam abrepta, quæ à Promontorio ultra centum leucas, Oliviera teste, distita est, classi non nisi expeditione consummata juncta fuit. Interea dum cæteros opperitur.

Imperator, nauticam & militarem pubem ignavia & fo-
cordia torpescere non permisit, continuis exercitiis mili-
tareis animos fatigare, atque uti otii adjumenta tollerentur,
cymbarum partes, quas nondum compaginas secum
sumpserat, adaptare, corbes munitorios omni opera
nectere, denique quicquid usui militari excogitari poterat,
præparare jussit. Dein cum cæteræ omnes naves foeliciter
eodem jam diu appulissent, Imperator frustra tribunitia
navi expectata varius agitabatur, an itineri se daret, an lon-
giorem moram institueret, tandem è re esse judicavit, ne
agendi tempus transmitteretur, & prolatando tempus
bona occasio perderetur, vela totius classis intendere.
Simul literas arcanas Concilio secreto militari aperit, quæ
ex mandato undeviginti virum continebatur, uti civitatem
S. Salvatoris adoriri, atque expugnare omnibus viribus ni-
terentur. Cuncti admodum Præfecti militares patrando
tanto facinori sacramento se invicem adegere, & quæ ex-
peditioni conficiundæ necessaria consiliis junctis constitue-
runt. Neque enim res tam ardua & difficilis sola virtute
militari, verum & prudentiæ ingenique viribus potissimum
sustentari poterat. Ad quartum demum Maji Brasiliæ ora
in conspectum venit, adversoque vento, namque status,
quod insolens illis regionibus, non flabat, & malacia disten-
ti, octavo demum ejusdem mensis die ad ostium sinus San-
ctorum anchoras jecerunt. Imperator negotio tam arduo
intentus, quique præclari facinoris famam quærebat, com-
muni Præfectorum consilio ita constituit, divisis copiis ter-
ra marique hostem adoriri. Quatuor nauigiis unigue ce-
loci militem imponere, & cymbis septem juxta munimen-
tum

tum S. Antonii fyrti arenaceę committere, atque ita urbem invadere, reliquis navibus intima sinus penetrare, hostem utrinque fatigare, omnium sederat sententia. Neque vero talibus viris ullus labos insolitus, sed utrinque glorię maximum certamen erat. Eodem enim tempore medio diei miles fyrtim arenaceam ascendit, & pubes nautica in ipso sinu urbi terrorem injecit. Adventante classe ex valido munimento Tapesipe, & castello S. Philippi, imprimis ex arce valida, quę rupi imposita, aquisque circumflua urbi imminebat, tam horrenda & feralis tempestas ingruit, uti tormentis undique sævientibus, densissimę fumi tenebrę, perpetuus ignium intermicantium splendor, machinarum non secus atque tonitruum continens mugitus, globorum violenti turbines, confundere elementa, & cælum ipsum terrę miscere videretur; denique ad terrorem extremę calamitatis cuncta composita essent. Verum Nostris, qui vitam ac mortem juxta æstimabant, nullus locus asper & inaccessus, atque extrema pericula virtus imperterrita domuerat. Petrus Heinius classis vicarius, virtutis nobile exemplum, intra ictum sclopetorum junctis navigiis, Geldria, Groninga, & Nassavia, contra suggestum tormentorum, propinquasque naveis Lusitanas quindecim numero, incredibile facinus patrare properabat. Neque hostis, ubi ferox prælium sævire ac miscere omnia cepit, quicquam pensi atque moderati habuit. Usque ad septimam horam vespertinam atrociter pugnatum, quisque labores, pericula, ipsam mortem facile tolerare, prorsus in vultu facieque ingens vincendi cupido flagrabat. Cæterum Propræfectus, ubi nequicquam densis tormentorum

ictibus rem agi prospicit, & navigium, Groninga nomine, ita dedolatū esset, uti defensionī impar velut impotens huc atq; illuc fluctuaret (præter cæteros enim, qui in itinere perierant, vel cum morbo conflictabantur, quinquaginta tantum sani supererant) è re judicavit, treis cymbas viginti sociis navalibus implere, uti incredibili audacia in naves hostiles insilirent, victoriamque extorquerent. Qui tanquam effusa tempestate cum præcipites in hostes agerentur, tanta subito illos incessit consternatio, ut relictis navibus fugę se darent, maximę omnium igneis immitterent, quęis & alię tres exarsere: octo alię victoribus cesserunt. Imperator insistendum occasione ratus vicario mandat, ut quatuordecim cymbis viginti itidem sociis navalibus instructis, quos multis & magnis tempestatibus fortissimos esse noverat, in lapideum ex topho candido tormentorum suggestum, quem rupi impositum urbi imminere diximus, ex quo ingens damnum navibus nostris infligebatur, eniti tentaret. Petra erat inaccessa, lævis, novem pedes ex aquis alta, expugnatu difficillima, infederant eam sexcenti milites. Hic, inquit Heinius, socii & fratres, virtutis vestrę scopulus, huc vos expeditos juvenes exercitatę pernicitatis transilire oportet. Invenietis viam virtute & fortitudine vestra. Nihil tam arduum natura constituit, quo non asurgat sublimis generositas. Experiundo & laborando, quę cæteri desperant, perficiuntur. Dixerat, simulque cum eo socii imperterrito animo contra majorum minorumque globorum densos turbines tanta pertinacia & pernicitate iverunt, uti, humeris invicem nixi, perticisque nauticis sublevati, incredibile dictu, inaccessum locum superarent.

Atto.

Attoniti illi, qui infederant, turbatique, fugiendo festinare, neque nostrorum insultum expectare, per aquas plurimis interfectis in urbem contendere. Post tubicinem primus Petrus Heinius murum ascendere, hostem ferire, ferrum vibrare, adversus omnes difficultates luctari, quibus accensa nautica pubes, animosa gens & casibus infracta, se post Præfectum transiliisse veluti indignabatur. Cæterum quia interius nullâ loricâ petra illa munita erat, continuis fistularum globis Nostri impetebantur, quanquam duobus illic tormentis positus, nudum quoque hostium latus gravi damno quassaretur, summusque terror consternatis pavore incuteretur, tenebris tamen appetentibus recipere se Præfectus consultum censuit, imprimis quia pugnando juvenus lassata, neque pulveris pyrii copia suppetebat: tormenta hostilia perforata, ne usui postmodum forent. Postridie, relictis somno viribus, classiarum iterum urbi incumbebant, verum comperto Nostros, qui terrâ fortunam experti fuerant, urbe potitos, cuncta munimenta deserta, nisi quod primâ luce in Tagasipe aliquotiens tormenta excussa forent, quam celerrime iis se Vicarius junxit. Terrestri namque miles, quæ pridie per Syrtim arenaceam se terræ commiserat, angusto tramite, ubi facile ab hoste sisti potuerat, primo excubias, dein urbem tentaverat. Oppidani quidem primo impetu graviter nostros sauciabant, adeo quidem ut Allardus Scoutenus, qui pro tribuno militari Dorthio absente imperabat, disiectum jam militem suâ autoritate sisteret. Noctis tenebræ prælium hoc non incruentum diremerunt. Verum caligine hostilis terror geminatus, tantaque repente concitam civitatem consternatio

inva-

invasit, ut sibi suisque diffiderent. Suo quisque metu pericula metiri, cunctari, atque iterum festinare, inconsulte omnia agere, vacuam denique civitatem opesque per summam vecordiam relinquere, maximoque tumultu vicinis sylvis nemorumque secretis se abdere. Inter primos Marcus Teixera Episcopus cum sexcentis se subduxit. Ceterum Præfectus urbi Didacus Mendoza de Furtado, ne tam foedæ fugæ perfidiæque, ut loquebatur, consors esset, cum filio familiaque in urbe extrema expectavit. Miles noster natura ferox, manu promptus, prædæ avidus, quique inceleritate omne momentum ponebat, crepera luce levioribus tormentis frangere portæ obices in animum induxerat suum, verum Lusitani indicio, qui candidum pacis velum extra muros ostentans desertam urbem monebat, insidias primo metuens, apertis portis, compositis ordinibus urbem ingressus, nihil hostile reperiens in opulentissima civitate prædæ effreni licentiæ se dedit, fana atque domos mercatorum spoliare, argenti pretiosarumque mercium immensam vim trahere, atque pari luxu prodigere, disciplinæ omnis exortis insolitis lubidinibus se mancipare, tam improbam aleam exercere, ut non numerarent, sed metirentur argentum. Et quanquam post tantam licentiam Imperator classis modum imponere tentaret, nihil tamen pensi habitum. Sericæ aliæque pretiosæ merces, quæ occultari ab effrenato milite nequibant, in plateis pedibus calcabantur: quæ postmodum composita in Iesuitarum collegium delata sunt. In urbe vicinisque munimentis tormenta ærea viginti & tria, ferrea viginti & sex reperta. Interea oceano vagus Tribunus Dorthius, frustra quæsitâ classe, ostium Bahiæ penetravit,

vit, urbem captam, cui destinatus fuerat Gubernator, com-
perit, nihil prius agendum ratus, quam ut autoritate sua
disciplinam militarem restitueret, effrenem juventurem
coërceret, quæ luxu perdita præceps lubricinibus suis mo-
rem gerebat. Erat tribunus prælio strenuus, & autoritate
severus, qui ubi licentia militum maximis se circumveniri
difficultatibus vidit, rigida edicta proposuit, sine quibus
perdita pubes in ordinem redigi nequibat. Et jam immu-
tata rerum facies erat, cum tribunus ad decimum & septi-
mum diem Maji stipatus quinquaginta sclopetariis nō pro-
cul ab urbe à Brasilianis, qui tesquis & saltuosus in locis se
occultaverant, ex improvise telis confossus occubuit. Cor-
pus sectum, projectum, caput amputatum, ludibrioque
habitum; cæterum Æthiopes, qui nostrarum partium erant,
pulsis Brasilianis corpus in urbem retulerunt, cæterisque, quos
eadem fors manebat, subsidio fuerunt. Ingens detrimen-
tum in tanti viri funesto obitu Resp. cepit, rebus adhuc
in civitate fluctuantibus. Namque & peritia militari & au-
toritate pollebat, consiliorumque prudentiam cum invi-
ctâ fortitudine junxerat, multi laboris & solertiæ, & quod
difficillimum esse solet, illibata autoritate summæ apud mi-
litem gratiæ & favoris, cujus morte cuncta postmodum
licentiâ negligentiaque pessum iere. Magnum alioqui
momentum societati in hac victoria fuit, quippe capta fuit
urbs nobilis, Præfecturæ Brasiliæ metropolis, commercio-
rum, divitiarumque horreum, aqua tenus inaccessa, edito
enim colle posita (construxerat illam Thomas Zouza gu-
bernator) centum ulnis majoribus, quantum inter exten-
sas manus continetur, ardua, vepretis & tesquis invia: ex

qua navigatio in Orientem, (insula enim S. Helenæ tribus tantum gradibus distat) & Peruviana impediri poterat. Quæ uti gloriose victa, ita fœde perditâ, opprobrium Nostris fuit. Quippe uti in occupanda urbe majores fuerunt, quam viri, ita in tutandâ minores, quam fœminæ. Et qui ante vitam atque mortem juxta æstimaverant, victi fœdis voluptatibus, fractis fœcordia & luxu Imperatorum & militum animis, urbem nobilissimam perfida deditione Francisco Toletano, classis Hispanicæ Præfecto, tradidere, antequam ferme ad arma ventum esset: & quanquam suppetias in propinquo esse non ignorarent (ad octavum enim Decembris nuntium acceperant) scelera sceleribus auxerunt. Ita cassa classis nostræ potentissimæ fuit expeditio, quæ octodecim majoribus navigiis, & septem liburnicis constabat, quæque classarios mille sexcentos nonaginta, mille trecentos quinquaginta milites vectabat. Et quanquam adversa tempestate jactata serius adventaverit, nullum tamen grave periculum eos urgebat, uti mortis metu nutantes, sicuti Toletano lubuerat, condiciones acciperent.

C A P U T L.

*EXPEDITIO NAVALIS SVB PRÆ-
FECTO JACOBO HEREMITA, ET RES
GESTÆ, ANNO MDCCXXIII.
ET SEQUENTIBUS.*

IACOBUS Heremita classis Imperator novem probe instructis navibus, celocibusque duabus, mari se anno

clo clo c xxiii commiserat, uti in India Occidentali
 nervos potentię Hispanicę contunderet, frangeretque, re-
 giisque thesauris immineret. Hęc classis mille sexcentis,
 & quod excurrit, viris referta, ducentis nonaginta quatuor
 æreis ferreisque tormentis horribilis, impensis Procerum
 societatisque Indicę constructa, omnia magna promitte-
 bat. Non tam justa prælia, quam post crebras velitationes
 compluribus onerariis navigiis direptis (inter quę quatuor
 Hispanica saccharo onusta) opima spolia non ignobilem
 hanc expeditionem fecêre. Sequenti dein anno, cum
 superato freto Australi juxta Limam insulam ventum,
 naviculâ, quam Prorex Peruvianus exploratum miserat,
 interceptâ, ex captivo centurione Martino Del Rea com-
 pertum, treis naves argentiferas probe onustas cum dua-
 bus bellicis Pantamam vorsus vela direxisse, Prætoriam
 navem, cum galeone quadraginta æneis machinis munita,
 onerarias supra quadraginta juxta tormentorum tria sug-
 gesta, quò securitati suę consulere, se recepisse. Erant
 hęc suggesta lapidea sex vel septem tormentis instructa,
 cætera enim quinquaginta majori violentię arcendæ vici-
 no litore exposita fuerant. Metuebat enim Prorex, ne clas-
 sis nostra, quam præcipiti cupiditate circa omnes terras,
 omnia maria spes lucri duxerat, urbi insulæque hostilia in-
 tentaret. Neque animus Nostri deërat pulcherrimi patran-
 di facinoris, jamque adeo quinque militum centurię, &
 quinque classiariorum cymbis impositæ, uti Callao & flu-
 men inter vicinam tellurem arriperent, cæterum concitus
 fervor aquarum circa litora, profluentemque, spem omnem
 accessus interciderat, densataque Hispanorum agmina tel-

luris extima circa ipsa maris æstuaria infederant. Cum reluctantibus itaque aquarum vorticibus, & hoste simul velle pugnare, multum se fatigare, neque quicquam proficere, verum sibi ipsis certum exitium properare, ea demum dementia videbatur. Cum hæc itaque expeditio injuria loci ægre procederet, in alias artes versare se animus Imperatoris cepit. Jussum, uti centuriones aliquot duodecim cymbis armatis, quibus ærei dracunculi, ignivomeque machinæ, ad incendia hostilibus navibus immittenda abunde suppetebant, intempesta nocte classem adorirentur. Et prospere ex voto cessit Fortuna: quadraginta circiter naveis vel nostris ignibus, vel sparso vicino incendio concremabantur, pulcherrimo nocte spectaculo, cum veluti festivus & triumphalis dies mari incubuisse videretur. Et hæc opportuna nobis res cecidit, quod, Martio tumultu ad aliam partem urbis septentrionalem concitato, perculsi oppidani illac, ubi nullum periculum erat, concursarent. Dein ubi cymbis nostris ex ordine Hispanicæ naves ignem concepissent, & cælum antè nocte atque nubibus obscuratum haud suis ignibus late fulgeret, periculum anceps periculi metu augebatur. Interea animo confirmato hostes ex propinquis tormentorum suggestis, galeone binisque navibus, quas patachas vocant, vicinoque litore machinas omnes torquere, Nostri dracunculis missilia spargere, & post principia Hispanicarum navium (quædam enim inermes, & forte non exarserant) latitare, postremo cum illic manere tutum non foret, se classem versus iterum recipere. Ita totam ferme classem furor ignium consumpsit, paucarum incendium ab Hispanis, Barbarisque ægre extinctum. Audax hoc faci-

facinus, neque minor victoria. Quanquam autem rebus ex voto fluentibus, non tamen rectum consilium fuerat, igneis navibus immittere, cum præcis anchorariis funibus facile omnes in potestatem nostram incidissent, quod ventus turgidus, qui ex tellure incrementum capiebat, illas vorfus interiora maris fluitantes agitasset. Sicuti prima luce novem Hispanicę ignibus feralibus ardentes ita movebantur, uti stationem suam deserere, ne itidem ignibus fædarentur, Nostris necessitas incubuerit. Commemorat Sandius historicus, interea duos centuriones Regnerum Brederodium, & Engelbertum Scuttum, duobus navigiis Punam insulam, & superatis quatuor navibus Guajaquelum urbem, post atrocem pugnam occupasse, & mercibus opibusque referatam, ne spoliis incumberet prædę avida juvenus, & ut fieri solet, palabunda ab hostibus cæderetur, ignibus feralibus subjecisse. Cæterum diaria, adversa sorte fusos Nostris, Punæque insule pagum incensum, referunt.

C A P U T L I.

*PRÆLIVM INTER PRÆFECTVM
PHILIPPVM DE ZVILEN, ET VNDECIM
NAVES HOSTILES CIRCA LOANDAM, ANNO
CLOIO CXXIV MENSE IUNIO, NO-
MINE SOCIETATIS OCCI-
DENTALIS.*

POST QUAM Philippus Zulius Præfectus aliquot navium, Commendatoris titulo, circa oram Africæ mare

infestasset, plureis naves superasset, fugasset, vel in arenarum vada adegisset, Loandam Africę insulam, quę ad quinque miliaria patet, aggredi in animum induxit suum. Cæterum classe undecim navium secundo vento hosti, quamprimum Nostris occurrere, consultum videbatur, cum avortere, quam, ubi visceribus alicujus regionis infederit, disjicere victorem magis proclive sit. Quo comperto Præfectus levatis anchoris, plenis velis, animi immodicus in hostem ferebatur. Acerrime utrinque pugnatum displois continuis tormentorum globis, cæterum hosti virtutis nostrę inexperto primus fervor, atque impetus subito liquecebat, & in torporem solvebatur. Animosè incipere prælium multorum, sed per cædes & igneis ad victoriam grassari illorum est, qui nihil metuunt, nisi ut vincantur. Neque diu pugnatum, cum quatuor hostiles naves feralibus conflagrarunt ignibus, prætoria & vicaria cum noctiluca litoribus ultro allisę, una fugiendo vadis adacta. Duę alię occupatę, quę & postmodum redemptę. Postridie Prætoriam, duasque reliquas, quę fixę hærebant, Nostris propius accedentes tormentis ita quassarunt, ut tandem ignem conciperent, quanquam ex iisdem, quandoquidem desperatio ultimum necessitatis telum virtutem illorum acueret, creberrimos globos ejacularentur. Postquam pulcherrimum hoc facinus bene cecidisset, ne quid reliqui victis facerent Nostris, ubi medium diei processit, aliam navem vadis impactam impetere tentarunt. Conferta pubes in treis cymbas jussu Præfecti insiliit, atque ipse, quo animos adderet, in vicinum lembum se permisit. Cæteri omnes, viri strenui, virtute Imperatoris accensi, summa celeritate

foros

foros transilire , ferro iter aperire , denique audaciam promunimento habere. Cæterum virtuti illorum Fortuna postmodum invidit , cum ex vicina tellure tam acriter globis impeterentur , ut necessitudo gravis se recipiendi eos premeret , adeò quidem ut neque ignem injiciendi copia daretur. Nonnulli occisi vulneratique , inter quos & ipse Præfectus vulnere advorso saucius. Victoria tamen eò non minor fuit , cum per omnes asperitates eluctari , ne quidem ipsa virtus permittat. Ex hostibus summa cum turpitudine plerique ex navibus se terræ dederant , cæsi nonnulli vel submersi , pauci capti. Tres ex nostris modica navi , quam patacham vocant , in litus adacti , in hostium manus pervenerant. Quibus permutandis cum tertia parte plureis ex captivis Lusitanis hosti offerrentur , Gubernator atque Episcopus Loandę fœdam & indignam conditionem proposuerunt , uti pro tribus captivis omnes admodum Lusitani & Æthiopes dimitterentur , binæ superatæ naves restituerentur. Quæ intoleranda conditio ludibrio Nostris habita , cum victi victoribus summo cum opprobrio insultarent , neque captivorum ea habita ratio , ut alienæ & impotenti superbiæ obnoxii forent. Naves integræ immensa postmodum pecunia redemptę. Neque multo post Nicolaus de Sofa , qui imperium urbis & insulæ recens obtinebat , treis captivos obtulit , pro quo officio humanitatis viginti Lusitani vinclis exoluti. Juxta urbem Loandam , atque intra sinum viginti admodum naves , inter quas & actuariæ , stationem fixerant. Etsi autem Nostris neque consilii , neque audacię unquam eguere , tamen in certum periculum velle incurrere , inconsultum videbatur.

Dee-
rat

rat locorum peritus nauta, qui vada & sicca arenarum exploraret, sine quo ab illis caveri nequibat: duoque in litore suggestus tormentorum arcere adventantes poterant. Cæterum non tam tormentorum ictus, quàm brevia metuebant, queis si hæerent, in extremo Fortuna illorum sita fuisset. Itaque providebat Præfectus, ne tale quid eveniret, vincendique cupiditate, ipsi vincerentur. Audacia quidem propior fortitudini est, cæterum temeritatem nemo unquam sapiens laudavit. Ostio quidem australi Loande, Præfectus urbis cum tribus se ostentaverat navigiis, verum nihil ibi virtus vel audacia poterant, quia periculosa itidem vada imminebant, atque suggestus decem tormentorum capax introitum prohibebat. Neque à peritis locorum facile illa cæca arenarum vitabantur, cum ipsa illa tria navigia remulco difficili nisu inter syrtes veluti, & charybdes attraherentur. Ne itaque hic tempus frustra consumerent, iterum pelago incumbere, incerta casuum, quæ mare volvit, tentare, Fortunam in diripiendis hostilibus navibus experiri. Atque adeo virtute, & Diis volentibus, prospere omnia cessere. Victæ plures circumcirca naves mercibus divites. Terror ubique hostem prostraverat, dum per ignaviam & inertiam magis incurrerent in manus nostras, quam armis vincerentur.

CAPUT LII.

ACERRIMUM PRAELIVM INTER
LVSITANICAM CLASSEM, ET HOLLAN-
DICAS ANGLICASQVE NAVES.

ANNO MDCCXXVI.

HOc anno inter Lusitanos, qui antea à Britannis Ormo-
insula pulsi fuerant, & Anglicas, Hollandicasq; naveis
juxta Persiæ oram longe acerrima fuere prælia. Hostes, præ-
ter quatuordecim minores naves (Fregattas vocant) octo
galeonibus, & quingentis æreis tormentis terribiles erant.
Nostræ naveis quatuor numero, uti & Britannicæ, humiles
præ magnitudine hostilium navium liburnicarum speciem
ostentabant. Undecimo Februarii die cruento admodum
prælio mare per quatuor horas efferbuit, dum antea Britan-
ni Hollandique usque ad extrema vitæ se invicem sacra-
mento devovissent. Memorabilis in primis navis Hollan-
dicæ, cui Virginis Dordracenæ nomen, virtus exarsit, quæ
oneraria & octodecim tantum machinis instructa, medio
hostium fluitans, per integram horam cum quinque galeo-
nibus invictas manus conferuit. Neque sudo mari suppe-
tiæ in promptu. Hostibus cupidine victoriæ flagrantibus,
animus supra modum accrevit: Nostris omnem violen-
tiam ipsa etiam morte vincere, quam cum opprobrio vinci,
satius videbatur. Surgente leni vento ab hostibus non tan-
tum, verum etiam ab amicis divisi, pelago agitabantur. Vir-
tute itaq; æquabili & inviolata per medios hostes ruere, fu-

E e

rioso-

riosoque insultu ad suos revorti, audax consilium sedit. Et Fortuna illis quanquam gravi & ancipiti periculo bene cessit: ipsa tamen navis bis ignibus incensa confestim iterum extincta fuit. Neque minor interea alterius navis nostrę (Wesopum indigetabatur) fortitudo gliscebatur, quę vicarię hostili innexa (& prætoria cæteręque naves hostiles in propinquo erant) tam cruento certamine dimicavit, uti harpagonibus disjectis ægre se vicaria reciperet, cum omni apparatu bellico & sexaginta tormentis instructissima esset. Interea concito vento Nostri quinque junctis navibus hostes fatigando vincere summo studio adnitebantur. Neque illi impotentes & lassi pugna reluctari amplius quibant, cadaveribus continuo in mare volvendis intenti. Nox atrox prælium diremit: Lusitanique juxta insulam Kismisium, Nostri prope Ormusium anchoras fixerunt. Secundo post hoc prælium die multo adhuc atrocius dimicatum est, adeo ut anceps utrinque victoria esset. Arbores hostium passim mutilę vel fractę, aut enneque gementes jactabantur, Virgo autem Dordracena ita velis pertusa fuit, ut nec ullus quidem integer nauticus funis esset. Navicula quoque incendiaria in hostem missa, sed frustraneo nisu. Tracto per integrum diem prælio noctis præsidio tuti hostes prope Ormusium, Nostri juxta Gameronam oppidum subsederunt. Postridie Lusitani prope Larequam insulam, quam infida vada prætexunt, se recepere. Compertumque post modum, nigris vexillis erectis, Præfectum classis Alonsum Boutelium filium Proregis extremum diem clausisse. Post aliquot dies, cum Surattam versus iter instituere, ex sententia omnibus rebus paratis compositisque, Nostri decrevissent, Lusitani metuen-

metuentes, ne iterum præliandi difficultate circumvenirentur, quantum possunt celerrime fugiendo patentia æquora secant, & versus oram Persicam Muscetum oppidum petunt. Postridie, quod hostium naves arboribus antennisque mutilę tam propere expedire iter nequirent, tanto horrore iterum certamen captum, uti prætoria incensa vix extingueretur, tres alię sibi invicem innexę hæsitarent. Obscuro noctis evasere, & propter arcem oppidi stationem securam elegerunt. Tam cruentis & atrocibus præliis ex Britannis Hollandisque octuaginta cæsi, complures vulnerati, ex Lusitanis præter faucios ultra mille necati, sola calamitate nobiles.

C A P U T L I I I.

P R Æ L I U M I N T E R V V I B R A N D V M

S C H R A M M I U M P R Æ F E C T V M C L A S S I S

I N D I C Æ , E T P R Æ D O N E M N I C O -

L A V M C O M P A N V M , A N N O

C I O I O C X X V I .

W I B R A N D U S Schrammius Præfectus classis Indicæ novem navigiis anno C I O I O C X X V I mense Majo mari se commiserat, duobusque postmodum mensibus portum Sierrę Lionę petebat. Cæterum conspectis quatuor navigiis, dum in dubio mens hærebat, an hostes an amici forent, ubi propius accessum, compertum famosum esse prædonem Companum, qui fœdis rapinis ubique maria infestabat, complurium mercatorum nostrorum for-

runas afflixerat, & homo profanus scelera sceleribus cumu-
laverat, multorum quoq; facinorosorum catervas tanquam
stipatas circa se habebat. Quanquam autem ille amicitiam
obtenderet, tamen Imperator noster omnia ad prælium
composuerat, quod prædonis animus subdolos, cujuslibet
rei simulator ac dissimulator, ardens prædæ cupiditate, uni-
cuique pateret. Dicitabat ille se priorum facinorum per-
tæsum codicillos veniales expectare, postulabatque simul
uti cymba nostra vicinæ telluri, ubi vultu facieque ignotus
erat, exponeretur. Quod cum negaretur, quæsitâ hac oc-
casionè hostilia animo volvere cepit, sanguineoque erecto
vexillo in principem navium Hollandiam solita animi fe-
rocia præceps ferebatur, verbisque tumidis se contumeliam
manu vindicaturum affirmabat. Responsum à Nostris, se
verba incruenta non metuere, si pugnandi consilium esset,
experturum, quibus cum viris manus confereret, eligeret
nunc, an pacem an bellum cuperet. Cæterum ille animi im-
potens, tormentis excussis, junctisque aliis navigiis navem
nostram undique premere, illique se innectere tentabat. Ve-
rum pubes nostra nautica, incredibile memoratu est,
quantum virtutem intenderit, quantaque vi tela majora
minoraque torserit, adeò ut promiscuè cadaveribus tabu-
lata tegerentur, cæterique metu perculsi carina se recipere
cogerentur. Ipse Companus, qui gladium vibrans ferociam
in vultu ostentabat, ubi telorum iterum nimbus ingru-
bat, pronus in ventrem se misit, brachioque faucibus ad in-
feriorem recessum proreptavit. Cum cominus res non pro-
cederet, eminus tormentis navem undique fatigare, atque
ad deditionem cogere, constituit. Sed Hollandia navis præ-
cipiti

cipiti insultu in hostem ferebatur, fistularumque milita-
 rium certis ictibus continuo ita illum impetebat, uti cæso-
 rum cruor horribili specie passim in mare funderetur. Vica-
 ria hostilis admodum dedolata, multisque foraminibus per-
 tusa ac dilacerata, fugæ propior, ne vis aquarum illam oppri-
 meret, paulum secessit. Non procul una ex liburnicis nostris
 machinas quoq; torquebat, quam adoriri primum hostis non
 affectabat, quod principe navi, uti sperabat, superata, illa
 se subducere nequiret. Cæterum cum illam debellare, lon-
 ge opinione asperius acerbisque foret, mutato consilio li-
 burnicam adoriuntur, verum omnibus expansis velis ilicet
 suppetias ferebat Prætoria nostra, omnibusque ex latere
 machinis explosis, superiore vento usus, tanto horrore
 omnes territavit, ut nemo supra tabulata se sistere auderet,
 vel vela majora intendere, uti præsentis se subducerent pe-
 riculo. Itaque Companus, uti in rebus adversis fieri solet,
 consiliorum expers in vicina vada impedit, ne Nostris infe-
 ctandi copia vel facultas esset. Interea prætoria & liburni-
 ca nostra in altum profectæ, reliquos prædones cingere
 nitebantur, sed elapsi in fuga salutem quæsi verunt. Tanta
 jam illos incesserat consternatio, uti postmodum comper-
 tum fuit, ut deditionem agitaverint. Pauci ex Nostris fuere
 vulnerati vel cæsi, sed princeps navis nostra admodum fuit
 quassata, ita ut triduo vix se expedire iterum potuerit. Vir-
 tus quoque & prudentia prædonis hoc prælio emicuit,
 quippe pollebat magna vi animi & corporis, rerum mari-
 timarum vetus, animus, supra quam cuiquam credibile est,
 audax, subdolis, cædibus & rapinis innutritus. Eundem
 postmodum Nostris, prædonesque portum tetigere, metu

piratis perculsis, ne manus nostras iterum violentas experirentur. Imperatum, ut prædo stationem suam desereret, quod post multas contentiones detrectare nequivit.

CAPUT LIV.

MEMORABILIS PRÆTORIÆ HISPANICÆ CLADES, A NOVEM CLASSIARIIS PERPETRATA, ANNO EODEM.

CUM mare nostrum hostium damna non caperet, complures Belgæ, qui Regias partes sectabantur, in Hispaniam migraverant, societatemque inierant, uti cunctas naveis, quæ Hollandica commercia vectabant, interciperent. Unusquisque nulla gentis habita ratione ducere, trahere, rapere, sine modo modestiaque polluere, vastare omnia, donec brevi societas ita adolevit, uti quinque naveis in mare ducerent, cujus Prætoriæ Busencolius Dunkerkanus summo cum imperio præerat. Hæc navis, quæ à Daniscanis capta fuerat, quatuor æreis, triginta ferreis machinis cincta, milite Hispano insidebatur, pubes nautica variarum gentium militia atque inopia urgebatur. Inter illos novem classiarii Belgæ, qui occupata Bahia captivorum numerum auxerant, servitutis impatientes, quovis modo navem vincere, injuste potentiæ obviam ire, victos acerbius ulcisci, quanquam mortis periculo, in animum induxerunt suum. Per duos menses cunctando, opportunum tempus opperiendo, res ex voto non succedebat. Sed quia magna facinora ægre differuntur, & celeritate constant,
conju-

conjunctionis Princeps cum sociis concubia nocte, Hispanos, qui excubias agitabant, cum Præfecto, magno & feroci animo trucidat. Plerique cæsi ex Hispanis, antequam insolitus tumultus classarios alios somno pressos excitavit. Qui periculi magnitudine commoti, uti rebus trepidis fieri solet, consiliis fluctuare, concursationibus periculum anceps augere, neque armis obniti, neque conjuratos adjuvare. Quæsitum, an partium suarum studia sectari cuperent, an potius ferro decernere, in partes pedibus secesserunt. Electus in centurionem conjuratorum primus, cæteri in sacramentum militare acti. Inveni postmodum quindecim Hispani, quos fortuna occultaverat, quorum supplicum sanguini parcere, victoribus clementia videbatur. Abducta navi in Texeliæ stationem, centurio Hispanico vestitu tanquam triumphali amictus Hagam magnis itineribus contendens, ab Auriaco, laudata ejus sociorumque virtute, Præfecturam navis impetravit.

C A P U T L V.

*DE EXPEDITIONE ET PRÆELIO PE-**TRI HEINII CVM CLASSE HOSTILI IUX-**TA VRBEM S. SALVATORIS IN BRA-**SILIA. ANNO MDLXXXVII.*

IN partes nunc veniat virtus incredibilis Petri Heinii, qui obscuris majoribus genitus, maris non tam hospes quam indigena, inter ferocientes tempestates enutritus, horrore efferati elementi animum quoque exasperaverat, quin-
imo

imo ipse horror & tempestas Oceani, ad quoscunque casus induratus, nullibi hosti quietem permittebat. Præter odium Hispani ex invisa dominatione, quo nautica plebes etiam domi armatur, accedebat & privata causa. Captus ab Hispanis una cum patre, servilem in modum habitus, flagris ac verberibus cæsus, postmodum triremi impositus, cum cæteris, quos Spinola ea tempestate habebat, Slusam Flandriæ advectus, libertati demum restitutus, quo tempore Mendoza Arragonius ex convento captivos reddi suis impetrasset. Iterum in India ad Occidentem captus, post biennium dimissus, nullis periculis territus, vitæ prodigus ubique se hosti objectabat. Jam ante vicariam potestatem sub Præfecto Willekeno nomine societatis Indicæ obtinuerat, atque urbem S. Salvatoris in Brasilia aggressus, inter primos murum superaverat, stipatam hostium multitudinem in fugam egerat, deniq; urbem opulentissimam, ut superius commemoratū fuit, desertam Lusitanis expugnaverat. Anno demum clō lō c xxvi Præfectum classi societas Indica, quæ ad Occidentem, illum communibus votis nuncupaverat. Classis constabat novē majoribus navigiis, celocibus quinque, quæ viribus modica, si Præfecti generalis Balduini Henrici classi, quæ maria sulcabat, jungi potuisset, impetendæ hostili & Regiæ argentiferæ æqualis fuisset. Sed iniqua nos fortuna pressit. Nostri enim frustra quæsito Præfecto, multa maria emensi, multis quoq; difficultatibus agitati, pluribus tamen interceptis navigiis, quæ commercia vectabant, tandem ex captivis intellexere Præfectum generalem Balduinum Henrici diem ultimū prope Havanam clausisse, classarios patriā vorsus iter direxisse. In primis Imperator noster, qui

qui ubique ad gloriam virtutis via grassabatur, ereptam sibi classis regię argentiferę invadendę occasionem, non per fo-cordiam vel ignaviam, sed per infortunium, multum querebatur. Namque illa divitiis onusta, & quadraginta sex velis instructa circa promontoriũ Floridę nono Septembris die in conspectum venerat. Quam adoriri concilio militari inconsultum visum fuit, namq; frustra eniti, neq; aliud se fatigando quam certo periculo se exponere, extremę dementię erat. Per aliquot menses pelago jactatus Kalendis Martii sequentis anni ad portum Bahię delatus, furtim, & per insidias hostilem classem adoriri in animum induxerat suum, cæterum malacia maris impediēbat. Dum cunctantur, non tantum Imperatori, sed & aliis egregiis viris, præfectis simul cum omni militari & nautica pube flamma virtutis glorięque supra modum exarsit, neque prius sedari potuit, quam hostem in propriis visceribus adorirentur. Itaq; Heinius secundo & turgido vento in portum hostilem delatus, classem naviũ viginti & sex, quæ propter urbis mœnia suggestumque tormentorum se interius receperat, animo militari invadi imperat. Naves hostiles propriis tormentis munitæ, etiam urbis atque arcis, quæ valida urbem prætexebat, machinis defendebantur. Primus huc cursum intendit Archithalassus, ut qui primus auctoritate etiam virtute esset. Cumque se classi inseruisset, medius inter Prætoriam vicariamque hostium, jaci anchoram & sisti iubet, attonitisque oppidanis, quo tam audax facinus abiret, cruentam pugnam inchoavit. Binæ nostræ naves, quibus Geldriæ & Hollandiæ insigne erat, eodem animo adoriendo hosti anchoram fixerunt, reliquæ non confestim, inferiori vento agitatae,

præsto fuerunt. A tribus itaque nostratibus navibus tam acriter impetite dedolataeque hostiles, ut deditioem sub conditione vitae sponderent. Sed continuo tormentorum fragore non audite postulantium voces. Neque abstinit Heinius vicarie affixus, donec illa ita perfoderetur, ut fundum peteret, atque tres tantum ex militari manu superstites reciperentur. Interea dum ex urbe, cui Praefectus erat Didacus Ludovicus Oliverius, impiger militiae & vetus, dum ex classe hostili terribilem in modum tormenta undique tonabant, incredibile dictu, cymbis socii navales cum sclopetariis se dederunt, & contra densissimam globorum ingentium procellam insultarunt, audacia & celeritate admiranda foros hostiles transgressi tanto impetu se in naves effuderunt, uti confertus hostilis miles ex navibus se in mare præcipitem daret, atque enatando ægre se reciperet, cunctæ admodum naves intra teli iactum abducerentur. Quamquam autem ex omnibus munimentis, tam majoribus, quam manuariis tormentis, instar grandinis densi globi torquerentur in Nostros, tanta tamen fortitudine & virtute cuncta expedita fuerunt, ut intra tres horas victoriam hostibus extorserint, summo Lusitanorum opprobrio atque contumeliâ. Et major hostium clades, quam nostra, quæ tamen se defensantibus omnia prona, nostris adeo ardua & difficilia, ut veluti cum morte colluctandum, atque ex cymbis in fastigia navium enitendum esset. Abductæ tamen viginti & duæ naves ex portus intimis penetrantibus. Cæterum dum Nostri revocare gradum ab urbe & suggestu tormentorum cupiunt, navem Prætoriam victoricem, aliamque Geldrie nomine insignem, mare niquum

iquum deseruit, ita ut utraque vadis hæreret. Geldria summo nisu laxata, Prætoria altius fixa, etsi omni ope succurreret pubes nautica, liberari nequibat, & cum postridiæ omni molimine à cæteris navibus, quæ propius adventarant, frustra idem tentatum esset, ita hostium tormentis perfossa fuit, ut ne quidem navis speciem referret. Et cæteræ quoque naves, imprimis Geldria, continuis globorum ictibus nonnihil quassatæ fuerunt. Dum Martis hæc horribilis tempestas ingruit, dubiū an negligentia an casu incenso pulvere pyrio navis, quæ malus Auriaca indigetabatur, unà cum sexaginta viris dissiliit, ex quibus quatuordecim superstites, miserè ignibus ustulati, recepti sunt. Imperator itaque classis, comperto navem Prætoriam abduci non posse, atque ita undique trajectam, ut navigationibus inutilis futura esset, prædam tolli, perfossisque tormentis ignem injici, atque concremari mandat. Quamquam autem horribile, atrox & diuturnum illud fuerit prælium, ex Nostris tamen pauci quinquaginta circiter adversis vulneribus cæsi, Imperator classis sinistro brachio fistulæ militaris globo vulneratus, aculeoque ligneo tibia tenus adacto saucius, ejusdemque vicarius manuario tormento sub costis spuris, non letale vulnus accepit. Prædam omnem quatuor delectis navibus, inter quas & Prætoria hostilis, ad suos propere dimisit, cæteras expeditas maxime refici, reliquas exuri jussit.

CAPUT LVI.

*DE EIVSDEM PRÆFECTI PRÆ-
LII, ET VICTORIA, EO-
DEM ANNO.*

VICTOR hostium Heinius multa iterum cum animo suo volvebat, novamque victoriam meditabatur maria lustrans: neque præceps animi cupido debilitando hosti expleri ullo modo poterat, sed inquietus cum inquieto elemento huc atque illuc fluctuabat. Nonnullæ minoris pretii naves interceptæ vel incensæ. Juxta Bahiam vela intendens, ex Lusitanis captivis intellexit, quinque vel sex navigia crepidine vicini fluminis confedisse. Duabus velocibus imperatum, uti cum omnibus lincibus & scaphis manu militum instructis interiora fluminis penetrarent. In cujus ostio vacuum desertumque, neque infimæ magnitudinis, navigium, expilatis iis, quæ fors offerebat, sui juris esse permiserunt. Namque omnium animos spes prædæ transvorsos egerat, studiisque ita accensis pubes nautica, ne qua occasio elaberetur, sollicita summopere & anxia erat. Aliquantum fluvio proVectis angusto sinu aliquot hostiles naves latitare visæ, quæ omnem operam intendebant, uti conspectui nostrorum se subducerent. Propius accedentibus Nostris tanto impetu majoribus tormentis, & manuariis fistulis crudelis insæviit tempestas, uti opprimendi insultandique in naves hostiles nulla spes illos adducere posset. Reversi itaque ad suos, cum enarrassent quibus fuissent difficul-
ficul-

ficultatibus pressi, Imperator tamen, uti erat promptę vir-
 tutis & audacię, supra modum glorię militaris appetens,
 magno animo iterum statuit, seipsum cum promptissimis
 quibusque objectare periculis, atque fortunam experiri.
 Luce itaque proxima iterum ingressi flumen, non eodem
 loco quo pridie, sed penitius retrò cessisse hostem comper-
 tum est. Quo investigato repertoque, intonuerunt iterum
 tormenta tanta ferocia, ut adoriri hostiles naves supra au-
 daciam cunctorum esse videretur. In primis vicaria ma-
 nuariis fistulis maximo horrore explosis ingentem Nostris
 terrorem incusserat. Præerat illi homo facinorosus, & pluri-
 bus criminibus coöpertus centurio, nomine Padilha, qui
 sanguine nobilissimi & generosissimi Domini Dortæ nefa-
 rias maculaverat manus, quem Bahię Gubernator cum cen-
 tum & quinquaginta militibus præsidio navis imposuerat.
 Verum Imperator noster, suo adventu ultimo imperio, ne
 se reciperent, impedivit, cui, cum nullum fere consilium vel
 inceptum frustra fuisset, facile obtemperabat nautica pu-
 bes, & incredibili insultu navem violenta manu superavit.
 Nusquam magis patuit, audacibus nihil invium esse, & for-
 tissimo cuique minimum adesse periculi. Quippe hostili
 sanguine præter treis pueros omnibus occisis fori natabant,
 & per sentinam in flumen se exonerabant, tredecim tan-
 tum ex Nostris desideratis. Hostiles alię duę, inter quas &
 Prætoria, facile occupatę, dum miles se profundo commit-
 tit, & natando eluctatur. Ulterius adhuc duę vel tres sub
 obtectu arborum latitabant, quæ refluentibus aquis vadis
 hæsitabant, illoque beneficio ab omni insultu facile defen-
 sabantur. Consultum visum Imperatori nostro in mare

captas naveis cum suis promovere ; namque per quatuor admodum milliaria Hollandica obliquo & tortuoso amenitendum erat. Rupta per infortunium una captarum navium : præmissisque cymbis uti prospicerent , quidnam interea hostis moliretur , compertum , hostem interea cum præsidio, ex urbe proxima, quæ S. Salvatori sacra, ad ostiū fluvii , qua exitus nostris patebat , vicinum collem munimentis cinctum infedisse. Adhæc navis, quam antea Nostri desertam reliquerant , consilio hostili submersa & vadis impacta viam eximebat. Verum subsidentibus aquis igne injecto flammam concepit, & certantibus duobus elementis, destinata aquis, ignibus periit. Et quanquam fistulis densos globos ejacularentur hostes, qui collem infederant, dracones tamen nostri (tormentorum hoc genus est) ita multifariam suos ignes eructarunt , ut exiguum inde damnum paterentur. Adversus impetus hostiles ex vicino colle aliud excogitatum præsidium. Boum tergis naves omnes, inprimis quæ præcedebant cymbæ munitæ ictus crebros fistularum eliserunt. Adverso vento, angusto & vadoso flumine educi naves nequibant, verum à cymbis ex longinquo jactis anchoris attrahi illas necesse erat. Hoc uti multis difficultatibus obnoxium erat , ita Imperator noster non tantum fortitudine , sed & consilio pollebat, quod longe difficillimum esse solet, cum audacia ad temeritatem, prudentia ad timiditatem propius accedat. Verum cymbæ velteribus cinctæ eliso glandium impetu incredibili successu anchoras jecerunt, fluvioque tres naves eductæ, ipse Præfectus classis cum suis postridie sub oculis hostium flumine vadoso elapsus, certa reportavit victoriæ præmia.

CAPUT LVII.

*PRÆLIVM ACRE INTER TRES NO-
STRATIVM NAVES, ET PRÆTORIAM VI-
CARIAMQVE HONDVRENSEM,
ANNO MDCCXXVII. VIII JULII.*

QUINQUE liburnicas sub Præfectura Joachimi Gysii Batavi Zelandique expediverant, ut diripiendis hostilibus navibus ad occidentem maria metirentur. Cum immenso & inquieto mari huc atque illuc fluctuantes, multas circumvecti insulas, modo juncti, modo divisi, animum tamen hostem contundendi non diviserant. Cum jam antea Hispanicam fregattam prope Maracaibo igne corrupissent, mare ubique infestantes, inter insulam de Vaca, & Hispaniolam excepta una navi frequentes simul convenerant. Hinc iterum fluctibus divorfi post mensem exactum promontorium Corrientes tetigerunt. Postridie una Hollandica, & duæ Zelandicæ juxta promontorium S. Antonii modicis tantum velis movebantur. Ubi dies processit, vela peregrina conspectui se dederunt, sed quod compositum & tacitum ventis mare sternere- tur, nulla insectandi copia fuit. Cum secundo dein die suppara velorum iterum paterent, lembo armatis vi- ris referto adnitente remige facile navis superata, quæ ex nova Hispaniola cursum huc intenderat. Postero die emi- nentem regionem Cubæ oculis usurpabant, eoque distri- ctu usque ad octavum diem Julii cursus huc atque illuc re-
lietos

lictos iterabant. Appetente die conspecta duo vela, quò
 omnibus expansis linteis vento secundo Nostri ferebantur.
 Propinquantes duo esse majora Hispanica navigia intel-
 lexerunt. Ardorem pugnandi prædè quoque cupido acer-
 rime instigabat, quæ prima esse mortales censent, & præ-
 cipue militarem pubem trahunt, quorum animus nulla ma-
 gis tuba quam spoliolorum accenditur. Cum itaque omnes
 labores atque pericula consueta haberent, sibi ipsis inca-
 lescente sanguine temperare nequibant, acerrimeque ex-
 plosis omnibus tormentis in hostem tonabant, verum in-
 neçtere se hostilibus navibus absente Prætoria nostra non
 consultum judicabant. Signo dato & illa præsto fuit, atque
 tormentis omnibus hostem impetiit, quod & reliquæ ex
 ordine factitarunt. Iteratis dein ictibus, Prætoria nonni-
 hil cedente, relliquis dubitantibus, ecquid rei esset, cymba
 centuriones se Imperatori sistunt. Ibi, quia globos & jacula
 eminus in hostem torquere frustraneum videretur, impetu
 atque insultu hostiles naves debellare commune consilium
 fuit. Virtus nullam longiorem moram ferebat, sed cominus
 prælium conferere, Archithalassum adoriri, hostem ferire,
 fatigare, nihil metuere quam turpem famam illos edocebat.
 Dum ita feruntur colloquia, nostris navibus vento ulte-
 rius actis, consternatis, uti credebat, & fugientibus immi-
 nere summa ope adnitebatur hostilis Imperator. Neque
 enim credebat (inauditum antea facinus) liburnicas cum
 galeonibus periculum virium experturas. Supremo itaq;
 ex apice vexillo tormentique ictu, signum pugnandi dedit.
 Cæterum procul à nostris tanta turpitude atque ignominia
 abfuit, queis mortis jam ante victoribus, nihil aliud quam
hostis

hostis quærebatur. Adversum ventis mare, obliquando vela, superare, Prætoris hostili se implicare, summum illorum votum fuit. Cæterum illam iniquo mari, tum quod expeditior princeps hostiū navis in omnes partes se vorteret, adoriri Fortuna non permittebat. Vicariam itaque adorti ab utroque latere: verum suppetias Prætoris hostilis tulit, atque principi navium nostrarum, cui Leænæ nomen erat, se implicuit, quæ vicariæ latere eminentiori, quod velo & ventis non deprimitur, prælium jam concitaverat. Ita illa media inter duas hostiles utrinque atrociter impetebatur. Tum subito cœorta globorum tempestas cum magno fragore, densusque fumi nimbus intermicantibus ignibus visum impediēbat. Duæ dein aliæ naveis vicariam summo impetu adoriuntur. Foros transilire Nostri tentabant, cæterum hoc longe difficillimum erat, cum ex sublimibus navium tabulatis hostes Nostros fessos, confectosque lanceis deprimerent. Cum neque ita belli alea procederet, ignitis jaculis (malo punico in militia nomen est) quæ manu atrociter spargebantur, terror hosti incutiebatur. Nihil crudelius repertum, ex quo in terminis mortalitatis properandis ingenium hominum laboravit. Hoc jaculum quicquid obvium convellit, ita ut ipsum Acheronta perumpere videatur. Terrâ ædes uno impetu disjicit, ipsa telluris viscera atque intima penetralia pandit, ut cuncta misceri videantur elementa: mari atrocius sævit, ubi in naves conjectum, angustia loci tabulata hominesque misere collidit. Qua procella miles hostilis laceris navis asseribus misere sauciabatur, adeò ut nullibi refugium foret, cum ubiq; furiosum illud jaculum vim suam horrendam exerceret, horribiles ejula-

tus, clamoresque morientium exaudirentur. Dehinc incendio navis corripiebatur, neque militem nostrum ignis suus deseruit transfiliendi. Tum totius negotii fœda & miserabilis facies fuit, passim pecudum more hostis obtruncari, cadavera in mare volvi, sanguine denique aspersæ aquæ fluitabant. Pauci Hispani furori militum exempti. Incendium navis summa cura extinctum. Interea prætoria hostilis calamitati se subducere nitebatur, quanquam & nostræ naves, inprimis Læna, quæ inter duas hostiles media jacuerat, ita exceptæ, perforatæque essent, uti fessæ laceræque insectandi animum ponerent. Contenti itaque hac victoria, simul cum superata navi in sinum (Canalem vocant) Bahamæ se receperunt, & circa oram Floridæ exonertis mercibus opulentis, Hispanos, quorum vitæ pepercerant, incolumes Havanam dimiserunt. Ita demum pluribus direptis navibus classis hæc Indica quinto Septembris die fœliciter in patriam appulit, luculentis spoliis turgida, quæ duodecim auri vasa superabant. Præfectus torque aurea in præmium virtutis donatus, nauticæ juventuti tredecim mensium stipendium præter solitam mercedem ab Indicæ societatis Curatoribus persolutum, ne virtus sine præmio flaccesceret, quæ per se dura & amara est, nisi largitione sustentetur. Liberalitas & fortitudo ultro citroque ire debet, & hic est quæstus Reip. maximus, de fructibus nonnihil impartiri, qui vitam pro commodis Reip. impartuntur. Et hoc Proceribus nostris semper curæ fuit, uti in virtutis præmiis magnifici essent, neque ullis meritis manum clauderent. Ita Deo juvante, nihil quoque clausum & invium fortitudini Batavorum fuit.

CAPUT LVIII.

DE PRÆLIO NAVALI INTER CLASSEM HOLLANDICAM NOMINE SOCIETATIS INDICÆ OCCIDENTALIS, CUI PRÆFECTVS ERAT PETRVS ADRIANI ITA, ET PRÆTORIAM, VICARIAMQVE HONDURENSEM, ANNO MDCCXXXVIII, MENSE AUGUSTO.

SOCIETAS Indica spoliorum cupidine ulterius flagrans, cujus potissimum causâ & bella geruntur, & maria sulcantur, ipsâ hyeme mense Februario fatigandæ Americæ, quæ nervos regios sustentabat, classem instructam sex majoribus navigiis, celocibus tribus, sub Imperio Petri Adriani Ita mari commiserat. Post multa maria emensa, vagasque navigationes fluctuantes, mense Augusto Prætorix vicariæque navi classis Hondurensis circa Havanam occurrerunt. Utraque viginti tormentis bellicis munita, hæc ducentis quinquaginta, altera ducentis viris stipata. Hostes perterriti fugiendo versus litora Havanæ portum, quæ ad duo tantum miliaria versus orientem aberat, attingere omni ope laborabant. Cæterum una navium nostrarum concitator velocitate sua cursum hostilem interceptit, ita ut ferro iter aperiundi, confingendique illis gravis necessitas incumberet. Vicaria primum insultum tulit animosè admodum, & cum nostris harpagones, quibus se innecterent, deessent, elapsa vadis hæsit. Non semper virtus Fortuna pensatur, & incerta casuum, si uspiam, indomito maris ele-

mento dominantur. Quippe navis nostra prædæ avida, dum non contractè satis se vortit, ex imperitia locorum, cæco vado itidem adhæsit. Quo in loco immobilis, continuis tormentorum verberibus à matutino tempore usque ad horam secundam post medium diem, ita impetita est, ut major malus medius dissiliret. Neque illa impatiens sui in hostem sua vibrare fulmina quibat. Prætoria hostilis versus litus itidem adacta, & cæcis syrtibus fixa. Nostra inter duas hostiles media ita densatis ictibus globorum perfossa fuit, ut sui impotens animum sponderet, undique circumventa de deditone cogitaret. Ita lacera navi, quæ vel ignibus vel Oceano ludibrium debebat, integra quidem fortitudo emicuit, sed contra extrema Fortunæ, cum nihil amplius possis, eniti ne quidem ipsa virtus potest. Dum ita non tam cum hostibus quam iniquitate loci luctabantur, Princeps classis nostræ diu ventis fluctibusque adversis jaçtatus, cum infersum mare suppetias nostris prohiberet, paulum septentrionem vorsus inclinans, à meridie, stans illic ex eadem plaga spirantibus ventis, turgidis velis in hostem fertur. Duabus aliis navibus, Vicariæ, & Fortunæ, quas penes se habebat, quid faciendum injungit. Ipse consilio & virtute validus advorsa Fortunæ superavit, quæ brevi momento huc atque illuc se flectit. Quanquam diu dubia quò se inclinaret, cum & nostra & hostilis virtus utrinque illam prensaret. Quippe ita acriter vicaria Nostris restitit, ut majora quoque tormentorum verbera, quibus horrendum in modum à fronte lacerabatur, contemneret. Sicut densa grando tectis illisa dissilit, ita supra cladem est robustus fortitudine animus. Nostris immixtis ignitis foculis, terrorem

rem incutere, atque ita in tabulata eniti tentaverant, verum æquè animose pulsi fugatique. Naveis deinceps duæ, quæ Delphinis & Fortune nomina erant, cum in Prætoriam hostilem simul globos misissent, præsidio Nôstris fuere. Fluctivaga Delphin propius accedens à tergo vicariam hostilem premebat, Fortuna certo omine victoriam spondens promptissimum quemque & maxime strenuum militem in Prætoriam traduxerat. Tum demum conferta pubes incredibili insultu in vicariam se præcipitem dedit, atque invictus animus non tam in audaciam, quam in furorem prorupit. Flagrabant & micabant oculi, exæstuabat in facie sanguis, concutiebatur crebro spiritu pectus, citatus gradus, manus inquietæ, corpus denique in exitium hostium instar maris fluctuante gressu attollebatur. Pro ingenio quisque glande vel ferro pugnare, atque acriter resistente hoste modò eniti in advorsa navis, modò concidere, modò lapsantem iterum gressum firmare, donec pertinacia & horribilis insultus hostilem navem superaret. Tum promiscue sanguine hostili imbuti enses, omnia, quæ visus se extendebat, constrata telis, armis, cadaveribus, inter ea tabulata infecta cruore fluitabant. Ex trecentis viris, dimidia pars ferro fatum invenit, reliqui, qui natando per aquas ferebantur, vel iisdem merfi, vel pauci admodum evasere. Commemorant nonnulli inter præliandum, cum jam vicaria navis superata esset, hostisque confectus, igne illam conflagrasse, quam cum pubes militaris & nautica obflammarum violentiam desereret, Præfectum stricto gladio rutilantibus ferocem oculis fugientis prohibuisse, atque hæc verba addidisse, ut aut ignes extinguerent, aut iisdem perirent, me-

tuentem nimirum, ne ingentes opes, simul cum devicta navi concremarentur. Quod quidem ab aliis silentio transmissum pro comperto dicere nequeo: hoc constat mercibus, quibus stipata erat, exoneratis, cum ad quinque pedes navis aqua premeretur, atque humentia terga bouum fœdum & intolerabilem odorem spargerent, postmodum ignibus subjectam fuisse. Interea, uti ad institutum revertar, tres aliæ Nostrorum naves, fixis anchoris, Prætoriam hostilem adoriuntur, & continuis tormentorum ictibus fatigant, cæterum hosti perculso tam fœdo & horribili suorum spectaculo, animus timore obstupuit, consilia præpedita turbabantur. Ubi enim metus dominatur, etiam fortissimis viris subito omnis mens cadit, neque quicquam pensi habetur. Fuga itaque iis potior fuit, & infido mari vitam suam crediderunt. Ex promptissimis tamen quinquaginta extrema expectarunt, qui tamen mox eadem sorte effugium morti quæsivere. Ita post acerrimum conflictum superatæ prima & vicaria classis Hondurensis naves; singulæ ducentis & ultra infessæ fuerant militibus, qui militiæ veteres ad nutum monentis intenti, arma armis conferere, obistere, circumire, discurrere, mutare pugnandi vices, virtutem virtute regere cum peritissimis noverant. Ex quibus ultra ducentos obruncati, præter illos qui miserabili fato mari sibi mortem properaverant. Nostræ tantum duodecim vel tredecim cæsos numerabant, quibus recens occisis vultus adhuc ferociam animi & vindictæ studium ostentabat. Majoris sæpe virtutis est victoriâ prudenter uti, quam hostem vicisse. Plures sæpe quæ ferri virtute quæsiverunt, per fastidium & contemptum hostium perdiderunt. Hanc itaque

Fortunę indulgentiam, qua etiam optimi Imperatores in-
solescunt, periculo committere, modicisque intentus im-
modica affectare noluit prudentissimus Imperator. Opu-
lenta alioquin classis, qua ex Terra Firma immensę divitię
vectabantur, propinqua censebatur: cæterum incerta pro
certis captare noluit Archithalassus, cui fatales rerum vicif-
situdines, & incerta maritimę militię in promptu erant:
inprimis quia pleręque naves sicco arenarum fixę, atque
excita illarum moles ægre moveri poterat. Vicaria itaque,
quę tam alte syrtibus federat, uti nullis laboribus iterum
fluctuare posset, exemptis mercibus, aquis exitium mini-
tantibus, contrario ignis elemento periit. Prætoria quoque
hostilis, atque Leæna, quę vehementer pertusa erat, à vicinis
navibus trahebantur. Ventis itidem silentibus maris æstus
ad ostium Havanę classem nostram abripuerat. Et nisi la-
cerę naves summo nisu Oceanum versus à cymbis impulsę
fuissent, ab hostilibus munimentis, quę nondum tormen-
tis pertingere classem nostram quibant, periculum ingens
incubuisset. Maxima igitur difficultate eluctati, expansis se-
cundo euro velis per fretum Bahamę propter oram Floridę
vias maris tentarunt, Prætoriaque hostilis, quę rimis fa-
riscens seipsam supra aquam tueri non poterat, sublatis
paulatim mercibus ignium violentia combusta. Ita junctis
velis Imperator maria feliciter emensus circa finem Septem-
bris, atque ineunte Octobre in Patriam revorsus, summo
omnium studio exceptus fuit.

C A P U T L I X.

*DE CLASSE ARGENTIFERA A P E -
T R O H E I N I O D I R E P T A.*

ANNO MDCCXXVIII.

ANNO hujus sæculi vigesimo octavo sub Imperatoris Heinii auspiciis ad Septembris nonū diem sole oriente classis argentifera ex nova Hispania in conspectum primo venit. Nonnullæ naves ex Nostris, vento diutius divulsæ, suas iterum vires commodum junxerant, ut tanquam numinis decreto victoria sponderetur. Quanquam Havanæ litora premerent Nostris, æstuante & rapido fluxu versus Matanzam delatis opportunus hostium occursum fuit, quo & ipsos rapidius mare impulerat. Ita benignitas fluctuum spolia sui Oceani nobis obtulit. Laurentius quidem de Cabrera Havanæ gubernator omnem curam intenderat, celocemque miserat monitum suos, classem Hollandicam viginti circiter & trium navium in propinquo esse, verum illa sex admodum diebus per fluctus varie agitata, intercepta spem atque fidem Nostris intendit. Ad octavum Septembris nuntiato navem hostilem, quæ ex novâ Hispania adventabat, ab una nostrarum occupatam, totamque classem non procul abesse, supremus præfectus opulentissimam classem jam animo invaserat, viceratque. Et socii navales spe accensi prima luce in corbem supremum eniti, & tanquam ex speculâ quaquaversum prospectu suo Oceanum metiri. Primo decem naves eminus oblata, quò cum cursum flexisset Im-

set Imperator, haud difficulter ferme omnes (una enim forte evaserat) debellavit. Quippe nihil hostile cogitantes sub obscurum noctis igneis nostræ classis secuti, prius senserunt Fortunas suas in extremo sitas, quàm se expedire ullo modo possent. Lintribus & scaphis armato milite munitis, quod majora navigia sudo maris impedirentur, primo insultu facile oppressi. Verum illis navigiis non congesta argenti pondera laminæque, neque pretiosæ admodum merces vectabantur. Ubi medium diei processerat, novem aliæ sublimes naves tanquàm fluitantes turres in mari spectabantur, quas galeones esse argento stipatas dubitatum non fuit. Quis necessitas tam diu cunctandi in novæ Hispaniæ portu incubuerat, quod unius ruptæ carinæ eximenda fuissent onera. Ita fortuna, quæ in rebus humanis dominatur, vel fatum patriæ nostræ immensam gazam obtulit, quæ si hostilis classis celerius mari se committere potuisset, manibus elapsa fuisset nostris. Citato cursu velis omnibus expansis insectatus Imperator summa ope enitebatur, ut classem hostilem, sinu Matanzæ prohiberet. Verum illa, velis turgentibus hosteis fugiendo, cæcis vadis in ipso portu allisit, uti crebro una calamitas alterius prænuncia esse solet. Subito tumultu, dum animus timore obstupescit, atque opum custodiendarum cupido incessit, cymbis ultrò citroque pretiosissima quæque auferre in vicinam tellurem nitebantur. Obscurum noctis timorem auxerat, circumspectare omnia & omni strepitu inhorrescere, multum properando parum promoverere. Nostri spe immensæ prædæ accensi, cui nunquam satis festinatur, postridie nacti hostilem classem syrtibus hæsitantem, non tam vocibus Impe-

ratoris, quàm proprio ardore abripiabantur. Imperator ferro toto corpore munitus, militaris & horridæ abruptæque facundiæ, non tam speciosis verbis quàm ignibus oculorum, ignes sociorum inflammabat. Ipse imperterritus, promptæq; audaciæ, in proximum lembum se permittit, ex quo complures sclopetis instructi ex mandato insultum in hostes parabant. Nunquam socordia atque ignavia hostium minus pugnatum, majorque victoria obtigit. Postquam in vicariam armatis validam fistulæ militares aliquotiens displosæ, & si se dederet vitæ incolumitas sponderetur, victa, antequam se ad certamen fere componeret. Memorabilis hic classarii audacia silentio oblitteranda non videtur. Cum enim ex humili cymba in fastigium Hispanicæ navis eniti nequiret, fune forsan pendulo se ipsum spectantium hostium ingenti opprobrio in superiora attraxit, quæsitisque subito restibus, projectisque, ad eandem audaciam reliquos navales confirmavit. Eadem sorte vitæ conditione Prætorix aliisque oblata, ubi classis Hispanicæ Præfectus Franciscus de Beunavida illam accepit, vinci quoque cæteras non puduit. Ita immani præda, nullo nostrorum, vixque ullo hostium sanguine, potiti sumus, commissis ad Marancæ sinum non consilio, sed æstus marini impetu classibus. Ipse quoq; Imperator non fortitudini suæ, vel præsidiiis humanis, sed soli divini numinis benignitati tam ingentem victoriam tribuit. Prædam trecentorum auri vasorum capacè fuisse à nonnullis annotatum invenio. Compertum quoque ita argenti facti atque infecti pretiosisque mercibus stipatas naveis fuisse, ut pleraque tormenta flecti agitarique nequiverint. Interea ne militaris & nautica pubes rapaces laxaret

manus,

manus, in tempore provifum. Neque fevere inquitum in eos, quos argenti lucrique cupido in transvorfum abripuerat. Qui nescit tempori velificari, nimiumque rigorem licentia temperare, inutilis est Imperator. Ignoscendum, sæpe vel connivendum iis, quæ corrigere est nefas, modo non velut excuffo cupiditatis freno in nervum erumpat publica licentia. Exonerandis hinc mercibus quinque dies confumpti, una mercatoriarum velleribus onufta fundo merfa. Quatuor galeones cum una mercatoria Bataviam vorfus destinata, cætera ignibus confumptæ vel depressæ. Inter galeones uni, ne rimis fatifcens in itinere aquis periret, mercibus transportatis, ignis injectus fuit. Cætera naves, etfi nonnunquam ventis disjectæ, mense Decembri & Januario fequentis anni incolumes appulerunt, una tantum Hispanicarum galeonum per diverfum (ut loquuntur) canalem adacta verfus Hiberniæ litora periiit. Plures quidẽ ferociente hyberna tempeftate in portu Britannorum, quem Fal mudam vocant, fubfiftere coactæ, verum ipse postmodum Imperator ftipatus undecim navibus Goedereã, aliæ ad alios portus ftationesque delatæ. Quo adventu omnium ordinum homines lætis fauftisque vocibus indulgere, præcipue lucri participes, ne fibi quidem ipsis temperare, occurfare Imperatori, dextras porrigere, incondita plebes premere illius lætus, lætitiæ tumultu implere vias, fortitudinem Imperatoris extollere, ipsum esse maris scopulum, novi orbis domitorem, ignavia & fociordia aliorum nihil ibi bene gefum. Hoc esse demum incidere venas Regis Hispaniarum, fi argenti commercia ex Peru & terrâ firma intercipientur. Remotiora terrarum terribili nostrarum classium super-

ventu facile labefactari. Hisce nervis Belgis, aliisque nationibus, Hispanum terribilem esse, qui si deficient, etiam exangue corpus fore. Quæ quidem uti verè ex parte dicebantur, ita virtutem Imperatoris in immensum extollere, cum nullo fere sanguine parta esset victoria, insolens & immodicum fuit. Ipse Imperator non ambitiosus sui ostentator, non virtuti suæ, sed cæli indulgentiæ tribuit. Et ipse multo augustiora nullo fere populi applausu patrauerat, luculento exemplo divitias privatas maximum momentum atque auctoritatem victoriæ addere. Quam immensæ autem hujus classis opes fuerint, inde liquet, quod dimidium sortis societatis confortibus distributum, septendecim mensium stipendia classiariis persoluta fuerint.

C A P U T L X.

*PETRI HEINII ARCHITHALASSI
HOLLANDIÆ CUM TRIBUS DUNKER-
KANIS ACERRIMVS CONFLICTVS,
EIVSQVE INFAVSTA MORS,
ANNO MDCCXXIX. 17 JUNII.*

HACTENUS Batavi maris domini, ubique, etiam qua sol oritur, caditque, late terrorem hosti incusserant, famam autem cum utroque orbe terminaverant. Virtus humanum fastigium excesserat, & perdomito fine terrarum rerum humanarum terminos superaverat. Cæterum summa turpitudine mare, quod propriis nostris visceribus imminet, hostis infestabat, an socordia, an rerum quadam
vicissi-

vicissitudine haud facile dixerim. Victores foris, domi victis similes: divitiæ mercatorum, quo nervo Respublica fulcitur, rapinis continuis atterebantur, hinc justæ querimonix in nervum erumpebant. Mortuo Gulielmo Nassovio Archithalasso, qui multis virtutibus decorus obsessa Grolla infelici glande transfossus mortalitatis leges impleverat, Triumviri maritimi Wemmerus Berchemius, Hillebrandus Quastius, & Guilielmus Melcmannus partito tribus classibus imperium maris obtinebant, qui ducendis onerariis navibus egregiam operam intenderunt. Cæterum postmodum Patriæ Patres viro fortitudinis invictæ, Petro Heinio, quem tanquam maris scopulum, terrorem Indiæ, Hispaniæ procellam etiam hostes admirabantur, partes tutandi maris cum summo imperio obtulerunt. Ille autem evestigio terrore nominis vicinum mare implevit, & ne hostem valentiozem negligentia faceret, navibus suis ostia Dunkerkæ, quæ opportuna rapinis magnum mari excitaverat incendium, obturavit. Verum fixæ noctis tenebris, juxta fyrtes arenaceas, quibus Dunkerka obtenditur, Prætoria & vicaria hostilis cum altera elapsæ, certas nostri Imperatoris manus non effugerunt. Ille imperterritus diri fulminis instar, quod durissima quæque frangit vel penetrat, non tantum adversus hostium vires, verum etiam adversus ipsas calamitates, atque adeo ipsam mortem infractus contendit. Ipse inter utramque navem medium se stitit, ne non nisi vincendo elaberetur. Dum inter horrendos tormentorum ictus dextra gladium vibrans socios militari facundia accendit, ipse Imperatoris & militis munere fungens, machina majori humero tenus convulsus, subito oc-

cubuit, atque immortalem spiritum cælo dedit, nomenque æternum per totum terrarum orbem diffudit. Occiso tanto herœe, Martinus Trompius, amplius memorandus, qui centurionis titulo in Prætoria navi virtutem exerebat, diu celatâ ejusdem morte ita instigavit classarios, ut extra se rapti, non tantum pro vita, verum etiam pro gloria, quam ipsi vitæ præponebant, extremis se exponerent periculis. Perrupit tandem, liceat ita loqui, Acheronta Herculeus labor, nihil enim audentibus invium est. Et fortitudo hostium, quamquam partes suas impigre impleverit, tandem tamen ubi, omnem impetum effudit, elanguit. Ita Prætoria cum Noctiluca invasæ miserum humanæ sortis spectaculum præbuere. Furore militari cæsi fere omnes inferias veluti occiso Imperatori nostro obtulêre. Tam breves & mutabiles rerum vices sunt, ut qui modo maris domini, nunc jaçtati varietate fortunæ subito cum vita eodem imperio turbarentur. Perterritus tam cruento Martis speculo Michaël Romboutus, qui vicaria potestate classi hostili imperabat, in fuga omne præsidium posuit, neque experiri pugnandi aleam sustinuit. Insectabatur illum Iacobus Vincius, & obscuro noctis incerta tormentorum verbera infligebantur. Cæterum ubi prima lux appetebat, tum primum geminari machinarum tonitrua, certisque ictibus ita quassata hostilis navis, ut disjecto malo, antennisque gementibus, injectisque pedicis, post sesqui horæ acerrimum prælium virium impotens, & exhausta sub sponsione vitæ se suaque omnia arbitrio victoris dederit, quanquam usque ad extremum virtus illorum nihil inexpertum omiserit, & mitiores vices versabilis fortunæ expectaret. Victoria quidem

dem hæc gloriosa, sed eo minor, quod in morte tanti herois ingens detrimentum Respublica ceperit. Quippe vir virtute sua nobilis, etsi majoribus obscuris genitus, tumido mari inter scopulos ac cautes enutritus, artes nauticas omnes à parvo edoctus, ab infimis nautarum vilissimisque ministeriis ad supremam maritimam dignitatem fuerat provectus. Neque unquam illi aut ab infenso mari, aut ab hoste quies. Animus illi ingens, Martius oculorum vigor, fermo rarus, illustribus facinoribus intentus. Nauticæ pubi carus acceptusque, etsi disciplinæ strictæ ac contentæ. Casuum incerta providentiâ ac cura moderabatur, ita tamen ut à temeritate vel timore intactum nomen tueretur. Idem occasionum momenta captare solers & industrius. In periculis nemo animosior, eadem neque provocare, neque oblata detrectare solitus. Postremum quatuor summi imperatoris virtutes in illo elucebant, militiæ maritimæ scientia, virtus, autoritas, & felicitas. Defunctus est summo omnium mœrore, cum maritimæ dominationis restaurandæ unica spes in illo sita esset, cum magnis facinoribus patrandis intentum, ipso admodum initio fati iniquitas rapuit, an invidit. Lugebant hunc casum Patres, qui maritimam securitatem nervos & opes Reip. esse noverant, atque imperium iis artibus fulciri debere, quibus initio partum fuerat. Publicis impensis sepultura, æternumque illi monumentum decreta fuerunt. Sepultus magnifice Delphis Batavorum, funusque centurionum humeris elatum. Exequiis maritimi Imperatoris spectandis circumfusi civium veluti fluctus attollebantur. Omnium clamor & gemitus, præcipue nauticæ pubis. Una omnium vox erat, cecidisse Oceani invictam rupem,

rupem, hostium terrorem ac formidinem, cuius trophæa cum occidente sole terminum invenirent. Hæc Nostri, contra hostis lætitia fremere, & sicut patientia gaudiorum difficilis est, vix se ipsos capere, hætenus Dunkercæ faucibus clausis nunc iterum apertum mare jactare: In morte unius personæ veluti triumphum prostrati devictique Oceani sibi polliceri. Ita varie ab amicis luctus, ab hostibus gaudium agitabatur: sicut ita compositæ sunt res mortalium, ut unius calamitas alteri sæpe in gaudium cedat.

C A P U T L X I.

*NOBILIS EXPEDITIO SVB IMPERIO
HENRICI LONCQVII, ITEM PERICVLOSA
VELITATIO INTER EVNDEM ET IMMENSAM
CLASSEM FREDERICI DE TOLEDO. OLINDA
PRÆFECTVRÆ PERNAMBUCI OPPIDVM
TERRA MARIQVE OCCVPATVR.*

ANNO MDLXXXIX.

CUM ex argentifera & Hondurensi classe opes Societati Indicæ cumulatae essent, & Fortuna ubique ad Occidentem indulgeret, extremum solem potentissima classe fatigare Directoribus visum fuit. In ipso limine victoriæ ulterius tendere, neque occasiones intermittere, atque hosti in ipsis faucibus spiramentum intercludere, summa votorum erat. Quænam novi orbis pars petenda, qui per immensa spatia se diffundit, dubiis consiliis agitabatur. Destinata demû expeditioni fuit in Brasilia nobilis Præfectura Pernambuci, quæ propter fertilitatem in primis cannarum, quibus

quæ saccharum coagulatur, paradifus Brafilix cenfetur. Quam ulterius postmodum describemus, cæterum nunc in instituto pergimus. Expedite itaq; classi, quæ quinquaginta & tribus navigiis, & triginta lembis, novem & ultra millibus militaris & nauticæ juventuris constabat, cum summo imperio Præfetti Generalis titulo præficitur Henricus Loncquius, virtutis & expeditionis Petri Heinii nuper socius, cum classis hostilis ex Hispania, quam novam dicunt, quæ fortunam opesque Regias continebat, Cubâ Insula haud procul, ad Matancæ sinum, in Batavorum potestatem concessit. Cum ipse sibi exemplum fuisset virtutis, exemplum tamen Petri Heinii supra omnem virtutem erat. Ipsi animum & vultum semper præ se ferebat, illum semper sibi ostentabat. Militiæ præerat Didericus Wardenburgius, qui ad omnia præclara magno cursu ac totis viribus tendebat. Cæterum dum summa omnium consternatione hostili tumultu in patria cuncta flagrarent; cæde, incendiis, cruore atque luctu, postremum vastitate atq; fuga Velaviam vicinaque loca late hostis impleret, inter ancipitia fluctuantis patriæ diutius retentus miles, quem per sedecim hebdomadas impatiens moræ Loncquius ad insulam S. Vincentii, ubi conventui locus destinatus erat, expectaverat. Antequam autem Promontorium viride tetigisset Imperator, inter magnam Canariam & Tenariffam insulam, Regiæ classi, quæ sub summo Imperio Frederici Toletani non tam navigiis quam castellis & propugnaculis maris constabat, occurfans, periculo certo se subducere omni ope nitebatur. Quippe partitis navibus, octo tantum penes illum erant navigia, quæ belli aleam experiri non tantum te-

meritas, verum & dementia videbatur. Neque enim minus laudis est, ubi necessitas incumbit, prudenter se recipere, quam fortiter pugnare. Omni itaque studio contendit-ventum superiorem captare, atque extrema Canariæ superare, cæterum circa flexum insulæ, ventis cum velo luctantibus, hæctere naveis & in altum proficisci cogebatur, atque ex parte mediis se immiscere hostilibus navibus. Medio diei septentrionem versus navigatum fuit, & quanquam hostis in idem incumberet, & perdendarum navium lubidine summopere agigaretur, turpi tamen metu perculsus ipsas aquas laxabat. Treis tantum naves captato superiori vento, quibus non labos insolitus, non armatus hostis formidolosus erat, inter quas & Archithalassi, qui post Generale prima autoritate pollebat, in quatuor nostras hostilia cuncta moliebantur. Machinæ majores, fistulæque militares undique pilas suas ejaculabantur tanto horrore, uti furiis illis cælum intonare videretur, incendioque veluti mare arderet, & densissima fumi nubes aërem obduceret. Una navium ad proram implicare se prætorix nostræ tentaverat, sed cum in eo frustra fuisset, versus inferiora fluctuans, ita ex sinistra parte explosis omnibus machinis à Prætoria nostra excepta fuit, ut clamor cum morte luctantium, vulneratorumque, late se diffunderet. Dum Nostri ulterius versus septentrionem tendunt, summus classis Regiæ imperator admodum propinquabat, & quia inferius vias maris tentabat, obliquato cursu, rectà impetum in nostros facere in animum induxerat suum, cæterum deceptus regione viarum prætergressus adoriri nostra navigia, quæ se in unum cōarctabant, nequibat. Postridie, ubi primum lumen

aurora

aurora spargeret, undecim tantum regiae naves se ostentabant, treis à latere ventum superiorem naclæ, reliquæ septem, inter quas & ipsa prætoria suprema Generalis locum tenebat, vestigia nostra insectabatur. Cæterum cum hostis globum junctarum navium Nostros pro munimento habere cerneret, ne divisæ circumvenirentur, Imperatorem nostrum magna prudentia cuncta ad pugnam composuisse, difficillimumque esse eos insultare, qui vitæ prodigi labores omnes, pericula, dubias atque asperas res, denique ipsam mortem facile toleraturi videbantur, adoriendi consilium omisit. Ita immensa illa regia classis, horror Oceani, sylvæ aquis innatantis ingens spectaculum, ludibrio Nostris se exposuit, & quæ invicta videbatur, ne quidem ausa victoriam periclitari. Porro nunc cætera breviter expediam, quæ classis nostra junctis navibus & militaribus copiis Wardenburgii patriverit, inprimis quia terrestris hæc magis quam maritima fuit expeditio, etsi infracta robore sociorum navalium pectora lacertos quoq; suos moverint, quos & horror efferati maris ad quoscunque casus asperârat, ita ut neque terrâ neq; mari superiorem admitterent. Regio, quam petebant, erat Brasilia, cujus Pernambucum nobilis est præfectura, commerciis sacchari admodum opulenta, quæ ad sexaginta miliaria extenditur, namque versus austrum usque ad flumen S. Francisci excurrit, quo à præfectura Bahiæ separatur, versus septentrionem Itamaracam Provinciam attingit. Vere perpetuo luxuriant agri, montes vallesque arundinibus sacchariferis consitæ, sylvæ Brasiliano ligno horridæ. Quotannis nonaginta naves mercibus stipatas in Lusitaniam appulisse memoria traditum.

est. Plures molas trufatiles, quas Ingenios appellant, mancipia, quæ ex Angola ingenti numero huc traducuntur, immodicis laboribus versant. Caput regionis Olinda civitas, quæ sparsim editis collibus sita in vicinum mare prospectat. Non procul Reciffa pagus flumine Biberibi & Oceano cingitur, vecturis navium destinatus locus. Ubi ad tertium Februarii diem anno sequenti Brasiliæ ora primum se aperuit, divisis copiis terra marique hostem invadere consilium fuit. Cæterum aquis non prospere cessit expeditio, namque ostia rupis, qua Brasilia obtenditur, merlis navibus præclusa introitum impediabant. Barletta, ubi mare quoque rupem interluit, extensis catenis obturata, omnem intrandi spem ademerat. Tormentorum quoque ictus, quod mare modò attolleret, modo deprimeret navigia, incerti & vagi in extrema munimenta mittebantur, contra ab hoste pilis grandioribus Nostri ita impetebantur, ut non nihil retrocedendi incumberet necessitas. Cæterum quam victoriam mare invidit, terra suppeditavit. Namque Didericus Wardenburgius, militiæ Præfectus impiger & militiæ vetus, cum militem ad septentrionem Olindæ terræ exposuisset, latè omnia terrore implevit. Ipse primus, quò cæteros virtutis exemplo traheret, atque adèd quo adversum hosteis expeditior alacriorque esset, saltu vicinam tellurem pressit, simulque genium loci amplexus, aut hic, inquit, moriar, aut victor evadam. Vos autem, milites, me non tam Imperatore quam milite utimini. Spes jam magna dominationis in manibus nostris sita. Cæterum non opus est, ut animum vestrum accendam, qui jam generoso æstu flagrat. Ite alacres & spe pleni, dum hostium impetus cunctatione

tione languescit, dum metus & fuga illos affligit. Neque vero Deus sinit, ut quod sponte nobis offert Fortuna, metu aut ignavia cujusquam elabatur. Tutissimus quisque est qui mortem contempsit, timidissimum quemque invadit. O-
 lindam civitatem videtis? (distabat illa à litore ad duo cir-
 citer miliaria) hic hodie trophæa nostra figemus, aut ho-
 nesta mortem defungemur. Cæterum quid odiosum mortis
 nomen propono? Proh Deum atque hominum fidem! vi-
 ctoria in proclivi est, audete modo vincere, cætera res ipsa
 expediet. Concitata hinc pubes militaris tripartitis copiis
 ad urbem tendit. Ubique fuga & solitudo hostis, nisi quod
 primum impetum ad modicum amnem, quem dulcem (Rio
 dulce) Lusitani appellant, aggesta ex cespite lorica, contra
 nostros effuderit. Octingenti milites munimentum illud
 trans amnem insederant, qui ibi Nostros machinarum igni-
 bus sistere tentabant, cæterum avida spes victoriæ ibi co-
 natus suos sisti indignabatur, & præcipitem animum ad ex-
 trema impulit. Neque igneis neque aquæ sistere audaciam
 quibant, cum enim machinæ campestris in hostem into-
 nuissent, per amnem vadofum transcurrentes, tanto insul-
 tu in hostes irruerunt, ut sua deserentes vicinis se rece-
 perint nemoribus. Hinc Nostri campo victores tribus par-
 tibus animose admodum ipsam urbem invadunt. Et quan-
 quam acriter resisterent hostes, sicuti fieri solet, quando
 pro aris & focis opibusque privatis, quæ prima mortales
 putant, pugnatur, postremum tamen vicit Batavorum vir-
 tus, contra illis, quod plerunque in atroci negotio solet,
 insolito metu omnia trepidabant, neq; consilii, neq; virium
 copia, cum illæ alterius ope destitutæ mole sua fatiscant.

Itaque passim festinare, consultando nihil definire, modò infra fortunam se deprimere, modo vano nisu iterum se erigere, ingenti metu sua pericula metiri, omnia pavere, denique sibi suisque diffidere, mulieres quoque afflictere se, atque ad Deum immortalem supplices manus tendere. Ita capta feliciter urbe cum vicinis munimentis, Reciffam vorfus expeditio se contulit. Matthias Albukerkius Olin-dæ gubernator natura ferox & vehemens, cum retinendæ Reciffæ diffideret, viginti naves igni subjecit, mercium horrea, quæ sacchari & ligni Brasiliiani ingens vis stipata erat, flammaram quoque injuriis reliquit. Ad vicies centena millia ducatorum hoc damnum æstimatum fuit. Primo munimentum S. Georgii duce Steincalfeltio sub obscuro noctis milites sexcenti irruperant, verum irrito molimine. Quanquam autem omne discrimen spes uberis gloriæ vinceret, cum tamen scilicet nimis humiles celsiori muro non responderent, nulla eo virtus potuit eniti, inprimis quia pars missilibus ex alto turbabantur, pars machinis majoribus impetebantur. Terrorem augebat nox obscura, tanto facinori destinata. Hinc novi animorum motus indignatione concitum militem agitabant. Post properatos evestigio accessus, ex suggestu tormentorum continuo globi majores munimentum ita pressere, ut tandem jussa facere hostes cogerentur. Miles sine ullo vexillo, fistulis manuariis atque ellychniis, gladiis tantum à latere cinctus, egressus, sacramentoque adactus, ne intra sex menses apud hostem stipendia mereretur. Qua conditione etiam iis, qui munimentum aliud extrema rupe vorfus mare situm defendebant, etsi tridui primo moram stipulati essent, donec ab

Albu-

Albuquerque certiores facti essent, tandem tamen, cum frustra oblucentur, se arbitrio victoris dederunt. Insula Antonii Faazii milite vacua sponte cessit, neque impetum expectavit. Spei inopes extrema experiri, & Fortunam laceffere, lateque victori resistere, inconsultum videbatur. Ita ingens victoria, paucis nostrorum amissis, incredibili hostium damno procurata, nervos hostileis succidit. Hinc à parte hostium geminatus luctus & mæror, à nostrâ lætitia & gaudium varie agitabantur.

C A P U T L X I I.

*PRÆLIUM INTER TRES DVNKER-
KANOS, ET UNAM CELOCEM, CUI NA-
VARCHVS ET PRÆFECTVS ERAT
IOANNES CORNELII LICHTHAR-
TIVS, ANNO CLO LXXX,
Mense Novembri.*

INNOTUIT quoque incredibilis Lichthartii virtus, qui cum anno CLO LXXX ineunte Octobre Pernambuco celocem solvisset, sequentique Novembri secunda navigatione Fretum inter Britanniam Galliasque tetigisset, primo à Cantabricis quinque navibus, qui se Gallicas fingebant, frustra dolo impetitus, dein cum tribus Dunkerkanis, quibus sub specie amicitiae Nostris imponere, & imprudentes superare in animo erat, pugnandi gravis incubuit necessitas. Præfectus ubi se dolis circumveniri videt, (namque hostes ita propinquo insultu nostræ navi imminabant,

nebant, ut anterioris veli antenna speculo, ut vocant, se implicaret) convocata pube nautica, tormenta omnia e vestigio & quicquid praelio usui esse poterat, expediri iussit, simul orare, hortari militem, ne nunc deficerent, ne numerum metuerent navium, virtutem omni numero potiolem, saepe exigua manu victores fuisse, vinci non posse ab hostibus, modo mortem non metuant, se certum esse, antequam se dedat, ignem navi injicere, atque ita post mortem hostes quoque vindicare. Pluribus opus non erat, facile enim juvenis accensa, quæ ferocia maris & frequentibus periculis indurata mortem contemnebat. Hinc apertis fraudibus hostis imperat, uti Præfectus pro Rege Hispaniarum vela dimitteret, responsum se nullum nisi Principem agnoscere Auriacum. Dein undique tormenta hostium circumtonare, atque ita mediam navem quassare, Nostri quoque expedite admodum non frustraneis ictibus hostiles naves fatigare: etsi impar omnino congressus esset, nostra enim navis quanquam celeritate in omnem partem mobilis esset, magnitudine longe hostilibus inferior erat, cui cum tribus confligendum erat, quarum una triginta sex ænea tormenta, altera viginti octo, tertia duodecim vectabat, queis lacerare & deprimere navem ingens hostem cupido agitabat. Lichthartio tamen animus belli ingens, periculorum victor, tantummodo gloriæ supra modum avidus erat. Neque insultare in navem hosti fiducia erat, metuebat enim ne Præfectus, vitæ prodigus, sicut ante prædicaverat, ignem pyrium accenderet, atque ita seipsum cum hostibus certo devoveret exitio, ignisque ferale in pestem suam converteret. Hoc praelium per octo horas tanto horrore agitatam

tatum fuit, ut nostra navis undique hostibus cincta infra aquam septendecim, superius ad quadringentos ferme ictus exceperit, malus major in aquas dissiluerit, minor non in totū fractus titubans nutaret, vela omnia essent disjecta, divisumque gubernaculum: spumante quoque impetu aperta navigii latera urgebat infensum mare, foraminibus tamen obstruendis summa adhibita fuit industria. Ita fluctuabat lacerum navigium vel potius truncus, & cum hoste atque aquis colluctabatur. Lassus tandem hostis neque indemnus, cum foros transilire non auderet, celocem dimisit, ratus ita dedolatam, uti mari suas deberet inferias. Verum Præfectus sentinam continuo movendo, inter Koxbrotium & Goudtstartium periculoso sinui eam commisit, atq; succurrentibus Britannis summo periculo maris subduxit, Pleimuthæq; portui incolumem stitit. Ita Lichthartius resecta navi, summo cum hostium opprobrio, post tantas rerum asperitates, (quippe non tantum hostilem terribilem impetum, verum etiam naturam elementi cæteris imperitantem industria vicerat) in patriam appulit, & ab undeviginti viris torq; aurea virtutis præmio donatus est.

C A P U T L X I I I .

PRÆLIVM NAVALE INTER HOSTES ET FOEDERATOS AD SCALDIM FLUVIVM. ANNO MDLXXXI.

MAGNO paratu expediverat hostis classem ex i. ingentibus cymbis veliferis, decem pontonibus, octode-

Etodecim planis navigiis, pluresque alii lembi aderant, qui remigio agitabantur. Ne in hostico penuria annonæ premeret, cibaria ad quatuordecim dies sumpta, machinæ majores decem, ultra quadringentæ leviores, quatuor ignitorum missilium millia, undecim vasa argento, tria funibus stipata: præter nauticam juventutem, quæ ex omni Brabantia Flandriaque huc frequens confluerat, quinque millia militum, septem Ceurlingorum, quos barbara crudelitas nobiles fecit, millia in universum lustrati fuere. Joannes Nassovius, & Princeps Barbanconius summâ præfecturam obtinebant. Ubi hæc classis ad octavum Septembris Antverpiâ, Archiduce Isabella, & Maria de Medicis presentibus, se Scaldi commisit, tota civitas commota gaudio exultare, certam sibi victoriam polliceri, concurrere plebes, lætis auguriis indulgere. Sacris initiati, postquâ religiosa voce fausta omnia vovissent, etiam post mortem virtutis æterna & indubitata præmia largiri. Constat Legatum Pontificis in hæc verba erupisse: Ite sacrata cælo pubes, & execratos cædite usque ad internecionem. Quanquam autem inde tympanorû ac tubarû horror, hinc victoriæ concentus etiam ignavum quemq; accenderent, nunquâ tamen efficacius quam adhortatione sacra mors suadetur, quæ etiã tyrones in arma, imo cum multis pereundi lubidinẽ rapit. Die jam ad vesperam inclinato primo ad Perlanum munimentû devecti, atq; hinc Doulam ponè per Saftingense ostium, præter propugnaculum Hogewerfam & Bergam ad Zomam, Romerswalianam contenderunt. Pars navium vadis fixa crescentibus aquis iterum fluitans attollebatur. Naves nostræ, quæ excubias agebant ad Saftingense ostium, paulatim Bergam

vorsus

vorsus cessere, ubi classis nostra in procinctu, quæ præter solitam sociorum navalium multitudinem mille admodum & quadringentis militibus aucta fuit. Auriacus, cui arcanæ hostilium consiliorum patebant, summa celeritate ditionem Tolanam quatuor millibus militum infederat, atque inter hanc & Gulielmopolin, omnes marinas speculas, & dolia, quibus vadum brevia & crebræ syrtes monstrantur, tolli imperavit. Ita una aquæ species circumfusa ubique obductis vadis, quæ indies mutantur, etiam peritis locorum facile imponit. Dum Marchio de Sanctacrucè in ditionem, quæ à Principe nomen accepit, contendit, uti, si res prospere cessisset, consilio & ope suos juvaret: classis hostilis, quam Nostri sub imperio Hollardi, qui absente Præfecto maris, vicaria in classe autoritateungebatur, & tribuni militaris Maisonneufi insectabantur, iterum cæco arenarum hæsitans pugnandi initium dedit. Horridum hic & cruentum fuit Martis spectaculum, dum densa nebula, qua tanquam nocte cælum obducebatur, pavorem subitum & incompositum hosti incuteret. Dispersis quippe hostilibus navibus, fors cuncta turbabat, hinc aquæ, illinc ignes fumi tenebris cincti, suorum atque hostium ignoratio, denique secuta quarundam deditio, vel fœda vorsus novam Vosse-mariam fuga. Hinc clamor virum, clangor tubarum, fragores & strepitus tormentorum, Nostri in audaciam, illis in formidinem opportuna erant. Fugientibus omnia advorsa, & quod extremum esse solet, confusis ordinibus, nulla supererant calamitatis remedia. Pavidis omnia consilia in incerto fluctuabant. Certis interea tormentorum ictibus naves lacerabantur, vel violentis ignibus consumebantur:

mali & antennæ disjectæ profundo agitabantur: alii vadis
 insultabant, ut caperentur, alii ignes fugiendo, aquis per-
 ibant: mare fervebat incendiis, neque suis sed factitiis tem-
 pestatibus horrebat: tabulæ cum hominibus sparsæ vasto
 gurgite jaçtabantur, cuncta denique præsentem mortem,
 viris intentabant. Diversa pereuntium facies, certa tamen
 plerisque mors imminebat, qui capti non fuerunt. Plures
 ruptis navibus in profundum transilientes enatare niteban-
 tur, sed lassatis tandem brachiis aquis absorbebantur. Ita
 instructissima classis, brevi tempore fusa, merfa vel ignibus
 fœdata pessum ivit, an socordia & ignavo metu, an quod,
 ubi fata nutant, consilia cuncta turbantur, distrahunturque.
 Princeps Barbansonius, Comites, Joannes Nassovius, Bos-
 fuvius, Fresenus, Willervallius, & Meganus circa territo-
 rium, quod à Principe nomen accepit, cymbâ sibi salutem
 pepererunt. Captivorum quatuor millia, sexcenti, & sexa-
 ginta quatuor numerabantur, inter quos plurimi primæ au-
 toritatis & dignationis. Decem tantum cymbæ tantæ ca-
 lamitati fugâ se subduxerunt. Cæteri omnes (præter pu-
 bem nauticam decem millia militum classem impleverant)
 igne, mari, paludibus fœdâ admodum strage occubuerunt.
 Diu mare & Scaldis laceras tabulas, puppeis, arma, viros-
 que volvebat, & in vicina litora vel vada tanquam purga-
 menta Oceani eructabat. Ita tumidi & præferoces hostium
 spiritus, qui ante prælium certam sibi sponponderant vi-
 ctoriam, subito collapsi ludibrio Fortunæ fuerunt, & quod
 proprium est arrogantis, ante pugnam victores, & supra
 modum gloriosi, victi infra omnem humilitatem abjecti.
 Inprimis hoc in Hispanica gente compertum. Victores im-
 modici

modici fastu, hostium contemptores, imponere fœlicitati frenos nequeunt, humanæ denique sortis obliviscuntur, victi muliebrem animum induunt, servilem humilitatem non natura sed extrema necessitas extorquet: cum hoc demum sapientis sit, neque rebus secundis insolescere, neque adversis dejici, & tranquillo animo affectus freno rationis regere.

CAPUT LXIV.

PRÆLIVM NAVALE INTER ANTONIVM D'OUENDO, CLASSIS REGIÆ SVMMVM PRÆFECTVM, ET ADRIANVM PATERVM, GENERALEM CLASSIS HOLLANDICÆ, ANNO

cl. l. c. xxxi.

MISSA erat in Brasiliam Regia classis navibus & milite valida, sub imperio Antonii D'Oquendo, quo crescenteis vires Batavorum contunderet, eòque magis prosperatum, quod Bahiam obsidione cinctam rumor in Hispania increbuerat. Noster Generalis obviam eundum hosti ratus, atque mari debellandum, antequam terra ditio- nem invaderet, Fortunis cervicibusque cunctorum immi- neret, assentiente senatu Indico Reciffa solvit, Bahiam vor- sus expeditionem fecit, uti vel in ipso sinu, vel quocunque alio modo classi tantæ virtute resisteret. Undecimo Sep- tembris die, cum sol jam præceps occidentem peteret, immensa classis in conspectum venit. In quam rem vexillo

Imperator signum dedit, tum celoce nunciavit, uti reliquæ naves in propinquo se sisterent, ineundo prælio cuncta instruerent. Post transactam noctem primo lumine quinquaginta & treis velivolæ naves mari se ostentarunt, tanquam si integrum nemus mari incumberet. Comperit postmodum duodecim Castiliæ, quinque Lusitanicæ galeones, duas Patachas, (ut vocant) cunctas simul quadringentis æreis tormentis onustas, ultra tria hominum millia habuisse, præter mercatorias vel actuarias naves milite stipatas, ita ut quinquaginta tria vela numerarentur. Nostra classis sedecim tantum naves, inter quas & celoces, præter juventutem nauticam, novem militum cohortes, queis imperabat Engelbertus Schuttus, summus vigilum Præfectus, numerabat. Ubi hostis in propinquo, Imperator militaris gloriæ appetens, generoso spiritu ardens, militari facundia omnes ad pugnandum hortari, monere ne Remp. ne pristinam virtutem desererent, se nunc decus, gloriam, Indicæ Societatis salutem in dextris suis portare, si victores præmia certa, si fortuna victoriam inviderit, ne se inulti paterentur trucidari, vel capti foedam servitutem servirent, & morte graviolem vitam exigerent. Neque fugam decoram, contra hostem vinci solitum. Fugiendo pericula sæpissime incurri, audacissimum tutissimum esse. Simul imperat, ut binæ quæque naves galeones singulas adorirentur, quas octo tantum numero esse falso certior factus fuerat. De quinque Lusitanicis galeonibus, aliisque navigiis nihil constabat. Cuncti admodum promissis virtutem ostentabant, cæterum, ubi ad prælium ventum, plerisque fides, decus, honestas, postremo divina atque humana omnia contemptui fuere.

fuere. Nonnulli navarchi animum despondebant, ubi instructissimam classem tot majoribus tormentis horrendam oculis suis usurparent. Imperator tamen, etsi serò se impari hostibus, periculoque ingenti exponi videret, fortunam tamen suam, quæ adversa nutabat, invicto animo tentavit. Circa horam decimam navi Prætorix Generalis Occuendo se implicuit, quæ instar arcis maritimæ quadraginta octo ænea tormenta vectabat, cui & aliæ galeones suppetias ferebant. Horribile tum spectaculum in patenti æquore, tormentorum horrendus strepitus ad cælum ferri, ardentia utrinque tela, glandesque majores & minores instar densæ grandinis utrinque volare, adversis vulneribus acceptis contra mortem luctari, eniti atque iterum concidere, vindictam hostium avidius quam vitam suam æstimare. Animosè Nauarchus Walachriæ navis Prætorix circumventæ succurrebat, & pugnare pares erant, & respondere parati, nisi adversâ fortunâ, quæ in præliis ut plurimum maritimis dominatur, Prætorix ignem in puppi concepisset, qui nulla cura extinguere poterat. Interea ardentibus tabulatis in prora adhuc pugnabant, frustra suppetias expectantes, donec colluctante cum ignibus navigio, ingens vorago faucibus vastis patuit, crepantibusque flammis late se expandit, donec laxata tota compages hisceret, atque seipsam præcipitaret. Pauci qui evasere ab ipsis Hispanis recepti sunt: plerique ex sociis aquis submersi, atque adeò ipse Imperator, perfide à suis desertus, diu fune apprehenso tandem lassitudine confectus animam Oceano dedit, fluctuansque elementum pro vasto sepulchro accepit. Præfectus, cui secunda post Generalem erat auctoritas, Martinus

tinus Thyfenius, junctâ bellica navi, cui Ultrajectinæ Provincie nomen inditum fuerat, Proprætoriam Hispanicam eodem impetu adortus, adversus omnia pericula ipsamque adeò mortem invictum animum gerebat: post dimidium horæ tormentorum valida procella Ultrajectinæ navis eminentem malum antennis gementibus fregit, eademq; post geminatam horam feralibus quoq; ignibus, qui extingui nequibant, exarsit, duplicesque fluctus hinc aquarum, illinc ignium attollebantur. Juventus ancipiti periculo commota, ne quis periret, in vicariam hostilem navem se præcipitem dedit, ex desperatione victoriam sperans, verum ingenti impetu expulsa partim aquis, partim ardenti suæ navi sededit, quæ tandem & ipsa tota concremavit. Cæterum plures quam ex Prætoriam ab Hispanis recepti. Interea rebus suis non diffidebat Martinus Thyfenius, verum galeonem præcipuæ post Prætoriam dignitatis, cui præerat Franciscus de Vallesilla Admirantis Hispanici titulo, ita perforavit, ut immenso specu, alveo navis hiscente, mare admitteret. Ex duabus galeonibus altera quoque depressa, altera devicta fuit, cum ducentis quadraginta captivis, qui plerique erant Castiliani. Utrinque plures obruncati vel adversis excepti vulneribus, ita ut neq; hostes neq; Nostri victores vel victi viderentur. Hispanica tamen classis victoriæ nomine tumida mare tennit, nostra, præter illos qui non pugnarant, admodum lacerata quam celerrime Reciffam Pernambuci contendit. In locum defuncti generalis successus est Martinus Thyfenius vir impiger, & vitæ pro patria & Societate contemptor.

C A P U T L X V.

PRÆLIVM NAVALE INTER NAVEM PRÆFECTI CORNELII IOANNIS HANII, ET DVAS DVNKERKANORVM NAVES BELLICAS, ANNO MDCCXXXIII.

IMMENSAS opes mare Batavis aperuerat, ita ut in puncto & spithama terræ, quæ quotidie furore aquarum exeditur, totius terrarum orbis commercia stringerentur. Altera manu Orientem, alterâ Occidentem navibus nostris contigeramus, ubi rebus humanis terminum voluit esse natura, & quasi unus non sufficeret orbis, extra solis pene vias emensi mari congelato non amplius cum hominibus, sed belluis pugnaveramus: cæterum prope nostra litora ab infenso hoste opes mercatorum flagellabantur, Dunkerka modicum oppidum, & rapinis suis infame, mare nostrum infestabat. Itaque à Directoribus opprimendæ piraticæ auctoritate publicâ novæ bellicæ naves constructæ: queis strenuissimi quique & virtutis spectatæ præficiabantur. Præ cæteris conspicua erat virtus imperterrita Cornelii Hanii, qui nihil inexpertum atq; inausum contra hostem reliquerat, septies victor superatis navibus ovans in portum revorsus fuerat. Totiens victorem fati necessitas vicit, quanquam & illam contemnendo de ipsa morte magno animo triumphavit, & sanguine suo posteritati æternum nomen reliquit. Quippe, cum forte duabus Dunkerkanis navibus

occurrisset, medium se tanto impetu ingessit, ut prompta ad omne discrimen audacia hosti terrorem incusserit. Illa enim demum inceptabat invictus ejus animus, quæ ardua factu magnitudinem ejus capiebant. Cito gloria obsolescit in iis patrandis, quæ proclivia sunt, difficillima quæque virtus sectatur, quam decus, æternitas nominis comitantur. Post horrendum trium horarum prælium una hostilium navium ita crebris tormentorum ictibus perforata fuit, ut hausta aqua profundum peteret, classarii fere omnes mergerentur. Altera tam fœdo spectaculo territa, expansis velis in fuga sibi præsidium quæsivit. Victoria incredibilis fortissimi herois morte tristitiam peperit, cujus virtuti publicum monumentum Amstelodami erectum intuentium oculos pascit, quo memoria tanti viri posteris consecratur.

CAPUT LXVI.

*PRÆLIVM NAVALE INTER COM-
MENDATOREM JOANNEM EVERARDI, ET
ARCHITHALASSVM HOSTILEM CO-
LARDVM, ANNO MDLXXXVI.*

IOANNES Everardi Præfectus aliquot navium ducendis Ionerariis Galliam versus operam suam intendebat, cæterum nonnullæ tum Texelia, tum ex Mosæ alveo sine ullo præsidio mari se commiserant; inter quas duæ legatos Fœderatorum Procerum in Britanniam vectabant, aliæ equis onustæ Galliam petebant. Colardus quatuor regiis navibus, quæ ad omnem incursum validæ solidæque erant, for-

fortunam maris experiri iussus fuit. Cæterum dum Dun-kerka solvit, Prætoria vadis fixa hæsit, certo veluti calami-
tatis omine. Advorsa sorte non fatigabatur ejus virtus,
verum, uti in generosis spiritibus solet, imperterrita, potiun-
dæ alicujus insignis victoriæ immenso desiderio flagrabat.
Illuxerat decimus & octavus Februarii dies, cum quatuor
vela Nostrorum suum duobus inde milliaribus expansum.
tumorem ostentabant, alterum litoribus Gallix circa Die-
pam vicinum, propius & opportunum injuriæ videbatur.
Illuc itaque propere flectendum cursum ratus, unam belli-
carum nostrarum navium, cui præerat centurio Petrus A-
driani, præternavigando crebris tormentorum ictibus ver-
berabat, atque insecutæ duæ aliæ hostileis eadem sorte glan-
dium furiosam procellam ejaculabantur: neque infirmi
animi noster centurio, qui in hoc navium insultu securus,
fortitudinis inexpugnabili munimento se circumdederat,
etiam suis machinis hostem territabat. Sicut autem uno
momento vagum & fluctuans mare vortitur, ita subita à præ-
sidiariis nostris navibus coërta fuit tempestas. Audito enim
tormentorum sonitu, Ioannes Everardi, quatuor suis bellicis
navibus propinquans acriter prætorix hostili insultavit,
ut speculum, uti vocant, navis rumperetur, tota puppis fœde
lacera ingenti se aperiret hiatu. Itaque dum metuit Impera-
tor classis hostilis, ne unico impetu Nostris illac transilirent,
jactis anchoris, lanceis gladiisque defensandi se necessitas
incubuit. Figere contra anchoram Præfectus noster tentabat,
sed casu funibus ictu machinæ ruptis, vento impellente dis-
jectus divulsusque fuit. Interea temporis maritimus Heros
Justus Trappenus, qui & Bancerdus appellabatur, à prora

prætoriam hostilem ita dedolavit, ut profundum jam petere inciperet. Præfectus Colardus, qui maritimis præliis suetus, adversa quoque juxta secunda sæpies expertus, supra casus ac vicissitudinum incerta, imo ipsam mortem animum erectum gestabat, infractâ voce iterum atque iterum clamabat, uti ignem nitrato pulveri injicerent, atque cælo potius viam affectarent, quam turpi deditioe ignominia hostili se exponerent. Verum pulvis bellicus ad duos pedes aquis immaduerat, itaque frustrato extremo consilio, cum neque navigio dehiscenti ulla ope succurri posset, quod pluribus locis laxari, & aquis cedere ceperat, simul omnes importuno gurgite mare hausit, cujus tamen inclementia plures simul cum ipso Archithalasso Nostri eripuerunt. Præterea ex sorte tam funesta altera hostilis nata fuit calamitas. Binæ namque aliæ Hollandorum rostratæ navis, quibus suppetias ferebat Præfectus Petrus Adriani, ita superstites duas Dunkerkanas dedolarunt, ut una identidem aquis sorberetur, altera omne in fuga præsidium poneret. Ita duas ingenteis regias naves cum ducentis hominibus Oceanus tot cadaverum insolens volvit, & præter eos qui aqua vel ferro perierunt, centum & quinquaginta captivitati astricti, inter quos dignitate primus Colardus, cujus tamen animus in quacunque conditione supra fortunam assurgebat.

CAP. LXVII.

PVGNA NAVALIS INTER CORNELIUM IOLUM HOUTEBENIUM, PRÆFECTUM CLASSIS BELGICÆ, ET ARGENTIFERAM CLASSEM HISPANORVM,

ANNO MDCCXXXVIII.

SOCIETATIS Indiæ Occidentalis Proceres classem Sexpediverant validam, quâ maria fatigare, atque ad Occidentem Regias opes succidere, Heinianæque prædæ memores argentiferam classem pari audaciâ opprimere constituerant. Classi Præfectus Cornelius Iolus, qui à teneris mari innutritus, cum horrore Oceani animum quoque efferatum contra hostes induerat, laborum supra modum patiens, cui sanguinolenta prælia feræ epulæ videbantur, neque unquam quietus, nisi impetu vehemens victoriam hosti extorsisset. Egressus ille Tesseliæ portu decima quarta Aprilis die, Anni MDCXXXVIII, & cum in Brasiliam appulisset, collatis cum Mauritio Nassavio Brasiliæ Præfecto consiliis, navibus, militumque sexcentorum, qui promptissimæ ad omne facinus erant audaciæ, manu, & com meatu in septem menses auctus, fortunæ maris iterum se commisit. Quatuordecim instructæ naves vela intenderant, & quærendæ hostili classi mare iterabant. Divulgata fama Hispaniæ & Occidenti ingens metus & consternatio incubuit, cum inconcussa & terribilis viri virtus omnia magna etiam supra sortem humanam polliceri videretur. Neque mortis contemptori quicquam invictum futurum censeba-

tur. Rex Hispaniarum nihil cunctandum ratus, quatuor liburnicas præmiserat, uti portuum omnium, arciumq; Præfectos præmonerent, hostilem classem adventare, omni ope suam, quæ ex Terra Firma, tutarentur, neque eam quæ Novæ Hispaniæ est, incerto maris nisi insequente anno committerent. Cæterum classis Terræ Firmæ jam ante obfirmato animo se pelago dederat, atque ex speculatoriis suis, quæ ad Promontorium de Corrientes in extimis Cubæ oberrabant, intellecto visas duodecim Hollandorum naveis, cæterum modicas, à quibus certaminis adversa metuenda non essent, Cubam versus & Havanam vela direxit. Iolus longis erroribus actus tandem cognovit, argentiferam classem circa Cubæ portum, juxta scopulos, qui Organes indigetantur, æquor navigare. Constabat illa galeonibus octo, aliisque minoribus navibus sex, quibus summo cum imperio præerat Carolus de Ibarra. Imensas illa opes stipabat, namque millionibus novem æstimatam captivi affirmabant, aliorum diaria viginti numerabant. Opeis præcipuas Prætoria Hispanica vectabat. In quam Iolus, cum antea nautica facundia suos accendisset, acerrimo insultu pro-ram vortit, atque harpagonibus validissime se implicuit: quanquam prætoria hostilis ingenti mole castellum aliquod maris, nostra liburnicæ speciem præ se ferret. Secundæ & tertiæ dignitatis naves eodem impetu Proprætoriam & Noctilucam adortæ. Ternæ itaque cum ternis atrociter dimicabant, reliquis nostratibus contra sacramentum militare extra discrimen pugnam aspectantibus. Exiguus limitibus sanguinolenta belli area claudebatur: &, uti in extremis fieri solet, quando non tantum pro victoriâ verum
etiam

etiam pro salute dimicatur, hinc fori utrinque constrati cadaveribus, illinc Oceanus humanas inferias captabat. Hinc ignes, illinc aquæ ingenio loci exitium minabantur. Morientium vulneratorumque ingens clamor, horrida machinarum tempestas piceâ caligine aërem obducebat, favillæ fumo tetrico mixtæ, cineresque, undique volitabant. Neque tantum majores pilæ glandesque, verum & festucæ tabulatis excussæ dimicantes interimebant, aut vulnerabant. Et quanquam ad duas clepsydras varia & anceps prælii facies esset, Prætorix tamen nostræ miles, ingens virium atque animi, foros & Hispanicæ Prætorix tabulata, pulsus ad inferiora hostibus, victor obtinuit. Ex corbibus enim nostris, qui jaculatoribus referti erant, pilæ igneæ ad xxiv & xlviij pondo certis ictibus in tabulata immixtæ tantum terroris iniecere, ut vacuum aream relinquerent, atque infra cancellos in interiorem navis alveum præcipientes sedarent. Ita suo carcere clausi jam victi erant, nisi Proprætorix & noctiluca Hispanica suppetias ferendo fortunam mutassent. Ferme ademptum à gregario milite, cui mille florenorum præmium promissum fuerat, a plustre, cum fulminanti procella hostium ingruente, eadem, qua per funes enixus fuerat, celeritate vix incolumis evasit audax ille funambulæ. Interea reliquæ hostium naves plenis velis in Prætoriam nostram tendunt, queis junctis, metuens ne circumveniretur, resistere maritimus noster Hercules nequibat, quod cæteri centuriones ingenti perfidia prælium detrectarent. Hoc conflictu secundæ, tertiæque dignitatis præfecti, cum quinquaginta sociis navalibus, violento fato cessere, centum & quinquaginta vulnerati. Interea Iolus iracundiæ

cundia oestro concitus, exæstuante ex imis præcordiis sanguine, flagrantibus & micantibus oculis, fortunam tot mensibus quæsitam, socordia & perfidia sibi eripi crebris & vehementius actis suspiriis indignabatur. Minax illi vultus, torva facies, color varius, inquieti pedes manusque, sermo præruptus, denique totius corporis fluctuatio. Convocatis Ducibus, qui fœdâ ignominia pugnam aversati fuerant, rupti sacramenti, militaris socordia ignaviaque acerbè, uti meruerant, exostulavit, unum ex centurionibus, qui superbe & indigne Imperanti responderat, baculo percussum exautoravit. Cæteros hortatus ne vincere assueti occasionem optimam corrumperent, ipsam fortunam decus, gloriam, divitias ultro polliceri, totiens hostium pernicie ac sanguine ostendisse, se invictos esse, modo vincere cupiant. Hos esse nervos regios, quibus bellum in Belgio alitur, quâ succisis domi impotentem inopiam esse. Neque navium mole terreantur, sæpe minores cum majoribus conflixisse, & victoriam reportasse. Illas immobiles mobilitate Nostrarum debellari posse. Pervenimus ad occiduum solem, non ut cadat nobis lique scatque virtus, sed ut excitetur. Ex ultimo terrarum fine victores reverti in patriam in manu vestra situm, nisi obstet ignavia. Meticulosos hostes suis incumbere thesauris, & cum argento suo expalluisse. Non tam ad pugnam quam ad prædam vos duco. Virtus ipsa vos vocat, monetque ne per inertiam tantam victoriam amittatis è manibus, dignos vos judicat, qui immensas opes in patriam referatis, si experiri cupitis. Per divina humanaque omnia vos oro quæsoque, ne Imperatorem vel potius commilitonem deseratis. Ipse primis periculis

periculis me offeram, vos modo sequimini. Cæterum cum prælii iterum signum dedisset, frustra omnis fuit adhortatio. Alios formido vel pervicacia, alios hostium potentia in transvorsum rapuerat. Postera die, tertium singulos duces & navarchos novo obstrinxit juramento, qui syngrapha vitam se ante cum morte commutatuos esse, quam prælium desererent, polliciti fuerant. Verum experiri tunc virtutem vix licuit, cum mari & vento iniquo nostra classis ad inferius latus fluitaret, iētibus hostilium tormentorum, exposita continuo quassaretur. Et superare gradus, & præter classem hostium eniti iniqua tempestas non permittebat. Neque fecere officium, qui sacramento se obstrinxerant. Die decimo & septimo Septembris certior factus Præfectus, juxta vada Cube, atque scopulos Organes, Hispanicam classem iter tenere, fortunam iterum tentare voluit. Veterum nautica pubes, quæ socordia & ignavia ducum in partes quoque divisa erat, incusando simul illos, nequicquam ad pugnam incitabatur. Tunc Iolus, quinque Ducibus abdicatis suffectisque aliis, omnium animis accensis, hostem jam animo & spe victor obtinebat, verum jam ante exstatione sua hostes elapsi in Novam Hispaniam abierant. Ita paucorum socordia & perfidia tam illustris evanuit occasio, quæ lubrica, neque invita tenetur. Hujus perfidiae, præter plures alios sequaces, duo fuere antesignani, qui, cum Iolus illis ætate minor esset, obtemperare illi opprobrio ducebant. Simultatibus itaq; privatis collisa Ducis autoritas, infamia & dedecus potiora fuere commodis patriæ. Adeo insita mortalibus imperandi profunda cupido, ut difficulter iis, quos pares vel minores dignitate habuere, morem gerant.

PRÆLIVM NAVALE INTER MARTINUM TROMPIUM ARCHITHALASSUM, ET MICHAELEM DORNIVM PRÆFECTVM CLASSIS HOSTILIS.

ANNO MDCCXXXIX.

DUODECIM navigiis fauces Dunkerkæ obsederat invictus Imperator Martinus Trompius. Invisum hoc hosti, quem maria deprædandi cupido ingens incesserat, tum etiam destinatus Hispaniæ miles arcebatur. Injunctum ab Hispanico concilio Præfecto classis hostilis Michaëli Dornio, Batavos portu suo & litoribus pelleret: non tolerandū Regiam classem tam modicis viribus obsideri. Animata quoque pubes nautica à gubernatore urbis Fuentesio, cui persuasum quinque tantum bellica nostra navigia pugnae idonea, reliqua numerum tantum implere, cæterum invalida, neque ullum insultum ferre posse. Affirmabat ille, licet felicitas hosti aspirare videretur, temeritati tamen non semper fortunā indulgere. Audeant modo vincere, victoriam in promptu. Nunc maris cubili pulsandum hostem, quem valentiorem audaciorēq; propria negligentia faceret. Ingenti animorum motu læta suis periculis juvenus perstrepebat, qualis solet esset multitudinis, maxime militaris, quando à primoribus incitata cæco studio agitur. Decimo & octavo Februarii die prima luce appetente, commeatu, milite instructa classis, quæ viginti naves, quibus regiæ majores duodecim continebantur, numerabat, Dunkerka solvit. Mar-
chio

chio Fuentesius Præfectus urbi in litore caruca vectabatur, qui jam successus magnitudinem animo metiebatur, fiduciaque victoriæ inflatus, tumida cervice, more gentis Hispanicæ, spectandæ cladi Batavorum, oculos in vicina maris circumjectabat. Inconsulta quoque civium multitudo ejusdem voti confors per universum litus diffundebatur, atque augurio læta utramque classem oculis usurpabat, promiscuo errore vulgi, ne quidem suos sine crimine vinci posse. Cum hostilis classis primo vela intenderet, centurio Hollardus, qui excubias agebat, exploso tormento signum hostilis adventus dedit. Quo audito Imperator noster expediri cuncta ad prælium jussit, ipse circumspectus, acer, indefessus, auctoritate, ubi necessitas indicit, astrictus, & simul, quod longe difficillimum, prolixæ & effusæ in socios navales humanitatis, qui illum identidem optimum parentem indigetabant, vitam mortemque simul cum periculorum socio (namque dignitate Imperator, etiam cum gregario milite eadem munia obibat) dividere parati. Velificari noverat ingeniis nostratium prudentissimus Imperator, quos si nimis dure & serviliter exceperis, irritantur, si salva auctoritate mitigentur imperia, plura præstant quam promittunt invicti robore & audacia. Tales viros, quibus decretum erat aut vincere aut mori, nulla virtus frangere poterat, cum ipsi virtutis modum omnem excederent. Rectâ itaque in hostem vela tendunt tanta alacritate, tanquam si ad epulas invitarentur. Primum initium hostilis calamitatis binæ regiæ naves dederunt, quæ interceptæ & à nostris cinctæ, laceratis malis, pluribus cæsis, facile captæ superatæque sunt. Interea Martinus noster, Martis illa vera

soboles, cum quinque Regiis navibus solus inaudito successu
 tam fortiter per treis horas dimicavit, ita armis & constantia
 prætoriam navem contra omnem hostilem impetū tutatus
 est, ut summa infamia atque opprobrio hostes proram avor-
 terent, & tam cruentæ prælii tempestate se subducerent.
 Pulcherrimum hoc virtutis spectaculum ingens ludibrium
 hosti debuit, qui ante victoriam victor, veluti certo suc-
 cessu exultaverat, qui nihil modicum locutus in nostri con-
 temptum, ne quidem quinque navibus contra unam Nostra-
 tium se sustentabat. Neque hic substitit virtus Imperato-
 ris nostri, verum Prætoriam hostilem adortus, per dimi-
 diam horam acrem conflictum exercuit. Jamque illa pro-
 pemodum victa, lanceisque duabus minoribus singulari
 audacia Hispano ereptis, cominus res agebatur, cum levi
 momento, uti in rebus maritimis solet, fors mutata extre-
 mum insultum inhibuit. Flectendo namque navim, quo
 acrius hostem premeret, tumidiore vento vela inflante,
 præterlapsa prætoria hostilis turpi fuga terga dedit. Im-
 peratoris exemplo, ingenti undique trepidatione atque con-
 sternatione, cæteræ quoque fuga sibi consulere non erubue-
 re. Nunquam in solido stetit vana superbia, & ingentium
 conatum fastigia, nisi virtute verâ nitantur, irritum molimine
 collabuntur. Præterquam quod mortaleis curas suis viri-
 bus trans fines præfixos expediri non permittit supremum
 numen. Neque fugiendo satis tutæ hostiles naves fuere,
 nonnullæ enim tellurem vorsus flexo itinere, vadis hæsitantes
 auctis demum aquis Dunkerkam petiere. Non eadem
 fuit vicariæ hostilis fœlicitas, quæ itidem, cum ostium ur-
 bis, quam Scheurtiam appellant, velis attingere non posset,
 quia

quia alte arenis federat, (dubium an rupta, an ita tormentis dedolata esset, ut ultro deprimeretur) fluctuare nequibat. Cui superandæ cum duæ nostrarum navium immitterentur, milite vicino litori exposito proprio igne conflagravit. Magna hæc & inexpectata calamitas vires maritimas hostium plurimum turbavit, præcipue quia & difficile erat attritas opes subito recolligere, & spes fractas novare, vel tanto vulnere consternatum cum socio navali militem in melioris eventus fiduciam erigere. Namque ad mille & sexcentos, (alii adhuc centum addunt) vel cruento fato occubuisse, vel vulneratos, vel captivos fuisse ipsi hostes non diffitebantur. Subito quoque permota civitas, atque immutata facies urbis erat, namque ex summa lætitia, quam fiducia victoriæ pepererat, repente incredibilis tristitia invasit, neque lachrymæ sanguinem cæforum extinguere quibant: inprimis mulieres, quarum pectora in dolorem facilius liquefcunt, afflictare se, manus supplices ad cælum tendere, aliæ maritum, aliæ patrem vel propinquum ingenti ejulatu lugere, quædam misertæ parvorum liberorum, fati iniquitatem accusare, & prout cuique dolor verba dictabat, effundere. Archithalassus, cum ipsa clades crimini duceretur, in carcerem conjectus, ubi tempestas indignantis plebis deferbuerat, rationibus redditis iterum exemptus. Imperator noster non immodicus lætitia, vel fortunæ suæ prædicator, vigesimo & primo Februarii die Hellevoetam appulit, duabus laceris attractis Dunkerkanis navibus, quæ quingentis antea viris stipatæ, cæteris captivis, ducentos amiserant. Eo quidem hæc victoria majori lætitia excepta, quod procella illa ingens, quam hostis nostris

minabatur, tanquam nimbo undique effusa propere in eundem vorteretur, quod iterum infestum, haecenus mare commerciis laxaretur, quod destinatus Hispaniæ miles impediretur. Præmia quoque virtutis insignia Patriæ Patres Imperatori reliquisque Præfectis largiti sunt, prout cujusque merita & dignitas postulabant. Præter torquem auream, quâ Proceres illum ornarunt, Regis Galliæ & Cardinalis Richelivii effusa in illum fuit liberalitas, quæ alibi recitata, cum luctuosæ ejus morti verborum impari strepitu justa solveremus, nunc repetere visum non fuit.

CAPUT LXIX.

*PRÆLIVM CELEBERRIMVM DV-
NENSE INTER POTENTISSIMAM HI-
SPANICAM CLASSEM, ET FOEDE-
RATOS, ANNO MDLXXXIX.*

INGENTIBUS impensis, regnis omnibus, quam late se diffundit Hispana potentia, nervos opum fabrilesque operas tribuentibus, vix annuo tempore expedita clasfis ineunte Septembri Corunna Galliciæ oppido mare elegerat, cui tanquam alter Xerxes Hispaniæ Rex imperium minabatur. Sexaginta septem navigia, vel potius immensæ molis castella, tanquam insulæ natantes profundo incubabant, quibus virorum viginti quinque millia stipabantur. Inter quos prima Nobilitas sponte nomina dederat, tum ut fidem suam atque animum Regi probaret, tum ut gloriose victoriæ consortes forent, cujus certam conceperant fidu-

fiduciam. Quamquam enim plerisque & gloria, & opes atque alia optanda domi superabant, tamen hanc militiam recusare, etsi maris insolitis, ingens probrum ducebatur. Supremum classis imperium obtinebat Antonius D'Oquendo, militiæ maritimæ vetus, probatæque jam ante in Brasilia virtutis. Cujus Prætoria navis, octingentarum vehium, sexaginta & sex majores machinas vectabat. Archithalassus Castiliæ erat Andreas de Castro, Regni Neapolitani Petrus Quaderonus, Galliciæ Franciscus Feyus Sotomajor, Lusitaniæ Lopezius Docias, qui navigio omnium maximo præerat, quod tabulatis firmisque compagibus impervium, mille ducentarum vehium, sexaginta octo majoribus tormentis terribile erat. Dunkerkanis imperabat Michaël Dornius. Qui rationes accuratius exegerunt, mille septingenta circiter tormenta majora fuisse referunt. Quibus integra regna & ditiones contra impetum hostium sustentari posse videbantur. Principes terrarum Regesque in suspensio hæsitare, quo tam immensa classis ferretur, neque quisquam tamen secretorum adyta penetravit. Hispani, quod laudandum, nihil minus quam arcanorum prodigi sunt, & interius premunt omne secretum. Taciturnitas optimum rerum administrandarum vinculum, sine quo nihil recte in Rep. sustinetur. Consilia sæpe vulgata, hostem instruunt, uti artem arte eludant. Plurimum illa fuit sententia, Amasin vel Fretum Danicum turbandis Hollandorum commerciis peti. Alii alia, neque verisimilia variis sermonibus jactabant. Præsertim inconsulta plebes avida futuri in rimandis arcanis ingeniosa sibi videbatur. Nobis certum arcana Principum difficulter penetrari, & qui

qui maxime se nosse existimant, in primis falli. Nam Principes ipsi alia sæpe promunt, aliud pectore clausum tenent. Cæterum longius abiit nostra dictio, nunc ad institutum revortimur. Præfectus classis Trompius circa Bevesiram duodecim navigiis mare tenebat, certior factus classem Hispanicam Corunnæ portu solvisse. Decimo quinto Septembris die ingentis hujus classis vela conspecta omnium oculos præstringebant. Non tam viribus atque apparatu quam virtute animi res militaris procedit, potentia fortitudine destituta, ubi primum impetum effudit, collabascit. Ut plurimum modicis copiis victores fuimus, ubi viribus propriis nitebamur, magnos apparatus fortuna destituit. Neque tamen calamitatem provocare, ubi subsidia præsto sunt, boni Imperatoris est. Displosis itaque per intervalla tormentis accessum hostilis classis indicavit. Audito signo Propræfectus Witto Wittenius animi acer, qui spiritu excelso & erecto omneis motus fortunæ, omnia humana infra se despectabat, ex loco, quæ Cingula appellant, quam celerrime, cum omnis mora periculosa esset, quinis navibus se proripuit. Insequenti die, cum primum sol surgeret, utramque & hostilem & nostram classem oculis usurpans, diu cum adverso vento luctabatur, ad horam tandem undecimam ægre se Nostris junxit, cum per horæ spatium acres cum hoste incidissent velitationes. Ita septendecim navigiis decretoriis armis contra hostem itū est. D'Oquendo, qui per contumeliam navigia nostra depressas gallinas indigetabat, & tam exiguis viribus fortunam Regis ludibrio exponi indignabatur, primum impetum in Prætoriam effudit tanta ferociâ, uti e vestigio eam superare posse falsa opinio-

opinionem sibi persuaderet. Uti non naturalis tumor noxam sæpe corpori intentat, ita hominis Hispani, etsi rerum maritimarum periti, ventosa arrogantia nihil nisi opprobrium sibi ingens peperit. Quippe periculo & negotiis compertum fuit, in suo maris elemento Batavos virtute neque velle, neque posse superiorem admittere. Acerime quidem usque ad horam quartam utrinque pugnatum, donec Prætoria hostilis admodum fatigata, languente impetu, septentrionem versus ad angulum loci, quæ Cingula appellari diximus, se recepit. Sicut vastum animal ægre se movet, ita magnitudine sua torpida illa moles difficulter se pugnando flectere quibat; atque mobilitate nostræ navis, quæ huc atque illuc se vortens certis ictibus tormenta verberabat, admodum fessa, lassata, dedolataque fuit. Hoc tamen inter Hispanos & Batavos prælio, non virtute hostium, sed fati iniquitate dura Nobis sors obtigit. Proprio enim pulvere tormentario forte fortuna incenso una nostrarum navium horrendum spectaculum præbuit, cuncti præter unum in suprema aëris jactati miserabili morte perierunt, laceri artus, & trunca cadavera primò in sublime rapta, dein insolenti veluti nimbo in profundum marisolvebantur. Vespera appetente à Concilio militari constitutum, exiguis velis juxta classem Hispanicam morari, atque ita hostibus obviam ire. Postridie cælum densa nebula obducebatur, adeò ut prospectus impediretur, cæterum fulgore solis discussâ, versus occasum æstivum juxta castellum Ydam & Folkstonum ad oram magnæ Britanniae classis se ostentabat, quò ingenti velocitate properatum. Verum sub meridiem silenti æquore propinquare,

vetitum fuit. Cum dies cecidisset, militaribus suffragiis visum post mediam noctem lucente luna hostem ex improvise adoriri, qui relabente mari æstum opperens anchoras jecerat, uti opportune postmodum in stationem Dunensem se reciperet. Etsi autem, an consultum videretur nocte intempesta per incerta maris, quo nihil æque fortuitorum capax est, hostem laceffere, fluctuarent primo animi, tamen mari nostro suetis minus periculum videbatur fortunam experiri: contra noctis horror, locorum imperitis infestum vadis mare, subitum prælium, magis iniqua hostibus videbantur. Quò autem naves dignosci possent, neque amici in amicos incurrerent, tum geminatis in Prætoria, tum alibi singulis accensis ignibus, aliisque indicibus significatum fuit. Junctis quoque navibus pressa navalis acies, ne multitudine hostium circumvenirentur. Ita, euronoto modice vela inflante, fiducia pleni præcipites Nostris in hostem feruntur, sicut in rebus asperis fortissima consilia tutissima sunt. Quinet animo jam superiores videntur, qui ipsi licet validioribus pericula inferunt, cunctatio deses timori atque ignavia propior videtur. Hostilis classis, quæ Doveram petens vela quoque jam ventis dederat, secundâ post mediam noctem horâ tormentorum verberibus graviter impetita, simul cum nostrâ vorsus promontoria fluctuabat. Postridie Bancardus Commendator duodecim navibus suppetias Imperatori ferens adventabat: hostis terribus in stationem Dunensem cursum flectebat. Hoc conflictu duæ primum hostileis naves superatæ, quarum uni, quæ Galeo erat, dum prædandi avida nautica pubes incumbit, atque omisso hoste pravum inter ipsos certamen gliscit
spolia

spolia consecrandi, ab hostibus recuperata fuit. Cæterum plureis aliæ, dum cedendo salutem suam committunt fluctibus, ab insectantibus certis & continuis machinarum ictibus, summopere quassatæ, ægre in stationem Dunensem se receperunt. Tanta ardentis pulveris cum feralibus globis emissa fuit copia, non secus atque si fulminantis cæli trucem atque horrendam faciem quis aspiceret. Deficiente pulvere & militaribus pilis, Caleto vicino Gallia oppido quadraginta millia pondo nitrati pulveris, quatuor millia globorum, atque aliæ necessitates bellicæ confestim accersitæ fuere. Revorsus Imperator ad austrum classis Hispanicæ anchoras jecit, ita ut hosti gravis pugnandi necessitas incumberet, si mare eligere cuperet. Ita cincta modicis viribus immensa classis, & quam ante vix laxitas Oceani capiebat, nunc arctata angustiis premebatur. Verum si statim manus conferendi fiducia hosti adfuisset, dubia forsitan fortuna pugnatum fuisset, cæterum moram nectendo, sicut Hispanorum ut plurimum lenta solent esse consilia, dubium an contemptu hostium, an metu, an quod sub præsidio Regis Britannia latitaret, neque conflictum ausuros sublitora Angliæ Batavos crederet, certe temporis diuturnitate copias nostras validissimas effecit. Nobis sedet sententia, invisam potentiam exiguis admodum momentis à supremo numine pessum trahi, mortalesque curas inter se fluctuantes tandem collidi, atque in arctum redigi, unde pedem referre nequeant. Interea Patres Patriæ, Princeps Auriacus, summo studio naves bellicas expedire, agendo, vigilando, publicæ utilitati velox remedium adhibere, nauticam & militarem juventutem, cujus animosa & ingens subito

confluxerat multitudo, ad sacramentum cogere, omnia denique providere, ne quid detrimenti Resp. caperet. Intra mentruum spatium centum naveis majores in mare deductas attonitus hæsit orbis, vix posteri credent. Et nos ipsi vix fidem adhiberemus, nisi factum constaret. Innatabat subito pelago instructissima classis, qualem per annos aliquot vix expedire potentissimus Rex potuerat, qui solem Orientem cum Occidente junxerat, cujus veneratio & majestas per cunctas nationes latissime diffusa fuerat. Jactent Carthaginenses, Phœnices, Rhodii, & rerum domini Romani immensam maris potentiam, in spithama terræ arctata tanta maritima potentia omnibus terrarum Principibus formidabilis visa fuit. Nam quid ego hic primum commemorem, an celeritatem expeditæ classis, an multitudinem navium, an nauticæ juventutis ingentem turbam, quæ ferociam & robur ex mari contraxerat, atque hostis profligandi, patriæ armis tegendæ immensa cupiditate flagrabat, quibus corpus agile & expeditum, vastus & immensus animus, mortis hostiumque contemptor inerat? Neque verò in unum contracta erat maritima potentia, cum duplo major expediri necessitate urgente potuisset, cæterum sufficere illæ copiæ profligando hosti videbantur. Ita circumventa hostilis classis omni ope elabi, atque in libertatem se vindicare nitebatur. Tredecim Dunkerkanis navigiis res opportuna cecidit, ut sub obscurum noctis Goyingam vorfus, ubi nullæ positæ erant navales excubiæ, elaberentur. Neque vero hoc socordia & negligentia Imperatoris contigit, cæterum fides Anglorum, qui majora illic navigia fluctuare non posse asseruerant, heic laborabat. Eorundem ope

ope scaphis velivolis, quæ simul huc atque illuc remis torquebantur, transmissio in naves hostiles noctu Hispanico milite, & magno vulneratorum numero, omnis fere pedes, qui recens ex Hispania advenerat, incolumis Dunkerkam venit. Quo comperto, ad illud latus à Bancardo excubiæ actæ, ne plures clanculum in posterum elaberentur. Interea Patres primo dubiis agitabantur consiliis, an in statione Britannica adoriri hostem consultum foret. Neque tamen eunctationi locus erat: decretum itaq; sin hostis non prodiret, pulcherrimum patrare facinus, ut contra eundem junctis copiis fortunam maris experirentur. In sex ordines divisa navalis acies. Prima octo velis constabat sub Præfectura Dionysii centurionis, secunda octodecim, ductore Archithalasso, tertia viginti & novem, sub imperio Propræfecti Wittonis Wittenii, cui illa cura incumberebat, ut ex adverso Anglicæ classis consistens prospiceret, ne quid Britannus, qui Hispanis clanculum favebat, in prælio rerum novarum moliretur, quarta tredecim, sub vicario imperio Ioannis Everardi, quinta decem navigiis movebatur, quibus imperabat Prætor, ut vocant, nocturnus Catsius, sexta totidem, Commendatore Houtebenio. Quatuor naveis recipiendo militi, si fatalis aliqua necessitas ingrueret, treis annonæ vectandæ destinatæ erant. Constitutum, uti Trompius Prætoriam supremi Præfecti D'Oquendi, Ioannes Everardi Lopezii Docia Lusitani, Catsius Dunkerkani Præfecti Michaëlis Dornii, Dionysius australem, Houtebenius Septentrionalem partem Hispanicæ classis uno impetu adorirentur. Vigésimus & primus Octobris illuxerat dies, cum horrenda prælii tempestas Oceano incubuit, tantaque calami-

tas visceribus adacta Hispaniæ, ut ægrum Reip. corpus extremum ferme spiritum traheret, neque ullis ferme fulciri iterum sustentaculis posset: non secus atque navi, quæ sentinam trahit, compagibusque solutis laxari pluribus locis cepit, nequicquam succurritur, ita ubi in totum collabi fortuna ceperit, frustra quis remediis obnititur. Antequam ad prælium ventum, Martinus Trompius ad Præfectum Anglicæ classis Penningtonum, qui iniquior Batavis videbatur, has literas conscripsit, quarum hæc fere summa erat: Certiorem se factum à Penningtono, illi se hostem fore, qui primus in statione Anglica hostilia intentasset, securitatem regionum portuum primum violasse Hispanum. Quid contumeliosius viris ad arma natis, quam hostili se lubidini obnoxios, inferiores & pene victos victoribus insultare, celocem aliasque naves tormentorum ictibus verberari, etiam unum globo transfixum? omnia incitamenta victoriæ pro nobis sunt, neque Deus siverit, ut Batavorum gloria & virtus ludibrio exponatur. Rogamus te, ut juxta fidem datam suppetias nobis læsis feras, vel, si illud displiceat, neutiquam advorseris. Omnium jam æstuant præcordia pugnandi immenso desiderio. Iussu Procerum, quibus obsequi prima semper nobis cura fuit, manu nostra, si prodire nolit, ex suis latebris tanquam septo clausos hostes ejiciemus. Certam autem fiduciam habemus, Regem judicio & sapientia pollentem, qui etiam D'Oquendo indixerat, uti statione Dunensi discederet, approbaturum, vel saltem vitio hoc versurum non esse, quod cædendi hostis publica necessitas extorsit. Hæc vel similia cum rescripsisset Imperator, pubem nauticam jam sponte accensam hortari,

tari, ut venienti fortunæ, quæ non simpliciter fortioribus jam indulserat, occurrerent, hunc magnum diem victoribus decus atque immensam gloriam polliceri, neque vanum hostium aspectum recessu suo metuendum, fugienteis in illum se recepisse sinum, nunc cinctos undique obsideri, atque suo quoque metu in extremam perniciem agi. Infestum semper Hispanis mare fuisse, virtutem Batavorum maritimam, quaqua soli via esset, Orientem & Occidentem perripisse, circa punctum hoc terræ mari dominationem Hispanicam primum retusam, & vexilla libertati erecta. Multitudinem militarem hostium inertem, & jussu Regio ex opificum tabernis, & agrestibus casis extractam armis imparrem esse, illos vero in mari inter sanguinem ac sævas tempestates educatos, quicquid recte fieri vellent, propitio numine etiam prompta manu efficere posse. Ita inflammata juvenus præceps in hostem ruit, & periculis admodum suis lætabatur. Hispanus ubi serio rem agi videt, & aquilonare classis latus peti, improvise tumultu excitatus, anchoris factis dum pericula fugit, in multo gravius incidit. Nebulis enim cælum tegentibus, viginti duæ naves Hispanicæ vorus litus vadis allisæ hæsitant, quanquam jam ante monuisset Franciscus Fejus, ne illac ulterius cursum flecterent. Ita dum probis consiliis non obtemperant, cum importuno & vadoso mari luctantur. Neque evadendi ullum præsens remedium fuit. Luce enim nebularum caliginem perumpente, pressæ sicco arenarum naveis evestigio invadebantur. Et tanto furore missilia mittebantur, uti fixis navibus nullus exitus daretur. Certis glandiū ictibus, nullo refugio, tantum mare hostibus patebat. Itaq; milites & socii navales
peri-

periculi novitate exterriti, alii in cymbas, alii in profundum se præcipites dederunt, quorū pleriq; misere perierunt. Immissis dein incendiariis ignibus, hostiles naves flammis consumptæ. Interea ne litori nimis Batavi propinquarent, ex castellis & munimentis Angliæ aliquotiens displosa tormenta. Reliqua Hispanica classis in divorsas acies partita, ad interiora maris se proripiebat, quem insectabatur Trompius, successui insistendum ratus, cum ex primis eventibus ultima quæque ut plurimum cedant. Archithalassus Cantabriæ, quam nunc Biscaiam vocant, implicitus galeonis alterius velis dum ipse partem aquilonarem classis suæ turbat, se cæterasque ejus ordinis ingenti præcipitavit infortunio. Turbatis enim semel ordinibus, cuncta admodum nutabant consilia, festinare, trepidare, suo quisque metu pericula æstimare, modo obniti, modo iterum relictis armis fugæ se dedere, nihil denique consulti aut pensi habere. Ita desperatio ac terror, ad afflictos ulterius obsessosque opprimendos multum valuit. Interea Prætoria Lusitanica navis, cui Præerat Lopezius Docias, quæ mater Teresa indigetabatur, Ioannis Everardi sociorumque vehementissimum insultum patiebatur, cæterum cum invictum illud maris castellum, nullis perforari posset tormentorum verberibus, & densato militum agmine, qui ad octingentos numerabantur, nullum accessum admitteret, atque adeò in Nostros incredibili ferocia continuos ignes cum missilibus omnibus machinis vomeret, Trompio, Galioque adventantibus consultum visum, quòd immensa illa moles nullo alio modo debellari posset, duas incendiarias immittere. Quæ cum prætervectæ frustra fuissent, treis aliæ denuo immissæ horrendum

rendum , atque adeò mirabile ignium spectaculum edidère. Ubi enim incendio pulveris nitrati receptaculum dissiliit, tanto fragore cælum intonuit, ut vicina litoris tanquam terræ motu trepidarent, atque densa ignium fulmina veluti per attonitas nubes agitarentur, inprimis quia tenebris cadentibus eo magis flammaram violentia in oculos incurreret. Tum incendio navis, inprimis verò ubi discusso in aërem pulvere pyrio cuncta in aërem raptarentur, octingenti homines perierunt, inter quos Lopezius quoque Docias, cui ante brachium quoque machina ablatum fuerat, ingenti virtute fato functus est. Cæterum varia erat passim mortis species & imago, alii ferro trajecti, alii ignibus consumpti vel semiustulati, alii profundo mersi, aliorum laceri artus simul cum pulvere in sublime rapti huc atque illucolvebantur. Navis ipsa in partes collisa hac tempestate non amplius in mari, sed in ipso aëre varie jactabatur. Incredibile dictu unam ex majoribus machinis candefactam, tanto impulsu in sublime jactatam fuisse, ut instar teli ipsis admodum se nubibus immiscere videretur. Neque iniquitas fortis uni Nostrarum navium defuit, cui præerat centurio Muschius, quæ antenna pergulæ hostili implicata, cum forte per errorem incendiaria, quæ vicinam hostilem petebat, in illam ferretur, ignibus quoque violentis consumpta periit, cæterum juventus pleraque recepta navibus nostris incolumis evasit. Jam antea D'Oquendus, & Franciscus Fejus Lusitanicæ navi periclitanti suppetias ferre omni ope annixi fuerant, cæterum tantæ tempestate se objicere inconsultum censuerunt. Fejus dum modicis velis operitur, à Præfecto & vicario cinctus obsessusque, cum etiam

incendiarias in se ferri videret, periculi jam antea monitus arbitrio victoris se permisit. Eodem die quinque aliæ Hispanicæ naves superatæ. Neque Magnus Alexander invictus stetit, quem centurio Iaarsveldius in suam potestatem redegit. Plures alias non virtus, non arma, sed noctis simul atque nebularum densæ tenebræ texerunt, quibus cum accessisset violentior ventus, D'Oquendi & Michaëlis Dornii Prætoricæ naves cum nonnullis aliis necessitati se subdixerunt. Petrus Quaderonus Neapolitanæ classis princeps ad Goeingam fœdâ calamitate navem fregit, pleraque cum eo juvenus aquis merfa morti cessit. Luctantium cum morte miserabile erat spectaculum, modo natando obniti, modo fessis manibus cedere calamitati, ad extremum, sicut morientium acerrimus esse impetus solet, validissimo robore emergere, & tandem præcipiti fato succumbere. Postridie Batavorum classis vehementi vento, & densis tenebris à se invicem divulsa, neque usquam Hispanica apparuit. Una hostilium navium ventis undisque jactata cum Prætoricæ nostræ occurreret, etsi centum armatis hominibus præter nauticam pubem insideretur, duodecim arcibus totidemque ferreis stipata esset machinis, à novem sociis navalibus, qui jussu Imperatoris se cymbæ commiserant, superata fuit. Dubium, an magis incredibilis tam paucorum hominum virtus, an hostium ignavia & socordia fuerit. Secunda post prælium die juxta Cingula mari iterum Hispanicæ quædam naveis vela sua ostentabant, cæterum commoto mari nancisci illas Imperator nequibat. Itaque modicis velis Angliæ oram prætervectus, galeonem obviam, quæ metu territa, quod dux bellicæ cum incendiaria immit-

immitterentur, & ultro se arbitrio victoris permiserat, facile oppressit. Plureis aliæ circa promontoria & alibi interceptæ, vel ad Gallica litora juxta Caletum allisæ. Ita victo profligatoque hoste, qui tanquam alter Xerxes immensa classe maria instraverat, qui ambitione & cupiditate distentus, quarum causa pleraque inter mortaleis agitari solent certamina, faucibus patriæ imminebat, vindex maritimæ libertatis, infractus fortitudinis scopulus Imperator noster cum classe sua in statione Dunensi anchoras jecit, honori- que Pennigtoni Britannicæ classis supremi Præfecti, & circumjacentium munimentorum, machinas omnes festivo sonitu circumstrepere jussit. Caterum Britannus, cujus animus haud dubie jam ante ad Hispanum inclinaverat, ne quidem ullo signo explosæ machinæ, sicuti inter militaris gratulationes fieri consuevit, respondere dignatus fuit. Ex viginti tribus Hispanicis navigiis, quæ primo insultu litoribus Angliæ adacta fuerant, cum sex iterum fluctibus attollerentur, ne in jus atque potestatem Fœderatorum cederent, quandoquidem neque fugæ neque præsidii ulla reliqua spes foret, Penningtonus Anglo milite insidendi jussit. Quis invadendis cum se eludi sentiret, jam ante monitus Imperator noster, ne quid hostile Britanno intentaret, Colstero demandavit, uti viginti quatuor navibus duplices cursus iterando, mare lustraret, ipse Goeream, & confestim Hagam Comitum petiit. Quacunque iter faceret, vel incederet, plebs avida videndi gloriosissimi Imperatoris latera ejus premebat, ita ut immensi concursantium fluctus pone attraherentur. Nonnulli ex primoribus prehensare dexteram, nullum officii genus intermittere. Ille singulari mo-

rum comitate omnium obsequi studiis, etiam pluribus igno-
tis eâdem affabilitate respondere, quippe ipse Batavus Ba-
tavorum ingenia noverat, quibus pressa pectore taciturni-
tas contemptus & superbia appellatur. Immenso gaudio
cuncta perstrepebant, nonnulli publice acclamabant, hunc
esse immotæ libertatis scopulum, Indiæ Hispaniæque pro-
cellam, pridie nihil mari recte gestum, illi Provinciam ma-
ritimam mandandam, qui inter tempestates atque sangui-
nem hostium educatus, totam ætatem in mari egerat. Alii,
ut iudicio suo nimis quam indulget inconsulta plebes, af-
firmabant, non tantum classem immensam domitam pro-
stratamque, sed in una classe universam debellatam Hispa-
niam. Cæterum uti magnitudo victoriæ omnia præconia
exuperat, ita ipse multo majora jam pridem gesserat. Ita
nimirum cum populo comparatum est, ut ea quæ in oculos
incurrunt, ac victoriæ præsentem magnitudinem tantum co-
gitent, cætera etiam pulcherrima facinora negligant. Inte-
rea Patres, excepto summo honore invictissimo nostro Im-
peratore, supplicationes publicas, uti Deo immortalis au-
ctori supremo & unico tanti triumphus debitas grates per-
solverent, & simul cum campanarum sonitu festivos igneis
per totam suam ditionem decreverunt. Nunquam majori
studio ad sacras preces concursum fuit, quâs peractis cam-
panis continuo pulsantibus urbes pagique facibus picatis-
que doliis ardere videbantur. Plureisque accensæ in turri-
bus laternæ stellarum subito fulgentium speciem jucundis-
simam referebant. Artificiosi ignes in altum jactati, nu-
bibusque immixti, perpetuos cælestis quoque ignes æmu-
labantur, quâs lapsantibus stellæ cadentes, uti vulgus loqui

consuevit, ad inferiora volvi videbantur. Longe pulcherrimum Hagæ comitis in vivario Principis editum navale spectaculum, cum enim sexaginta tormenta ex vicino colle iterum atque iterum explosa forent, in aquis navicula ad exemplum Prætorix Lusitanicæ incendiariis immixtis conflagravit, atque in sublime rapta imaginem horrendi atque funesti exitus dedit. Ita immenso gaudio omnium laxabantur pectora, neque tantum externi ignes, verum etiam interni in omnium oculis præcordiisque flagrabant. Et revera longe augustissima hæc fuit victoria, quæ totum terrarum orbem fama nominis implevit. Ultra enim quadraginta naveis depressæ, captæ, incensæ, vadis allisæ. Ferro, igne, aquis ad septem millia perierunt. Mille & ultra septingentos captivi carceribus stipabantur: vulneratorum numerus subduci nequibat. Plureis quoque tempestatum ac sentinæ insueti, salo nauseaque confecti, in graveis morbos inciderunt, cæteri ferme, inter quos plurimi inviti ad sacramentum militare coacti, militiæque insolentes, Regi inutiles fuerunt.

C A P U T L X X X.

PRÆLIVM NAVALE INTER REGIAM CLASSEM ET SOCIETATIS INDICÆ OCCIDENTALIS IN BRASILIA,

ANNO MDLXXI.

Sicuti regiæ classis in Freto Britannico miserabilis & fœda admodum fortuna fuit, ita circa Occidentem

mari quoque infesta fuit. Omnem simul Hispanus inten-
 derat, maritimam potentiam, qua superba cogitatione Bel-
 gium invadere, Occidentem recuperare, sine modo mode-
 stiaque invadere, polluere, vastare omnia, nihil denique
 pensi vel sancti habere, in animum induxerat suum, cæte-
 rum prævalere fata consiliis, potentiaque humanâ ope-
 nisa raro sempiterna semet ipsam præcipitavit. Primo ipsum
 cælum turbatumque mare classi iniquum eandem violentâ
 tempestate circa Promontorium viride disjecit. Accessit &
 alia extrema calamitas, quod quando mare omne cum aëre
 in turbines cessisset, & simul variis undique procellis in-
 certi fluctus agitantur, miles ferme omnis maris bellicæ
 insolens (plerique enim ab aratro ad sacramentum militare
 adacti) tempestatibus fœdis agitato, simul diutina navium
 conclusionis tetro odore, pestilentique Africæ ora confe-
 ctus, ærumnis & miseris coöpertus extremum spiritum de-
 dit. Volvebantur aquis cadavera, & vel immanium bellua-
 rum rictibus relinquebantur, vel respuente mari in vicina
 litora ejectabantur. Classis itaque militibus & classiariis
 defecta in sinum omnium Sanctorum se recepit: ubi per
 integrum annum firmandis copiis navibusque resarcien-
 dis subsedit. Interea Mauritius Nassovius Indiæ Occiden-
 talis supremus Imperator certior factus classem ingentem
 expediri, omnem operam consiliis hostium turbandis in-
 tendere, vigilare, neque insomniis laboribusque fatigari,
 classem præparare, juventutem militarem & nauticam co-
 gere, jubere, hortari, ut semper intenti paratique essent,
 virtute & diis volentibus omnia prona fore, hostem vinci
 assuetum, & militiæ insolentem, rusticam plebem non ita
 fulcare

fulcare maria. atque agros, classem incredibilem in Freto Britannico deletam, jam ipsis vitalibus vulnus afflictum, illud reliquum esse, ut vastum illud animal nervis succisis venisque conficiatur. Exarsit nautica pubes, quibus ætas, animusque ferox erat, & immensa cupidine gloriæ æstuebat. Nostra classis rerum omnium ferme indiga sub Præfectura Gulielmi Cornelii Lozii tredecim navigiis constabat, quibus commodum accessere è Belgio novendecim, animosque nostratibus auxere. Ea tum erat belli necessitas, ut nondum exoneratis navibus, fatigatus maritimo itinere, miles fortunam maris experiri cogeretur. Adortus Imperator noster ingenti spiritu duodecimo Ianuarii die intra Tamaricam & Guaianam hostilem classem, quæ sexaginta sex navigiis, (adeo enim numerus excreverat) quindecim millibus hominum constabat, cui summâ cû maritimâ potestate præerat Fernandus Mascarenga, Comes Torrensis, supremus Brasiliæ Regius Imperator. Potior ille erat numero militum, cæterum paucitas nostrorû virtute & disciplina prævalebat. Non idem vigor corporibus, ardor animis, impatientes illi maris, tempestatum, & ad sustinendum laborem inhabiles, Nostris salo innutritis omnis labos in naturam vorterat, neque unquam ab hoste vel tempestate quies, & ut paucis absolvam, horror efferati maris, præliorum consuetudo animos quoque ferocientes asperaverat. Juxta Pamorellam hostis militem septem millium terræ committere constituerat, cæterum conspectâ nostra classe, quæ venti superioris præsidio illum premebat, quantum poterat profundo se dedit. Insectantibus Nostris tribus circiter à litore milliaribus post medium diem usque ad seram noctem

etem acre prælium commissum est. Imperator Noster, quod
 maritima prælia ut plurimum impetu valida esse, atque in-
 sultanti omnia prona, cedenti adversa esse plerunque no-
 verat, militarem hostilem aciem perripit, cæterum Præto-
 riam invadendi supra modum cupidus, à quatuor galeoni-
 bus circumventus, per treis horas dimicando, invicta qui-
 dem virtute navem explicuit, verum ipse gloriosæ mortis
 necessitati, verbis extremis igneam adhuc fortitudinem spi-
 rantibus, imperterritus succubuit. Verum una ex Nostris na-
 vibus adeo tormentorū ictibus quassata, ut aquam hauriens
 præsentem se subduceret periculo. Neque damni expers clas-
 sis hostilis fluitabat. Nox superveniens prælium non ani-
 mos militantium fregit. Surgente iterum sole, nova sur-
 rexit Nostratum virtus, suffectoque in defuncti Præfecti lo-
 cum Iacobo Hugenio, ingenti ardore nervos contra hostem
 intendit. Guaianam inter, & Promontorium Album tanto
 horrore pugnatum, uti confundi cuncta admodum elemen-
 ta viderentur, sulfurea & crassa fumi nubes igneis intercur-
 rentibus radiis cælum & mare obduceret. Tormenta un-
 dique & militares tubi intonabant. Volitabant majoribus
 machinarum ictibus rapta in sublime corpora, laceri artus
 sanguine tabulata fœdaverant, densa hostium cadavera per
 transfennas spargebantur. Æquior nostris pugna, quod ho-
 stiles naves mole sua immobiles flectere se nequirent, no-
 stræ celeres mobilesque modo puppeis, modo proras, mo-
 do concussis lateribus compages certis ictibus lacerarent.
 Neque enim innectere se hostilibus navibus Nassovii con-
 silium fuerat, ne militum numero obruerentur, sed crebris
 accessibus recessibusque hostem fatigare. Usque ad seram
 vespe-

vesperam prælium hoc exarsit, pauci ex Nostris pro pugnae atrocitate cæsi vel vulnerati. Navium tamen nostrarum una, cujus compages valido machinarum hostilium impetu pertusa, quod irrumpentes aquæ sisti nequirent, cum Duce Mortamero & XLIV militibus, fluctibus urgentibus cessit, reliqui præter cæsos in scapham desilientes necessitatem ultimam superarunt. Sequenti die tertio ad Paraybam prælio uno à litore miliari usq; ad fugientem solem atrociter dimicatum. Una nostrarum navium, cui Oloris insigne erat, cum rupto minori malo difficulter se expediret, ab duodecim hostilibus cincta jacta anchora extrema expectabat. Cæterum ab unâ Prætoriâ nostra profligatæ sex, reliquæ innectendo se omnem impetum effuderunt. Iamque trecenti circiter foros transiliverant, Nostris imperterriti adversis telis in confertissimos hostes incurrunt, pro se quisque edit, ferro ferit, cominus acriter instat, utrinque imbuti sanguine enses, tandem fortuna nostra vicit, pulcherrimoque facinore hostes ejecit, quorum plures, cum arma, quibus corpus tegitur, avertissent, atque in sola fuga salutem ponerent, cæsi, alii, qui dissectis anchorariis funibus ad suos reverti nequibant, itidem vel obtruncati, vel aquarum violentiâ perierunt. Ita victoriæ fiducia initium hostilis calamitatis fuit, Nostris propemodum victis virtus lacescita omnem modum excessit, fortunæ infestæ contumaciter restitit, donec illam expugnaret. Neque insectari clapsam navem sine periculo hostiles quatuor poterant, quod dedita opera vadis se præcipitem dedisset. Cæterum alia hostilis, quæ suppetiarum insularium Prætoria erat, ignara periculi, cujus Præfectus erat Ioannes Andrada de Cunha, fortunam cum

illâ experiri tentavit : verum cum jam lateri immineret, cæco arenarum hæsitans flecti nequibat, utrinque tormentorum fragores densæque ictus inevitabiles erant, itaque cum hostis extremam necessitatem effugere non posset, animum despondit, & vitæ incolumitatem pactus arbitrio victoris se permisit. Triginta antea, qui mari se præcipites dederant, ut à Nostris reciperentur, efferatis pugnandi ardore navalium animis, vel mare vel ferrum consumpsit. Accepta demum conditione milites ducenti triginta cymbis telluri expositi, Andrada in Belgium missus. Hæc duobus conflictibus decimo tertio ad Promontorium album, & sequenti Januarii die juxta Paraibam obtigere. Interjectis duobus diebus, silenti æquore, cum appropinquare hosti tranquillitas veraret, etiam prælia conticuerunt. Postridie vento se attollente multo acrior pugna recrudit. A nona matutina usque ad seram vesperam utrinque ferme pari nisu pugnatum. Tandem verò consummata hostis fuit infœlicitas, Prætoria enim ita dedolata, ut fessa & languida suppetias postularet, & fuga sibi consuleret. Treis caravellæ à celocibus nostris in littus actæ, ex quibus trecenti admodum Hispani, qui se telluri dederant, à centurione Tournalonio cæsi. Tota classis versus septentrionem vela tendens pone rupes, quas Baxos Rochi indigetant, se recepit. Locus ille victoriæ conficiundæ propter difficiles accessus importunus erat, eò quod majora navigia inde cursum repetere adversi continui venti fluctusque impedirent. Interea quædam naves hostiles duo millia militum telluri exposuerunt, uti difficillimo per tesqua & sylvas itinere centum & quinquaginta miliarium Bahiam
con-

contenderent: aliæ in Lusitaniam, vel ad insulas, nonnullæ lineam æquinoctialem secantes itidem Bahiam profectæ. Ita irritò rursus molimine, disjecta, fusa, dissipata potentissima classis fuit, quæ Occidenti ingentem terrorem incusserat. Ita nobiles illæ maritimæ Hispanorum expeditiones potentiam, atque existimationem Regis multum detrivērunt, exiguo Nostris detrimento, sibi ipsi summopere calamitosæ fuere. Calamitas calamitatem trudebat, vastumque illud imperii corpus lacerum undique discerpebatur: sicuti difficile est continere, quæ vix ullo limite stringuntur. Inprimis infestus Hispano Oceanus, & Nostris non simpliciter indulgebat. Et quidem deleta fuisset hæc tota classis, nisi quorundam nauarchorum ignavia vel perfidia pulcherrimam impedivisset victoriam. Quippe duodecim tantum vel ad summum quindecim naveis vires suas profligando hosti intenderant, cæteri sacramenti immemores fædo flagitio optimam occasionem corrupere. Quos, ubi Recifam ventum fuit, frequens senatus judicavit contra Rempublicam fecisse. De nonnullis more majorum extremum supplicium sumptum, quibusdam, prout diversa meritorum ratio postulabat, mortis pœna remissa, & vibrato supra caput à carnifice gladio extrema imposita est infamia, cæteri exuti dignitatibus suis minore ignominia, vel etiam pecuniaria pœnâ multati. Quorum socordiâ & perfidiâ cæterorum virtus eo magis emicuit, qui seiplos non deseruerant, & experiendo exiguis admodum copiis classem, uti ipsi postmodum Hispani testati sunt, xciiii navium, inter quas viginti quatuor galeones, profligaverant, fuderantque, quibus & integer honos, illibatusque stetit:

*EXPEDITIO NAVALIS SVB PRÆ-
FECTO HOVTEBENIO VERSVS ANGO-
LAM, ATQVE IN SVLAM SANCTI
THOMÆ, ANNO MDCLXXI.*

PRÆFECTUS classis Houtebenius simul atque in Bra-
siliam venit, nobili alicui expeditioni ingenium inten-
dit, neque obvia sed summa quæque affectabat. Generosi
spiritus labore, & quæ cum sequitur gloriâ, nutriuntur. Non
est quicquam tam arduum, quod virtute expugnari nequit.
Neque ignorabat quanto major illi Provincia demandata,
tanto majore cura administrari debere. Ipse mari innu-
tritus omnes labores & pericula consueta habebat, adver-
sa & secunda expertus, eòq; imperterritus nihil nisi turpem
famam metuebat. Classis in procinctu erat viginti navium,
militibus bis mille, classiariis nongentis, & ducentis Brasilia-
nis cū tribuno militari Hinderfonio insidebatur. Trigesimo
Maji die Reciffa mari se committens, vigesimo demum &
quarto Augusti sitientem & nimium propinqui solis fervo-
ribus adustam Africam oculis usurpavit. Prope mare Afri-
cum Angolæ regnum, & in eâ Loandæ civitas non ignobi-
lis ab hostibus possidebatur. Incolæ asperi, incultique, vagi
palantesque, soli servituti utiles, pecorum instar conficiendo
saccharo in molis agitantur. Quorum ingens quoque nu-
merus in Brasilia iisdem laboribus summa severitate desti-
natur. Sin mitigentur imperia, insolescunt, sin durius ha-
bean-

beantur, in officio retinentur. Ad horæ spatium ab urbe sub strenuissimo Præfecto Hinderfonio telluri expositus miles, qui supra ardorem regionis suo æstu agitatus, impiger, avidus gloriæ, prædæ, quæ maxime militaria pectora accendit, cupidus, contra ipsa tormenta munimentorum, quæ litus circumjacent, magno animo insultabat. Cæterum. Nostri ex navibus continuis machinarum ictibus ita præfidiarios fatigarunt, uti invadentibus vacua loca relinquerent. Hinderfonius opportunum ratus ulterius occasionem prensare, eâdem vesperâ magnis passibus ad urbem contendit. Contra tria Nigritarum millia, qui in armis ætatem egerant, primo acerrime dimicatum. Quorum virtus, etsi diu advorso corpore pugnarent, tandem elanguit. Quippe corpora illorum primo impetu valida, si diutius urgendo præsseris, fluxa tandem cum mollitie sui cæli liquefcunt. Cedentibus Nigritis, Lusitanus gubernator Petrus Cecerra Menesius consilii inops cum nongentis militibus indigenisque, qui in subsidio erant, in fuga præsidium omne sibi quæsit, urbem vacuum victoris arbitrio reliquit. Inventa in urbe præter cibaria & annonam militarem, viginti novem ærea, sexaginta novem ferrea tormenta, naves majores, minoresque triginta. Urbs ipsa edito colle sita nequaquam munita, portum ipsum, qua introitus ex mari, munimenta prætexebant. Hinderfonus urbem ipsam atque ædificium, cui nomen Bengo erat, flumini inhærens, quod ille locus aquationi opportunus esset, muniri jussit. Lusitani validâ manu impedire nova opera tentabant, cæterum prælio aspero repulsi centum ex suorum & Nigritarum numero fato occubuerunt. Prospere hic cesserat Fortuna

belli, verum ne tempus huic occasione se subduceret, insistere ulterius novis patrandis facinoribus Houtebenio consilium fuit. Insula S. Thomæ ejusdemque nominis oppidum sub nimium propinquo sole radiis verticalibus exusta proventu tamen sacchari fertilis est. Hanc petere, ipsumque veluti Phœbi cubile invadere Houtebenius constituerat. Victoria successit, (unâ tamen nostrarum navium incensa plerique perierunt) verum Nostris propter aëris intemperiem infausta. Debellato hoste nova victoribus morborum incubuit cohors, quibus plurimi aëris ferventissimi insueti conficiebantur, atque ipse quoque Præfectus mortalitatis leges implevit. Regionem ipsam torridis vaporibus exitialem malignus admodum aër infestat, quique ibi habitant Lusitani vix quinquagesimum annum attingunt, indigenæ longævi sicuti tam maligno aëri inde nullam noxam ferunt.

C A P. LXXII.

PRÆLIVM ACRE INTER CENTURIONEM VELDMUSIUM, ET QUATVOR DUNKERKANOS, ANNO

c l o l o c x l i v .

CIRCA Flevolandiaë litora se diffuderant quatuor Dunkerkanorum naves, qui spe potiundæ prædæ mercatoriis imprimis navibus insidias tendebant. Occursantem centurionem Veldmusium, simul junctis viribus expugnare tentabant. Cæterum ille extremam necessitatem
 plus

plus quam virili audacia superavit, cum nihil enim reliqui esset, quam imminentem hostium ferociam contundere, aut mori per virtutem, simul militari, & horridâ facundia suos affatus, ne Deus, inquit, siverit, uti prope litora nostra hostium violentiâ pateamus, mori mihi ante quam fœda deditio me prostituam, constitutum est, vos quoque qui virtute humanum fastigium excessistis, oro quæsoque, ne me non tam præfectum, quam commilitonem vestrum deseratis. Cætera vobis totiens imperavi, nunc etiam rogo, etsi imperio uti possim. Neque multitudo vos moveat, plerunque parva manu victores fuimus. Ite alacres & spe pleni, me vel virtutis vel ignaviæ exemplum sequimini. E continenti sex & viginti ferreis machinis ita intonuit, uti Prætoria hostium navis viginti & octo tormentis gravis immenso hiatu aquam hauriret, profundoque absorberetur. Tres aliæ adeo laceræ, ut vix portum attingerent. Nostra tamen navis etsi virtute superior, ita undique quassata erat, ut intra aquam octodecim ictibus lacera rimisque fatiscens, ægre attracta, juxta locum, qui indigenis Robbegat appellatur, pessum iverit. Cæterum Neptuni illos indigenas, ne quidem ipsum mare deseruit. Omnes enim, uti meruerat illorum virtus letho erepti, perennem cum vitâ gloriam junxerunt. Neque ulla erit tam surda posteritas, quæ tantos similesque heroës non in cælum debitis laudibus ferret.

C A P U T LXXIII.

*LICHTHARTII ARCHITHALASSI
CLASSIS INDIAE OCCIDENTALIS VIRTUS
EXPUGNATIS TREDECIM LUSITANORVM
NAVIBVS. ANNO MDCLV.*

LUSITANI, postquam Dux Bragançæ ejecto Castiliae Rege regiam autoritatem arripuisset, Nobis foedere nexi erant. Cæterum in Brasilia gens hominum mobilis & rerum novandarum avida, multa nefanda facinora per occasionem agitabat. Et nova pacis necessitudo facile illorum scelerata consilia tegebat. Magnitudo sceleris, quã molitus fuit Antonius Cavalcantelca, Mauritiopolis senator, omnium ingenia exuperabat. Quippe feralibus filia nuptiis invitatos, Præfectos militareis atque urbanos confodere immane ejus erat consilium. Aperto facinore ab uno ex confortibus, quem conscientia tanti criminis agitabat, Principes conjurationis fugientes manum militarem cogere, agros incendio foedare, postremo crudelissimi mortales cruore atque luctu omnia complere. Multa alia aspera & foeda evenerunt, quæ, quia extra institutum nostrum, dicere piget tædetque. Cæterum uti terra potiores, ita mari tamen vicit fortuna Reip. nostræ. Strenuissimus Præfectus Lichthartius, cujus & alibi virtus memorata fuit, maria lustrare, surgentem potentiam Lusitanicam collidere, omnia boni imperatoris munia exequi. Lusitanica classis fluxâ fide ad rivum formosum centum & quingentos armatos homines

nes rebellibus junxerat, quibus Serinhaimum ad deditio-
nem coegerant. Tredecim ibi hostiles naveis octo suis ma-
gno impetu adortus Lichthartius, facile illas fudit, dele-
vit, perfidiam virtute vindicavit. Neque verò levis illa
belli tempestas fuit, ita tormentis horrendum in modum,
favientibus, ut confundi elementa viderentur, perpetuus-
que ignium fulgur, mugitus continuus machinarum, pi-
larumque violenti turbines cuncta turbarent: denique
omnia ad terrorem ultimæ calamitatis composita videban-
tur. Quatuor naves superatæ, cæteræ incensæ, vel in litus
adaactæ pulcherrimum Nostris spectaculum præbuere. Vir-
tute & confidentia ut plurimum victores fuimus, insidiis
tantum & perfidia à Lusitanis circumventi. Nihil sanctius
fide colunt Batavi, perfidia enim vincere magnum jure
opprobrium est. Non quod eadem artes iisdem in promp-
tu non sint, sed quod tale crimen candor Batavorum non
admittat.

F I N I S.

Qq

IN-

INDEX CAPITUM.

CAPUT I.

DE expeditionibus antiquis tempore Romanorum. fol. 2

CAP. II.

De pugna circa Damiatam Ægypti urbem. Anno 1218. 9

CAP. III.

Prælium inter Hollandos & Flandros. Anno 1295. 13

CAP. IV.

Prælium inter Hollandos & Frisios Orientales. Anno 1298. 15

CAP. V.

Prælium inter Hollandos & Flandros. Anno 1304. 17

CAP. VI.

Prælium inter Margaritam, Filiumque Gulielmum. Anno 1351. 26

CAP. VII.

De Præliis tempore Iacoba. Anno 1426. 30

CAP. VIII.

Bellum maritimum cum Osterlingis. Anno 1439. 33

CAP. IX.

De maritimo bello inter Gallos & Hollandos, Anno 1471. & seq.
sub Carolo Burgundo, & Maria. 37

CAP. X.

Bellum inter Flandros & Hollandos. Anno 1483. & seq. 42

CAP. XI.

De Geldro-Frisico bello, Præliisque maritimis. Anno 1504 & seq. 45

CAP. XII.

Prælia Gallica, præcipue Anno 1554. 56

CAP. XIII.

De expeditione Geusiorum, ut vocant, Aquatilium, ejusque successu.
Anno 1569. & seqq. 59

CAP. XIV.

INDEX CAPITUM.

C A P. XIV.

Prælium cum classe Ducis Medinaceli, & cum classe Lusitanica, Anno 1572. 64

C A P. XV.

Prælium inter Sancium Avilam & Zelandos. Anno 1573. 68

C A P. XVI.

*Velitationes navales inter Bossuvium & Hollandos in lacu Harle-
mensi. Anno 1573.* 71

C A P. XVII.

*Prælium inter Comitem Bossuvium & West-Frisios in sinu Australi.
Anno 1573.* 75

XVIII.

*Prælium navale juxta Romerswalam inter Hispanos & Fœderatos.
Anno 1574.* 85

C A P. XIX.

*Prælium navale inter Zelandos, & classem Antverpianam. Anno
1574.* 91

C A P. XX.

*Expeditio navalis liberanda obsidioni urbis Lugduni Batavorum, cum
ab Hispanis undique premeretur. Anno 1574.* 95

C A P. XXI.

De classe Hispanica profligata, vel tempestate perditâ. Anno 1578. 101

C A P. XXII.

*De expeditione Britannica Hispaniam versus, quibus junctæ 24 Fœ-
deratorum naves. Anno 1596.* 108

C A P. XXIII.

*De prima versus Indiam navigatione, præliis que navalibus cum Lusi-
tanis & Barbaris, Anno 1595. & duobus seqq.* 117

C A P. XXIV.

*Expeditio navalis, qua ab Anno 1598 usque ad 1601 Oliverius de
Noort, totum terrarum orbem triennii spatium circumnavigavit, ejusq;
conflictus cum duabus Hispanorum corbitis juxta Manillas.* 125

I N D E X

C A P. XXV.

Prelia & velitationes inter nonnullas naves classis Hispanica, Hollandicaque. Anno 1598. 129

C A P. XXVI.

De nobili, sed non felici expeditione navali 80 navium, sub Petro Douza Prefecto maris. Anno 1599 & seqq. 130

C A P. XXVII.

Legierii praelium cum sex Spinola longis navibus, item alia velitationes, Anno eodem. 135

C A P. XXVIII.

Conflictus Hispanicae classis cum nostris Societatis Orientalis navibus. Anno 1601. 137

C A P. XXIX.

Praelium Volphardi Harminii, qui Anno 1601. cum summo classis imperio in Indiam missus fuerat, cum classe Lusitanorum. 139

C A P. XXX.

Variae velitationes Spilbergii cum Lusitanorum navibus. A^o. 1601. & seqq. 141

C A P. XXXI.

De octo longis hostium navibus depressis vel corruptis. Anno 1602. 144

C A P. XXXII.

De pretiosissima Lusitanorum navi, quam Caracquam indigetant, à Batavis superata. Anno 1602. 148

C A P. XXXIII.

Frederici Spinolae cum Zelandis navale praelium, Anno 1603. 151

C A P. XXXIV.

Jacobi Heemskerckii cum Lusitanorum pretiosissima corbita praelium. Anno 1603. 153

C A P. XXXV.

Stephani Verhagii praefecti in India cum Lusitanis praelia. Anno 1604. & seqq. 154

C A P I T U M.

C A P. XXXVI.

*Praelium navale inter Petrum Cubiarram praefectum classis Hispanica,
& Haultainium Zelandiae Archithalassum. Anno 1605. 159*

C A P. XXXVII.

*Lamberti Pulchri cum praetoria Dunkerkanorum memorabilis confli-
ctus. Anno 1605. 161*

C A P. XXXVIII.

*Malacca obsidio, & praelium navale inter Matelvium & Lusitanos.
Anno 1606. 162*

C A P. XXXIX.

*Gemina expeditio Gulielmi Hautainii, & Propraefecti Reineri Nicolai
memorable praelium. Anno 1606. 168*

C A P. XL.

*De nobilissima victoria Iacobi Heemskerckii in Fretto Tartessiano circa
Gibraltaram. Anno 1607. 170*

C A P. XLI.

*Expeditio infelix sub praefectura Petri Gulielmi Verhoevii versus In-
diam. Anno 1607. & seqq. 180*

C A P. XLII.

Conflictus classis Batavicae cum Hispanica, Anno 1612. 183

C A P. XLIII.

*Acerrimum praelium Georgii Spilbergii classis Indicae praefecti, cum classe
Roderici Mendozae. Anno 1625. 185*

C A P. XLIV.

*Melchioris Kerchovii praefecti classis Batavicae cum Hispanis praelium
navale. Anno 1618. 192*

C A P. XLV.

*Praelium classis Batavicae cum Hispanica juncta contra Turcas predo-
nes, 293*

I N D E X

nes, sub Præfectura Hautainii, & Lamberti Pulchri Vicarii. Anno 1618. 193

C A P. XLVI.

Prælium Hermannii Cleuteri cum duabus hostibus navibus Anno 1622. mense Augusto: ejusdē cum Ioanne Michaëlis acerrimum certamen, eodem Anno, mense Octobri. 195

C A P. XLVII.

Prælium acre prope Gades, inter Hispanicā classē & Nostram, cui præerat summo cum Imperio Ioachimus Henrici Swartehontius. Anno 1622. 197

C A P. XLVIII.

Centurionis Iacobi Stenbachii prælium cū Hispanica classe, A^o 1623. 200

C A P. XLIX.

De illustri expeditione sub præfecto Iacobo Willekeno, & vicario Petro Heinio. Anno 1623 & 1624. 203

C A P. L.

Expeditio navalis sub præfecto Iacobo Heremita, & res gestæ. Anno 1623. & sequentibus. 210

C A P. LI.

Prælium inter præfectum Philippum De Zuilen, & undecim naves hostiles circa Loandam, Anno 1624 mense Iunio, nomine Societatis Occidentalis. 213

C A P. LII.

Acerrimum prælium inter Lusitanicam classē, & Hollandicas Anglicasque naves. Anno 1626. 217

C A P. LIII.

Prælium inter Wibrandum Schrammum præfectum classis Indicæ, & prædonem Nicolaum Companum. Anno 1626. 219

C A P. LIV.

Memorabilis prætoricæ Hispanicæ clades, à novem classiariis perpetrata. Anno eodem. 222

CAP. LV.

C A P I T U M.

C A P. LV.

De expeditione & praelio Petri Heinii cum classe hostili juxta urbem S. Salvatoris in Brasilia. Anno 1627. 223

C A P. LVI.

De ejusdem praefecti praelio, & victoria, eodem Anno. 228

C A P. LVII.

Praelium acre inter tres Nostratum naves, & praetoriam vicariamque Hondurensis. Anno 1627. 8 Julii. 231

C A P. LVIII.

De praelio navali inter classem Hollandicam nomine Societatis Indicae Occidentalis, cui praefectus erat Petrus Adriani Ita, & praetoriam, vicariamque Hondurensis. Anno 1628, mense Augusto. 235

C A P. LIX.

De classe argentifera à Petro Heiniò direpta. Anno 1628. 140

C A P. LX.

Petri Heinii Archithalassi Hollandiae cum tribus Dunkerkanis acerrimus conflictus, ejusque infauſta mors. A^o. 1629. 244

C A P. LXI.

Nobilis expeditio sub Imperio Henrici Loncquii, ite periculosa velitatio inter eundem & immensam classem Frederici de Toledo. Olinda praefectura Pernambuco oppidum terra marique occupatur. A^o. 1629. 248

C A P. LXII.

Praelium inter tres Dunkerkanos, & unam celocem, cui Navarchus & praefectus erat Ioannes Cornelii Lichthartius. A^o. 1630. Mense Novembri. 255

C A P. LXIII.

Praelium navale inter Hostes & Foederatos ad Scaldim fluvium. A^o. 1631. 257

C A P. LXIV.

Praelium navale inter Antonium d'Oquendo, classis Regiae summum praefectum, & Adrianum Paterum, Generalem classis Hollandicae. A^o. 1631. 261

INDEX CAPITUM.

C A P. LXV.

*Prælium navale inter navem præfecti Cornelii Ioannis Hanii, & duas
Dunkerkanorum naves bellicas. Anno 1633. 265*

C A P. LXVI.

*Prælium navale inter commendatorem Ioannem Everardi, & Archi-
thalassum hostilem Colardum. Anno 1636. 266*

C A P. LXVII.

*Pugna navalis inter Cornelium Iolum Houtebenium, præfectum classis
Belgicæ, & argentiferam classem Hispanorum. Anno 1638. 269*

C A P. LXVIII.

*Prælium navale inter Martinum Trompium Archithalassum, & Mi-
chælem Dornium præfectum classis hostilis. Anno 1639. 274*

C A P. LXIX.

*Prælium celeberrimum Dunense inter potentissimam Hispanicam clas-
sem, & Fœderatos. Anno 1639. 278*

C A P. LXX.

*Prælium navale inter Regiam classem, & Societatis Indicæ Occidentalis
in Brasilia. Anno 1640. 293*

C A P. LXXI.

*Expeditio navalis sub præfecto Houtebenio versus Angolam, atque
Insulam Sancti Thome. Anno 1641. 300*

C A P. LXXII.

*Prælium acre inter centurionem Veldmusium, & quatuor Dunkerka-
nos. Anno 1644. 302*

C A P. LXXIII.

*Lichthartii Archithalassi classis Indiæ Occidentalis virtus expugnatis
tredecim Lusitanorum navibus. Anno 1645. 304*

F I N I S.

165

166

169

174

178

193

300

302

304

HRM
1185

30475

59 LLB9

